

קובץ גליונות

פרשת בהר

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ח
- נשיה בחוקיך
- דרכי החיזוק
- פניני השוקי חמד
- שיעור חומש
- תורת ראשי הישיבות
- מים חיים
- שאל אביך ויגדך
- דובב שפתים
- דברי אמת
- נפשו גחלים תלהט
- פנינים משולחן רבינו
- שלמים מציון
- יחי ראובן
- זכור זאת ליעקב

הגאון הגדול רבי שמואל יעקב בורנשטיין זצוק"ל
גלב"ע י"ח אייר תשע"ז
תנצב"ה

הלימוד בקובץ לזכות
יהושע אליעזר בן גיטל שליט"א
וזוגתו שמחה ברכה בת הנדל תחי'
וכל יוצאי חלציהם
לברכה והצלחה בכל העניינים

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות' ו'נדריים פלוס'
ע"ש קובץ גליונות

**פרסום
ראשון**

רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן זצוק"ל שמע מזה, והביע רצונו ליסוע להתפלל על אותו צדיק בציון הרשב"י. נאספו אז כמה תלמידי חכמים לנסיעה מיוחדת. (במשך הזמן נתפרסמו גירסאות רבות על הנסיעה, ביניהם אנשים שטענו שנסעו, ורשימה הסטורית זו שופכת אור על הנסיעה).

בהשגחה פרטית, "חושפת" מערכת קובץ גליונות רשימה מיוחדת ונדירה שרשם לעצמו מרן זצוק"ל, בה הוא כותב בקיצור את פרטי הנסיעה ההיא,

[illegible]

ונעתיק את לשון קודשו מילה במילה:

זכרון דברים בעלמא:

בא' דברים. ביום כ"ז תמוז תשי"ט הגיענו בשורה שהרב מברסק שליט"א חולה מסוכן והוצע מבניו שיהא חבורה מנין אנשים על קברי התנאים הקדושים במירון התנא הקדוש רשב"י ובנו וקצת ע"י הקבר של ר' יצחק נפחא לבקש רחמים. ובאנו לשם בשמונה בערב. ואלה הם:

ר' יהודה שפירא, ר' חיים שאול קרליץ, ר' שאול ברזם, ר' יוסף ליס, ר' עקיבא טננבוים, ר' דוב פריידין, ר' דוד פרנקל, ר' ברלין, ר' מאיר גריניימן, ואני ובני שרגא נח נ"י התפללו מעריב ואמרנו תהלים...

(כל הזכויות שמורות)

קובץ גליונות

פרשת בהר

ממרנץ ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ח -
- נשיה בחוקיך -
- דרכי החיזוק -
- פניני חשוקי חמד -
- שיעור חומש -
- תורת ראשי הישיבות -
- מים חיים -
- שאל אביך ויגדך -
- דובב שפתים -
- דברי אמת -
- נפשו גחלים תלהט -
- פנינים משולחן רבינו -
- שלמים מציון -
- יחי ראובן -
- זכור זאת ליעקב -

הלימוד בקובץ לזכות
יהושע אליעזר בן גיטל שליט"א
וזוגתו שמחה ברכה בת הגדל תחי'
וכל יוצאי חלציהם
לברכה והצלחה בכל העניינים

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות' ו'נדרים פלוס'
ע"ש קובץ גליונות

לעילוי נשמות

הגאון הצדיק ר' שמחה

ב"ר אליעזר ברלינגר זצ"ל

נלב"ע י"ט אייר תשס"א

תנצב"ה

לעילוי נשמות

הרה"ג ר' משה בן רחל זצ"ל

והרבנית רבקה בת דונה ע"ה

תנצב"ה

להקדשות ע"ג הקובץ
או חמנונינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם
ובכל עניני הקובץ ניתן לפנות
למס': 053-3145900
פקס: 077-2092005
או במייל: k.gilvonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל
ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'

kovetz+subscribe@googlegroups.com

ניתן לשלם ולתרום במכשירי
"קהילות" ו"נדרים פלוס"
בבתי הכנסת,
יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות'
ובחיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:

נדרים פלוס

486-03-7630585 שלוחה-

קהילות

4311-073-2757000 שלוחה-

או בהעברה לבנק מרכנתיל-17

סניף: 745

מס' חשבון: 45458

יו"ל בסיוע:

יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

לכל חקוראים וחלומדים החשובים שליט"א
הקדישו ע"ג הקובץ את יקיריכם באחת משבתות השנה
ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה

מטות מסעי	ב' אב	ש"ל	כ"ז סיון	בהר	כ' אייר
דברים	ט' אב	קרח	ג' תמוז	בחוקותי	כ"ז אייר
שופטים	ז' אלול	חוקת	י' תמוז	במדבר - שבועות	ה' סיון
כי תצא	י"ד אלול	בלק	י"ז תמוז	נשא	י"ב סיון
כי תבא	כ"א אב	פנחס	כ"ד תמוז	בהעלותך	י"ט סיון

גיליון מס' 276 פרשת בהר
תשע"ח שנה שישי

גליון זה יו"ל
לזכות התורם הנכבד
שיראה ברכה והצלחה בכל הענינים
(דרך שיחה)

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

על הפרשה

"ולא תנונו איש את עמיתו" (כה, י"ז)

סיפר לי רבינו שליט"א שהיה אצלו רב אחד, וסיפר לו שפעם היה אצל מרן הגר"ר חיים עוזר זצ"ל מוילנא, ודיברו בלימוד. הנ"ל הזכיר "תוספות" מסויים ואמר לו הגר"ח"ע כי אין תוס' כזה! הלך הנ"ל להוציא גמרא מהארון, בא ר' חיים עוזר והניח ידו על הגמרא שבארון ולא נתן לו להוציא הגמרא. כשהגיע הרב הנ"ל לביתו, ראה שאכן אין כזה תוס', והגר"ח"ע עשה מה שעשה כדי שלא לביישו! עוד סיפר הרב הנ"ל, שבעת שלמד בלובלין נסע לווילנא, וביקשו הגר"ר מאיר שפירא זצ"ל שכיון שעובר אצל הגר"ח"ע שיבקשו לכתוב מכתב עבור הישיבה. וכך עשה. ראה הגר"ח"ע שאינו מרוצה כל כך ושאל את הנ"ל אם אין זה מכתב טוב. כשהלה ענה שחשב שיכתוב מכתב חריף יותר, קרעו הגר"ח"ע מיד וכתב מכתב חדש.

עניני ריבית

"אל תיקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלוקיך והי אחיך עמך"

יש לו קצת כסף ויש לו ב' ברירות או בבנק ויהיה לו ריבית עם היתר עסקא של רבי ניסים, ויחתן את ילדיו ועל ידי זה לא יפול על הצבור, או להניח בקופת גמ"ח? **אם זה עם היתר עסקא טוב וברור, יעשה איך שרוצה.** ושאלתי לענין עצה טובה כדלהלן, והסכים רבנו שאני יכול לומר לו **שיש בכך עצה טובה אם יניח בקופת גמ"ח, כי מחמת כך יש לו מצוה כל הזמן.** רבנו אמר לי כי החזו"א בשעתו אמר לו, כי רוב ההיתר עסקא הם שלא כדין.

שאלתי כנ"ל גם את מרן הגר"א"ל והיה כאוב לשמוע על הרעיון להניח בבנק ואמר: כי יש ב' תוספות מעשה רב' שפלוגי בא בחלום ואמר כי יש לו דינים מחמת ריבית, ושאל אותו הרי היה היתר עסקא. והשיב - דארטען לאכט מען זאך אויס פון דעם (שם לועגים על כך), ומרן התעניין בכמה כסף מדובר ואמר: שאם זה לא הרבה כסף לא כדאי בשביל כך להיכנס לענין של היתר עסקא, וסיפר: שבכפר סבא היה שם בנק קטן שמנוהל ע"י חרדי עם היתר עסקא, והיה לישיבה 5 או 10 לירות ומנהל הבנק רצה שזה יהיה רשום על שמי ולא על שם מנהל הישיבה. ואחוז הריבית היה כחצי לירה, ומיאנתי לקחת, אבל כיון שזה על חשבון הישיבה שלחתי את ר' עקיבא טננבוים שישאל את החזון איש, והחזו"א השיב כי מותר לי לא לקחת. עוד אמר הגר"א"ל כי יש לדון בבנק שזה גוף ולא אדם שדעת הגר"מ פיינשטיין שמותר ו"א שזה דרבנן, וכתבתי באילת השחר בפרק איזהו נשך דף סה. שזה מהתורה כשיש שעבוד נכסים בלא שעבוד הגוף.

לזה קנה למלווה עליה לתורה, וזה שלא כדרכו, האם זה ריבית?

אם המלווה נזכר בכך בשעת מעשה לא יעלה לתורה.

אבל לא לעלות לתורה - מקצר ימיו כדאמרו בגמרא לגבי מי שקוראים לו ואינו עולה? **ריבית יותר מקצרת את ימיו.**

מלווה שתובעו יותר ממנה שחייב, ומשלם לו יותר, רק כדי להיפטר מדין ודברים אתו, האם יש בזה ריבית?

שאלתי את החזו"א, אם הלווה מסופק כמה חייב ומחזיר מספק, ואמר לי שמותר כי בגמ' איתא לקנות הדין זה גם שוה. ושיגיד למלווה שלא חייב יותר רק משלם כדי להפטר ממנו.

א' חוהמ"פ תשס"ו. ספרה לי הרבנית ע"ה, כי הוי עובדה שרבנו הוזמן לברית, והאב בא לקחתו עם מכונית חדשה. ורבנו נכנס והנהג לא הצליח להתניע את הרכב, וכמה שניסה לא הועיל. הזמינו מונית ורבנו נסע במונית. ואז הנהג שוב ניסה להתניע והרכב נסע ללא שום בעיה. שאלו רבנו לבעל הרכב: תאמר, האם אתה מלווה בריבית, השיב האיש: לא, אבל מכונית זו קיבלתי מחתני והוא מתעסק עם ריבית.

(כל משאלותיך)

עלי שי"ח

"התורה היא חיינו"

דרכו של רבינו שהוא 'הי' את התורה הקדושה, וכל דברי הו"ל הקדושים. כל גמרא או מדרש שהוא לומד, מקבלים אצלו משמעות 'מציאותית' של ממש. הרי התורה אמרה !!

לא מזמן, נכנס אל מעונו יהודי גלמוד די מבוגר והשיה בפניו על בעיה פלוגית שיש לו, נענה רבינו ואמר לו: תישא אשה ותוליד עוד ילדים! הלא, היה מופתע מעט, ושאל את רבינו אם הוא מודע לגילו המתקדם... רבינו היך אליי 'וכי אתה יותר זקן מאברהם אבינו שנולד לו בן בגיל מאה?'

כי אצל רבינו אם מצינו דבר כזה, אם כן לא יפלא מה' כלום! הבורא כל יכול. הוא מצייע באמת ובתמים לאותו יהודי שישא אשה ויוליד בנים, כי התורה אמרה שאפשר.

השבוע, עסק רבינו במסכת שבת בסדר לימודו היומי, כשהגיע לדף קי"ט עמוד א' עיין במעשה המזכיר שם עם יוסף מוקיר שבת. הגמרא 'לכשה' אצלו צורה מוזשית, והוא ההל' להיך באמצע הלימוד, על סכלותו של אותו עשיר גוי שהיה שכינו, וכי האמין שיוכל למנוע מיוסף לקבל את הכסף שנגזר לו משמים.

סה רבינו בשם רבו המובהק מרן החזון איש: בגמרא בפרק אלו מציאות נאמר כי אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה, ולכאורה בימינו אנשים אינם רגילים לבדוק את הכיס לעיתים קרובות כל כך, האם השתנה הלכה זו?

והחזון איש השיב על כך: התורה לא השתנתה! הדין נשאר אותו דבר.

והוא, הוא, הדבר אותו הזכרנו לעיל, כשהייתם במוהש את התורה, מרגישים אותה בכל צעד ושעל.

מסכת סנהדרין

סנהדרין 108a

עלי הדף

אבנט מיגז אגיד

זבחים י"ח ב' אבנט כמאן דאגז דמי. שמעתי מהר"ר משה סולוביצקי ז"ל בשם זקנו הגר"ח מבריסק שהי' מקפיד שלא להשיב הציצית לתוך האבנט דכיון דכאגז דמי נמצא שהולך בלא ציצית ואמרתי זה לחזון איש ז"ל ולא הסכים, וכנראה שטעמו דע"כ אין הכונה כמאן דגזיז ממש דא"כ ה"ל יתור בגדים ועוד א"כ אם יכניס הציצית לתוך האבנט ויוציאם פסולין דה"ל תעשה ולא מן העשוי (וזה יש לדון בזה) וע"כ אין הטעם אלא הכונה שאין כפלות פוסל בבגד"כ דכיון שישרן ה"ל כמדתו וה"ל לכבוד ולתפארת כמ"ש החזו"א (זבחים סי' ג' סק"א) וזה הכונה כמאן דאגז דמי.

(דרך חכמה פ"ח מכה"מ ה"ד ביה"ל ד"ה או)

כיוור נחושת

שם כ"ב א' דתניא ר"י אומר יכול יהא כנו מקדש כדרך שהכיוור מקדש ת"ל ועשית כיוור נחושת וכנו נחושת לנחושת הקשתיו ולא לדבר אחר. משמע דנחושת לעיכובא ולכן נראה דאע"ג דכל הכלים אם העשירו מצוה לעשותן של זהב כמ"כ הרמב"ם פ"א מבית"ב ה"ט אבל הכיוור וכנו לעיכובא שיהא של נחושת ולכן עשה שלמה כל העשרה כיוורות של נחושת כדכתיב במ"א (ו' ל"ח), ואע"ג דכל הכלים ראויין לקדש מ"מ צריך שיהא הכיוור וכנו במקומן וזה מעכב כמ"ש בירור' שקלים פ"ד ה"ב וירור' יומא פ"ד ה"ה וצריך שיהא נחושת.

(דרך חכמה ספ"ג מהל' ביה"ב וברייתא דמלאכת המשכן רפ"ב)

עניני תפילה בקברי צדיקים

- בבחרותי שאלתי את מו"ר מרן שליט"א בנוגע לנסיעה מהישיבה בל"ג בעומר למירון, והשיב לי רבנו שליט"א במכתב: יותר מצוה לשבת ללמוד.
 - שמעתי ממו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין לנסוע לקברי צדיקים הנמצאים במקומות מסוכנים, כמו לקבר יוסף ע"ה בשכם וקבר יהושע בן נון ע"ה, (בזמנים שאכן מסוכן להגיע לשם מבחינה בטחונית).
 - מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל אמר שמוטב ללכת להתפלל ליד קברי צדיקים הקרובים יותר לדורנו משום שהם מבינים ומכירים יותר את מיעוט ערכנו ודרגתינו, מאשר קברי קדמונים מוקדמים יותר, ובספר שימושה של תורה מספר מרן הגרא"מ שך זיע"א שמרן הגר"ז מבריסק זצ"ל שלחו בתקופת מחלתו האחרונה להתפלל עליו בקבר רשב"י במירון וסח מרן הגרא"מ שך זיע"א שהיתה זו הפעם הראשונה מיום בואו לארץ ישראל שהיה במירון והיה זה לאחר כמה עשרות שנים מיום בואו ארצה, וגם שם היה בקבר הרשב"י בלבד. וביאר הגר"ז זיע"א למרן הגרא"מ זיע"א שאף שאין מדרכנו לפקוד את הקברים מכל מקום קבר הרשב"י, שאני שכן שמעתי מאבי הגר"ח שיש ענין בתפילה על קבר הרשב"י. והר"מ טורק שליט"א, נאמן ביתו של מרן החזון איש זצ"ל העיד שמרן החזון איש שלח לקבר הבית יוסף משום שהוא רבן של ישראל וכל ישראל מקושרים אליו. ואולם מרן הגר"ח שליט"א אמר לי שאין הבדל האם להתפלל בקברי הצדיקים הקדמונים או בקברי הצדיקים הקרובים לדורנו.
 - ושמעתי ממו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שאפשר לעמוד ליד קברי הצדיקים מרחוק ובלבד שרואים הקבר, ואמרתי לרבנו שליט"א שלפ"ד נראה דכהנים יכולים ג"כ להתפלל ליד קברי צדיקים ע"י שיעמדו מרחוק או שישבו ברכבם ויביטו אל הקברים, והסכים מרן שליט"א.
 - שמעתי מיד"נ הגר"מ טבצניק שליט"א, (ר"מ בישיבת כנסת יחזקאל באלעד ובנו של ידיד רבנו הגאון רבי עמוס שליט"א) שיש בידו צילום כת"י מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שהשיב לשואל ששאל מהו המקור למש"כ הקהילות יעקב זצ"ל בס' קריינא דאגרתא שמיום שחורב ביהמ"ק אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על קברי צדיקים, והשיב מרן הגר"ח שליט"א שדבר זה מובא בפ"י הגר"א לתקוני הזוהר וכן הביא החיד"א בשם מדרש.
- (ייש"כ לידדינו החשוב הרה"ג ר' שמואל ברוך גנוט שליט"א על מסירת הדברים)

"שלא נהגו כבוד זה לזה"

"אמרו שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לר"ע וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה" וכו' (יבמות ס"ב,ב).

ש. למה לא אמרו שהיו לו כ"ד אלף תלמידים?

ת. היו חברותות.

ש. וכי כל כך חמור הוא מה "שלא נהגו כבוד זה לזה", שכולם מתו על עון זה?

ת. הם היו צריכים להנהיג את הדור והיו למדין מהן, וענין של מידות הוא, ולכן לא היתה עצה אחרת.

ש. איך לא עשו תשובה, ולמה רבם לא הוכיחם?

ת. ר"ע עצמו לא ידע הטעם, במדרש רבה (קהלת י"א, ו) איתא שאמר לשבעת תלמידיו החדשים "הראשונים לא מתו אלא מפני שהיתה עיניהם צרה בתורה זה לזה, אתם לא תהיו כן, מיד עמדו ומלאו כל ארץ ישראל תורה", וטעם זה על כי היו צרי עין נתחדש לו אח"כ.

ועוד, שסברו שנהגו כדון, שהרי לא ביזו אחד לשני, והטענה עליהם היתה "שלא נהגו כבוד", וסברו שלא היה צריך יותר.

ש. כשראו שהתחילו למות, מדוע לא חזרו בתשובה?

ת. כבר נגזרה גזירה ולא הועילה תשובתם כדי להראות לדורות, ומה שאמרו במדרש שם "מיד עמדו ומלאו כל ארץ ישראל תורה", וכי מיד עשו והעמידו ישיבות בכל הארץ? אלא זה גופא שקיבלו את דברי ר"ע בזה גופא נתמלא כל הארץ תורה.

(דרך שיהיה)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות וש"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

תורתו מגן ליו

שו"ת ממחן הגר"ח קניבסקי שליט"א בסוגיא דרשב"י שבת ל"ג
שהשיב לרב יצחק אוהב ציון שליט"א ראש כולל דרך אמונה

א. בגמ' שבת ל"ג ב' "דיתבי רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ויתבי יהודה בן גרים גבייהו פתח רבי יהודה ואמר כמה נאים מעשיהן של אומה זו תקנו שווקים תקנו גשרים תקנו מרחצאות" וכו'. ויל"ע היאך שיבחר ר' יהודה את העכו"ם והא איתא בגמ' ע"ז דף כ' א' דבכלל הלאו דלא תחנם הוא שלא לתת להם חן.

תשובה. א. הוא לאדם פרטי ולא לאומה. ב. כדי שישראל יגורו שם ולא במקו"א.

ב. עוד שם "פתח רבי יהודה ואמר כמה נאים מעשיהן של אומה זו תקנו שווקים תקנו גשרים תקנו מרחצאות רבי יוסי שתק נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן" וכו'. וצ"ב לכאן' היאך אמר ר"י הכי והא מפורש בגמ' ע"ז ב' ב' "אמר להם הקדוש ברוך הוא (למלכות רומי) במאי עסקתם אומרים לפניו רבש"ע הרבה שווקים תקנינו הרבה מרחצאות עשינו הרבה כסף וזהב הרבינו וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה אמר להם הקדוש ברוך הוא שוטים שבעולם כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם תקנתם שווקים להושיב בהן זונות מרחצאות לעדן בהן עצמכם" וכו' הרי מפורש כרשב"י.

תשובה. האמת הוא שעשו לצורך ישראל אלא שהם לא כיוונו לכך.

ג. עוד שם "נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן" וכו'. לכאן' יש לעיין מדוע דיבר רשב"י נגד המלכות ומ"ש מהא דא' בבבא בתרא דף ד' א' שאמר בבא בן בוטא דמהא דכתיב "גם במדעך אל תקלל מלך וגו' כי עוף השמים יוליד את הקול ובעל כנפים יגיד דבר".

תשובה. חשב שבין ת"ח מותר.

ד. עוד שם "נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר כל מה שתקנו" וכו'. צ"ב היאך גינה רשב"י את העכו"ם בפני יהודה בן גרים שהיה בן גר וגירות וכדפרש"י, והא א' בגמ' סנהדרין צ"ד א' "אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזה ארמאי קמיה".

תשובה. אין האמת בזיון.

ה. עוד שם "פתח רבי יהודה ואמר כמה נאים מעשיהן של אומה זו תקנו שווקים תקנו גשרים תקנו מרחצאות רבי יוסי שתק נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן שווקים להושיב בהן זונות מרחצאות לעדן בהן עצמן גשרים ליטול מהן מכס". יש לדקדק קצת דר"י ששיבח נקט קודם שתיקנו גשרים ואח"כ שתיקנו מרחצאות, ואילו רשב"י שגינה הקדים קודם שתיקנו מרחצאות, ואח"כ נקט גשרים ליטול מהם מכס.

תשובה. צורך עצמן קודם מצורך ממון.

ו. עוד שם "הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם ונשמעו למלכות אמרו יהודה שעילה יתעלה" וכו' ובדף ל"ד א' א' "נפק לשוקא חזייה ליהודה בן גרים אמר עדיין יש לזה בעולם נתן בו עיניו ועשהו גל של עצמות" הרי דענשו ליהודה בן גרים על שסיפר הדברים. וצ"ב דבגמ' ערכין דף ט"ז א' א' "אמר רבה בר רב הונא כל מילתא דמיתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא מ"ט חברך חברה אית ליה וחברה דחברך חברה אית ליה".

תשובה. א. אם האפי תלתא הם ת"ח שלא חיישינן שיפרסמו ליכא היתר דאפי תלתא. ב. כאן היה צריך להבין שיתוודע למלכות.

ז. עוד שם "אמרו יהודה שעילה יתעלה יוסי ששתק יגלה לציפורי" לכאן' צ"ב מה גזירה יש בזה והלא זה היה מקום רבי יוסי ואבותיו כמבואר בגמ' סנהדרין ל"ב ב' "ת"ר צדק צדק תרדוף הלך אחר חכמים לשיבה" וכו' ושם י"ט א' "התקין ר' יוסי בציפורי" ובתענית ט"ז ב' "התקין ר"י בן חלפתא בציפורי" וסתם ר"י הוא ר"י בן חלפתא א"כ מקום לידתו של ר"י היה ציפורי.

תשובה. זה רק לאחר הגזירה.

ח. עוד שם "יוסי ששתק יגלה לציפורי" צ"ב דהא א' בגמ' ב"מ פ"ד א' "דאמר אליהו לר' ישמעאל ב"ר יוסי אבון ערק לאסיא את ערוק ללודקיא" ומב' לכאן' שלא גלה לציפורי.

תשובה. מעשה אחרת היה.

ט. עוד שם "אמרו יהודה שעילה יתעלה וכו' שמעון שגינה יהרג אזל הוא ובריה טשו בי מדרשא" ולכאו' צ"ב איזה מחבוא זה שישבו בביהמ"ד והלא רגילים היו כל ימיהם לישב וללמוד בביהמ"ד וא"כ מסתבר שהמלכות תבוא מיד ויחפשו בביהמ"ד וא"כ אמאי טשו דוקא שם.

תשובה. אם אין הקב"ה רוצה לא ידעו (עי' ברכות ס, ב).

י. עוד שם "שמעון שגינה יהרג אזל הוא ובריה טשו בי מדרשא כל יומא הוה מייתי להו דביתהו ריפתא וכוזא דמיא וכרכי כי תקיף גזירתא אמר ליה לבריה נשים דעתן קלה עליהן דילמא מצערי לה ומגליא לן אזלו טשו במערתא" וכו' ובמג"א בסו"ס קנ"ו כתב וז"ל "משמע שמותר לו לברוח כשיש סכנת נפשות אע"פ שמתוך זה גורם צער לחבירו". ולכאו' צ"ב דהרי לשון הגמ' הוא "דילמא מצערי" וכו' וא"כ יתכן דהדין דשרי לברוח היכי שיש ספק אם יגרם לחבירו צער ע"י כך והוא נמצא במצב של ודאי סכנה בזה שרי לברוח, אבל היכא שודאי יגרם צער לחבירו לא מוכח מהגמ' דשרי וא"כ מנ"ל להמג"א.

תשובה. מסתמא בודאי יגרמו לה צער.

יא. עוד שם "שמעון שגינה יהרג אזל הוא ובריה טשו בי מדרשא". לכאורה צ"ב בשלמא רשב"י שהיה בסכנה מחמת גזירת השלטון שפיר הלך למערה, אבל ר"א בנו אמאי הלך והלא ע"י הישיבה במערה לא יכל לקיים כמה מצוות כגון מצה וכד'.

תשובה. אונס רחמנא פטריה.

יב. עוד שם "כל יומא הוה מייתי להו דביתהו ריפתא וכוזא דמיא וכרכי כי תקיף גזירתא אמר ליה לבריה נשים דעתן קלה עליהן דילמא מצערי לה ומגליא לן" וכו' צ"ב להתאים הדברים להא דאי' בגמ' נדה מ"ה ב' "א"ר חסדא מ"ט דרבי דכתיב ויבן ה' אלהים את הצלע מלמד שנתן הקדוש ברוך הוא בינה יתירה באשה יותר מבאיש".

תשובה. אבל מ"מ להצניע אינה יכולה.

יג. עוד שם "איתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא" לכאורה מאחר דכבר איתרחיש להו ניסא אמאי נברא להם עץ חרוב והרי בויק"ר פל"ה ס"ו איתא עה"פ "אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו, חרובים תאכלו" וכו'. ומבואר שהחרוב הוא דבר גרוע וכן כתב הרמב"ם בפ"ד מהל' דעות הי"א "וכן החרובין רעים לעולם".

תשובה. תלוי מי ומה.

יד. עוד שם "איתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא" וכ' המהרש"א בחדא"ג דאפשר דנקט חרובא משום דהיה נס בתוך נס דאינו טוען פירות עד שבעים שנה מנטיעתו וכאן טען פירות מיד. ולכאו' צ"ב היאך נהנו ממעשי ניסים והרי ברש"י תענית דף כ"ד א' ד"ה אלא כ' דאסור ליהנות ממעשי ניסים כדאמר שם דף כ' ב' ואם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו.

תשובה. פקוח נפש.

טו. עוד שם "איתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא". לכאורה צ"ע היאך אכלו רשב"י ובנו מעץ החרוב מיד כשנברא והלא איכא איסור ערלה ומדוע לא חששו.

תשובה. עיין במש"כ בזה בדרך אמונה פ"י ממע"ש ונט"ר בבאה"ל ד"ה "העולה".

טז. עוד שם "איתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא" ורבינו שליט"א בדרך אמונה פ"י ממע"ש ונט"ר בבאה"ל ד"ה "העולה" הביא מה שראה מקשים דהאיך אכלו רשב"י ובנו מן החרובין והא הוי ערלה, וכתב שם ליישב בב' אופנים. ונלענ"ד ליישב בזה עוד דהנה בירו' סופ"ז דשביעית איתא "אוכלי בהמה קדושת שביעית חלה עליהן ואין קדושת ערלה חלה עליהן" ויש סוג חרובין שהוא מאכל בהמה, וגירסת הר"ש סיריליא בירו' שביעית פ"ט ה"א היא "רשב"י ור"א בריה עבדון טמירין במערתא תלת עשרה שנין והוו אכלין חרובין דגרדונא" ופי' שם הרש"ס דהם סוג חרובין גרועים מאד, ולפי"ז את"ש דכיון שהוי מאכל בהמה פטור מערלה ולכך לא חש רשב"י.

תשובה. יפה.

יז. עוד שם לכאורה יל"ע דבזה"ק פרשת האזינו דף רפ"ח ע"ב איתא "אמר רבי שמעון אסהדנא עלי לכל אלין דהכא דהא מן יומאי לא בטילנא אלין ג' סעודתי ובגיניהון לא אצטריכנא לתעניתא בשבתא" מפורש שרשב"י העיד על עצמו

שלא ביטל ג' סעודות. ולכא' צ"ב היאך קיים זה בזמן היותו המערה והרי שם לא היה לו כי אם חרובין ומים ולסעודת שבת צריך פת.

תשובה. חרובין זה הפת שלו.

י. עוד שם "איברי להו חרובא ועינא דמיא" יל"ע דבגמ' שבת נ"ג ב' איתא "מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק ולא היה לו שכר מניקה ליתן ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה והניק את בנו אמר רב יוסף בא וראה כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה אמר לו אביי אדרבה כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית אמר רב יהודה בא וראה כמה קשים מזונותיו של אדם שנשתנו עליו סדרי בראשית". ולכא' צ"ב מ"ש הכא בעובדא דרשב"י דאיברי ליה חרובא וכו' שגם הכא נשתנו סדרי בראשית ולא שייך לומר ח"ו כמה גרוע וכו'.

תשובה. אחר שנברא לא נשתנו משא"כ שם.

יט. עוד שם "איתבו תריסר שני במערתא אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא אמר מאן לודעיה לבר יוחי" וכו' צ"ע אמאי הודיעם בצורה זו שעמד בפתח המערה ושאל מאן לודעיה וכו' ואמאי לא נכנס אליהם לבשרם זה, ובפרט להמבואר בזוה"ק (בריש ס' תיקוני הזוהר ועוד) שאליהו היה מגיע אליהם ב' פעמים ביום ולומד עמם א"כ מדוע לא אמר להם אז פה אל פה.

תשובה. בגופו לא נכנס שחשש משום הטומאה.

כ. עוד שם "אמר מאן לודעיה לבר יוחי" צ"ב אמאי אליהו קרא לרשב"י בשם אביו ולא אמר מאן לודעיה לרבי שמעון דמית קיסר, ובפרט למה דפירש רש"י על הפסוק בתהלים פ"ד פ"ג "בני איש עד מה כבודי לכלימה" וז"ל "עד מתי אתם מבזים אותי הראיתם את בן ישי מי דוד ומי בן ישי בכרות בני עם בן ישי כי בוחר אתה לבן ישי אין לי שם" עכ"ל. ומבואר דזה בזיון לקרוא לאדם שלא בשמו.

תשובה. א. לכבד לאביו שלא נודע ממנו. ב. לא רצה שישמעו שמודיעם וע"י שאמר בשם אביו לא ידעו למי נתכוון.

כא. עוד שם "אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא אמר מאן לודעיה לבר יוחי דמית קיסר ובטיל גזרתיה נפקו חזו אינשי דקא כרבי זרעי אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה כל מקום שנותנין עיניהן מיד נשרף". וצ"ב אמאי הקפיד רשב"י כ"כ עד כדי שנשרפו והרי דעת רשב"י כדאי' במנחות דף צ"ט ע"ב דאפי' לא קרא אדם אלא קריאת שמע שחרית וערבית קיים לא ימוש וכו'.

תשובה. א. בק"ש מקיים לא ימוש אבל לא מצות ת"ת. ב. תלוי מי ומה.

כב. עוד שם "חזו אינשי דקא כרבי זרעי" וכו'. יל"ע אמאי ענשו לאותם שזרעו וחרשו וקראום עוסקים בחיי שעה והרי עסקו ביישוב ארץ ישראל אשר לש' חלק מן הראשונים יש בזה מצות עשה דאורייתא של יישוב א"י (כמבואר ברמב"ן במדבר פל"ג פנ"ג ועוד).

תשובה. יש מצוות נחוצות לו יותר.

כג. עוד שם "יצתה בת קול ואמרה להם להחריב עולמי יצאתם חיזרו למערכתכם הדור אזול איתבו תריסר ירחי שתא אמרי משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש יצתה בת קול ואמרה צאו ממערכתכם נפקו כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר הוה מסי רבי שמעון". ולכא' צ"ע אמאי אחרי שנכנסו שוב למערה כעונש על מה ששרפו בפעם הראשונה חזר שוב ר"א פעם שניה לשרוף.

תשובה. חשב שזה לנסיון.

כד. עוד יש לדקדק קצת אמאי דוקא ר"א הוה מחי ור"ש הוה מסי.

תשובה. ר"ש הבין דכל דעביד רחמנא לטב.

כה. עוד שם "שמע רבי פנחס בן יאיר חתניה ונפק לאפיה עייליה לבי בניה הוה קא אריך ליה לבישריה חזי דהוה ביה פילי בגופיה" וכו'. וצ"ע איך רפב"י נכנס עם רשב"י למרחץ והא אי' בגמ' פסחים נ"א ע"א "עם הכל אדם רוחץ חוץ מאביו וחמיו ובעל אחותו".

תשובה. א. עיין מש"כ הרמ"א אבהע"ז סי' כ"ג ס"ו וז"ל "נהגו עכשיו היתר בדבר הואיל ומכסין ערותן בבית המרחץ ליכא למיחש להרהורא" וכן הוא ביו"ד סי' רמ"ב סט"ז וצ"ל דהיה באופן זה. ב. פקו"נ.

כו. עוד שם "דכתיב ויבא יעקב שלם ואמר רב שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו" ויל"ע אמאי הקדים הא דשלם בממונו לשלם בתורתו והרי השלימות בתורה חשובה יותר משלימות הממון.

נשיה בחוקיר

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ שליט"א**
גליון מס' 199 • בהר תשע"ח

דברי רבינו שליט"א בכנס "לב לאחים"

"עבדי הם"

כתוב בתורה (ויקרא כ"ה, ל"ט-מ"ג) "וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך לא תעבוד בו עבודת עבד, כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד לא תרדה בו בפרך ויראת מאלוקיך". המציאות של עבד עברי, יש אופן שיש גם גנב שגנב שלא יכול לשלם גנבתו דבי"ד מוכרים אותו לעבד עברי, וגם עליו נאמר כאן שלא תעבוד בו עבודת עבד, שאסור לעבוד בו בפרך, כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים וכו'. מה זה עבדי הם - אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים. כתוב כאן מה זה יציאת מצרים, מי שהוציאו אותם ממצרים נשאר "עבדי הם" ואפילו שמכרו אותו לעבד כגנב מ"מ נשאר עבדי הם ואסור לרדות בו בפרך. דבר ראשון שומעים כאן מה זה יציאת מצרים, יציאת מצרים הוא דנעשו האנשים "יוצאי מצרים" שאי אפשר לבטל את חשיבותם כי עבדי הם. וצריך גם לשמוע שכתוב כאן שאפילו אדם שהתרחק ונעשה גנב לא יכול לאבד את מה שקיבלו ביציאת מצרים כי עבדי הם. א"כ צריך לדעת להתייחס לכל יהודי בכל מצב שהוא - עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים. זה מחייב את כל יהודי כלפי עצמו לדעת מי הוא, אע"פ שעברו הרבה שנים ודורות, ומי אתה "עבדי הם", עבד שנעשה עבד על ידי יציאת מצרים. ולכן מזכירין בתפילות תמיד את יציאת מצרים דנשאר לנו עד היום "עבדי הם" אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים. אדם צריך לדעת את המשמעות העמוקה של "עבדי הם" שהקב"ה גאלנו ממצרים כדי שנעבוד אותו, ושזה הזכות להגיע לחיי העוה"ב.

הרבינו יונה (ברכות ב: מדה"ר) אומר, מפני שמזכיר גאולת מצרים ומתפלל מיד מראה בעצמו שבטוח בה' בתפילה, כיון שמבקש ממנו צרכיו, שמי שאינו בטוח בו לא יבקש ממנו כלום. והביא ממדרש כשראו ישראל הנסים והנפלאות בטחו בו וכו' וכשמזכיר עכשיו הגאולה שבטחו בו אבותינו ומתפלל נמצא שגם הוא בטוח בו שיענה אותו וכו', לפיכך זוכה מסיבתו לחיי עוה"ב. עיי"ש. אנו נמצאים כאן עם הפעילים שמתעסקים שעם ישראל, הבנים והילדים, כולם ילכו בדרך של עבדי ה' שהוציאנו מארץ מצרים, אבל צריכים לדעת שכל יהודי יש לו את החשיבות של יוצאי מצרים, גם הגנב יש לו חשיבות זו, אבל זה לא פוטר אותו משום דבר. הוא חייב בבל המצוות אפילו במצב שהוא נמצא בו. וזה התפקיד שכל היהודים וכל הבנים ילכו בדרך הזאת לקבל את מה שקיבלו, החיוב של יציאת מצרים - "עבדי הם".

והפעילות להציל יהודים, להציל אותם להשאר יהודים, לקיים תורה ומצוות לא רק זאת, זה גם פעולות לעורר את הציבור ללמוד ולדעת את התורה כדי לקיימה שזהו התכלית של אדם בעולם, של יהודי. ונזכה להתחזק שכל עם ישראל יהא ברור להם התכלית והמעשים שצריך לעשות. (חוט שני)

שו"ת ממרן פוסק הדור שליט"א

בעניני הפטרות

טירחא דציבורא בהמתנה לנביא

ש. בית הכנסת שאין במקומם נביא על גבי קלף ויש נביא על גבי קלף בבית הכנסת אחר, מהו הזמן שיש להמתין ולא יהיה בזה משום טירחא דציבורא.

ת. אם צריך לחכות זמן שהציבור ירגיש את זה כעול יקרא בחומש. והציבור אינו יכול למחול ע"ז.

ניקוד טעמים על גבי הנביא

ש. האם מותר לנקד טעמים על גבי הנביא כדי שהבעל קורא יוכל לקרוא ברהיטות או דלמא הוי כספר תורה ואין לנקד בטעמים.
ת. מסתבר שלא.

יחיד ששמע הפטרה קודם קריה"ת אם יצא

ש. יחיד ששמע הפטרה קודם קריאת התורה האם יצא ידי חובת ההפטרה או שצריך לשמוע את ההפטרה שוב.
ת. לא חייב לשמוע שוב.

אמר בברכת ההפטרה בכל דרכיו במקום בכל דבריו

ש. העולה אמר בברכת ההפטרה לאחריה 'בכל דרכיו' במקום 'בכל דבריו', האם יצא ידי חובה או דהוי משנה ממטבע שטבעו חכמים ולא יצא ידי חובה.
ת. יצא בדיעבד שדרכיו כולל גם דבריו.

דין קריאת שמו"ת בהפטרה

ש. במ"ב בסימן רפ"ה סקי"ט כתב שלכתחילה צריך לקרוא שמו"ת גם את ההפטרה, ומטעם ששמא יקראו לו לעלות למפטיר ויצטרך לקרוא ההפטרה בציבור. לפי"ז לכאורה בזמנינו שיש בעל קורא שקורא לציבור, ובפרט במקומות שקוראים מתוך נביא על גבי קלף יכול הבעל קורא לקרוא לכתחילה לקרוא עבור כולם, א"כ לכאורה אין צורך לקרוא את ההפטרה שמו"ת.
ת. לא נהגו כיום לומר שמו"ת.

האם אפשר לקנות נביאים מכספי מעשר

ש. האם אפשר לקנות נביאים הכתובים על קלף מכספי מעשר.
ת. אם הכספים מיזעדים גם לצרכי מצוה ה"ז בכלל.

קריאת ההפטרה שלא מענין הפרשה אם יצאו ידי חובה

ש. נפסק בשו"ע סימן רפ"ד ס"א שיש להפטיר מענינה של פרשה. מה הדין אם קראו את ההפטרה שלא מענין הפרשה, האם בדיעבד יוצא ידי חובתו.
ת. בדיעבד יצא.

דין עליית המפטיר בנביא לש"ץ בתפילת מוסף

ש. במשנה במגילה דף כ"ד תנן שהמפטיר בנביא הוא עולה לפני התיבה. ובפוסקים לא הובאה הלכה זו. האם לכתחילה יש לחשוש ולתת למפטיר להיות שליח ציבור בתפילת מוסף.
ת. מספיק שכתוב במשנה.

במנהג העולם שאחד אומר את הברכות ואחד קורא את ההפטרה

ש. הרמ"א בסימן רפ"ד סעיף ד' כתב שהעולה למפטיר הוא יקרא את ההפטרה, ובדיעבד יכול האחר לקרוא את ההפטרה. וביאר המ"ב שהכוונה בזה שהאחר יקרא את הברכות וההפטרה. ומנהג העולם שקוראים לאחד ואחד קורא את ההפטרה בלי ברכותיה, האם שפיר עבדי.
ת. אפשר לעשות כן.

בדין פתיחת הנביא לאחר גלילת הס"ת

ש. המ"ב בסימן קמ"ז סקנ"ג כתב דאין המפטיר מתחיל לומר את הברכות עד שיסיים הגולל לגלול ובביאור הגר"א שם ציין להא דאיתא בשו"ע שאין לפתוח את הס"ת השני עד שגומרים לגלול את הס"ת הראשון. האם לפי דברי הגר"א אין לפתוח את הנביא עד שישגמרו לגלול את הספר תורה.
ת. כן. (ביד נביאך)

בעקבות המאמר בשבוע שעבר בענין לבישת הפאה, הנונו לציין כי דעת רבינו שברור לכל שאיסור חמור ללבוש פאה שאינה לפי כל כללי הצניעות, וכן יש לברר היטב שאין בה שום חשש ע"ז, ובאופן זה לבישת הפאה מותרת לכתחילה.

אם זאת ידוע מכתבו של רבינו משנות תשס"ד שיש בהקפדה על לבישת מטפחת לבד לפי כללי הצניעות משום הידור, ומברך את הנשים שקיבלו על עצמם להדר בכך.

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א •

דבר בדרך הטבע, אלא הכל תלוי בידי שמים, ומן השמים נותנים לפי הזכויות, אם יש זכויות זוכים לחסדי שמים.

ייסורים הם חסד שחוסכים גיהנום

יש זכויות שנותנות זכות לחסד, ויש זכויות שנותנות זכות לייסורים, כגון אם יש לאדם זכויות אבל יש לו גם חטאים, הרי על החטאים יש גיהנום, והייסורים מכפרים במקום גיהנום, נמצא שהייסורים הם גם כן חסד בשבילו, שחוסכים ממנו ייסורי גיהנום קשים יותר.

לכן אם יש לאדם ייסורים צריך לשמוח בהם, שהם מכפרים לו במקום גיהנום, ובפרט ביזיונות, כתוב בספרים שהכי כדאי לקבל ייסורים של ביזיונות, שהגוף לא נחלש בהם, ולקבל את הביזיונות באהבה, ואז, ראשית עצם קבלת הביזיונות באהבה זה דבר טוב, שהוא גם כן עבודה שבלב, ובנוסף גם חוסכים ומרוויחים בזה למנוע ייסורי גיהנום.

וכך היא דרכם של צדיקים ששומחים בייסורים שהם במקום גיהנום, ומאידך אצל רשעים מצינו להיפך, שנותנים להם מן השמים הנאות העולם הזה במקום העולם הבא, כמו שכתוב בסוף פרשת ואתחנן (דברים ז, י) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו, ופירש רש"י: בחייו משלם לו גמולו הטוב כדי להאבידו מן העולם הבא, היינו שאם רשע עשה מעשים טובים, מן השמים משלמים לו בעולם הזה במקום העולם הבא.

והטעם בזה מפני שהרשע אינו רוצה עולם הבא, וכל מאווייו ושאיפתו הם רק לתענוגי העולם הזה, ואינו חושב כלל על העולם הבא, לכן מן השמים נותנים לו מידה כנגד מידה את מה שהוא רוצה, עולם הזה ולא עולם הבא, כי גם כשהוא עושה מעשים טובים, אין כוונתו לשם שמים, והוא עושה רק מפני שכדאי לו, שרוצה להרוויח מהמעשה הטוב, וזהו שלא לשמה, שכל כוונתו היא רק להרוויח, ובלי זה לא היה עושה.

מדרגת העולם הבא לפי הכוונה במצוות

והנה אמרו חז"ל (פסחים ח, א) האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאחיה בן העולם הבא הרי זה צדיק גמור, ופירש רש"י מפני שעיקר כוונתו היא "לקיים מצות בוראו שציווהו לעשות צדקה", אלא שהוא גם מתכוון להנאת עצמו, שיחיה בנו או שיחיה בן העולם הבא.

והכוונה שיחיה בנו היא גם כן מצוה ופיקוח נפש, כמו שכתב הבית הלי פרשת תרומה "דישראל המאמין בהשם כשנותן בשביל שיחיו בניו הרי גם זה הוא רצון השם שיחיו מאמיניו ויהיה להם כל טוב ונמצא דכוונתו היא גם כן מצוה", וכן כשנותן בשביל שיחיה בן העולם הבא, זה גם כן דבר טוב שהוא רוצה את העולם הבא, ולכן הוא צדיק גמור.

אבל מכל מקום כשעושה לשם העולם הבא זה לא השלמות, והשלמות היא לעשות לשם שמים בלי שום חשבונות, לא לשם העולם הזה ולא לשם העולם הבא, רק מאהבת השם ואהבת המצוות.

וכבר האריך בזה הרמב"ן בפרשת אחרי מות על הפסוק (ויקרא יח, ה) "וחי בהם", שיש הרבה דרגות בקיום המצוות, וכל אדם זוכה במצוות כפי כוונתו בעשייתן. מי שעושה המצוות לשם העולם הזה יקבל עולם הזה, ומי שעושה לשם העולם הבא "נפשו בטוב תלין", היינו שיהיה לו איזה חלק לעולם הבא, אבל זה לא השלמות, ומי שעושה בשלמות לשם שמים בלי חשבונות יזכה לדרגה גבוהה יותר של עולם הבא.

יש הרבה דרגות בעולם הבא, כמו שמצינו בדברי חז"ל שפעם אמרו "חלק לעולם הבא", ופעם אמרו "בן העולם הבא", ופעם אמרו "מזומן לחיי העולם הבא" (עיין של"ה פרשת ואתחנן).

וענין חלק לעולם הבא היינו שיקבל חלק כלשהו לפי דרגתו, אך צריך תחילה לעבור דרך גיהנום למרק החטאים, ובן העולם הבא היינו שירגיש טוב שם כמו בן אצל אביו, ומזומן לחיי העולם הבא פירשו התוספות

עיקר התפילה כוונת והרגשת הלב

ענין התפילה, לפי דעת הרמב"ם (הלכות תפילה א, א) תפילה היא מצות עשה דאורייתא, כמו שכתוב (דברים יא, יג) ולעבדו בכל לבבכם, ודרשו חז"ל (תענית ב, א) איזוהי עבודה שבלב הוי אומר זו תפילה, וחייבים מן התורה להתפלל בכל יום, אמנם נוסח התפילה וכן זמני התפילות הם מדרבנן, אבל עצם ענין התפילה הוא דאורייתא.

והתפילה כוללת כמה חלקים: שבח, בקשה, והודאה. כגון בתפילת שמונה עשרה, שלוש ברכות הראשונות הם שבחים – אבות וגבורות וקדושת השם, וברכות האמצעיות הם בקשות, וברכת מודים היא הודאה, ושלושה חלקים אלו הם עבודה שבלב, לשבח, לבקש ולהודות.

ולכאורה הרי התפילה היא בפה, ומדוע היא נקראת עבודה שבלב? והביאור בזה כי תפילה בלי "לב" היא לא תפילה, כמו שהאריך החובות הלבבות בשער חשבון הנפש (פ"ג בחשבון הטי') "וכשיתפלל המתפלל בלשונו ולבו טרוד בזולת ענין התפילה, תהיה תפילתו גוף בלא רוח וקליפה בלא לב, מפני שגופו נמצא ולבו בל עימו עת תפילתו, ובכמוהו אמר הכתוב יען כי נישג העם הזה בפיו ובשפתיו כיבדוני ולבו רחק ממני".

ועוד הוסיף וכתב שם "ומשלם זה עוד לעבד שבא אדוניו לביתו, וציווה [העבד] לאשתו ובני ביתו לכבדו ולעשות כל אודותיו, והלך לו הוא והתעסק בשמחה ובשחוק, ונמנע מעבוד אותו ומעצמו ומהשתדל בכבודו ולעשות מה שהיה ראוי לו, וקצף עליו אדוניו ולא קיבל כבודו ועבודתו, והשיב הכל בפניו. וכן המתפלל כשיהיה לבו ומצפנו ריק מענין התפילה, לא יקבל הקל ממנו תפילת איבריו ותנועת לשונו".

להרגיש בתפילה שמדברים עם המלך

ונצייר לעצמנו אם אדם עומד ומדבר עם המלך ואינו חושב כלל על מה שהוא מדבר, והמלך יודע שהוא סתם מוציא מילים מפיו ואינו חושב על מה שהוא מדבר, מה יחשוב עליו המלך, הרי זו חוצפה, שהוא עומד ומדבר אל המלך ואינו חושב על מה שהוא מדבר, אמנם הוא משבח, אבל הוא לא מתכוון לשבח, והוא מודה ואינו מתכוון להודות, ומבקש ואינו מתכוון לבקש, וזו חוצפה לדבר כך לפני המלך.

לכן תפילה היא "עבודה שבלב", מפני שצריך בלב לדעת ולהרגיש שהוא מדבר עם המלך, מלך מלכי המלכים! אליו הוא מדבר, והוא יודע שהוא מדבר אליו, וכיון שכן הרי הוא עומד ברצינות, וחושב באמת על מה שהוא מדבר, שהוא מבקש ממנו, ומשבח אותו, ומודה לו, וזה בא מתוך הלב, דברים היוצאים מן הלב, וכשמתפלל באופן כזה, המלך יודע ורואה את אופן תפילתו, ומקבל את התפילה ברחון.

הרגשת הלב תלויה באמונה שהכל בידי שמים

ולכן נקראת התפילה עבודה שבלב, מפני שעיקרה תלוי בכוונת והרגשת הלב, וזה תלוי באמונה, להאמין שהכל בידי שמים, ושום דבר אינו בדרך הטבע אלא הכל תלוי ברצון השם, ורצון השם הוא לפי הזכויות, אם יש זכויות – יש מידת הרחמים, ואם אין זכויות – אין מידת הרחמים, ועל כל דבר צריכים להתפלל ולבקש רחמי שמים.

והנה יש אנשים שטוב להם בחיים גם בלי תפילה, מן השמים נותנים להם חיים טובים למרות שלא התפללו ולא ביקשו על זה, ומצד אחד הרי זה מחייב אותם, להודות להקב"ה על כל הטוב שהם מקבלים, אמנם מצד שני אם זה בלי תפילה, אפילו שטוב להם בעולם הזה, בעולם הבא לא יהיה טוב להם, כיון שזה בלי תפילה, וזהו חסרון אמונה.

והרי כתוב (דברים ד, טז) וידעת היום והשבות אל לבבך כי השם הוא האלוקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד, זו המצוה וזהו החיוב, לדעת ולהאמין שהכל בידי שמים, וכמו שכתוב (שמות כ, ב) אנכי השם אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, היינו להאמין בהשגחה, שאין שום

בכתובות דף ק"ג דהיינו "בלא דין ובלא ייסורים", שאינו צריך לעבור דרך גיהנום אלא נכנס מיד לעולם הבא.

קונה עולמו בשעה אחת

ומצינו בש"ס כמה עובדות שאמרו על אדם שהוא "מזומן לחיי העולם הבא", ובדרך כלל זה נאמר על מי שמת מתוך מסירות נפש.

עובדא אחת מובאת בגמרא בתענית (כט, א) על אדון אחד שהיה מיועצי השלטון הרומאים, שגזרו גזירות על כלל ישראל, ופעם אחת נגזרה גזירה על רבן גמליאל להריגה, ובא אותו אדון לפני רבן גמליאל ושאלו: אם יצילנו, האם יזכה בזה לעולם הבא? והשיבו רבן גמליאל כי אכן יזכה לעולם הבא, והלך האדון והפיל עצמו מראש הגג ומת, והרומאים היו נוהגים שאם מת אחד מן היועצים שמחליטים את הגזירות, זה סימן שלא כדאי לגזור את הגזירה, והיו מבטלים אותה, וכיון שמת אותו אדון ממילא בטלה הגזירה, יצתה בת קול ואמרה אדון זה מזומן לחיי העולם הבא.

ועוד עובדא מובאת בגמרא (ע"ז יז, א) על רבי אלעזר בן דורדיא שגעה בבכיה מתוך תשובה עד שיצאה נשמתו, יצתה בת קול ואמרה רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא. ואמרו על זה בגמרא שם "בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת". וצריך להבין על מה יש לבכות פה, ומדוע בכה רבי.

וביאר בזה המהרש"א (בע"ז דף י") "בכה רבי אההוא דלא קנה עולמו רק בשעה אחת שנהרג ויצא מן העולם ולא זכה למדרגה היותר גדולה לקנות עולמו בכמה שנים", והיינו כי הקונה עולמו בכמה שנים בעבודה ממושכת של כל החיים זוכה לעולם הבא יותר מושלם, ואילו הקונה עולמו בשעה אחת, שכל ימי חייו עבר עבירות ורק ברגע האחרון חזר בתשובה ומיתתו הייתה כפרתו, אמנם יקבל עולם הבא, אבל אין זה עולם הבא מושלם כמו הקונה עולמו בכמה שנים, ועל זה בכה רבי, חבל על האדם הזה שבמשך כל השנים עשה חטאים ורק ברגע אחד חזר בתשובה.

ושמעתי ממו"ר הגרא"א דסלר זצ"ל שבכל מקום שמוזכר בגמרא יש קונה עולמו בשעה אחת (עיי' ע"ז דף ק, יז, יח) זה נאמר על מי שחזר בתשובה ומיד מת, שאם היה ממשיך לחיות היה יורד ממדרגתו, ורק מפני שמת נשאר בעל תשובה, אבל אם היה ממשיך לחיות לא היה מחזיק מעמד, ולא היה יכול להמשיך יותר לחיות בתשובה, כי הטבע לא משתנה ברגע אחד, וצריכים לזה עבודה תמידית של כל החיים.

כוחה של תפילה אמיתית

ונחזור לענין של תפילה, שהתפילה עוזרת ומתקבלת, שערי דמעות לא ננעלו (ברכות לב, ב), **אם אדם מתפלל תפילה אמיתית, שמאמין שרק אחד יכול לעזור לו, רק הקב"ה יכול לעזור לו, ואם יבקש ממנו בכל הלב יכול להיות שיעזור לו, זה נקרא תפילה, ותפילה כזו עוזרת.**

ושמעתי מעשה שהיה אצל מרן החזון איש זצ"ל, שהגיע אליו אדם וסיפר שיש לו בעיה רפואית והרופאים אומרים שצריך ניתוח, ואמר לו החזון"א, אם כך הרופאים אומרים, עליך לעשות את הניתוח, וברכו ברפואה שלמה, ונשאר הלה להתפלל מנחה בביתו של החזון"א, ואחרי התפילה חיפש אותו החזון"א, ואמר לו, **עכשיו אני אומר לך שלא תעשה את הניתוח, כי כל מה שדיברנו קודם היה לפני התפילה, ועכשיו לאחר התפילה כבר אינך צריך ניתוח.** החזון איש התפלל עליו, והרגיש שהתפילה נתקבלה, כמו שאמרו חז"ל (ברכות לד, ב) על רבי חנינא בן דוסא, שהיה מתפלל על החולה, והיה אומר אם יחיה או ימות, כי הרגיש את תפילתו מקובלת, כך החזון איש הרגיש שתפילתו נתקבלה וכבר אין צורך בניתוח.

זהו כוח התפילה, ובפרט תפילתו של החזון"א שהייתה בהתבטלות החושים, כמו שכתוב בשולחן ערוך (או"ח צח, א) בהתפשטות הגשמיות, שדיברו אליו והוא לא שמע, כמו שידוע מעשה שהיה שפעם הייתה שאלה של פיקוח נפש, והחזון"א עמד באמצע התפילה, ודיברו אליו ולא שמע, עד שהיו צריכים לנענע אותו כדי להפסיקו מהריכוז בתפילתו.

וכעין זה מסופר על מרן הגרי"ם זצ"ל שהיה מתפלל שמונה עשרה בקול רם לעורר הכוונה, ופעם אחת בראש חודש שמעו ששכח לומר יעלה ויבוא, ואמרו לו יעלה ויבוא! אבל הוא לא שמע, והמשיך להתפלל, ולאחר התפילה אמרו לו ששכח, ואמר, אם כן למה לא אמרתם לי... ככה היה שקוע בתפילתו בהתפשטות הגשמיות שלא שמע מה שדיברו אליו.

זוהי מדרגה של תפילה כמו שכתוב בשולחן ערוך שחסידי הראשונים היו מגיעים בתפילתם "להתפשטות הגשמיות וקרוב למעלת הנבואה", ובמדרגה כזו אפשר לומר שהוא יודע שתפילתו נתקבלה, ואמנם זוהי מדרגה גבוהה מאד, אבל צריכים לדעת שיש דרגות כאלה.

להאמין בהשגחה ולא בכוחי ועוצם ידי

וכל זה תלוי באמונה, להאמין בכוח התפילה, שהכל בידי שמים ולא בדרך הטבע. **טבע בני האדם הוא שהולכים לפי דרך הטבע, ואם נראה בדרך הטבע שכך יהיה, בטוחים שכך יהיה באמת, וסומכים על 'כוחי ועוצם ידי', שאם אעשה כך ארוויח, ואם לא, אפסיד. אבל כוחי ועוצם ידי זה נגד האמונה!** וצריכים לדעת ולהאמין כי 'אנכי השם אלוהיך', 'אני השם אלוהיכם', ואין כוחי ועוצם ידי אלא הכל בידי שמים.

ואמנם זוהי מדרגה גבוהה מאד להאמין בזה בשלמות, והאדם צריך גם לעשות, אבל להאמין שלא המעשים שעשיתי הועילו, אלא זה ברצון השם, בסייעתא דשמיא, ואני צריך רק להשתדל, אבל לדעת שהישועה באה מן השמים ולא בדרך הטבע, זה מעיקרי האמונה.

וכך גם המצב הביטחוני פה בארץ, איני קורא עיתונים, אבל אני שומע על המצב, שיש בעולם כאלה שמפחדים לבוא לארץ, הייתה תכנית להגיע ולבסוף אינם מגיעים, מפני שמפחדים מהמצב המסוכן שיש פה, כך הטבע שמפחדים, ואילו אנו פה רגועים ולא מפחדים, ומדוע רגועים, וכי אפשר לסמוך על ה"כוחי ועוצם ידי"? חושבים שיש כוחות, שבדרך הטבע יש אמצעים, ובטוחים בכוחי ועוצם ידי, אבל זה נכון! הרי זה לא אמת! אלא הכל בהשגחה, הכל בידי שמים והכל תלוי בזכויות.

הדרך להינצל ולזכות לחסדי שמים – להוסיף זכויות

אם רוצים באמת שיהיה טוב, כל המצב פה בארץ זה חסדי שמים, וכדי לזכות לחסדי שמים העצה היא רק לעסוק בתורה, ובמעשים טובים, עם תפילה, תפילה באמונה שהתפילה יכולה לעזור, **זוהי העצה האמיתית, להוסיף זכויות, תורה ותפילה ומעשים טובים, מה שיותר תורה, תשובה ותפילה וצדקה, כל אחד יודע נגעי לבבו על מה צריך תשובה, בזה מעבירין את רוע הגזירה, ורק על זה אפשר לסמוך.**

ידוע שבמלחמת העולם האחרונה, בני ישיבת מיר היו עם המשגיח רבי יחזקאל לוונשטיין זצ"ל, כל הישיבה היו ביחד ולא התפזרו, התלמידים נשארו בישיבה ולא נסעו הביתה, אחרים שנסעו הביתה היו בשואה ולא ניצלו רח"ל, אבל אלו שנשארו בישיבה ביחד עם המשגיח רבי יחזקאל זכו לניסים, אך לצאת מתוך האש, מתוך לוע הארץ, היו כל מיני דברים לא טבעיים ולא מובנים, אך שהצליחו לעבור את הגבול ולהגיע ליפן, וכל הזמן היו ניסים גלויים, מכוח התורה והתפילה, מכוח האמונה.

ומעשה שהיה באותה התקופה, שאחד מבני הישיבה היה חולה מסוכן, והרופאים התייאשו מחייו, ועמד אז המשגיח ללמד זכות לרפואתו, והזכיר את מאמר הגמרא בשבת דף ל"ב, תנו רבנן מי שחלה ונטה למות וכו', ואפילו תשע מאות ותשעים ותשעה מלמדים עליו חובה ואחד מלמד עליו זכות – ניצול, שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחננו ויאמר פדעו מדרת שחת וגו'. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, אפילו תשע מאות ותשעים ותשעה באותו מלאך לחובה ואחד לזכות ניצול, שנאמר מליץ אחד מני אלף.

ואמר המשגיח "וכי אין לבחור זה מלאך מליץ אחד מני אלף שיהא מליץ יושר עליו, האם אין לו מצוה אחת שתעמוד לזכותו להצילו מן הסכנה?" – כך דיבר ברבים ללמד זכות לרפואתו של התלמיד, ואחר כך עמדו כל בני הישיבה והתפללו לרפואתו, ובאמת נתרפא ויצא מכלל סכנה, נגד דעת כל הרופאים. זהו כוח התפילה עם אמונה.

זהו הענין של אמונה, **לחיות עם אמונה זו זכות עצומה מאד, עושים השתדלות כי חייבים, אבל לדעת כי ההשתדלות היא גזירת הכתוב, בזיעת אפיק תאכל לחם (בראשית ג, יט), ורפא ירפא (שמות כא, יט), שניתנה רשות לרפאות (ב"ק פה, א), וצריכים להשתדל, עושים מה שחייבים כי חייבים, אבל להאמין שזה בידי שמים ולא בדרך הטבע.**

אלו הם דברים של חיזוק באמונה, וצריכים סייעתא דשמיא לזה, יהי רצון שזוכה בסייעתא דשמיא למדרגות האמונה.

לעילוי נשמת הרה"ח

רבי **יצחק מאיר** ב"ר **עזריאל לוי** זצ"ל
נלב"ע י"ח באייר תשכ"ב - תנצב"ה
הוקדש על ידי בנו שליט"א

לעילוי נשמת

מרת **יפה** בת **טוביה ברעם** ע"ה
נלב"ע י"ח באייר תש"ע
תנצב"ה

לעילוי נשמת

מרת **רחל** בת ר' **נחמיה** ע"ה
נלב"ע י"ד אייר תשע"ז
ולע"נ ר' **יהודה** ב"ר **יוסף** ז"ל

לעילוי נשמת הגאון הגדול

רבי **שמואל יעקב בורנשטיין** זצ"ל
בן הרה"ח **יששכר דב** זצ"ל
נדבת יד ימינו הבה"ח **שמעון פרץ** שיחי

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מו"ר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

אותה עבודה בשמינית, לפעמים מותרת, לפעמים אסורה, הכל תלוי בכוונה

את ספית קצירך לא תקצור ואת ענבי גזירך לא תבצר שנת שבתוך יהיה לארץ (כה-ה).

חידה: ישנה עבודת אילן בשנה השמינית, שהיא תלויה בדעת העובד, אם כוונתו כך היא אסורה. ואם כוונתו כך אע"פ שהיא אותה עבודה היא מותרת, מהי העבודה? ומהי הכוונה?

תשובה: נאמר במסכת ר"ה (דף יב ע"ב) אמר קרא מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה... כל תבואה שהביאה שליש בשביעית לפני ראש השנה, אתה נחג בה מנהג שביעית בשמינית, וביארו התוס' (ד"ה מנהג) שלחרוש ולקצור אותה תבואה שצומחת משביעית ונכנסה לשמינית אסורה, והקשה מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (הערות) מהמבואר בתורת כהנים (בהר פ"א ד) שנת שבתוך יהי לארץ, כיון שיצאת שביעית, אע"פ שפירותיו שמיטה, מותר אתה לעשות מלאכה בגופו של אילן, הרי שס"ל לתו"כ דעושין מלאכה כשיצא שביעית, אע"פ שפירות שביעית עדיין קיימין עליו.

ותירץ מו"ח זצ"ל, לדברי התוס' שמלאכות אסורות, היינו כשהן לצורך פירות שביעית, שקדושים בקדושת שביעית, בזה חידשה התורה, דבחריש ובקציר תשבות, שלא לחרוש ולקצור ולעדור אותה תבואה היינו בשביל צורך אותה תבואה, וצ"ל דגם בקצירה שייך צורך גדול הפירות, שקוצר אחת כדי שתגדל חברתה יפה, ובה אסרה תורה, אבל התוס' איירי בבא לעשות מלאכות באילן שלא לצורך הפירות, בזה חידשה דמות, אע"פ שפירותיו קדושים בקדושת שביעית, כיון שיצא שמיטה מותר, עכ"ד הערות.

הרי פתרון החידה: אדם העושה עבודה בשמינית, אם מתכוון לצורך פירות שביעית אסור, אך אם עושה אותה עבודה, אך אין כוונתו לצורך הפירות אלא לצורך האילן מותר. (חש"ח ר"ה יב ע"ב).

מכר חמורה מבכרת במחיר מופרז לחברת מצות

נדירות, האם עבר על איסור אונאה

וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו (כה-יד).

שאלה: מעשה במושב עם כמה אלפי תושבים שהתארגנו לקיים מצוה נדירה של פדיית פטר חמור, ומינו נציגים מטעמם שיקנו חמורה מבכרת כדי שיוכלו לקיים מצות פטר חמור, הקונים לא ידעו את המחיר של החמורה, ולכן כשביקש להם המוכר על החמורה סכום של שלושת אלפים שקל, הסכימו מיד.

המוכר שהגיע לפדיון החמור, וראה את ההתלהבות של האנשים בקיום המצוה, נפתח לבו קצת והתחיל להתעניין בשמירת תורה ומצוות, ודבר ראשון שסיפר להם היא, שבאמת החמורה שוה לא יותר מאלפיים שקל, אך כשראה את ההתלהבות של הנציגים ואת חשקם ותשוקתם בקיום המצוה, העלה את המחיר

בעוד אלף שקל, ושואל האם עבר על איסור אונאה וחייב להחזיר להם את הכסף, ואולי כל המצוה היא שלו, כיון שיש כאן אונאה יותר משנות הרי המקח בטל, והחמורה היא שלו?

תשובה: בשו"ת אבני חפץ (סימן מה) נשאל בשנת תרע"ח באמצע מלחמת העולם הראשונה כאשר תלהט מוסדי תבל וחללים לרכבות תפיל, ומחיצה של ברזל מפסקת בינם לבין הארצות שיש שם אתרוגים, ואי אפשר היה להביא בשנה הזאת אתרוגים על צורך ימי החג, ואך בקושי גדול השיגו כמה אתרוגים, וכתב לזכרון שבעירם סאמבור המרובה באוכלוסין, לא היה בשנה הזאת בכל העיר רק שני אתרוגים, אשר הובאו לשם על ידי שליח מיוחד אחד מאנשי הצבא, שנשלח ברשיון שרי הצבא לקנותם, ובכמה ערים סמוכות לא היה בכל החג שום אתרוג, ובאו כל הערים האלה אליז לברך על האתרוג.

והנה אירע שסמוך לימי החג הביא אחד לאחת הערים אתרוג, ומכרו להקהל בדמים מרובים, ובאותו היום אח"כ הביא אחר עוד אתרוג בזול הרבה מהראשון, וטענו הקהל שנתאנו במקחם ורצו לחזור, ונולד דין ודברים ביניהם ובין המוכר הראשון, אם יכולים לחזור מפאת טענת אונאה. וכתב שם לדון בכמה טעמים שאינם שייכים לענינו:

ובאות ט' כתב שכיון שכל הקהל קנו את האתרוג, לא שייך דין אונאה, שבני העיר בעניני העיר הם שותפים, כמבואר בשו"ע (סימן קעו סכ"ה) וא"כ הוה כשותפים שנתאנו שצריך שיגיע לכל אחד מהשותפים שוה פרוטה, כמו שכתב הפתחי תשובה (סימן רכו ס"ק כג) שבשותפים אינו חייב להחזיר עד שתהא אונאה פרוטה לכל אחד ואחד.

אך הביא **שבאלשיך** (פרשת בהר) הקשה על הפסוק (ויקרא כה יד) 'וכי תמכרו ממכר לעמיתך, או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו'. שכתב תמכרו לשון רבים, וסיים בקנה לשון יחיד, ואחר כך אמר איש את אחיו כאילו אין שם אלא שנים הקונה והמוכר בלבד. ופירש שהרי האונאה היא שתות, והיה אפשר לומר שאם המוכרים הם שנים ונתאנו, צריך שיגיע שתות לכל אחד, ואם הוא פחות שאינו מגיע שתות לכל אחד, הוה מחילה, ולכן אמר שגם אם תמכרו שהיינו ששנים המוכרים, תחשוב כאילו איש את אחיו, שיש שם רק שנים המוכר והקונה, עיי"ש עוד שדן אם הגבאים יש להם דין גזברים או שלוחים.

והנה לולא דבריו היה אפשר לפשר בין הצדדים, שדברי הפתחי תשובה נאמרו כאשר לא מגיע פרוטה לכל אחד מהשותפים שבוזא אין דיני אונאה כלל, שהאונאה היא משהו פרוטה ולמעלה, אך אם יש אונאה אלא שהיא פחות משתות, שיש אונאה שאנו אומדים דעתו שמוחל על אונאתו, וצריך שהשותפים ימחלו, יש לומר שאם הם נתאנו ביחד שתות, אינם מוחלים למרות שלכל אחד אין מגיע שתות. (חש"ח בכורות ט ע"א).

מי ישלם למכבי האש שבאו בעקבות

המדורה שהציתו הילדים בל"ג בעומר

שאלה: מעשה בילדים שהגיעו בליל ל"ג בעומר לרחבה הסמוכה לביתו של ראובן, והציתו שם את מדורת ל"ג בעומר. רחבה זו מלאה בקוצים, ולא חלף זמן רב עד שהאש התפשטה וסיכנה את ביתו של ראובן. ראובן מיהר להזמין מכבי אש, והכבאים השתלטו בס"ד על האש וכיבדה, ללא שנגרם שום נזק בחסדי שמים.

אנשי המכבי אש מבקשים כעת לגבות את התשלום עבור הזמנתם, וכאן ראובן התעורר בספק: ילדים אלו, שהינם בני השכונה הסמוכה, עדיין אינם בני מצוות, ושינוי (ב"ק דף פז ע"א) "חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה", ולכן הם פטורים מהנזקים שגרמו להם, וגם הוריהם פטורים מלשלם עבור נזיקה.

משכך, שואל ראובן, הרי מדיניות מכבי האש היא, שבעיקרון צריך המזמין לשלם, אלא אם כן מוסר את שמו של מבעיר הבעירה, שאז הוא זה שישא בתשלום. ובמקרה דין שילד הצית, מכבי האש יגבו את התשלום מהוריו, ולכאורה זה שלא כדן כי כאמור הם פטורים מתשלומי נזקין. ונשאלת השאלה מה עלי לעשות במקרה שכזה, האם אשתוק ואשלם את אגרת ההזמנה, או שמא מותר לי לספר מי הצית את הדליקה ועיי"כ לגרם לנזק להורי הילדים?

תשובה: שאלתי פעם את מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל: יהודי המבקש לישא גרושה, ומעוניין לברר אודותיה אצל הגרש שלה, אלא שקיים חשש סביר, שאותו גרש שמלא כעס על גרושתו, יפתח את פיו לרעה ויעבור על איסור נורא של לשון הרע, ונמצא שבזה שבא היהודי לברר אצלו, הרי הוא מכשיל אותו באיסורים חמורים, וא"כ לכאורה לא יוכל לנהוג כך.

השיב מו"ח זצ"ל: הוא רשאי לפנות אל הגרש, כי הוא נוהג כדן, שהרי מותר וראוי לו לברר אודות האשה עמה עומד לחיות, ואם אותו גרש ינהג שלא כדן, הוא עונו ישא. והרי אדם אינו חייב להפסיד את ממונו או זכויותיו משום החשש שמא חבירו יכשיל את עצמו באיסורים, וכמו שהתירה התורה לתבוע שבועה מחברו המכחש ומנסה לגנוב כספו, למרות שנראה לתובע שהנתבע ישבע לשקר, בכל זאת מותר להשביעו, והוא משום שאינו חייב להפסיד זכויותיו בגלל שחבירו נוהג שלא כדן.

כעין זה נראה לומר גם בשאלתנו, דהיינו, ראובן המזמין, הרי נהג כדן, כי השריפה שהדליקו הילדים עלולה היתה לגרום לאסונות נוראים רח"ל, ומאידך הילדים וגם הוריהם נחשבים לפרשעים גמורים, הילדים משום הצתת הדליקה במקום מסוכן [ועיין סנהדרין דף נה ע"ב] "כיון דמזיד הוא תקלה נמי איכא, ורחמנא הוא דחס עילוייה". ובמשנ"ב (סי' שמג סק"ט): "קטן שהזיק ראוי לבי"ד להכותו שלא ירגיל בה"; וההורים פשעו בזה שלא השגיחו על ילדיהם שהניחו להם להצית מדורה ללא שום פיקוח, והאחריות על ההצתה המסוכנת שחייבה את קריאת מכבי האש, מוטלת אפוא על ההורים.

וברמ"א (אור"ח סי' שמג) כתב: "קטן שהכה את אביו או עבר שאר עבירות בקטנותו, אף על פי שא"צ תשובה כשיגדל, מ"מ טוב לו שיקבל על עצמו איזה דבר לתשובה ולכפרה". ומכלל הן אתה שומע לאו, שאם לא ישלם [הוא או הוריו], לא טוב לו... ובמשנ"ב שם סיים "וכל זה מדינא, אבל לפנים משורת הדין, צריך לשלם לו", ולכן גם כאן ראוי להורים לשלם.

ולכן רשאי ראובן לומר שהילדים הן שהציתו את האש המסוכנת, ויוסיף שראוי שמנהל המכבי אש יזמן את ההורים לדין תורה. ותחילה ראוי שיפנה להורי הילדים ויספר להם אודות מעשי ילדיהם, ויבקשם לשאת בתשלום המכבי האש. ואם זה לא שייך או שהם מסרבים לשלם, רשאי ראובן לומר למכבי האש שהוא פטור ושילכו לתבוע את הורי הילדים. (חשי"ח קידושין מב ע"ב).

להתעלם מנערים הגונבים

קרשים למדורה של ל"ג בעומר

שאלה: מעשה בקבלן שבנה דירה בבנין משותף, והשאיר בחצר קרשים רבים בערימות שמהווים סכנה גדולה לילדים, והקרשים תופסים את החצר ואין מקום ליהנות ממנו. המגרש הוא משותף לכל דיירי הבנין, אך הקבלן משתמש בו לצרכיו, בהגיע ל"ג בעומר הגיעו ילדים והתחילו לקחת מקרשים אלו, פנה הקבלן לדיירים וא"ל שישגיחו שלא יגנבו הילדים קרשים לל"ג בעומר, הדיירים הנהנו בראשם, והמשיכו בדרכם, וכשבאו הילדים לא אמרו להם כלום, ובלבם שמחו שסוף סוף הגיע מישוה לנקות להם את החצר, הקבלן כעס ואמר שזהו מידת סדום, אתם צריכים להעיר לילדים שלא יקחו מהקרשים, ולמנעם מגזל האם צדקו הדיירים ששתקו?

תשובה: אם הקבלן היה מחזיק שם את קרשיו כדן, היו חייבים הדיירים לגעור בילדים מדין השבת אבידה, אבל אם הקבלן תופס את כל החצר שלא כדן מותר היה לשכנים להימנע מלגעור בילדים כי החצר שייכת לכל השכנים, ומותר להם לשתוק כי אבידתם [קרשים המפוזרים בחצר ומפריעים להם] קודמת לאבידת הקבלן.

ואפשר להביא ראיה לכך שאם הקבלן עושה עוולה ומחזיק בחצר שלהם את קרשיו שלא כדן מותר אף לסלקם בידים ולהשליכם לרחוב, מדברי הגמרא במסכת בבא מציעא (דף קא ע"ב) ההוא גברא דזבן ארבא דחמרא, לא אשכח דוכתא לאותוביה, אמר לה לההיא איתתא אית לך דוכתא לאוגרי? אמרה ליה לא, אזל קדשה, יהבה ליה דוכתא לעייליה. אזל לביתה, כתב לה גיטא שדר לה, אזלא איהי, אגרא שקולאי מיניה וביה, אפיקתיה ואותביה בשבילא, אמר רב הונא בריה דרב יהושע כאשר עשה כן יעשה לו, גמולו ישוב בראשו, לא מיבעיא חצר דלא קיימא לאגרא, אלא אפילו חצר דקיימא לאגרא אמרה ליה לכולי עלמא נחא לי לאוגרי ולך לא נחא לי, דמית עלי כי אריא ארבא, עכ"ל. הרי שאם אדם מכניס חפציו לחצר וזה שלא כדן הרשות ביד בעל החצר להוציא חפציו ולהשליכם לחוץ. וכך בענינו שאם הקבלן מחזיק קרשיו בחצר של הלקוחות שלא כדן מותר להם לזרקם.

אך בכל זאת צ"ע כי בשו"ע (חור"מ סימן שיט ס"א) כתוב ומידת חסידות לא לזרוק את החפצים לחוץ אלא להודיע לבית דין וישכרו מחסן לאכסן אותם חזקת השבת אבידה, ואפילו למי שלא עשה כהוגן, וברמ"א הוסיף שיש אומרים שמדינא צריך להודיעו. יש לומר שהתם שאני שהרי הוא זורקם בידים מביתו, ולכך צריך קודם להודיעו. אולם בענינו שאין עושה בידים, ולא שייך לשכור מקום כי המחסן יעלה יותר מהעצים. אך בכ"ז היה ראוי לגעור בילדים כדי להפרישם מגזל, אך יתכן שאם מהדין מותר להשליך את הקרשים לרחוב שוב אין בזה גזל. (חשי"ח גיטין נדה ע"א).

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת בהר תשע"ח

שבשדה, חייב לבער אותו המין מן הבית, וזהו דין ביעור פירות שביעית. וא"כ נמצא דאכילת אדם תלויה באכילת החיה בשדה.

מעתה יש לבאר, דזהו שאמר הכתוב 'ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול', ר"ל דע"י שיש לחיה אשר בארצך, ממילא כל תבואתה יהא נאכל, דזה שיש לחיה בשדה, גורם שכל תבואתה, גם מה שהוא בבית יהא נאכל.

ויבל היא תהיה לכם (כ"ה, י').

ופרש"י שנה זאת מובדלת משאר שנים בנקיבת שם לה לבדה, ומה שמה יובל שמה.

וצריך ביאור איזה דין והלכה נפיק מזה דיש לה שם בפני עצמה. [ואם נימא דר"ל דחלוקה משאר שנים בדין שביתה ואיסור מלאכה, א"כ אינה מובדלת משנת השמיטה, שגם בה יש דין שביתה ואיסור מלאכה].

ונראה לבאר בזה, דהנה בגמ' בנדרים דף ס"א ע"א איתא פלוגתא חכמים ור' יהודה אם שנת היובל עולה למנין שמיטה, ונמנית כשנה ראשונה לחשבון השמיטה, דדעת חכמים דשנת יובל לעצמה, ואינה עולה למנין שנות השמיטה, ודעת ר' יהודה דשנת היובל עולה גם לחשבון מנין שנות השמיטה. והנה באמת דעת חכמים צ"ב, דמאי טעמא אין שנת היובל עולה למנין חשבון שנות השמיטה, ואיזה סתירה יש בזה שתעלה גם לדין יובל וגם לחשבון השמיטה.

ונראה דזהו הדין דשנת היובל מובדלת בנקיבת שם לה לבדה, וזהו דנאמר בזה ד'יובל היא' דזהו שמה, והנה שם בפ"ע המפקיע את שנת היובל מלעלות לחשבון שנות השמיטה, ומחבא הוא דילפינן הך דינא דהיובל אינו מכלל שנות השמיטה, דלענין זה היא מובדלת ויש לה שם לבדה, להוציאה מחשבון שנים של שמיטות.

בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו (כ"ה י"ג).

וצ"ב דהרי כבר אמר בריש הפרשה דין חזרה דיובל, ומאי קמהדר הכא. ועיין ברש"י מה שדרשו מזה בתורת כהנים. ויש לומר בזה, דהנה ביובל יש שתי עניינים נפרדים, חדא הוא דין חזרת שדות ועבדים, ועוד יש ביובל דין קדושת הארץ ודין שביתה ואיסור מלאכה, והנך תרי מילי נתפרשו בפסוקים עד השתא דבתחילה אמר דין חזרה, ואח"כ אמר דיני קדושת הארץ.

והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך וגו'. ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול. (כ"ה, י' ז').

הכתוב מלמדנו בזה, שפירות שביעית אע"פ שיש בהם קדושת שביעית ניתנו לאכילה.

ויש לדקדק מדוע חילק הכתוב בשתי פסוקים נפרדים, דין אכילת אדם בפ"ע, ודין אכילת בהמה בפני עצמו, ולמה לא כללם הכתוב ביחד.

עוד צריך ביאור, סיום הכתוב תהיה כל תבואתה לאכול, מה חכונה שכל תבואתה הוא לאכול.

והנראה לומר בזה, דהנה קי"ל דאוכלין העומדין לאכילת אדם אסור להאכילן לבעלי חיים, וכמו שכתב הרמב"ם (פרק ה' מהל' שמיטה ויובל ה"ה) פירות המיוחדים למאכל אדם אין מאכילין אותן לבהמה לחיה ולעופות. ואם כן נמצא דחלוק אכילת אדם מאכילת בהמה, דבעלי חיים אוכלים מה שאין אדם אוכל, וא"כ יש לומר דלכן חילק הכתוב לשתי אכילות, ואמר כל אכילה בפני עצמה.

והנה עוד כתב הרמב"ם שם, דאמנם אין מאכילין לבהמה חיה ועופות פירות המיוחדים למאכל אדם, מ"מ אם הלכה הבהמה מאליה לתחת התאנה ואכלה אין מחייבין אותו להחזירה שנא' ולבהמתך ולחיה וגו'. ולפי זה נראה דיש לומר, דזהו שסיים הכתוב תהיה כל תבואתה לאכול, דאמנם להאכיל את הבעלי חיים, אין מאכילין את כל התבואה, רק מה שאינו מיוחד לאכילת אדם, אבל מ"מ אם הבהמה הולכת מאליה ואוכלת מדברים המיוחדים לאכילת אדם, וא"כ באמת כל התבואה ראויה לאכילת הבהמה, היכא דאוכלת מעצמה, וזהו שאמר הכתוב, דגם באכילת בהמה תהיה כל תבואתה לאכול, והיינו כשאוכלת מעצמה.

ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול. (כ"ה, ז').

צריך ביאור מה חכונה שכל תבואתה תהיה לאכול, והרי קי"ל דאוכלין העומדין לאכילת אדם אסור להאכילן לבעלי חיים, וכמו שכתב הרמב"ם (פרק ה' מהל' שמיטה ויובל ה"ה) פירות המיוחדים למאכל אדם אין מאכילין אותן לבהמה לחיה ולעופות, וא"כ הרי רק האוכלין שאין עומדין לאכילת אדם הוא שאוכלין, ולמה כתוב שכל התבואה תהיה לאכול. [ועיין מה שביארנו בזה לעיל].

ויש לבאר בזה, דהנה הדין דפירות שביעית נאכלים רק כל זמן שאותו המין מצוי בשדה, אבל אם כלה מין זה לחיה

וי"ל דזהו שמסיים הכתוב 'בשנת היובל הזאת', דאע"פ דתרי עניינים נפרדים הם, מ"מ אי אפשר להבדילם ולחלקם לתרת, שיחא יובל לענין אחד ולא לדין השני, אלא ב'שנת היובל הזאת', היינו בשנת היובל שבו נוהג דין קדושת הארץ, בו הוא תשובו איש אל אחוזתו, היינו שבו יהא נוהג דין חזרה, ואי אפשר לחלקם זה מזה.

ובתי החצרים אשר אין להם חומה סביב על שדה הארץ יחשב גאולה תהיה לו וביובל יצא. (כ"ה, ל"ג).

ופירש רש"י, ד'על שדה הארץ יחשב', היינו דהרי הן כשדות הנגאלים עד היובל, וגאולה תהיה לו, היינו דבזה יפה כוח בתי החצרים משדות, שהשדות אין נגאלות עד שתי שנים, ובתי החצרים נגאלים מיד. וכמבואר כל זה במשנה בערכין דף ל"ג ע"א.

ויש לדון, אם נגאל גם בשנה השנית, והיינו דבתי ערי חומה, נגאלים רק עד י"ב חודש, ושדות נגאלים רק לאחר שתי שנים, מעתה יש להסתפק אם בתי החצרים נגאלים לעולם, וגם לאחר י"ב חודש קודם מלאת שתי שנים הרי הם נגאלים, או דנימא דגאולתם היא רק או עד י"ב חודש כדין בתי ערי חומה, ולאחר שתי שנים כדין שדות.

אכן ברמב"ם פ"ב משמיטה ויובל ה"י כתב ז"ל 'המוכר בית בבתי החצרים וכו', הגיע שנים עשר חודש ולא גאל, הרי זה גואל עד שנת היובל כדין השדות', ומשמע דגם מיד אחר י"ב חודש יכול לגאול.

והנה במשנה בערכין שם תנן, בתי החצרים נותנין להם כח יפה שבבתי ערי חומה, וכח יפה שבשדות, ונגאלין מיד וכל שנים עשר חודש כבתים, ויוצאין ביובל ובגרעון כסף כשדות. ומבואר דהא דבתי החצרים יפה כוחם משדות ונגאלים מיד, הוא משום דלגבי דין זה, יחבינן ליה דין בתי ערי חומה, וכלשון המשנה דנותנין להם כח יפה שבבתי ערי חומה, והא דנגאלים לעולם ויוצאין ביובל, הוא משום דלגבי זה יחבינן להו דין שדות. וכן הוא גם לשון הרמב"ם פ"ב משמיטה ויובל ה"י המוכר בית בבתי החצרים, או בעיר שאינה מוקפת חומה כראוי, הרי זה נגאל ככה יפה שבדין השדות ושבדין הבתים המוקפין חומה, כיצד אם רצה לגאול מיד גואל כדין הבתים, הגיע שני עשר חודש ולא גאל, הרי זה גואל עד שנת היובל כדין השדות וכו', הגיע יובל ולא גאל חוזר הבית בלא דמים כדין השדות. הרי מבואר דמה שהם נגאלים מיד, הוא משום דנותנין להם כח יפה שבבתי ערי חומה, ומה שנגאלים לעולם ויוצאין ביובל, הוא משום דלגבי זה יחבינן להו דין שדות.

מעתה כיון דנתבאר דמה שנגאלים מיד, הוא רק משום דיהבינן להו דין בתי ערי חומה, ומבואר דבלא טעם זה, לא היו נגאלים מיד, ומה שנגאלים לעולם ויוצאין ביובל הוא רק משום דיהבינן להו דין שדות, ומבואר דבלא טעם זה, לא היו נגאלים לעולם ולא היו יוצאין ביובל, ומעתה צ"ע דא"כ אמאי נגאלים בשנה השנית, הרי ממה נפשך אין בהם דין גאולה,

דאם מדין בתי ערי חומה, גאולתם היא רק עד י"ב חודש, ואם מדין שדות, גאולתם היא רק אחר שתי שנים, אבל בשנה השנית איזה כח יהא לה ליגאל, וצ"ע.

ואשר יגאל מן הלויים (כ"ה, ל"ג).

ופירש"י ואם יקנה בית או עיר מהם.

והיינו דדין זה מיירי בקונה מהלויים. וצ"ב למה נקט הכתוב לשון גאולה ולא לשון מכירה, והרי גאולה הוא החזרה הדבר לקדמותו, ובכל דוכתי נקט לשון גאולה היכא שמחזיר הדבר לקדמותו, והכא הרי מיירי במכירה רגילה ואמאי נקט לשון גאולה.

ויש לבאר דהנה באמת הרי כל ערי הלויים מעיקרם היו של ישראל, אלא שנצטוו ליתן ערים ללויים, מעתה נמצא שבשישראל קונה בית או עיר מהלויים, הרי הוא מחזיר את הבית והעיר לידי ישראל שהם היו הבעלים מתחילה ע"ז, וא"כ נמצא דכל לקיחה וקנין מיד הלויים הוה כגאולה שמחזיר ליד הישראל את מה שנתנו הם ללויים, ולכן קורא הכתוב לכל קונה מיד הלויים בלשון גאולה.

כי ימוך אחיך והחזקת בו וגו', אל תקח מאתו נשך ותרבית. (כ"ה, ל"ו).

צ"ב מאי שיאמיה הכא במצות צדקה להביא איסור הלואה בריבית.

ונראה דהנה באמת בכלל מצות 'והחזקת בו' שהוא מצות צדקה, נכלל גם מצות הלואה, וכמבואר להדיא בדברי הרמב"ם (פ"י ממתנות עניים הלכה ז') ז"ל המחזיק בידי ישראל שמך, ונותן לו מתנה או הלואה וכו' כדי לחזק את ידו, עד שלא יצטרך לבריות ולא ישאל, ועל זה נאמר והחזקת בו גר ותושב וחי עמך, כלומר החזק בו שלא יפול ולא יצטרך.

מעתה מבואר היטב הא דאיסור ריבית שייך לכאן, דכיון דמצות הלואה הוא בכלל מצות והחזקת בו, על כן שייך להזהיר כאן שלא ילווהו בריבית.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה" – קרית הישיבה
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
03-6171001-1-1-1-7-5-1 (מס' חדש)

השיעור מוקדש לרפואת
הבחור חיים יהודה בן לאה בתושח"י

מִי יֵרֵא

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 337

שאלות המצוות

איר תשע"ח

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

ברכת "שהחיינו" על שמלת כלה

שאלה: קנתה שמלת כלה עבור החתונה, האם יש לברך עליה ברכת "שהחיינו" כמו על כל בגד חדש, או שמא מכיון שזהו מלבוש לערב אחד בלבד, ואח"כ יתנו אותה או ישכירו אותה, לא תברך עליה? תשובה: אם עכשיו יש בזה שמחה גדולה בודאי יש לברך עליה, אע"פ שבדעתה להשתמש בה רק ערב אחד (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

לא הדליקה נרות ביו"ט שחל בשבת

שאלה: אשה שרגילה בליל הסדר להדליק נרות יו"ט בלילה, והשנה (תשע"ח), תכננה לעשות כן, אלא שכשהגיע הלילה נזכרה שזה גם ליל שבת ואסור לה להדליק, האם גם בזה יש קנס שצריכה להוסיף כל שבוע עוד נר (כדאיתא בשו"ע סי' רס"ג א')? תשובה: מסתבר, כיון שתכננה להדליק נר רק ששכחה שהוא גם שבת, לא קנסו באופן זה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

נפלה הכוס באמצע הקידוש

שאלה: באמצע הקידוש או ההבדלה בא ילד והפיל את הכוס, ונשפך כל היין, וגמר את הקידוש או את ההבדלה, האם יצא יד"ח היות ובתחילת הקידוש היה עם כוס? תשובה: היות שהכוס מעכב בדיעבד, ובחלק השני היה בלי כוס, לא יצא ידי חובתו, וחייב לקדש או להבדיל פעם נוספת (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

תפילת מוסף או תפילת מנחה

שאלה: גמר תפילת מנחה בשבת ואין לו מושג מה הוא התפלל, הסיידור פתוח על סוף שמו"ע של מוסף ומסתפק אם אמר תפילת מוסף (בטעות) או מנחה, (לפני שמו"ע היה מעט מבולבל היות שביקשו ממנו להיות בעל קורא בלי שהתכוון לכך), מה הדין? תשובה: אם תמיד מתפלל מתוך סידור ולא בעל פה, בודאי אמר תפילת מוסף, וחייב לחזור ולהתפלל תפילת מנחה של שבת, אבל אם לפעמים מתפלל גם בעל פה, הרי יש כאן ספק, ובשבת אין מתפללים תפילת נדבה, לכן במעריב יתפלל שמו"ע פעם נוספת ויתנה שמא זהו תשלומין או תפילת נדבה.

"ברכת החודש" בשבת מברכים

שאלה: האם יש קבידה לעמוד בתפילת "ברכת החודש" בשבת מברכים או שאפשר לאומרה גם בישיבה, היות שזוהי רק תפילה בעלמא, ודומיאה לתפילת "יקום פורקן" שאומרים בישיבה? תשובה: נהגו לעמוד בשעת אמירת ראש חודש פלוני וגו' דוגמת קידוש החודש שהיה במעומד (משנ"ב סי' תי"ז ס"ק א' בשם ה"מגן אברהם"). אע"פ שבמשנה (ראש השנה פרק ג' משנה ד') משמע שקידוש החודש היה בבית בישיבה (הגה"ת רע"א שם), י"ל שבשעת קידוש החודש בית דין פסקו 'מקודש' בישיבה, ואח"כ העם שעמדו שם אמרו 'מקודש' מקודש, וזה היה גמר הקידוש, נמצא שזה זכר לעם שאמרו בעמידה (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"א תשי"ב קמ"ב). והטעם שעמדו בקידוש החודש י"ל כיון דכתב: "החודש הזה לכם", ובכל מקום דכתיב "לכם" עומדים, כמו בספירת העומר דכתיב שם: "וספרתם לכם" ("דעת תורה" שם עפ"י "ספר האשכול").

בשר סויה עם חלב וגבינה

שאלה: האם מותר לאכול בשר סויה עם חלב או גבינה, או שמא מכיון שהתורה אסרה טעם בשר עם חלב שמא אין לטעום טעמים כאלה?

תשובה: איתא בגמרא (חולין ק"ט): כל דאסרה התורה התירה לנו כנגדו דבר הדומה, למשל אסרה עליו דם והתירה לנו כבד, אסרה לנו חזיר, והתירה לנו מוח של דג הנקרא שיבוטא שטעמו כטעם חזיר, וכן אסרה לנו בשר בחלב, ויש כנגדו בשר כחל של פרה, ע"י שם.

לפי הגמרא הנ"ל כתב החיד"א (ספר "פתח עיניים" חולין שם) שגם לגבי אכילת מן, כל אחד היה יכול לחשוב מה שהוא רוצה, אפילו לכוון לטעום דבר איסור, והיה נעשה כן, כיון שעצם המאכל היה מותר וכמו שמבואר בגמרא (חולין הנ"ל), ע"י שם.

לפי"כ בנד"ד כיון שבעצם בשר סויה הוא פרווה מותר לכתחילה לאוכלו עם גבינה, רק אולי יש לחשוש משום מראית עין, אם זה נראה ממש

לע"נ מרן ראש הישיבה רשכבה"ג

רבינו אהרן יהודה לייב שטינמן זצוקללה"ה

לע"נ אחי, נפש נקיה וטהורה

שמעון בן הגה"צ רבי יוסף צבי הלוי ז"ל

נלב"ע א' בסיון תשע"ז

ש"ץ ששכח לספור יום אחד

שאלה: ש"ץ שהוא אג"ל שכח לספור יום אחד ומתבייש לבקש מאחר לברך, שע"י ידעו כולם ששכח, מה עליו לעשות? תשובה: יכול לבקש מאחד מהציבור שיברך במקומו ומוציאו מדין ערבות (שמעיקר הדין קי"ל שגם בבקי אמרינן ערבות, וכמבואר במשנ"ב סי' רע"ג ס"ק ב'), ויכול הש"ץ לברך ומוציאו, וסופר ספירת העומר, והשומע יצא ממנו בברכה ויספור בעצמו (הגר"ח קניבסקי שליט"א, וע"ע "שערי תשובה" סו"ס תפ"ט, ובשו"ת "שבט הלוי" ח"ג סי' צ"ו אות א', ובח"ד סי' קנ"ז ד"ה סימן צ"ו).

אמר את המספר בלי "ימים"

שאלה: חברו שאל כמה ימי העומר היום, וענה לו: 'היום שישנה', האם עדיין יכול לספור בברכה? תשובה: אם אמר: 'היום שישנה ימים' יצא אפילו לא אמר 'בעומר' (משנ"ב סי' תפ"ט ס"ק כ"א), ואם אמר: 'שישנה ימים לעומר' ולא אמר 'היום' לא יצא (משנ"ב שם ס"ק כ'), ואם אמר: 'היום שישנה' כיון שלא הזכיר כלל אם זה ימים או תפוחים וכד' הגם שענה לו על מה שהוא שאל לא יצא ויכול לחזור לספור בברכה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

אמר "ברוך שם..." על תפילין של יד

שאלה: שכח ואמר "ברוך שם כבוד..." מיד לאחר שהניח תפילין של יד, מה עליו לעשות? תשובה: נחשב להפסק בין תפילין של יד לתפילין של ראש, ולכן לפי בני ספרד צריך לברך ברכת "על מצות תפילין", לפני שמניח תפילין של ראש, ולפי בני אשכנז יחזור ויברך ברכת "להניח תפילין", וגם ברכת "על מצות תפילין", לפני שמניח תפילין של ראש (ע"י שו"ע סי' כ"ה סעיף ט' וברמ"א, וכן משנ"ב ס"ק כ"א, ושע"ח סי' ר"ט ס"ק י"ב).

ברכת כהנים מחוץ לביהכ"נ

שאלה: בשעת חזרת הש"ץ, יש מניין אנשים השומעים מבחוץ, האם כהן יכול לומר ברכת כהנים מחוץ לביהכ"נ, היות שגם הם שומעים שם מהש"ץ? תשובה: נוהגים לעשות ברכת כהנים רק בתוך ביהכ"נ (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ברכת "המוציא" על עוגה

שאלה: טעה ובירך ברכת "המוציא" על עוגה (שברכתה ודאי מזונות), האם יצא יד"ח? תשובה: כיון שיש עליו שם פת (דהרי אם היו קובעים עליה סעודה ברכתה "המוציא") בדיעבד יצא בברכתו, אבל תבטל מחמת מיני דגן (אפילו היו קובעים עליו סעודה, ברכתו "מזונות") אין עליו שם פת, ואפילו בדיעבד לא יצא ("חיי אדם" כלל נ"ח אות א', קישו"ע סי' נ"ו סעיף א', "כף החיים" סי' קס"ח ס"ק מ"ג).

ברכה על אוכל גזול

שאלה: גזל חטים וטחנם, ואפאם, קנאם בשינוי אבל אינו יכול לברך עליהם משום שאין זה מברך אלא מנאץ (ע"י משנ"ב סי' קצ"ו ס"ק ד'). יש לדון האם מותר לאוכלם בלי ברכה היות שאסור לברך עליהם?

תשובה: יש סוברים שסו"ס אסור ליהנות מעולם הזה בלי ברכה, ואסור לאוכלו בלי ברכה (הגרי"ל שטינמן זצ"ל, והגר"ח קניבסקי שליט"א), ויברך על משהו אחר, ואח"כ יאכל.

ויש סוברים, כיון שאסרו חז"ל לברך, ה"ל כמו אונן שאסור לברך וממילא מותר לאכול בלי ברכה, כמו כן בזה כיון שאסור לברך, ממילא יכול לאכול בלי ברכה (הגר"א גניחובסקי זצ"ל).

כמו חתיכת בשר, ולכן ישאיר על השולחן את נייר העטיפה שלו (ועי' שו"ע יו"ד סי' פ"ז סעיף ג', ושו"ע שם), ובשו"ת "שבט הלוי" ח"ט תשי"ב קנ"ז ושו"ת "חשב האפוד" ח"א תשי"ב).

טבילת כלים לגר

◀ **שאלה:** גר שהתגייר ולא יכול להשתמש בכלים שלו כלל מכיון שיצא מרשות עכו"ם לרשות ישראל וחייבים טבילה, ("דרכי תשובה" יו"ד סי' ק"כ ס"ק ד', שו"ת "שבט הלוי" ח"ו תשי"ב רמ"ה ס"ק ב'), האם יש איזו עצה שאפשר יהיה לטבול לפני הגירות, כדי שמיד שחוזר לביתו יהיו לו כלים טבולים?

תשובה:

א. אם יטבול כמות שהם לא מהני לו כלל, ועדיין נשאר עליו שם טומאת עכו"ם.

ב. העצה היא שיכול להקנות את הכלים ליהודי עוד לפני שהתגייר, ואז נעשה לכלי של יהודי ואפשר לטבולם, וישאר ברשות ישראל עד לאחר גירות הגוי (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

ג. אם הם שייכים בינתיים לישראל, מעיקר הדין יכול אפילו הגוי לטבולם, אלא שאין לו נאמנות לגבי היהודי שהוא טבול, ולכן אם טבל בינו לבין עצמו, אינו נאמן כלפי אחרים, אבל יכול בעצמו להשתמש בהם לאחר שהתגייר, כיון שהוא יודע שהוא טבול.

טבילת כלים של מחללי שבת

◀ **שאלה:** האם כלים שנעשו ע"י מחללי שבת צריכים טבילה היות שקי"ל מחלל שבת הוא כעכו"ם, וכמו כן האם מחללי שבת עצמם שחזרו בתשובה חייבים לטבול את כליהם?

תשובה: מקור דין טבילת כלים לומדים ממדין, ודוקא בעכו"ם ממש צריך טבילה, אבל מחללי שבת שהם יהודים, כליהם אינם חייבים טבילה כלל (חת"ס יו"ד סי' ק"כ ס"ק ט"ו, שו"ת "דובב משרים" ח"א סי' ס"ה בשם שו"ת "אבני נזר" יו"ד סי' ק"ט, שו"ת מהרש"ג ח"ב סי' מ"ט).

בעל או אבא

◀ **שאלה:** אשה המחלקת את האוכל, למי היא נותנת קודם את מנת האוכל, לבעלה, אביה או להורי הבעל?

תשובה: היא נותנת ראשית לבעלה שהיא חייבת לו, והבעל כמובן מכבד את ההורים ונותן רשות לתת לאביו או לאביה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

הונתן או יונתן

◀ **שאלה:** האם לקרוא לילד הונתן או יונתן?

תשובה: אין הבדל ביניהם, ואפשר לקרוא מה שרוצים (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

לפני עשרות שנים ישבו הגר"א"ל שטינמן זצ"ל עם יבדלח"ט הגר"ח קניבסקי בסעודת ברית של נכד שקראו לו הונתן, ועברו ביחד בע"פ על הנביאים והכתובים מפסוק לפסוק היכן כתוב יונתן, והיכן כתוב הונתן.

טעה ופדה את התאום

◀ **שאלה:** נולדו תאומים, ועשו פדיון הבן. לאחר הסעודה נודע להם שבטעות הביאו את הילד שנולד שני שאינו הבכור, והבן הבכור לא היה שם כלל. האם צריך לשוב ולפדות את הבכור ולברך?

תשובה: בפדיון הבן לא צריך שיחיה הבן נוכח, ואפילו אם הוא נמצא במדינה אחרת יכול לפדותו, ועוד שאין זה מעשה פדיון שפודים מהבן את המטבעות אלא זה חוב ממון לשבת כהונה, והרי נתן את הכסף לשם אותו חוב, וחלה מצות הפדיון (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

מזוזה לחנות הפתוחה בשבת

◀ **שאלה:** בעל חנות חילונית מבקש משכנו שישגי לו מזוזה כדי לקבוע אותה בחנותו הפתוחה בשבת, ר"ל, האם ראוי לדאוג לו למזוזה?

תשובה: זה בדין למזוזה שתיתלה בחנות הפתוחה בשבת, ולא יחפש עבורו מזוזה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

נתן צ'ק ופשט רגל

◀ **שאלה:** ראובן פרע חובו לשמעון עם צ'ק של לוי, ולאחר חודש לוי פשט רגל, ואי אפשר לגבות את הצ'ק, מה הדין?

יסוד השאלה, ראובן טוען שאם שמעון היה פודה את הצ'ק מיד, עדיין היה כסף בחשבון, ולכן נתן את האפשרות לגבות את חובו מיד, ושמעון טוען שצ'ק יש תוקף עד שישה חודשים, ומותר לגבות עד אז (אם לא התנה מראש), והוא לא קיבל את הכסף, הדין עם מי?

תשובה: נתינת צ'ק זוהי הוראה או רשות לקחת כסף מחשבון, וכל זמן שבפועל לא גבה, עדיין החוב לא שולם, וחייב ראובן לשלם.

ועוד, אפילו שמעון היה מעביר את הצ'ק לאדם אחר וקיבל עבורו כסף, בכל זאת עכשיו יחזור לשמעון עבור צ'ק זה שאי אפשר לפדותו, ולכן ראובן חייב לשלם לו את הכסף, ואפילו אם עברו שישה חודשים ופג תוקפו, עדיין ראובן חייב לשלם את חובו.

פיתה פלאפל לנהג אוטובוס

◀ **שאלה:** נהג ביקש ממכמה נוסעים שירדו בתחנה שיקנו לו פיתה עם פלאפל והוא יחכה להם, ונתן להם עשרה שקלים. כשחזרו לתחנה הנהג כבר נסע (כנראה לא יכול היה לחכות בגלל עיכוב התנועה או משום שהנוסעים מיהרו למקומם), מה עליהם לעשות?

תשובה: בודאי לא צריכים לשמור על הפיתה עבורו, יכולים לאכול

אותה, ואין חיוב לרוץ אחריו ולחפשו, וע"כ כשהוא נסע היתה דעתו למחול להם על הכסף. ולרווחא דמילתא אם יפגשו את הנהג בנסיעה אחרת, אפשר לשאול אותו אם הוא מחל להם.

שכן או קרוב

◀ **שאלה:** הנוסע לשבת, ושכנו רוצה את הדירה לבנו שמגיע אליו, ויש לו גם קרוב שביקש את הדירה בשבת זו, מי קודם?

תשובה: איתא בגמרא (ב"מ ק"ח:), לענין בר מצרא "טוב שכן קרוב מאח החוק" (משלי כ"ז י'), מפרש רש"י (שם) שהוא לכל הדברים (ודלא כתוספות שם), וכן קי"ל באופן שאין דינא דבר מצרא, שכן קרוב קודם (ועי' שו"ע חו"מ סי' קע"ה סעיף נ', וב"שו"ע הרב" דיני מכירה סי' א' סעיף ה').

ולפ"ז בנד"ד עדיף לתת את דירתו לשכן (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

קיבל סודה לשתייה במקום אבקת סוכר

◀ **שאלה:** לאחר שהכין הרבה עוגות שלא הצליחו, נודע לו שבתוך שקיות אבקת הסוכר היה סודה לשתייה. כשהזרז לחנות הודה לו על כך שהחליף את השקיות בטעות, האם יכול לתבוע מבצל החנות לשלם לו כל שווי העוגה (קמח, ביצים, שמן וכדומה), וכן על זמן הטרחה?

תשובה: איתא בשו"ע (חו"מ סי' רל"ב סעיף כ"א), המוכר זרעים ולא צמחו וכו', אם המוכר היה יודע שהיה בו מים, חייב לשלם על הוצאות הלוקח, אבל אם לא ידע – פטור. מפרש הגר"א (ס"ק ל"ה) שיש כאן גרמי, בכל זאת מכיון שלא ידע הוזה זה גרמי בשוגג שפטור אם לא כיוון להזיק, ע"י שם. ולפ"ז גם בנד"ד כיון שהמוכר לא ידע שזה סודה לשתייה פטור מלשלם.

וכל זה מצד אדם המזיק אבל אולי יש לדון לחייב מצד ממון המזיק, שסודה לשתייה שהוא ממונו הלך והזיק את הקמח והביצים וכו', ועוד שמא זה בור המתגלגל אך י"ל כיון שלא ידע מזה הר"י לא פשע בשמירתו, ואי אפשר לחייבו, ומצד בור המתגלגל פטור על היזק של כלים, ולכן כאן פטור מלשלם על כל החומרים של העוגה.

קיבל החזר מהביטוח, ואח"כ מצא את האבידה

◀ **שאלה:** איבד טבעת ותבע את חברת הביטוח, וקיבל דמי. לאחר זמן מצא את הטבעת, האם חייב להחזיר את הכסף לחברת הביטוח? **תשובה:** אם זו חברת ביטוח של ישראל חייב להחזיר את הכסף, אבל אם זה של גויים, הפקעת הלוואות מותרת (כמבואר ברמ"א חו"מ סי' שמ"ח סעיף ב') ואינו חייב להחזיר.

השאל חפץ לחברו "באחריותו"

◀ **שאלה:** ראובן השאל לחברו חפץ, ואמר לו שזה "באחריותך", והשתמש בו ונשבר בשעת מלאכה, האם הוא חייב לשלם עליו? יסוד השאלה הוא, ששואל חייב אפילו באונסין, אבל פטור ממתה מחמת מלאכה (שו"ע חו"מ סי' ש"מ סעיף א'), וא"כ האם בנד"ד פטור מלשלם, או שמא כיון שזה פשוט ששואל חייב באחריות ואפילו באונסין, ע"כ כשאמר 'באחריותך' כוונתו להוסיף עליו שחייב עוד יותר משואל רגיל, ולכן אפילו במתה מחמת מלאכה פטור.

תשובה: מצאנו בגמרא (בבא בתרא ס"ד.) בכמה ענינים שאם מוסיף מילים, שמא כוונתו להוסיף עוד חיובים, אבל בנד"ד באדם רגיל, כוונתו לומר שזה באחריותו לכל חיובים שהתורה מחייבת אותו מדין שואל, ולכן השואל פטור, כיון שנשבר מחמת מלאכה.

תשלום תיקון בחצר שוכר או משכיר

◀ **שאלה:** נשבר הצינור הראשי של המים שמונה בחצר, האם המשכיר משלם או השוכר?

תשובה: כל דבר שהוא תיקון קבוע בחצר על המשכיר לשלם, וכל דבר שהוא שימוש שוטף על השוכר לשלם (עי' שו"ע חו"מ סי' ש"ד סעיף א'), ולכן חשבון חשמל, נקיון והשקיית הגינה, על השוכר לשלם, אבל תיקון הצינור על המשכיר לשלם.

ולכן אפילו על כסף בקופת "ועד הבית", אי אפשר לקחת משם את התשלום עבור תיקון הצינור כיון שיש שם כסף של השוכר שהוא פטור מתשלום זה, וצריך לקזז את האחוזים של השוכר ולתבוע השלמה מהמשכיר.

נזק מחמת סתימת הביוב בחצר

◀ **שאלה:** נסע ליומיים ביו"ט מביתו, כשחזר בחוה"מ הופתע גלולת שדירתו מלאה לכלוך בכל החדרים משום שיש סתימה למטה בחצר, והכל עלה לדירתו שבקומה האשונה. האם יכול לבקש מהדיירים להשתתף בהוצאות ניקיון ביתו?

תשובה: בתיקון הסתימה בחצר בודאי שכולם משתתפים, כיון שזה שייך לכולם, בניקיון ביתו זה רק בגדר פשיעה והוא גרמא בנזיקין, וא"א לחייב עליו.

מה צריך לברר בשידוך

◀ **שאלה:** מה צריך לחפש כשמבררים על שידוך?

תשובה: פעם נכנס בחור חשוב למרן הגר"א"מ שך זצ"ל ושאלו, מכיון שמתחיל עניני שידוכים, מה עליו לברר ולחפש. אמר לו מרן זצ"ל, צריך שלושה דברים: א. מידות טובות, ב. מידות טובות, ג. מידות טובות, והוסיף מרן זצ"ל, כשיש מידות טובות יש הכל, וכשאין מידות טובות – אין כלום (וכמו אליעזר שהוכיח מ"גס גמליך אשקה" שהיא ראוייה לצחק).

הלואה לחבירו שמיצבו דחוק, ויחזיר רק אם מיצבו משתפר

הלואה וספק מתנה, שאם מצבו ישאר דחוק יהיה מתנה, ואם ירווח לו יהיה חוב שצריך להחזיר, וא"כ יש לדון אם דינו כמלוה שאסור לשלם לו רבית או לאו.

וכבר מצינו בנודע ביהודה (תניינא חו"מ סי' יז) והובא בפתחי תשובה (חו"מ סי' עג סק"ד) במי שהלוה מעות לחבירו וזמן הפרעון הוא כשירחיב ה' את גבולו, מתי נקרא הרחבת גבולו שהוא צריך להחזיר, והנודע ביהודה מסיק, שהגדר של "הרחבת גבול, הכל לפי ראות עיני הדיינים לפי אותו העת ואותו הזמן", ע"ש שחולק על הפוסקים שרצו לומר שחמשים זוז נקרא הרחבת גבול. ומבואר מזה שהמלוה עד שירחיב יש בזה כללים מיוחדים עפ"י דיני התורה מתי נקרא הרחבת גבול, ומתי עומד במצב שלא הורחב לו ואינו צריך לשלם, וא"כ הרי זה ספק הלואה וספק מתנה.

וא"כ נראה, שאם מפרש כשנותן המתנה שזה עבור מה שהסכים המלוה לתת לו הכסף במתנה כל זמן שהוא דחוק, אין בזה איסור, שהרי מפרש שזה בגלל הצד שיש כאן מתנה, ולא בגלל ההלואה.¹

שאלה: אברך הדחוק מאוד במעותיו, היה צריך להלואה של 4000 ₪. חבירו הטוב שהכיר היטיב את מצבו הדחוק, ורצה לעזור לו, הציע להלוות לו סכום זה, ואינו צריך להחזיר לו רק אם מצבו הכספי ישתפר, ואם לאו אינו צריך להחזיר והכסף ישאר אצלו במתנה. הלואה היה מופתע מטוב ליבו של ידידו, ומכיר לו טובה על זה, ורוצה לשלוח לו איזו מתנה קטנה של תשומת לב, כהכרת הטוב שהסכים להלוות לו עד שירווח. היש בזה איסור רבית.

תשובה: אם מפרש למלוה שהמתנה הוא בגלל שהסכים לתת לו במתנה אם מצבו ישאר דחוק - יש להקל.

סברת הדברים: איסור רבית הוא רק על הלואה, אבל על מתנה מותר להוסיף כל דבר, והנה כשהלוה לו כסף שלא יצטרך להחזיר אלא כשישתפר מצבו, הרי יש כאן ספק

*

הלואה זורק מעטפה ממרפסת ביתו, בתוספת סוכריה

סברת הדברים: כל תוספת הניתנת בנוסף להלואה יש בזה איסור, וכן כאן הרי זו תוספת יותר מקרן החוב, ויש בזה איסור.

ואף שהלוה עשה כן גם כדי שהכסף יגיע לידי המלוה, ובלא הסוכריה לא היתה לו אפשרות לשלם עכשיו למלוה, נראה דאין זה היתר, דסוף סוף הרי מוסיף לו על ההלואה. והרי זה כעין מה שכתבו הפוסקים² שאם הלואה חייב 50 ₪ ואין לו אלא שטר של 100 ₪, ואין למלוה עודף, לא אמרי' שמותר לו לקבל את השטר ולהוסיף על ההלואה, אלא יעשה השתדלות לשלם בלא להוסיף, ויחפש אדם שיפרוט לו את השטר, והכי נמי במעשה זה.

זאת ועוד, כדי שיהיה למעטפה כובד משקל אין צריך לתת לו הסוכריה במתנה, אלא יכול לחזור ולבקשה מהמלוה, או לבקש ממנו שיתן הסוכריה לילד וכדו' ואם הוא משאירה בידו הרי זו תוספת על ההלואה.

שאלה: לוח מחבירו 50 ₪. לאחר כמה שבועות ראה הלוח ממרפסת ביתו את המלוה הולך ברחוב, וצעק לו 'חכה רגע, אני רוצה להחזיר לך ההלואה', וזרק לו מהמרפסת מעטפה עם 50 ₪. כשפתח המלוה את המעטפה ראה שבנוסף ל-50 ₪ יש שם סוכריה. כששאל את הלוח למה הכניס סוכריה, השיב: 'קודם כל, רציתי שיהיה למעטפה כובד משקל ולא יעוף למקום אחר, ובנוסף לזה רציתי שיהיה לך מתוק בפה כמו שעשית לי ואתה עושה לאחרים'. היש בזה איסור רבית.

תשובה: יש בזה איסור.

פתרון: יתכוין שלא לקנות את הסוכריה, ויתננו ברשות הלוח לילד של אחר [ולא לילד שלו].

¹ ויש לציין דבשו"ת מנחת שלמה (חלק א סימן כח) כותב דרך אגב בין דבריו: "גם חושבני דאין איסור רבית קשור כלל עם הלאו של לא תהי' לו כנושה, ואפי' אם מפורש התנה המלוה שלא יוכל כלל לתובעו אלא שרק דורש מהלוח שישלם לו מעצמו קרן ורבית לכשירחיב ד' את גבולו ג"כ הוה רבית קצוצה. ואין זה סותר כלל דרב ספרא דבעינן דוקא שיוציאו בדיניהם מלוה למלוה".

² מנחת יצחק (ח"ס סי' פס). ויש לדמות לזה מה שכתבו הראשונים (רמב"ן, רשב"א, ריטב"א שבת קמח) דאף אם הלוח מוסיף רק משום שמתבייש להשיב פחות, או כדי שלא יראה כצרות עין ג"כ איכא בזה איסור, אף שיש לו סיבות אחרות שמוסיף.

¹ ויש לציין דבשו"ת מנחת שלמה (חלק א סימן כח) כותב דרך אגב בין דבריו: "גם חושבני דאין איסור רבית קשור כלל עם הלאו של לא תהי' לו כנושה, ואפי' אם מפורש התנה המלוה שלא יוכל כלל לתובעו אלא שרק דורש מהלוח שישלם לו מעצמו קרן ורבית לכשירחיב ד' את גבולו ג"כ הוה רבית קצוצה. ואין זה סותר כלל דרב ספרא דבעינן דוקא שיוציאו בדיניהם מלוה למלוה".

ובפרט במוסיף בשעת פרעון דמבואר בשו"ע הרב (סעי' ז)
דאפי' כשמוסיף מפני סיבות אחרות יש בזה איסור משום
דמחזי כרבית, וא"כ ודאי יש להזהר בזה.

ולכן יאמר למלוה שאינו רוצה לזכות בו אלא נותן אותו
לילד אחר ובכך ינצל מחשש איסור.

*

נשאר חייב לאגד 10 אג' – האם מותר לשלם ניקוב של 3 ₪

אלא דבהגהות רעק"א וכן בבית מאיר (שם) מחמירים
דהיתר הוא רק ב'פסיקה', דהיינו באופן שמקדים לשלם
מעות כדי שהמוכר יתן לו חפץ, והמוכר מוסיף לו במקח
בשעת פרעון, אבל ב'טרשאי' שמוכר חפץ והקונה משלם יותר
לאחר זמן, אין היתר להוסיף בתשלום אפי' בהלואה דרך
מקח.

ברם, כאן שאין לו אופן אחר איך לשלם לאגד אלא בניקוב
של 3 ₪, ואין כוונתו להוסיף יותר אלא משום שאין לו אופן
אחר איך לשלם, וניכר שמוסיף רק בגלל שאין לו דרך אחר
איך לשלם יש להקל גם ב'טרשא', כיון שכל האיסור במוסיף
הוא משום שניכר שמוסיף וכשניכר שמוסיף רק בגלל שאין
לו אופן אחר איך לשלם - יש להקל.

נולא דמי למה שהחמירו (בתשובה הקודמת) במוסיף
סוכריה במעטפת ההלואה כדי שיהיה לו כובד משקל, דהתם
היה דרך הלואה, וכאן הוא דרך מקח, וכן שם הרי יכול
להחזיר לו הסוכריה ואינו צריך להשאירו בידו, אבל כאן אין
לו אופן אחר איך לשלם את החוב.

שאלה: אברך נסע באוטובוס של אגד, ובלי משים
שילם בכרטיסיית נוער במקום לשלם בכרטיסיית
מבוגר. לאחר שהתברר לו טעותו, רצה להשלים את
הפער בין המחירים כדי שלא ליכשל באיסור גזל, ולכן
כשנסע בהזדמנויות הבאות באוטובוס, הוסיף עוד
איזה ניקובים כדי להשלים את החוב, לאחר כמה
פעמים שעשה כן נשאר חייב לאגד עוד 10 אגורות, ואין
בידו אופן לשלם להם אלא בניקוב הקטן ביותר של
אגד, שהוא 3 ₪, האם יש בזה איסור רבית, דהרי
מוסיף להם יותר ממה שמחויב.

תשובה: יש להקל בזה.

סברת הדברים: נפסק ברמ"א (סי' קס סעי' ז) דבהלואה דרך
מקח מותר להוסיף יותר בשעת פרעון כיון שאינו מפרש
שמוסיף בגלל ההלואה. והכא נמי הרי זו הלואה דרך מקח,
שמותר לשלם יותר באינו מפרש.

*

הזכות להיות זהיר בהלכות ריבית

זכה דורינו לזכות מיוחדת שאלפי לומדים תלמידי חכמים וסתם עמך לומדים ושקועים בהלכות ריבית ונזהרים
בה על כל פרטיה, וזהירים ביותר להיות נקי מחשש איסורים אלו.

וזכות מיוחדת היא, שהרי אם נתבונן במצוות שציוה אותנו הקב"ה נראה וניווכח שמכל מצוות התורה לא
נשארו לנו הרבה מצוות דאורייתא, כי רוב מצוות עשה ול"ת אין נוהגות אלא בזמן שבית המקדש קיים,
כקרבנות ושאר עבודות המקדש, והרבה מן המצוות שאנו כן מקיימים אינם אלא מדרבנן, חמץ אוסר במשהו
הוא דרבנן, ספירת העומר לרוב פוסקים אינה אלא מדרבנן, והרבה דיני שבת הם שבותים בעלמא, ד' מינים
בשאר ימי החג הוא רק מדרבנן, ואעפ"כ נזהרים בהם כלל ישראל ומשקיעים ממון הרבה כדי להיות מהודר
במצוות, ואילו איסור ריבית הוא איסור שנשאר מצוותו מדאורייתא גם בזמן הזה, ובפעולה אחת יכול אדם
ליכשל באיסורי דאורייתא ממש, בלא שום מעצורים, וכשאדם נזהר לעשות כל עסקותיו בהיתר לפי התורה,
הרי הוא מרוויח עשרות מצוות מן התורה, ויכול להרויח ביום אחד, עשרות מצוות דאורייתא.

ובפרט באיסור חמור זה השקול כנגד כל המצוות, וכמו שאמרו בספרא (בהר"ה, ו) כל המקבל עליו עול ריבית
מקבל עול שמים וכל הפורק ממנו עול ריבית פורק ממנו עול שמים. וכבר המליץ המהר"ל (נתיבות עולם נתיב
הצדקה פ"ו) דריבית בגימטריא תרי"ב לרמז ששקול נגד שאר תרי"ב מצוות שבתורה, ונמצא שהנזהר באיסור
זה מכפיל מצוותיו פי כמה וכמה.

שאל אבין ויגדן

ליקוטים מתורת מרן רבן של ישראל הגראי"ל שטינמן זצ"ל

אמור | תשע"ח | גליון מס' 4

שיחה לפרשת השבוע - כוח הביטחון

שיחת רבנו בכולל ישכר באהליך

ידוע שיש מצוה של בטחון יש מקומות שמשמע שעיקר הכל זה בטחון נדמה לי שכתוב בשם הגאון שעיקר התורה להגיע לבטחון החלק הכי גדול של אמונה זה בטחון הקב"ה בעשרת הדברות אומר אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים לא כתוב סתם אנכי ה' אלוקיך רק הוא מדגיש אשר הוצאתיך מארץ מצרים כל הענין של ארץ מצרים הוא שיש בזה ענין של השגחה הקב"ה משגיח על העולם לא סתם יש הקב"ה רק הוא משגיח על כל העולם זה הוא מדגיש הוצאתיך מארץ מצרים שאז ראו שהקב"ה מנהיג את העולם העולם לא הפקר רלכנן כמעט בכל המצוות כתוב בתורה יציאת מצרים בשבת זכר ליציאת מצרים ימים טובים זכר ליציאת מצרים בפסח יציאת מצרים המון מצוות מוזכר יציאת מצרים למה יציאת מצרים כדי שנדע שהקב"ה משגיח על העולם בלי זה אפשר להגיד טוב יש הקב"ה אבל מה רק כדי לדעת שיש הקב"ה שמנהיג את העולם והכל תלוי בידו על זה אנחנו אומרים בכל המצוות אפילו בציצית אני ה' אלוקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים יציאת מצרים זה ציצית וכך פסח יציאת מצרים וזכרת כי עבר היית בארץ מצרים כל פעם יציאת מצרים יציאת מצרים מה כל כך הענין כדי שהאדם ידע שהכל תלוי בהקב"ה רגלל שכל כך חלש הענין של בטחון אפשר לומר בכל הזמנים צריך בטחון בפרט בזמן שרואים שיש תהפוכות בעולם כולם יודעים שהמצב העולמי היום המצב הכלכלי בעולם מאד התקלקל כ"כ אנשים פתאום מיליארדרים פתאום איבדו את כל הכסף שלהם רואים שזקוקים להקב"ה עם בטחון כי אדם חושב יש לו כסף מה הבעיה יש לו כסף על כל החיים אפילו יחיה אלף שנים אבל מה לא הקב"ה הראה אין אדם זקוק לחסד הקב"ה ובלי זה לא יכול לחיות ממילא אנחנו צריכים לדעת להתחזק בכל הזמנים בפרט בזמן כזה שהכל יום יום רואים ממש שינויים כל כך בכלכלה ובכל הדברים צריך להתחזק בענין של בטחון לכן רצינו לדבר קצת על הענין של בטחון אם בן אדם עושה השתדלות בודאי שצריך לעשות השתדלות על פרנסה אין שום ספק אבל בן אדם חושב מה שיותר השתדלות יותר ירויח כסף יותר יהיה לו פרנסה הוא חושב ככה אבל אליבא דאמת זה לא ככה מה שנגזר בראש השנה זה יהיה לו רק בן אדם צריך לעשות אבל לא לחשוב שמה שעושה זה מביא את הפרנסה אותו בן אדם שלפני כמה שנים היה לו כ"כ הרבה כסף פתאום הוא נפל אי הוא עבד הוא לא עבד הוא עבד פחות אלא שוכחים העיקר הוא בטחון הקב"ה נותן ונותן ואמנם צריך לעשות אבל הכל רק מהקב"ה בזה אנחנו צריכים מאד להתחזק כשנחנך רוצים בשביל זה ג"כ להסביר בזה איזה גמרא שלכאורה צריך ביאור הגמרא הזאת הגב' אומרת בקידושין דף כ' ע"א על עבד עברי שנמכר לגוי שיש מצוה לפדות אותו אחרי נמכר גאולה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו או דודו או בן דודו וגו' זה מדובר בעבד עברי שמכר את עצמו לגוי לא ע"י ב"ד ב"ד לא מוכרים לגוי רק מכר את עצמו לגוי כתוב שצריך לגאול אותו וכתוב שם בגמ' שהדין הוא אם למשל קנו אותו בעד אלף דולר ועכשיו הוא שוה פחות כשבאים לפדות אותו הגמ' אומרת אם הוא השביח בשעת מכירה או הוזל הכל הולכים לטובת העבד תמיד לקולא אם קודם הושבח הולכים לפי מחיר הוזל ואם להיפך ג"כ לפי הוזל הגמ' דורשת מפסוקים הכל כדי שיוכל לפדות את עצמו הגמ' שואלת למה אתה דורש הכל לקולא תדרוש הכל לחומרא הגמ' דורשת פסוק אחד שיה' משמע ככה זה הולך לקולא פסוק שני לקולא הכל לקולא ושאלת הגמ' א"ל ההוא מרבנן לאביי מכדי הני קראי איבא למידרשינהו לקולא ואיבא למידרשינהו לחומרא מאי חזית דדרשינהו לקולא נידרשינהו לחומרא כך שאל ההוא מרבנן לאביי שנחמיר עליו שיצטרך לתת כמחיר היוקר בין שהולך בין שהוקר תמיד שיהיה לחומרא אומרת הגמ' לא סלקא דעתך מדאקיל רחמנא לגביה דתניא כי טוב לו עמך עמך במאכל ועמך במשתה שלא תתא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש אתה ישן על גבי מוכים והוא ישן על גבי התבן אם יש כרית אחת נותנים

לעבד מכאן אמרו כל הקונה עבד עברי

כקונה אדון לעצמו רואים שהתורה רוצה את טובת העבד ממילא לכ אפשר לדרוש ג"כ הכל לטובה כך הגמ' אומרת שואלת הגמ' מה הראיה ואימא הני מילי לענין אכילה ושתיה כי היכי דלא ליצטער לכן התורה הקילה עליו שיה' לו טוב הא לענין פדיון נחמיר עליה מדברי יוסי ב"ר חנינא זאת אומרת יש סברא מה אתה דורש לקולא של העבד לא ראייה אולי רק לענין אכילה ושתיה הולכים לקולא שלא יהיה לו צער שיהיה לו יין וישן וישן על תבן רק על כרים וכסתות אבל לגבי שאר דברים אולי נחמיר עליו למה מדברי יוסי ברבי חנינא כה אומר רבי יוסי ברבי חנינא בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית אבקה זוהי עבירה קטנה עבירה קטנה של שביעית רש"י אומר למה אבקה האיסור הקל שבה מפני שיש איסור סחורה זה נקרא איסור הקל ויש איסור לחרוש ולזרוע זה יותר חמור זו עבירה יותר גדולה אבל לעשות סחורה בפירות שביעית זה איסור לא כ"כ חמור כמו זה ואפילו האיסור הזה הקל בכל זאת הוא מאד חמור לכו זה מאד חמור בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר את מטלטליו על ידי העבירה הזאת הוא נענש שמוכר למכור את המטלטלים שלו שעל ידי שלא יהיה לו פרנסה במה לחיות יהיה מוכרח למכור את המטלטליו שלו שנאמר בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו וסמך ליה וכל תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מי עמיתך דבר הנקנה מיד ליד מה זה דבר הנקנה מיד ליד מטלטליו זאת אומרת שהוא בא למצב כזה שעל ידי שעשה עבירה של סחורה בפירות שביעית שזה האיסור הקל של שביעית אבל בכל זאת זה איסור בגלל האיסור הזה הוא נענש שאין לו פרנסה ומוכר למכור את המטלטליו אח"כ הגמ' אומרת לא הרגיש אומר רש"י שלא שם לבו לפורענות הבא עליו לחזור בו מעבירה שבידו הוא חושב שזה סתם ככה הוא לא מרגיש שזה בגלל העבירה שעשה בפירות שביעית ולא מרגיש לחזור בו לסוף מוכר את שדותיו שנאמר כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו אחוזתו הכונה קרקע רואים שלא רק שהוא מוכר את המטלטליו אלא הוא יורד עוד עד שצריך למכור את הקרקע שלו אח"כ לא באת לידו עד שמוכר את ביתו שנאמר כי ימכור בית מושב עיר חומה וכו' הכל בגלל שהוא לא מרגיש וממילא נהיה יותר גרוע ויותר גרוע לא באת לידו עד שמוכר את בתו שנאמר וכל ימכור איש את בתו לאמה וגו' עוד יותר בסוף לא באת לידו עד שמוכר את עצמו שנאמר וכל ימוך אחיך ונמכר לך ולא לך אלא לגר ולא לגר צדק אלא לגר תושב שנאמר גר תושב משפחת גר זה עובד כוכבים כשהוא אומר לעקר זה הנמכר לעבדות כוכבים עצמה זאת אומרת שנהיה שמש לכומר של העבודה זרה עד כדי כך הוא מתרחק וכיון שזה ככה הגמ' אומרת הוי אימא אימא לידחי אבן אחר הנופל שיהיה לו קשה לפדות את עצמו כיון שרואים שבגלל העבירה הזאת התורה החמירה עליו שמוכר את המטלטליו ואת הקרקע ואת הבית ואפילו את עצמו ממילא הייתי אומר שגם את זה יעשו שיעשו לו קשיים כך הייתי אומר תלמוד לומר אחרי נמכר גאולה תהיה לו זאת אומרת למרות זה התורה לימדה בכל זאת עד כדי כך לא לא נחמיר עליו עד כדי כך וכך הייתי אומר הואיל ונשא ונתן בפירות שביעית נלך תמיד לחומרא אם השביח צריך לתת הרבה וכן להיפך זאת אומרת לגבי אכילה ושתיה הגמ' אומרת שצריך לראות שלא יהיה לו צער יתנו לו הכל יין ישן וכו' הכל טוב אבל לגבי לפדות אותו נלך לחומרא כך הייתי אומר רמאלה איזה סברא זה לכאוף לא מובן הרי אם נאמר לבן אדם מה יותר קשה לו מה שבמקום יין ישן ושתיה יין חדש ובמקום זה יהיה לו זה או שיהיה לו קשיים שלא יוכל לפדות את עצמו כי ע"י שנחמיר לא יהיה לו כסף לפדות את עצמו והגמ' אומרת שלגבי אכילה ושתיה יתנו לו אוכל הכי טוב ושתיה הכי טובה אבל לגבי זה נחמיר עליו למה מפני שעשה עבירה בפירות שביעית והרי ממ"נ אם צריך להחמיר עליו נחמיר עליו שלא ישתה יין ישן וכו' ולא להחמיר שלא יוכל לפדות את עצמו לא לגבי שתיה התורה רוצה לא להחמיר עליו שישתה יין הכי טוב והכל הכי טוב ולגבי זה נחמיר עליו שלא

מגיע לו טיפת צער לא היה לו.

זה מה שאנחנו רוצים להגיד עד כמה שאדם צריך להתחזק במדת הבטחון לדאבוננו אנו לא יודע מאד קשה לבן אדם להיות במדרגת בטחון אמיתי ועד כמה שכן אדם יהיה לו מדת הבטחון יהי' הכי מאושר בן אדם שהוא באמת חי ככה הוא המאושר הוא ממש המאושר אם הוא חי במדת הבטחון ארמניים על אחד מהגאונים הכי גדולים שהיה בדור האחרון שאחרי שהתחתן הי' לו נדוניה גדולה מאד אז הוא קנה בית גדול מאד שעולה הרבה כסף אז ברוסיה זה היה רובל המון המון אח"כ הוא הפסיד את הכל מן אז הוא אומר שלמד שער הבטחון בחובת הלבבות אז הוא נהיה גביר אז הוא כבר נהיה גביר אז הוא כבר הרגיש בטחון היה מאושר זה מה שאנחנו רוצים לדעת להתחזק אנחנו נזכה שנעלה מדת הבטחון נהיה מאושרים שאר דברים מי המאושר מי שיש לו בטחון מי שיש לו כסף הוא לא מאושר יש לו כסף הוא יכול להפסיד ברגע אחד אבל אם יש לו בטחון הוא המאושר שמנילא אנחנו צריכים להשתדל להתחזק בזה הקב"ה יעזור שנזכה באמת להגיע לדרגת הבטחון שזה רצון הקב"ה ואז לא חסר לו כלום אם הוא בוטח בה' יש לו הכל הוא לא צריך כסף הוא צריך בטחון יש לו בטחון זה הכל.

וזה הקב"ה יעזור שנזכה לזה ועי"ז נהיה מאושרים הקב"ה יעזור שנזכה לזה במהרה בימינו. (קו' אהלי יששכר)

הפקיר בביתו בפסח

נשאל רבנו: מעשה שה' באברך שהתארך למשך כל ימי הפסח אצל הוריו ולכן כדי להפטר מבדיקת חמץ בדירתו הוא קיים מצות בדיקת חמץ בבית הוריו בחדרו ששכר מאביו מכר כל חמצו והשכיר דירתו לנכרי מ"ג עד כ"ג ניסן מאחר והיו לו כמה ארגזים של יין של שמיטה מאוצר ב"ד הפקיר את כל הארגזים ב"ג בניסן בבוקר לפני שנשע להוריו בכוונה לחזור ולזכות בהם אחרי פסח אחרי שודאי עבר זמן הביעור בחוה"מ פסח נסתפק שמא הנכרי זכה ביינו מההפקר וא"כ אין לו שום זכות לקחת היין אחרי פסח דבשלמא לגבי חמץ הגוי מוכרו לו בחזרה אחרי פסח ובזה פוטר א"ע מלשלם עבורו אבל בין זה של שמיטה אם נאמר שהגוי זכה בו מן ההפקר א"כ איזה היתר יש לבעלים לקחתו אחרי פסח.

ואמר רבנו דכיון דהוא מחלוקת בודאי מותר לכתחילה לקחת היין, ועוד דהגוי אינו יודע מזה ואינו מוחזק בו, (מעדני יו"ט)

פירות של שביעית שהם חמץ

נשאל רבנו מי שיש לו פירות וירקות של שביעית שיש בהם חמץ, מה יעשה שהרי אסור למכור פירות שביעית לגוי, וגם אסור לשרוף פירות שביעית ולהפסידם.

והשיב רבנו: שהעצה הטובה ביותר להפקיר את החמץ וגם יוצאם למקום הפקר, וכך לא יעבור על 'כל יראה' וגם לא יצטרך למכור לגוי או להפסידם. (מים חיים גליון 335)

משמע ככה הגמ' מתכוונת ככה מה שעשה עבירה בפירות שביעית הרי כל הענין של שביעית התורה רוצה ללמד את האדם מדת הבטחון שנה שלמה לא לעבוד לא לחרוש ולא לזרוע ושום דבר בטחון שנה אחת צריך להשריש באדם את מידת הבטחון כך רואים בכל המקומות כל התכלית של שביעית התורה רצתה היות שהוא בוטח בזה שיש לו קרקע הוא בוטח בקרקע שלו לא בשנה הזאת אתה לא בעל הבית הפירות שצומח הכל הפקר כל אחד יכול לקחת והוא לא יכול לזרוע ולא לאכול את זה הכל כדי להגביר את מדת הבטחון אז עכשיו אם אדם נושא ונותן בפירות שביעית לא רק שאין לו בטחון רק אפילו מה שהתורה אסרה יש דברים במדת הבטחון נכון התורה אמרה אבל לא עובר איסור מיוחד וכאן לעשות פרנסה בפירות שביעית התורה אמרה לא לא תסמוך על בטחון ואם הוא עובר על זה אז הוא לא רוצה להתחזק במדת הבטחון אפילו עד כדי כך שעושה עבירה שהתורה אסרה צריך להחמיר עליו אפילו עד כדי כך שמוכר

את המטלטלין מוכר את השדה מוכר את הכרם מוכר את הבית מוכר את הבת שלו מוכר את עצמו הכל הכל אבל אכילה ושתייה לא איזה סברא היה למ"ד הזה משמע ככה על מה שעשה את העבירה שלא היה לו בטחון עד כדי כך למרות שהתורה אומרת לא תסחור בפירות שביעית הוא עשה אפילו איסור קל שבה צריך להחמיר עליו כל כך אבל מה שלא נוגע לבטחון צריך טיפת צער לא יהיה לו טיפת צער לא יהי' לו אבל מה שנוגע לדבר הזה שלא נהג במדת הבטחון צריך לנהוג בו בכל החומרא עד כדי כך שאפילו לא יוכל לפדות את עצמו לעשות לו קשיים כך היה סברת הגמ' רך י"כ עד כמה הענין של בטחון כל כך אם בן אדם עובר על בטחון במקרה כאן זה במיוחד סתם אם בן אדם לא נהוג במדת הבטחון התורה לא מחשיבה את זה לעבירה אבל כאן התורה אומרת תבטח בה' ולא תמכור סחורה ומה תעשה בטחון והוא עשה סחורה צריך להחמיר עליו עד כדי כך חומרות כאלה עד בלי סוף עוד חומרא עוד חומרא תמכור זה תמכור זה תישאר עני ואפילו היה סברא שיהי' לו קשיים לפדות את עצמו אבל שאר דברים שלא נוגע לבטחון סתם צריך שלא יהיה לו טיפת צער צריך לשתות את היין הכי טוב ולישון במטה הכי טובה שלא יהי' לו שום קשיים אם יש תבן שהבעל הבית יישן על תבן והוא יחי' כמו במלון עם כל מיני טובות שיש כך היה הוה אמינא רק הגמ' אומרת בכל זאת

א"כ אנחנו רואים עד כדי כך מה שהתורה מחמירה במדת הבטחון עד כדי כך היה צריך להחמיר עליו רק בסוף הגמ' מסיקה בכל זאת אעפ"כ לא זה מה שאנחנו רוצים להגיד עד כמה צריכים לדעת להתחזק בדבר הזה שתלוי בזה כמעט כל התורה בן אדם שיש לו בטחון יכול להיות מאושר ומי שאין לו בטחון הוא לא יודע חוץ מזה שהתורה כאן מענישה אותו בן אדם סתם לא מענישים הירכן אנשים הפסידו מיליארדים דולרים האם היה להם בטחון הם חשבו שהם הרוויחו הם עשו הם חכמים בחכמות שלהם הם עשו כ"כ הרבה מיליארדים אז הוא הראה להם מה החכמות שלך כל החכמות שלך שום דבר זה מה שאנחנו צריכים לראות מהגמ' הזאת מה שהגמ' רוצה ללמד אותנו שעד כדי כך היה סברא להחמיר עליו מה שנוגע למדת הבטחון ע"ז צריך להחמיר עליו עד כדי כך ושאר דברים לא מה שלא נוגע כל כך לבטחון הרי באכילה ושתי' הוא לא חסא כ"כ רק מה שנוגע לפרנסה אבל בענין אכילה ושתי' לגבי זה היין הכי טוב

בדידי הוי עובדא- מתנה בחשש הלואה

לעולם בחזרה, ואכן כשהגיע אאמו"ר זצ"ל לר' לייביש לפרוע את החוב, הוא הכחיש את קיומו של החוב, ואמר שאינו זוכר כלום...

כעת עשרות שנים מאוחר יותר, החל לבו של מרן לנקוף, שמא אאמו"ר זצ"ל לא התכוון להעניק לו את אותו כסף בשעתו במתנה, אלא רק כהלואה עד לכשירוחק, ולכן ביקש עכשיו לפרוע את אותו חוב, ואף חישב כמה שווה הכסף לפי זמננו, וביקש להעביר לי סכום גדול של כסף. כך הבנתי מיד עוד טרם שבאתי למרן זצ"ל.

וכך אכן היה, כשנכנסתי אליו הוא החל לומר לי שהוא קיבל מאבי כסף אחרי חתונתו, והוא חושש שזה לא היה מתנה אלא הלואה וביקש לפרוע את החוב. אמרתי למרן זצ"ל, שאני יודע מה הסיפור, ואין כאן שום חוב. אך מרן לא נרגע, ואמר לי שאיני הירש היחיד, ואף אם אני מוחל, אינני יכול לדבר בשם כל אחי. בהתחלה מיד התקשרתי לכל אחי, וכמובן שכולם אמרו שאין כאן שום חוב. אך מרן לא נרגע בכך, ורצה שאקח ממנו את הכסף.

בסופו של דבר אמרתי למרן, שאני יודע גופא דעובדא, וכך וכך היה המעשה עם פרעון החוב לר' לייביש שלא רצה לקבל את הכסף בחזרה. מרן זצ"ל נזעק מיד וקרא בקול, או ווי, כעת אני בעל חוב של יורשי ר' לייביש... הוא שוב נהיה לא רגוע, עד שאמרתי לו שאדבר בעצמי עם בני ר' לייביש, ורק אז נרגע.

שח הגאון ר"ב סולובצ'יק: לפני שנים ספורות היה הדבר, כאשר התקשרו אלי מבית מרן זצוק"ל, ואמרו שמרן אינו שרוי במנוחה על איזה חוב שהוא חושש שנותר לו לאאמו"ר זצ"ל, והוא מבקש שכאשר אגיע לבני ברק אכנס. כך היה דרכו, שהוא לא ביקש שיבואו אליו, אלא רק שאם נמצאים באזור ממילא שיכנסו... אני הבנתי מיד על מה כוונת מרן זצוק"ל, כי את עיקר המעשה כבר שמעתי מאמי הרבנית ע"ה, וכך סיפרה: כשמרן התחתן לא היה בידו פרנסה לפורטה, ומספר בעלי בתים סייעו בידו, אך אאמו"ר זצ"ל סבר שאין זה מספיק לו כדי להתחיל את החיים כנדרש, אחרי ששניהם היו פליטים מחוסרי כל, ולכן הלך להרה"ח ר' לייביש רובינפלד זצ"ל, מיטיבו של מרן זצ"ל מלוגאנו, וביקש ממנו הלואה של 500 פראנק, שהיה סכום גדול באותם ימים, והעניק אותם למרן זצ"ל, בלא שהוא ידע מה מקורו של הכסף.

לאבי מורי זצ"ל כמובן לא היה בידו מהיכן לפרוע חוב כזה, אך משהתחתן עם אמי ע"ה מספר שנים מאוחר יותר שהיתה יתומה מאב ומאם, היה בידם סכום כסף שקיבלו כירושה מקרובי הוריה, ואבי זצ"ל ביקש ממנה שאת הסכום הראשון תיתן בידו בכדי לפרוע את אותה הלואה שנטל בזמנו מר' לייביש. אמנם ככל הנראה ר' לייביש בעצמו מלכתחילה הבין לאיזה צורך אבי זצ"ל נטל את ההלואה, ומראש נתן את הכסף כמתנה ולא חשב לקבל את הכסף הזה

דברים בענינא דיומא מרשכבה"ג מרן ראש הישיבה אילת השחר זללה"ה
 לוקט ונערך מתוך כתבי יבדל"ח תלמידו – החברותא הגרמני"ש שליט"א
 לע"נ ידידנו היקר הגה"ח חיים בן ציון ז"ל בן הרה"ג ר' אברהם צבי טויב שיידלחט"א

פתיחת זמן קיץ כשזכינו במחיצת רביה"ק מרן זיע"א

תיאור מתוך פרי חיים שכ"ז (תשע"ה) – ברוך השם, הישיבות כבר התחילו... כק פתח רבינו
 את חודש אייר באנחת כוונה, ונ'כר כמה משפחה פדעצ זת.

וכן כשזכינו ביום אתמול שבא רבינו לישיבתו הק' ארחות תורה, פתח את דבריו, באנחת רווחה "ברוך השם שכבר
 התחיל הזמן"

ובימי' האחרונים, פאחר משפחה רבינו מנצח' בנ'און צרב, את דברי חז"ל – אשרי מי שגדל
 בתורה, ועמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו. אמר פסוקים בצרכה ואצ'ני'ס בורקות..
 כמה מאושר האדם שזוכה לומר אפילו "מילה אחת" של תורה, שעושה בזה נחת רוח עצום
 לבורא יתברך.

לקראת תחילת לימוד סדר זבחים בסדר הדף היומי

עכשיו ברוך השם כלל ישראל באלפים וברבבות זכו להתחיל סדר קדשים, שקראוהו חז"ל סדר חכמה. ועל מסכת זבחים
 זכינו מרבינו הגדול לשלשה כרכים אילת השחר, מה ששינה בעולם התורה את ההסתכלות על קדשים. וגם זה נזקף
 לזכותו של מרן הגר"מ שפירא זצ"ל, כי השיעור בזבחים התחיל מזה ששמנו לב שמונה על השולחן כמה ימים מס'
 זבחים, הראש ישיבה אמר שהציבור התחילו עכשיו בסדר דף היומי זבחים, והוא מנסה גם כן ללמוד, אבל הוא לא
 מצליח.. כי כל דבר יש לו כל כך הרבה קושיות והערות, ולא מצליח להתקדם כלום. ואז הגיע עד דף ה' ע"ב. וביקשנו
 מרבינו שיעשה שיעור, ואמר שנבוא ללמוד ברבע ל' 11 בלילה, אחרי שנגמר קבלת קהל.

וברוך השם במשך שמונה שנים חרש רבינו את המסכת, עם חזרות כמה פעמים, ונתחדשו חידושים כמעייין.. אך רבינו
 מחק הרבה מאד. ולאחר ניפוי גדול הוציא את הספר. ושמחה מיוחדת היתה לו כשיצא לאור הכרך הראשון, ולבש
 חליפה חדשה שקנו בדיוק באותו זמן, ובירך שהחיינו בשמחה גדולה.

ובנוגע לחידוש מרן רי"ז זצ"ל הידוע על שלא לשמה, שזה מחשבת פסול. סיפר רבינו שהבריסקער רב היה בחור
 כשחידש את זה, ואמר למרן רבי אלחנן וסרמן זצ"ל היה אז ראש ישיבה קטנה בבריסק, את חידושו. ולא הסכים
 עמו, והיו מהלכים ברחוב העיר ומתנצחים בקולות גדולים עד שנכנסו לרבי חיים זצ"ל והסכים עם הבריסקער
 רב, לכן בקובץ שיעורים (ח"ב סימן כ"ב) מביא חידוש זה בשם ר' חיים.

ובאמת היה לרבינו הרבה קושיות על הבריסקער רב, אך מחק הרבה, כי אמר שזה לא דרך ארץ להתקיף את
 הבריסקער רב, הבריסקער רב הוא רבי שלו, לכן רק קושיות שהם לא כל כך חזקות הוא הסכים להשאיר. וגם זה
 לא כתב במרוכז במקום אחד. והרבה יש להאריך, אך הגליון קצר.

מהנהגות פסח שני

~ רבינו לא היה אוכל מצות בפסח שני.

~ תחנון לא אמר בפסח שני. וכשלמדנו בישיבה קטנה פוניבז', מרן רה"י הגאון ר' מיכל יהודה זצ"ל היה אומר
 תחנון, ורבינו לא היה אומר, אך הי' יושב ושותק. וכשיצא פסח שני בתענית בתרא אמר לסיים בהרחמים
 והסליחות.

לג בעומר

הזכיר רבינו הרבה את דברי הרמ"ע מפאנו בספרו מעין גנים דף מ"ב: וז"ל ועדיין קשה – אם גם ביום ל"ג מתו
 האלף האחרונים, מאי פסקה המיתה דקאמרן. אלא ידוע במקומו, שאף על רבן נקנסה מיתה
 לבו ביום, ופסקה בשבילו – שבטלה הגזירה, דין הוא לשמוח ביום שהרב ניצול, עכ"ל.
 ופי' הדברים שהיה קשה לו למה עושים שמחה ביום ל"ג בעומר מפני שפסקו תלמידי ר"ע מלמות,
 הרי כבר לא היה מי שימות, ומה שייך לומר "שפסקו" מלמות.

וע"ז תירץ דבר נורא, כי באמת נקנסה מיתה גם על רבי עקיבא בעצמו, רק שריחם הקב"ה וביטל גזירה נוראה זו. ועל זה יש לשמוח שניצול רבי עקיבא, כי אם חלילה וחס היה מת רבי עקיבא היה העולם שמם, כדאיתא ביבמות דף ס"ב ע"ב.

והוא לימוד נורא בשבילנו עד כמה חומר מדת הדין על כבוד תלמידי חכמים, שאפילו על רבי עקיבא נגזר להעניש בגלל שתלמידיו לא התחנכו ממנו לנהוג כבוד זה בזה.

~ ~ ~ תספורת יום חמישי

כאשר בשנה זו חל ל"ג בעומר ביום חמישי, נביא מה דנשאל רבינו בעבר האם אפשר להסתפר ביום חמישי שהוא ג' ימים קודם השבת, או עדיף להסתפר בליל ל"ג בעומר.

והשיב אין "איסור" להסתפר ביום חמישי, ובליל ל"ג בעומר לא התירו להסתפר, רק חתונות התירו לעשות מפני שהוא שעת הדחק, [לריבוי החתונות ב"ה ומיעוט האולמות...].

היכן רבי שמעון בר יוחאי..

תמה רבינו, רבי שמעון בר יוחאי שנפטר לפני כאלפיים שנה, וכי נשמתו נמצאת בציון, הרי צדיקים יושבים בפמליא של מעלה ונהנים מזיו השכינה, ומה יש לו לחפש בקבר?

אלא בזמן שבאים יהודים להתפלל על קברו, שולח הקב"ה את נשמתו למטה, וזה חסד שהקב"ה עושה כדי לזכות את נשמת הצדיק. [ובמקום שיש תפילת רבים, בפרט עם התעוררות והשתפכות הלב, מצד עצמה מסוגלת מאד].

~ ~ ~ ספירת העומר

ספירה וברכת המזון לאחר המפיל

שאלה: מי שלא ספר ספירת העומר, וכבר בירך ברכת המפיל, האם מותר לו לספור לאחר המפיל, כיון שלמחר לא יוכל לספור בברכה.

תשובה: אין היתר להפסיק לאחר המפיל לצורך ספירת העומר, דא"ז מענין השינה. אלא העצה היא שישכב לישון חצי שעה, ויבקש לאחד [בכתב] שיעירנו אחרי חצי שעה, ואז יספור בברכה.

ומתוך כך נתעוררו מה הדין למי ששכח ובירך המפיל לפני ברכת המזון, אם לברכת המזון דאורייתא מותר לו להפסיק אחרי המפיל, [ובאופן שאם יישן חצי שעה יעבור שיעור עיכול, דאם יש שיהיו זמן כ"כ, יעשה גם בזה עצה הנ"ל], ואמר רבינו שיהודי זה נכנס לבזוץ רציני. אך למעשה מסתבר דיברך ברכת המזון, דמצוה דאורייתא לא יפסיד בגלל הפסק בין המפיל לשינה, ואמנם עובר איסור במה שמפסיק, אך אין ברירה.

~ ~ ~ מהי ההכנה למתן תורה

דבר ראשון "תורה!" וחוז' מזה צריך לראות להשתפר במדות, וכמבואר שכלל ישראל התכוננו למתן תורה על ידי שהשתפרו כל יום במדה אחת.

והגר"א אומר על הפסוק יערוף כמטר לקחי, למה התורה נמשלה למטר, מה מטר מצמיח מה שנזרע באדמה, ואם יש שם דברים טובים המטר מצמיחם ומשביחם, אך במקום שזרוע קוצים, המטר מצמיח ומגדל את הקוצים.

כך התורה מגדלת באדם מה שיש בו, אם הוא בעל מדות טובות הרי התורה מסייעתו להתעלות ולהשתפר במדותיו הטובות, אך אם ח"ו יש בו מדות רעות, התורה מגדלת בו את המדות הרעות יותר ויותר רח"ל...

אמנם גם מי שלא זכה עדיין לשפר את מדותיו, אם הוא מכיר בזה שהוא צריך להשתפר, בזה גופא כבר יצא מכלל שדה קוצים, והתורה תועיל לו להשתפר.

עוד הזכיר רבינו בימים אלו דבר נורא, שהחזון איש אמר פעם על תלמיד חכם אחד שהוא מושחת במדות. והסביר החזון"א שלמד את זה עפ"י מה שראה בדברי תורתו של אותו ת"ח שיש לו סברות עקומות, ומזה ברור לו שמדותיו מושחתות... למדנו מזה שלומר סברא ישרה, צריך מדות ישרות..

דברי אמת

מאמרי היוזק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מרן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 86 ■ בהר

תפקידו של יהודי – להיות עבד ה'

"כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים אני ה' אלוהיכם" (ויקרא כה, נה). מדברי הזוה"ק עולה, שהמקרא "כי לי בני ישראל עבדים", אינו גילוי גרידא על יעודו של עם ישראל לתפקיד עבדי ה', אלא מונח בו ציווי לעם ישראל להיות עבדים לקב"ה, על ידי קיום מצוות מסוימות שנקראות עבודה, וכדלהלן.

ז"ל הזוהר (בתרגום מארמית): "כי לי בני" עבדים' - מצוה לעבוד בכל מיני עבודה, במקדש וחוץ למקדש, בכל המצוות שנקראות עבודה: בתפילה..."

והנה תפילה, שאותה מגדיר הזוהר כעבודה, כוללת כידוע שלושה חלקים: סיפור תהילתו ושבחיו של הקב"ה, בקשות, והודאה על חסדיו. האם גם לחלק הבקשות על צרכי גופו כגון: רפואה, פרנסה וכדו', יש שייכות לעבודה?

אומר המהר"ל (נתיב העבודה פ"א) שכאשר אדם מתפלל על צרכי עצמו, הרי הוא מבטא בעצם פנייתו לקב"ה, שהקב"ה הוא האדון, הוא השליט ואנו תלויים לגמרי בחסדיו, ותלות זו מחייבת להיות עבדים אליו, נמצא שהבקשה על צרכי עצמו מביאה אותו להיות עבד ה'. ואמנם, עיקרה של תפילה, שישליך כל יתבו על ה' בלבד, וישיב אל ליבו שאין מעצור בידו מלהושיע, הן רב והן מעט, ואין עוד מלבדו.

זאת ועוד, בבקשות על צרכי עצמו מונח גם החלק של תהילת ה', שהרי אין לך תהילה גדולה מזו שהכל תלוי בקב"ה ואילו צריך לפנות כדי לבקש.

ובזה מבואר מה שבאמצע ברכת יוצר אור, שעיקר עניינה סיפור תהילתו של הקב"ה, שיוצר את האור והחושך ובורא את הכל, אנו מבקשים: "אלוקי עולם ברחמיך הרבים רחם עלינו...". ההסבר בזה, שעצם התחנונים לקב"ה שירחם עלינו, מבטאים שהוא שולט על העולם כולו לעשות בו כרצונו וברחמינו אנו תלויים, וזה עצמו משבחי הקב"ה וכפי שהתבאר.

סיפור תהילתו של הקב"ה אינו מילתא זוטרתא אלא אחת המטרות של כח הדיבור ושל בריאת העולם. ז"ל מדרש אותיות דר"ע: "אמר הקב"ה, אפתח לשון של כל בני בשר ודם, כדי שיהיו מקלסים לפני בכל יום וממליכים אותי בכל ארבע רוחות העולם, שאלמלא שירה וזמרה שהם אומרים לפני בכל יום לא בראתי את עולמי..."

בקשות מהקב"ה מבטאות בטחון בו

תוספת לדברים מצינו בדברי רבנו יונה (ריש מסכת ברכות) על הא דאיתא בגמ' (ברכות, ד'): "אמר רבי יוחנן: איהו בן העולם הבא, זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית". והקשה רבינו יונה: "ויכי מפני שסומך גאולה לתפלה יש לו שכר כל כך שיהיה בו עוה"ב?"

ותירץ: "ועוד אמר מורי נר"ו טעם אחר, מפני שכשמזכיר גאולה מצרים ומתפלל מיד, הוא מראה שבטוח בה' בתפלה כיון שמבקש ממנו צרכיו, שמי שאינו בטוח בו לא יבקש ממנו כלום... וכיון שמזכיר עכשיו אותה הגאולה שבטחו אבותינו בה' והצילם - ומתפלל מיד, נמצא שגם הוא בטוח בו שיענה אותו כמו שענה לישראל בעבור שבטחו בו, והביטחון הוא עיקר היראה והאמונה ולפיכך זוכה בסיבתו לחיי עולם הבא".

כלומר, אדם הנושא תפילה לקב"ה שישלח לו רפואה, פרנסה וכדו', מבטא בזה את בטחונו בקב"ה, "כי מי שאינו בטוח בקב"ה לא יבקש ממנו כלום. והביטחון הוא עיקר היראה והאמונה, וזוכה בסיבתו לחיי העולם הבא".

הסיבה לחיוב העבדות - גאולת ישראל מעבדות מצרים

עוד כתב הזוהר: "כשם שעבד משתדל לעשות ציווי אדוניו בכל מה שצריך, כך על ישראל להשתדל אחרי מצוות התורה, מפני שישאל נקראים עבדים דכתיב "כי לי בני" עבדים עבדי הם", ומדוע הם עבדים? לפי שהוצאתי אותם מארץ מצרים מבית עבדים... שיעבדוני כעבד שעובד את אדוניו אשר פדה אותו מן המות ומכל רעות שבעולם".

נמצא מדברי הזוהר הקדוש, שהרישא: "כי לי בני ישראל עבדים" – הוא ציווי להיות עבדים לקב"ה, והסיפא: "עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים אני ה' אלוהיכם" – הוא הסיבה שבני ישראל מחויבים להיות עבדים לקב"ה, לפי שהקב"ה פדה אותם מן המות ומכל רעות שבעולם. למדנו א"כ, שבנוסף לחיוב הכללי לקיים תרי"ג מצוות, ישנו ציווי מיוחד להיות עבדים לקב"ה.

עבדות לה' כיצד

מהי המשמעות של הציווי להיות עבד לקב"ה? כשם שכל מהותו ומציאותו של העבד היא עשיית רצון אדונו, כך עלינו לחוש שכל הוויתנו ומציאותנו בעולם היא לעשות את רצון הקב"ה ואין מקום לשום דבר שאינו רצונו ית'.

וכבר הזכרנו את דברי הבית הלוי, שבשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, לא היה מונח בהקדמת נעשה לנשמע התחייבות לקיים את המצוות שיצטוו בעתיד – שהרי גם אילו היו מקבלים על עצמם התחייבות זאת לא היה לה תוקף, כי היות שלא היה ידוע להם באותה שעה מה הם המצוות שיצטוו וכמה מצוות יצטוו, הרי התחייבות זו היא בבחינת קבלת התחייבות על דבר שאינו קצוב, שלא חלה – אלא שהם קיבלו על עצמם להיות עבדים לקב"ה, ומתוקף עבדותם הם משועבדים ממילא, לעשות ככל אשר יצווה אותם האדון ברוך הוא.

כתוב בספרים שהטעם שעם ישראל הוצרך לעבור את שיעבוד מצרים קודם לקבלת התורה, לפי שישאלם הם עוים שבאומות – תכונה המנוגדת להכנעה, וכיון שתפקידם של ישראל הוא להכנע לקב"ה, נגזר עליהם להכנע תחת המצרים, כדי להרגיל עצמם להכנע לה'.

אגב, ארץ ישראל נקראת ארץ כנען גם לאחר שהעם הכנעני כבר אינו דר שם, לפי שהיא מסוגלת להכנעה לה'.

מצוות שמזכירות לנו להיות עבדי ה'

אם נתבונן נוכל להיווכח, שישנן ידיעות מסוימות שהתורה אינה מסתפקת בעצם ידיעתן, אלא שבשל חשיבותן היא גם נתנה כמה וכמה מצוות שיזכירו אותן לאדם, כדי להביא לכך שהאדם יחיה עם אותן ידיעות, כך שהן ישפיעו על אורחות חייו ויביאו אותו להתנהל על פיהן. כדוגמת יציאת מצרים, שהתורה לא הסתפקה בעצם ידיעת הדבר אלא נתנה כמה וכמה מצוות שיזכירו לאדם את יציאת מצרים.

כך גם בעניין הציווי להיות עבדי ה', התורה לא הסתפקה בידיעת הדבר אלא נתנה כמה וכמה מצוות שתפקידן להזכיר לנו את חובתנו להיות עבדי ה'.

יש לנו את מצוות ציצית שעליה אומרת התורה "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה'", ומפרש 'אור החיים' שהציצית היא בגד העבדות שלנו, וראיית בגד העבדות תזכיר לנו את חובתנו להיות עבדי ה' ולקיים את כל מצוותיו.

ב'לשם יחוד' שקודם הנחת התפילין, נאמר "וציוונו להניח על היד שהיא כנגד הלב, לשעבד את תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך, ועל הראש כנגד המוח, שהנשמה שבמוח עם שאר חושי וכוחותי, כולם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך".

ביחס למצוות מזוזה כתב הרמב"ם (הלכות מזוזה פרק ו'): "חייב אדם להיזהר במזוזה, מפני שהיא חובת הכולל המיד. וכל עת שייכנס ויצא, יפגע בייחוד שמו של הקדוש ברוך הוא ויזכור אהבתו, וייעור משנתו ושגיינו בהבלי הזמן, ויידע שאין שם דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים, אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישורים".

"אמרו חכמים: כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו, וציצית בבגדו, ומזוזה בפתחו מוחזק לו שלא יחטא, שהרי יש לו מזכירים רבים, והן הן המלאכים שמצילים אותו מלחטא, שנאמר (תהילים לד, ח): "חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם".

ולענין מצוות מילה כתב ספר חרדים: "אחר שצויה את אברהם על המילה, חזר

ובזה יש לתת טעם, על מה שתקנו לומר בתחילת הבוקר "אדון עולם" - להורות שאנו מקבלים עלינו להיות במשך היום עבדים להש"ת. וכן בלילה לפני השינה אנו אומרים 'אדון עולם', להורות שאנו עבדים לה' יתברך בכל שעות היממה הן ביום והן בלילה. (לעבודך באמת)

התעוררות מברכת ספירת העומר

בנוהג שבעולם ישנה התרגשות ושימת לב מיוחדת בברכת ספירת העומר, המשגיח היה אומר שראוי להתעורר מכך לכל הברכות שייאמרו בשימת לב ובכוונה גדולה...

גם בברכת החמה ישנה התעוררות גדולה והתאמצות מיוחדת לזכות לומר את הברכה, היה מי שטען שיש בזה כמין צביעות – שהרי בשאר הברכות אנו לא כ"כ מכוונים. אך המשגיח טען להיפך, שאם ישנה הזדמנות שטבע האדם מתרגש ומייקר את הברכה, אדרבה עלינו לנצל זאת ואף לקחת התעוררות מברכת החמה להתחזק ולרומם את שאר הברכות...

פעם בכמה ימים. ד'. שיש שיש תקוה שאולי השופטים יוציאו לאור דינו. ה'. שלא יועיל לו להצטער, כי הוא רק יקצר בכך את ימיו (עוד שניים איני זוכר). – ובכל יום הוא התבונן בשבעת הדברים הללו, וזה נתן לו את הכח להמשיך. היה מביא שיש מפרשים את הפסוק ודרשי' ה'... וזרעם מבקש לחם. שדורשי' ה' נשארים יראים בה' - אף שזרעם מבקש לחם...

פעם אחד ממקורביו שאלו, איך זה שהמשגיח תמיד כ"כ מרוצה ושמח, אמר המשגיח בפשטות: שיש מה שהאדם מצדו עושה, ויש מאורעות שעוברים על האדם, והנה הוא מצדו עושה את מה שיכול וכל הזמן זוכה להדבק בה', ומה שאינו תלוי בו הרי כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד...

ובאמת הסבלנות והאצילות של המשגיח היו בלתי נתפסים להשגתו, בתקופות הכי קשות של חולשה גדולה וייסורים, המשגיח תפקד באותו רגילות ואצילות שהיה רגיל בה תמיד, כל בקשה נאמרה בנחת ובמתינות, 'אולי אפשר'... והיה פלא לראות את אותו אדם שכל חייו חי בעצמאות יתירה בלא להסכים לקבל שום עזרה, ובזריזות גדולה (המשגיח תמיד היה רץ...) בשנים האחרונות ובפרט התקופה האחרונה שהיה כולו נתון ותלוי בחסדי אחרים - נשאר עם אותו רוגע ושמחה, אצילות וישוב דעת...

בימיו האחרונים שהמשגיח היה חלוש מאד והיה לו קושי גדול לשבת על כסא, בכל זאת התיישב על הכסא לתפלת שחרית - למרות שנכרך בייסורים גדולים, מיד לאחר שמו"ע המשגיח ביקש באפיסת כוחות שאקרא לאח להשיבו למיטה, והאח לא היה זמין, כשהשבת לו שהאח כרגע לא יכול - המשגיח נשאר באותו רוגע ואצילות, וכל כמה דקות שאל בעדינות אם אפשר לראות שוב פעם אולי האח כבר יכול... זאת למרות שהיה למשגיח ייסורים גדולים וקשים לא היתה בבקשתו נימה אחת של דרישה - הכל באותו אצילות כבימי כוחו ותפארתו.

לפני כמה שנים זכיתי לראות בחוש מושגים גבוהים בביטחון בה' ושלמות הנפש לבטח בו. התארחנו אצל המשגיח בשבת, והנה מתקרב זמן הדלקת נרות והמשגיח עוד לא הגיע הביתה, הרבנית התחילה לחשוש אולי קרא משהו, אמנם המשגיח היה מעל הזמן ולא היה תמיד צפוי, פעמים שהיה לומד ושוכח לחזור הביתה... או שיכל לשוחח זמן רב עם מאן דהו לחזקו, אך בכל זאת כבר הגיע צפירה ראשונה (ועוד של שבת קיצית) והרבנית בקשה ממני שאלך לראות מה שלומי, רצתי לשיבה וכו' ולא מצאתי את המשגיח, עד שעלה במחשבתי שאולי קרה משהו במקווה, רצתי למקווה (של הרבנים) אני מנסה לפתוח ואני מגלה שבאמת המקווה נעול... דפקתי ואני שומע את קולו השלב העדין והרגוע של המשגיח, כ-... (כביכול הכל בסדר - מה רוצים...) אני שואל אם קרה משהו, והמשגיח בשיא הרוגע והשלווה (קשה להמחיש זאת...) עונה לי: כנראה מישהו נעל את המקווה ואני ממתין שתבוא לפתוח, (היה זה באמת טעות של מאו דהו...) רצתי להביא מפתח (לקח עוד כמה דקות...) והמשגיח בריצה רץ לבית (כבר ממש סמוך לשבת...) כולו מאושר מחויך ושמח...

לא התאפקתי ושאלתי איך זה ששבת לא נלחץ ולא איבד את השלווה אפילו במשהו, (בכל זאת דקות ספורות לפני שבת, וכנראה שכבר היה סגור שם זמן רב...) המשגיח השיב לי בפשטות: ראיתי שנעלתי התפללתי לה' שמישהו יבוא לחלץ אותי, בטחתי בה' וידעתי שתבוא, אז למה לי להיות לחוץ... באגב, לא עלתה בכלל למשגיח מחשבה ונימה של טענה על מי שסגר את המקווה ובחוסר אחריות לא בדק אם נשאר מישהו... (להערות והוספות 0527166490)

ואמר לו 'והיה לאות ברית בני וביניכם', שהיא מצוה שניה התלויה בלבו, שיעלה האדם כל יום על לבו שהוא עבד חתום למלכו של עולם - ולא ימרוד בו ויחזיק את עצמו לבן חורין. "וכן מנהג העולם, שאדון חותם את עבדו כדי שתהיה אימתו עליו. ולכך שם האות באבר זה, לפי שהוא יתברך קדוש ושונא זימה הוא, ויפחד ימינע אדם עצמו מן עבירה".

הסיבה שמתחילים לספור מיד למחרת יום ראשון של פסח

גם ביחס למצוות ספירת העומר - המהר"ל אומר שהסיבה שמתחילים לספור למתן תורה תיכף במוצאי היום הראשון של פסח, כדי לבטא שהקב"ה הוציאנו ממצרים לא כדי לעשות אותנו בני חורין אלא כדי שנהיה עבדי ה', ולכן תיכף ומיד מתחילים לספור לקבלת התורה.

וכבר הבאנו את דברי הכתב והקבלה בעניין ספירת העומר, ש'עומר' הוא מלשון השתעבדות (כעניין "והתעמר בו"), וכל הימים שמפסח עד עצרת הם ימי הכנת ההשתעבדות, להיות מוכשר וראוי אל ההשתעבדות האמיתי. והוא יום מתן תורה".

מעשה רב - מרבנו הגדול זצוק"ל

המשגיח היה מחנך לחיות באמונה פשוטה שהכול מאת ה', ואם עושים את רצונו מצליחים ואם ח"ו להיפך לא מצליחים. כשאדם זקוק להצלחה דבר ראשון הוא צריך לראות אם הוא בסדר עם הקב"ה, והיה אומר 'והייתם לי - סגולה' להיות עם לקב"ה - לעשות את רצונו, וזהו הסגולה הגדולה ביותר!

הרבה פעמים כשבאו אליו לבקש עצה וברכה כמו לשידוך - קנית דירה - או לכל מיני עסקאות שצריך ס"ד, היה אומר - תהרהר בתשובה... והיה מתאונן שיש שחוששים מקפידות יותר מעבירות, ובודק את המזווה עוד לפני שבדק את עצמו... כמו"כ היה מדבר לבחורים שעולים לשיבה גדולה, והרבה פעמים מרגישים פריקת עול ורפיון - הרי להצליח בשיבה החדשה צריך ס"ד, אם תתחזקו למרות הקושי יהיה לכם אח"כ ס"ד... כמו"כ היה אומר לבחורים בשידוכים (שלפעמים קצת ברפיון), הזמן שהכי צריך להתחזק זהו דווקא עכשיו שאתם כ"כ זקוקים לס"ד, והיה מביא ע"כ את האלשיך הק' (שמות י"ג) שקשה זיווג של אדם כקריעת ים סוף, שהיה קטרוג גדול שעבדו ע"ז, כך בכל זיווג יש קטרוג וצריך ס"ד ורחמים לקבל שידוך טוב... גם בשלום בית היה מביא את החיד"א 'שבאותה מידה שאדם מתנהג עם הקב"ה כך אשתו נוהגת כלפיו, אם מכבד את ה' הוא זוכה שאשתו תכבד אותו, ואם חלילה להיפך, אז להיפך. ממילא אם מתעורר קושי בשלום בית, לא למהר לתלות את הקולר בחסרונותיה של אשתו, וכדומה. אלא שיבדוק איך הוא עם הקב"ה...

המשגיח היה רגיל לומר שאדם בעצמו לא באמת יודע תמיד מה טוב עבורו, והיה מביא ע"כ את דברי הרלב"ג (בתועלות לפרשת ויצא), 'ראוי לאדם שיהיה שמח בחלקו שנתן לו ה', כי כבר יקרה שמה שיחשבהו האדם בלתי נבחר הוא יותר נבחר לפי האמת'. והרלב"ג מביא שהתכלית העיקרית של יעקב אבינו בנישואיו היתה להוליד בנים, ויעקב בחר ברחל יותר מבלאה, אבל ה' הראה לו שלאה יותר נבחרת, ומלבד שיצאו מלאה ששה שבטים, גם הכהונה לויה ומלכות יצאו מלאה. ורואים שגם יעקב אבינו ע"ה לא ידע מה הכי טוב בשבילו, כי למעשה עיקר ההצלחה שלו הייתה מלאה!

והיה אומר שבכל מצב אפשר לראות את חסד ה' ולהודות לה'. לאחד מתלמידיו נולד ילד מיוחד, אמר לו המשגיח - לך יש הודאה מיוחדת לקב"ה שאתה יכול לפתח אותו... אמר שבחור שלא מוצא את זיווגו יכול לשמוח שזוכה ע"כ לקרבת ה' וחיוזק האמונה, וגם יכול ללמוד טוב, ואין לו עול אישה ומי שעוד אין לו ילדים יכול לשמוח ולהודות לה' שאין לו עול ילדים - ומי שיש לו אישה וילדים בודאי יכול להודות לה' ע"ז...

היה מביא אודות אחד הצדיקים שהיה עני מרוד, ותמיד הוא היה עובד את ה' בשמחה, ופעם שאלו אותו איך הוא מברך בשמחה "שעשה לי כל צרכי" בשעה שכל-כך חסרים לו צרכיו הבסיסיים! השיב הצדיק, ה' יודע שלצורך תיקון נפשי אני צריך את העניות, ואת זה הוא נתן לו בשפע...

בפעם הראשונה כשהיה מאושפז זמן ממושך במעיני הישועה, היה למשגיח קשה הניתוק מהישיבה וסדריו הקבועים וכו' והרגיש כבבית אסורים, וסיפר לי: שפעם העלילו עליה על אחד החכמים, ותפסוהו והושיבוהו בבור כשידיו כבולות, והביאו לו לאכול פעם אחת ביום - כשבאו קרוביו לבקרו ראו שהוא בריא ושמח, והתפלאו מאד, הם חשבו שיהיה מדוכא ועצוב ויתאונן על מצבו הנורא - והא עוד שמח... אמר להם החכם שכל יום הוא משכים לשבעה דברי התבוננות שמחזיק ומחיה אותי: א'. שזה מגיע לו. ב'. זה לטובתו כי בכך מכפר עוונותיו. ג'. שיכול להיות יותר גרוע - למשל, שבמקום להביא לו אוכל פעם ביום, יביאו

נפשו גחלים תלהט

גליון 183 בהר תשע"ח

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרוב זצוק"ל

לתרומות והנצחות, הוספת כנונים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ולמייל: 1nafsho@gmail.com

דבר המערכת

מוגש בזה חלקו השני של המאמר בענין ל"ג בעומר. כאמור ערכנו את הדברים עפ"י דבריו בכמה מאמרים והוספנו בזה נוסף, והבוחר יבחר.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שוה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא ש"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

ואין צריך לומר שאין מדליקין בנעורת של פשתן, עכ"ל. היינו שהמסרקות של ברזל הן הכלי עמו מסירים את קליפת העץ מעל גבי הפשתן כדי לחשוף את הצמר החבוי בו ורק אז יכול האור לעלות בו יפה. ומתוך הוא למתבונן בכל דבריו לעיל.

ג. פל"ג

בימי פורים הדר קבלוה. גם בפורים קבלת התורה באה אחרי זכור הגוף, אחרי שהתעורר קטרוג על הגופות [ידועים דברי הלבוש שלכן עושים סעודה דוקא בפורים ולא בחנוכה שהגזירה היתה על הדת], להרוג ולהשמיד ולאבד את כל היהודים. לחיצת הגוף היא זו שפתחה בנפש צוהר לגלות את מעמקי ההשגחה [כמאמרם מעמיד עליהם מלך קשה כהמן, גדולה הסרת הטבעת]. השגחתו התמידית שבדר"כ כמוסה, בפורים התגלתה לגמרי. בנפשות זכו לכך ר"ע ורשב"י ביום פטירתם אחרי יסורים קשים. גם כאן התגובה היא שמחה. שמחה בבחינת אבוד דעת דווקא כי אכן הנהגה זו היא מעבר לגבולי הדעת. כאן נעוץ הדמיון שבין פורים לל"ג בעומר. ונרמז בשו"ע של"ג בעומר יוצא תמיד ביום הפורים וסימנך פל"ג

ד. למעשה

עיקר הלשמה של תורה הוא על מנת לקיים [האריך מו"ר הגרי"א ז"ל לבסס יסוד זה במאמר אש דת שנדפס בסוף ס' נפש החיים עם פירושו יראת חיים עיי"ש היטב]. וממילא גם בחלק האגדה מוכרחים לצאת עם משהוא למעשה.

כתב בספר מאור עיניים [ליקוטים שבת ד' ע"ב] כשלומדים דברי שום תנא וחכם מדברי הקדמונים שהדבר ההוא הוא חיות ומוחין שלו, והאדם הלומד ומדבר דבריו מדבק ומכניס חיות ומוחין שלו לתוך הדבורים נקרא התדבקות רוחא ברוחא ולכך מחי' אותו שמכניס החיות בהדברים שלכך אמרו שפתותיו דובבות בקבר, שאפשר לומר כי זה בחינת השתטחות על קברי צדיקים, כי דבורי הצדיק שם הוא קבור וטמון החיות ומוחין של הצדיק שנטמן בדבריו נקרא התדבקות רוחא ברוחא ושפתותיו דובבות בקבר כנודע מדברי הבעש"ט, ונקרא זה בחי' השתטחות על קברי צדיקים עכ"ד.

כמובן שיש את הענין הפשוט של השתטחות על קברי צדיקים למי שיועד סוד הענין אך כאן מגלה לנו מה היא נקודת הדבקות של רוחא ברוחא. דבקות המוחין בתורת החכם.

למדנו בקצור על מהות חייו של הרשב"י כפי שהעיד על עצמו ברגעיו האחרונים. לחיות בגעגוע עצום לגלוי כבוד שמים. ובזה זכה. תורתו מסוגלת לקרב את האדם לכמיהה זו. לא רק מצד הסגולה אלא מצד ההעמקה בהבנת המתרחש. רק תורתו של רשב"י עוסקת להדיא בסוגיא זו שאין יותר מאשר יחודו ית'.

ננסה ביום פטירתו של הרשב"י לאחוז מעט בשולי גלימתו ולהדבק בדרכו אשר נחצבה מתוך תורתו ובכך לזכות לדבקות בחלקו. בערכנו נדבק בכך הן בהכנת הגוף והן בהכנת הלב.

דקדוק המצוות הן בחלק המעשי והן בלימוד לברר היטב כל פרט בהלכה.

לברר היטב כל ספק. לדעת שכאן הוא הבטוי מצידנו לשעבוד המוחלט לרצונו.

לשבר רצונו ותאוותיו עד כמה שמוסוגל.

שורש השמחה של ל"ג בעומר [ח"ב]

א. מדורות ל"ג בעומר

מנהג ישראל לעשות מדורות. ואף שלא נודע מקורו אך לאור מש"כ נפתח פתח להעמיק בזה. הבאור הפשוט שהמדורה היא אור גדול, זהו האור הגדול שהאיר ביום זה וכמובן חוזר להאיר כל שנה.

אך אפשר שיש כאן יותר. ישנם כנודע ד' יסודות. עפר מים רוח ואש. כל היסודות מלבד האש עומדים מצד עצמם. אינם זקוקים איש לרעהו. אך יסוד האש שונה. יסוד זה נוצר רק כאשר מכלה את שאר היסודות. את העפר ואת המים ואת הרוח. הם החומר הבערה של האש.

דיברנו שעד ל"ג בעומר אדם מכין עצמו. מכשיר את גופו, את ליבו. הוא מכלה כל רע שבקרב. התוצאה מכך היא האש. שריפת הרע הוא עצם האור הנפלא.

עבודה גדולה להתבונן היטב במדורות ולראות המחזה הנורא הוד המשתקף שם. כל המזכך ומכלה הרע הרי הוא במציאות האמיתית מבעיר מדורה נפלאה, ומאיר ומחמם את כל סביבותיו. העין לא רואה אך המזלזל חזיא.

ב. מיתת ר"ע ורשב"י

נוסיף עוד. איתא בגיטין [ס"ז ע"א] רבי שמעון טוחן הרבה ומוציא קימעא תנא משכח קימעא ומה שמוציא אינו מוציא אלא סובין וכן אמר ר"ש לתלמידיו בניי שנו מדותי שמדותי תרומות מתרומות מידותיו של ר"ע. וברש"י שם. טוחן הרבה שנה הרבה, מוציא קימעא מפרש ליה, תנא משכח קימעא מתלמודו, ומה שמוציא אינו מוציא אלא סובין מה ששכח מתלמודו לא שכח אלא דברים שלא נראו שהלכה כמותן, שנו מדותי למדו תורת, שמדותי תרומות מתרומות מדותיו של ר"ע בחרתים ותרמתים מתוך עקרי משניותיו של ר"ע והיינו ברירה אחר ברירה. מבואר שרשב"י קלט את המובחר ביותר שבתורת רבו. אך שמעתי ממו"ר הגרי"א זצ"ל שכוונתו לומר שדרכיו הם דוגמת דרכי רבו, רשב"י מת ומגלה האד", אחרי שנים בו נתמלא גופו חטטים חטטים. זהו הדמיון ל"נסרק בשרו" של רבו. הוא משיג היחוד הגמור וכן רבו. ר"ע הוציא נשמתו באחד. לא כי אז גברו היסורים אלא כי אז השיג דבקות הנשמה. זהו שיצאה נשמתו באחד.

הם הם הדברים שנתבארו לעיל שהתנאי להשגת היחוד הוא בטול הגוף. בזה נפתח הגלוי.

ונוסיף בזה תגלית נפלאה. דהנה חז"ל מתארים צורת היסורים שעברו על ר"ע, היו סורקים בשרו במסרקות של ברזל [ברכות ס"א ע"ב] והיה מקבל עליו עול מלכות שמים ובילקוט שמעוני [ואתחנן רמז תתל"ז] והיה מכוין דעתו לקבל עליו עול מלכות שמים באהבה. ובאוצר המדרשים [עשרה הרוגי מלכות עמוד 442] וכשהוציאוהו להריגה בא מכתב לקיסר שמלך ערביא מתפשט בארצו והיה נחוץ ללכת וצוה לחבוש את ר"ע בבית האסורין עד שישבו מן המלחמה, וכשבא מן המלחמה צוה להוציאו, וסרקו את בשרו במסרקות של ברזל, ובכל סריקה וסריקה שהיו סורקין היה אומר ר"ע צדיק הוא ה' הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא, יצתה ב"ק ואמרה אשריך ר' עקיבא שהיית צדיק וישר ויצאה נשמתך בצדיק וישר.

מהן המסרקות של ברזל הנ"ל ? וז"ל המאירי [שבת כ' ע"ב] ופירשו בגמ' כיתנא דדיק ולא נפיץ ר"ל שהוא נכתש אלא שאינו מנופץ במסרקות של ברזל ועדין עץ הוא וקשה שאין האור מתאחז בו יפה

לעשות עסק מתפילה. לזמר לקב"ה. לשיר לו. לדעת שבזה מעורר נשמתו הטהורה. לצפות בכל רגע ורגע לראות בגלוי כבוד שמים ובפרט כאשר נתקל בחסרון כבוד שמים ליחל לו. ולצפות.

ה. לפתח תשוקה

נסיים בבאור ענין התשוקה. כתב הרמב"ן [בראשית פ"ג ט"ז] עה"פ ואל אישך תשוקתך, והנכון בעיני שהענין אותה שתהיה נכספת מאד אל בעלה, ולא תחוש לצער ההריון והלידה, והוא יחזיק בה כשפחה, ואין המנהג להיות העבד משתוקק לקנות אדון לעצמו, אבל יברח ממנו ברצונו. והנה זו מדה כנגד מדה, כי היא נתנה גם לאישה ויאכל במצותה, וענשה שלא תהיה היא מצוה עליו עוד, והוא יצוה עליה כל רצונו:

מבואר בדבריו שהקב"ה טבע תשוקה באשה כדי שהיא תתבטל לבעלה אחרי שהיא כביכול אמרה לו מה לעשות. היפכה את התפקידים. זה דבר נפלא. ואף שזו התשוקה היא עונש אך הוא "עונש בונה". נועד להחזיר אותה לתפקידה הנכון. להיות כפופה אליו. וממילא מקל עליה לסבול ההריון. לסבול כל מה שיצוה עליה. ולא זו אף זו ששמחה בכל מה שמצוה לה.

האשה היא המשל לגוף מול הנשמה. הגוף מרד. מורד. אך נטועה בו הדרך חזרה. תשוקה. נקודה פנימית עמוקה מאוד שמניעה אותו לחזור למקורו. לבטל כל המציאות שלו. למסור נפשו אליו ית'.

ובנין יותר. הרי הסיבה שהגוף חטא כי באמת נמצא במקום של רחוק, של הסתר. ואם כן מה גליו עליו. אך הבאור הוא שאדרבה יש לתפוס רחוק זה כמנוף עצום. לא כסיבה להרחקה אלא סיבה לגעגוע עצום. אין כאן ענישה רק הכונת המבט על הרחוק בצורה הנכונה. ודוק.

וזו היתה מגמת חייו של רשב"י לחיות בתשוקה קבועה וממנה זכה. כי אכן הקב"ה משבר המחיצות למי שמצדו רוצה לבטלם. וזה דורש עבודת מסירות אמיתי. הפצעים הרבים על עורו הם בדיוק המסרקות של בשר של ר"ע. בטול הבשר, הכלי, הוא הפתח לפזר הערפל מול עיני השכל ולהשיג היחוד השלם. נבין שכל יסורי האדם הם סריקת בשרו. וכאן המקום אדרבה לשמוח על מה שיכול להתגלות כאן. היחוד. אבל צריך לנצל המצב. לקרוא ק"ש ולא חלילה להיות מבעט ביסורים אלו.

ל"ג בעומר במעגל השנה

תכלית הבריאה להתגלות היחוד השלם מתוך מחשכי עוה"ז. תכלית זו שזורה עם התכלית להעניק שכר לנברא שיקיים המצוות. קיום המצוות הוא האופן בו הנברא ממליך המלך על הבריאה. ובזה שותף להתגלות היחוד לעתיד לבוא. ומה שיש בעולם יש בשנה ויש בנפש. וזהו מה שנודע שבכל שנה יש מהלך קבוע של התגלות היחוד. רק שמוגבל גילויו עד כמה ששייך להתגלות בעולמנו. ומתוך ההסתר מתרקם שנה אחר שנה הגילוי הנורא [עיין מאמר החכמה רמח"ל גבי פסח וראש השנה].

נעבור על מעגל השנה בלי להכנס לפרטי כל מועד, רק ליסוד שמתגלה בו במסגרת המהלך השנתי. מהלך השנה הוא גם מהלך כל נפש מתבוננת בדרכיה, אך אין כאן המקום לעמוד על כך.

נתחיל מסיום השנה שהיא ההכנה לתחילתה. פורים הוא סיום השנה. המועד שרבנן גילו שגם במעמקי החושך מצויה ההשגחה. רק הכל כמוס ונעלם. בחינת לא געלתיים ולא מאסתים. זהו גרעין.

הפרי הנוול ממנו הוא התגלות היחוד בפסח [והם דברי רש"י במגילה בטעם שמסמיכים דוקא אדר ב' לפסח עיי"ש ומה שהארכתי בזה במק"א]. הגלוי של פסח הוא לעיני כל חי. בריש גלי. אך הוא בבחינת מתנה מהשמים בלא הכשרת התחתונים לקלוט ענין זה.

ימי הספירה הם ההכנה מלתת לקבל השגה זו [ודו"ק במש"כ האור החיים בפ' אמור שהז' שבועות של ספיה"ע הן כנגד ז' נקיים. וכידוע שבאו להחזיק טהרה ולא ליצור טהרה וזהו ענין ההכנה להמשיך מה שזכו] עד ל"ג בעומר ההכנה היא מצדנו. להכשיר הכלי. מל"ג בעומר מתחילה ההשפעה מלמעלה עד למתנה [בחינת סופו מתנה] במתן תורה, אתה הראת לדעת, היינו חיבור להשגה זו. ואינה דומה מתנה זו למתנה של פסח. אף שבאמת כל גילוי כבודו אינו לפי מידת עוה"ז, אך שונה הוא אם אדם מכין עצמו עד כמה שיכול כי כך נחקק. אתה בסממניך ואני בכבודי.

גלוי זה מחייב ותובע. אי עמידה בו מובילה לכשלונות חמורים, עגל וחטא המרגלים. י"ז תמוז וט' באב. אך גם כאן שוב נפתח מהלך חדש להשגת היחוד. בט' באב נולד המשיח. המהלך הוא מהלך התשובה. שהוא הפתרון לכל שבירה, סיבת נפוץ הכלי משום שעדיין לא הוכשר לגמרי לאור שקיבל.

סוף מהלך התשובה הנפתח באלול הוא ראש השנה, קבלת מלכותו ברצון. וממילא מתחיל נקוי החטאים שנבעו מאי התאמה בין ההשגה לגוף.

אחרי קבלת המלכות גלוי הפן השני של היחוד. מחיקת העוונות לחוסים בצלו. אך אחרי הכנה של תשובה. זהו יוה"כ. ומכאן והלאה טעימת החיים במחיצתו ית' סוכות ושמי"ע.

משזכה האדם למלא את עצמו קרבת אלקים נדרש לשוב לתוך האפילה ולבדוק עד היכן השגותיו שרירות וקיימות. עד כמה המרחיקים נתפסים כאמת. אם הדבקות אינה מוחלטת נפרץ פתח לטמא את הפח הטהור. ואכן זה היה מבחן החשמונאים. להתעלם ממראית העין, מהתרבות המציגה את מראית העין במלוא תוקפו וגבורתו. ולדבוק במסבב הכל. נצחון המכבים בחנוכה היה ע"י הדבקות המוחלטת ביחודו ית'.

הגוון השני של חושך הוא גלות מדי פורים. וגם שם היה כשלון אך מכשולו זה שוב התנוצץ היחוד. וחוזר חלילה.

עבודת האדם שלב אחר שלב

ואם ישאל השואל מדוע חוזר על עצמו מעגל זה כל שנה. לא מחכמה שאלת זאת. כל הניגש לעבודת קונו צריך לדעת שהאדם בנוי רבדים רבדים ועומדים לפניו שבעים שנה [ואם בגבורות שמונים שנה] לבנות את עצמו. לחדור למעמקי קומת הנפש שלו ולטהר אותה נקוי אחר נקוי כדי שתוכשר לעת"ל לשכר הגדול. אכן העובד מתקדם. מעפיל להשגות חדשות ובעיקר לכשלונות חדשים ומהם מפנים מה שיודע. אך הפנמה זו עדיין לא תפסה את כל קומתו ולכן כל מעגל שזור בקודמו. המקום שבו מסתיים הקודם ממנו מתחיל החדש. והאדם מתעלה הלאה הלאה. אם רק ישים מגמתו לכך. אשרי הזוכה.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל

- פרשת בהר תשע"ח -

עבד עברי לאחר הזמן

בְּשִׁכְרִי כְּתוּשָׁב יִהְיֶה עַמְדָּה עַד שְׁנַת הַיָּבֵל יַעֲבֹד עַמְדָּה (כ"ה מ')
הנה יש לדון באדון שמחזיק בעבד עברי לאחר הזמן שכבר יצא לחירות.

א. מדין נהנה

הנה לכאורה חייב לשלם להעבד. ונראה שהוא מדין נהנה. ואם כן חייב לשלם להעבד רק מבינונית, כמבואר בתשובות הרשב"א (ח"ד סי' י"ג) דנהנה משלם כדין בעל חוב מבינונית.

ב. מדין גזלן

אבל אינו חייב מדין גזלן, דהא אין גזילה בקרקעות, ועבד עברי הוקש לקרקעות. וכמו שכתבו תוספות בקידושין (ז' א' ד"ה אם) בדעת רש"י דאדם הוקש לקרקעות. [א"ה. עיין במנחת חינוך סוף מצוה מ"ב].

ג. לא הוקש לקרקעות

אמנם תוספות (שם) פליגי על רש"י, וסברי דרק בעבד כנעני פליגי אם הוקש לקרקעות, אבל שאר אנשים לא הוקשו לקרקעות. ונפקא מינה בדיני אונאה, דאם הוקשו לקרקעות, הרי אין אונאה לקרקעות, אמנם אם לא הוקשו לקרקעות יהא דין אונאה.

ואם כן בנידון דידן נימא דיהא גם נפקא מינה אם יש דין גזלן. ונימא דלדעת התוספות באמת יש דין גזילה. אך אטו הגזל אדם יש לו קניני גזילה ויקנה בשינוי, ישתקע הדבר ולא יאמר.

סוף שש שנים

הנה אמרינן בגמרא קידושין (כ"ב א') דכדי שירצע עבד עברי צריך שיאמר העבד בסוף שנה פרוטה האחרון של עבודת השש שנים, "אהבתי את אדני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי".

ובעינן עד שיאמר וישנה, [דילפינן מקרא 'אם אמר יאמר', כגון שנשאר מן היום האחרון שנה פרוטה מדמי מכירתו, ואמר אמירה אחת בתחילת פרוטה אחרונה, ואמירה שניה בסוף פרוטה אחרונה. ותיקשי, דלכאורה לדידן דבין השמשות ספיקא, אם יאמר לאחר השקיעה לפני צאת הכוכבים דילמא הוה כבר לאחר השש שנים, ואם יאמר לפני השקיעה, דילמא יש עדיין יותר מפרוטה.

א. האם משעבדו מספק

וכי תימא דמכיון דבמציאות אינו יכול לשעבדו בבין השמשות מחמת הספק, אם כן הוה כמאן דליתא, ויאמר לפני השקיעה. אך הא האדון יכול לתפוס דהוה ליה ספיקא דדינא בדין בין השמשות.

ב. תפיסה בקרקעות

אלא יש לדון בעיקר הדין האם מהני תפיסה בקרקעות בספיקא דדינא, או דילמא אזלינן בתר חזקת מרא קמא.

דהנה לחד גיסא חזינן דאזלינן בתר מרא קמא, דהנה קיימא לן (בבא מציעא ק"ב א') גבי השוכר בית מחבירו דינר בחדש שנים עשר דינרין לשנה, דמספקא לן אי תפוס לשון ראשון או לשון אחרון, ונפקא מינה היכא שנתעברה השנה, וקאמר רב נחמן דאפילו בא המשכיר בסוף החדש, כולו למשכיר, דארעא בחזקת מריה קמא קיימא. חזינן דבספיקא דדינא בקרקעות אזלינן בתר מריה קמא.

אמנם לאידך גיסא, הרי דעת רשב"ם (בבא בתרא ל"ב ב' ד"ה הלכתא) דמהני תפיסה אף בספיקא דדינא בקרקעות. [וכך כתב בתשובות הרא"ש כלל א' סי' ח'].

ובמשנה למלך (פט"ו מהל' טוען ונטען הי"א) הקשה האי סתירה,

ומתבאר מדבריו שני תירוצים, או דהתם בשוכר בית לא חשיבא ספיקא דדינא אלא ספיקא במציאות מה היתה כונתו, [נאע"ג דהנידון אם תפוס לשון ראשון או תפוס לשון אחרון]. או דכיון דסופה לחזור למשכיר אם כן תפיסת השוכר גרע.

מעתה לענין תפיסה בבין השמשות דעבד עברי, להתירוץ הראשון שייך תפיסה, דהרי הכא הוה ספיקא דדינא, אמנם לתירוץ השני יש לעיין אם שייך הכא, דהרי לחד גיסא נימא דלא מהני תפיסה, דהרי העבד סופו לחזור לעצמו, אמנם לאידך גיסא נימא דמהני תפיסה, דהרי עבד עברי גופו קנוי להאדון.

ג. ספק שוה פרוטה

מעתה אם נימא דמהני תפיסת האדון, אם כן נמצא דמסתפקינן אם הזמן דבין השמשות הוה בכלל השש שנים, ואם כן איכא ספק אם אמירתו היה בשוה פרוטה אחרון וכתנ"ל, ואם כן דילמא לא חיילא אמירתו ופקע העבדות, ושוב הוה העבד מוחזק בעצמו ואינו עבד, ואף אם נימא דהעבד מחיל על דין מוחזק, אך יהא רק ספק עבד עברי ולא יהא מותר בשפחה.

ד. לומר ד' פעמים

ולומר דיצטרך העבד לומר ד' פעמים מספק, פעמיים בשביל תחילת פרוטה ופעמיים בשביל סוף פרוטה, לא אשתמיט כן.

במספר שנים אחר היובל

בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחֲרֵי הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתְךָ וגו' (כ"ה ט"ו)

הנה יש לעיין במי שמוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג, ומתנה שתחול המכירה רק לאחר היובל הבא, האם חיילא המכירה.

והנה ל' מאיר דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ודאי חייל, דלא גרע מהמוכר שדה לכשירשנה, אלא הנדון לדידן דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

א. זמן ממילא קאתי

הנה יש לומר דחייל המכירה, דהרי שאני הכא דחשיב דבר שבא לעולם, דזמן ממילא קא אתי, וכמו שדן במשנה למלך (פ"ד מהל' אישות ה"ז) בשפחה שנשתחררה לאחר ל', האם יכולים לקדשה מעכשיו. ודעת המשנה למלך דבאמת מהני.

אמנם אין הדבר מוסכם בדעת רבנן בתראי, עיין בחזון איש (נאה"ע סי' ס"א סק"ז) דפליג ויליף מדברי קמאי דאף היכא דרק מחוסר זמן גרידא, הוה ליה דבר שלא בא לעולם. ועוד עיין באבני מילואים (סי' מ"ג סק"א) בהא דדן בדברי המשנה למלך.

ובנתיבות המשפט (סי' שיי"ב סק"א, סי' רי"א סק"ה) דן במי שהשכיר בית לחבירו לזמן, האם תוך זמן השכירות יכול המשכיר להשכיר הזמן שלאחר גמר השכירות של הראשון, וכתב דשפיר דמי, דלא הוה דבר שלא בא לעולם כיון דזמן ממילא קא אתי. וזה כהמשנה למלך, ואם כן למאי דפליגי רבנן בתראי על המשנה למלך לא יוכל להשכיר.

אך בתשובות בית שלמה (להישרש יעקב, חו"מ סי' קי"ז וסי' נ"א) כתב דהתם פשיטא דיוכל להשכיר, שהרי קנין הגוף של המשכיר, ואם כן יכול להשכיר אף כשמושכר אצל השני.

ב. המכירה תחול

תו יש לדון מטעם אחר דהמכירה תחול, ויכול עכשיו למוכרה מלאחר היובל הבא עד היובל שלאחר מכן, דהרי אין כאן דבר שלא בא לעולם, דהא הקרקע תחת ידו עכשיו, אלא שאם ימכרנה עכשיו תחזור ביובל, ואם כן יש לומר דהשתא דלא מכרה יוכל למוכרה

לאחר היובל.

וכעין זה בעבד עברי שנמכר רק לשש אם ימכור עכשיו שתחול המכירה רק לאחר שש, יועיל, אע"פ שאם ימכור עכשיו הא ייצא בשש.

ג. גם אם ימכרנה בבת אחת

לפי זה אם ימכרנה בבת אחת גם עכשיו וגם לאחר היובל, תחול המכירה, [וכדאיית בפנים יפות דלקמן מהך דמקדשה ב' פרוטות]. והטעם כדכתבנו דהשתא הוי שלו, ולא אמרינן דבשעת המכירה כבר מכר לאחר, אלא אזלינן בתר קודם המכירה.

ואם כבר מכרה לחבירו, אם יוכל למכרה לאחר היובל, לכאורה יש לדמות להך דבית שלמה הנ"ל דיוכל למכור, כיון דהוה ליה אכתי קנין הגוף, דקנין הלוקח רק קנין פירות. אך אולי אלים טפי משכירות ומקנין פירות דעלמא.

ד. לדון לא כך

אמנם לכאורה יש לדון דלא ככל הנ"ל, דבאמת לא יוכל למכור לאחר היובל, דהרי כיון דאמרינן דאם מכר חוזר ביובל, נימא דטעמא מפאת דאין לו בעלות למכרה אלא עד היובל ולא טפי מינה, ואם כן מהאי טעמא נימא נמי דלא יוכל לעשות מעשה קנין השתא על המכירה דלאחר זמן, דהיא שלו רק עד היובל ולאחר היובל הוי כמקבלה מחדש. וצריך תלמוד.

מוכר בבת אחת

הנה הקשה בפנים יפות, הרי איירי קרא שימכור השדה במעות לפי מספר השנים שנשארו עד שיחזור אליו השדה ביובל, ואם כן אמאי כתיב במספר שנים "אחר" היובל, הוה ליה למימר במספר שנים "עד" היובל.

וביאר (בדרך אחת) דהנה אע"ג דאמרה תורה שהשדות חוזרות ביובל, מכל מקום נראה דיכול למכור לו עכשיו לפני היובל, וגם ימכור לו בבת אחת שלאחר שיוחזר השדה ביובל יהיה מכור לו לאחר היובל במכירה אחרת. דלא הקפידה התורה אלא על מכירת הארץ לצמיחות אבל מכירה אחרת מהני. והוה דכתיב לאחר היובל, שגם עכשיו יכול למכור הזמן דלאחר היובל.

א. מוכיח דמהני

הנה בפנים יפות מוכיח דמהני, ואפילו לרבנן דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, דהרי חשיב דבר שבא לעולם, דהנה בסוגיא בקידושין (ס"ב ב') מבעיא לר' אושעיא, בנותן לאשה שתי פרוטות ואמר לה התקדשי לי היום בפרוטה אחת, ובפרוטה שניה התקדשי לי לאחר שאגרשיך, וקיימא לן (רמב"ם פ"ז מהל' אישות ה"יז) דקנה.

ב. אמאי מהני

בטעמא אמאי מהני, ביאר בפנים יפות דהיינו משום דהוי כמקנה ביחד דבר שלא בא לעולם עם דבר שבא לעולם, שקונה שניהם, [וכדאיית בשולחן ערוך חו"מ ס"ו"ס ר"ג].

וצריך עיון, דיש לבאר הטעם באופן אחר, דיש לומר דשאני התם בנותן לאשה ב' פרוטות דשניהם הוה דבר הבא לעולם, דנהי דלאחר שקידשה אינו יכול לקדשה לאחר שיגרשנה, אבל בשעת הקידושין שפיר יכול לעשות תרוייהו כיון דעדיין אינה מקודשת, והוי שניהם דבר הבא לעולם. וממילא יש לבאר כך גם לענין הנידון דמוכר עכשיו ולאחר היובל. [ותליא בב' הצדדים שכתבנו בסימן הקודם].

ג. מהו במכר רק לאחר היובל

הנה לא דן בפנים יפות בנידון הנ"ל האם ימכור רק לאחר היובל מהו, ויש להסתפק אם היינו משום דפשיטא ליה דלא מהני, ורק השתא דקא עביד תרוייהו מהני, מטעמא דכתב דהוי מקנה ב' קנינים אחד שבא לעולם ואחד שלא בא לעולם, [א"ה, ודלא כמו שהקשינו באות הנ"ל], או דילמא פשיטא ליה דמהני, והכא גרע דבשעת מעשה הקנין כבר מכר מכירה אחרת, וקא משמע לן דגם הכא מהני.

ושב אל משפחתו

וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל אֶחָזֶת אֲבֹתָיו יָשׁוּב (כ"ה מ"א)

הנה בגמרא בבא מציעא (ע"א א') ילפינן מינה דגר לא נמכר בעבד עברי, דהרי בעינן 'ושב אל משפחתו', ולגר אין משפחה דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי.

אמנם לכאורה פשיטא דבן של גר נמכר בעבד עברי, דהרי הוא יש לו משפחה.

א. ימכור עצמו בעבד עברי

הנה אמרינן בגמרא (חגיגה ב' א', ועוד) לענין חצי עבד כנעני וחצי בן חורין, שאינו יכול לישא אשה, דהרי לישא שפחה כנענית אינו יכול, מחמת חצי בן חורין, דבן חורין אסור בשפחה כנענית, ולישא אשה ישראלית אינו יכול, מחמת חצי עבדות, דעבד כנעני אסור בישראלית, והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה, אלא על כרחך כופין את רבו לשחררו.

והקשו תוספות בכמה דוכתי (פסחים פ"ח א' ד"ה לישא, חגיגה ב' ב' ד"ה לישא, גיטין מ"א א' ד"ה לישא, בבא בתרא י"ג א' ד"ה כופין) אמאי אינו יכול לישא אשה, הרי אית ליה תקנתא שימכור עצמו בעבד עברי, ואז גם החצי בן חורין יהא מותר בשפחה כנענית.

[ואע"ג דמי שאין לו אשה ובנים, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית, צריך לומר דסברי דמכל מקום שרי בשפחה כנענית, אלא שאין רבו יכול לחייבו, עיין ריטב"א קידושין כ' א'. ועיין לקמן בתירוץ ה'].

ב. תירוץ התוספות

מתרצים התוספות בשני מקומות (חגיגה וגיטין שם) דאינו יכול למכור עצמו לעבד עברי, דהרי חצי עבד חצי בן חורין, שהיה עבד של ב' שותפים ואדון אחד שחררו, החצי בן חורין הוה גר, והרי גר ועבד משוחרר אינו יכול למכור עצמו בעבד עברי, כהנ"ל דבעינן דיהא ראוי לאחר היובל לשוב אל משפחתו, והרי גר אין לו משפחה.

ותיקשי אמאי לא תירצו כן תוספות בשאר דוכתי (פסחים ובבא בתרא), הרי לכאורה התירוץ ברור.

ג. משכחת לן בבן גרים

אך להנ"ל בפשוטו משכחת לן חצי עבד חצי בן חורין שיש לו משפחה, והיינו דלא איירי שנעשה חצי עבד חצי בן חורין על ידי שהיה עבד כנעני של שני שותפין ושיחררו אחד מהם, אלא איירי שנולד מחצי שפחה חצי בן חורין, [למאן דאמר קידושין תופסין בה], ואם כן מתייחס החלק בן חורין לחצי בן חורין שהיא גיורת, ואם כן יש לו אם, והרי להאמור בן גרים נמכר בעבד עברי.

בנתערבו ימכור בעבד עברי

הנה הקשה בטורי אבן (חגיגה ב' ב') דהנה תנן ביבמות (צ"ט ב') בכהנת ושפחה כנענית שילדו, ונתערבו הולדות, ולא ידעינן איזה ולד הוא כהן ואיזה ולד הוא עבד כנעני של כהן, [ושניהם אוכלים בתרומה], אם כן כל אחד הוא ספק כהן ספק עבד כנעני.

ומפרשינן בגמרא (שם ק' א') דכופין לכל אחד לשחרר את חבירו, שכך ודאי הכהן ישחרר העבד, וטעמא מפני תיקון העולם, דהרי דמי לחצי עבד חצי בן חורין, שכל אחד מהם הוה ספק ישראל ספק עבד כנעני, ואינו יכול לישא לא שפחה כנענית ולא ישראלית.

והשתא קשה אמאי כופין, הרי ימכור כל אחד את עצמו לעבד עברי וישא שפחה, דאם הוא כהן, נמכר בעבד עברי, שהרי הכא יש לו משפחה, ואם כן מותר בשפחה כנענית, [היינו לפום סוגיא דקדושין כ"א ב'] דמסקינן דכהן נמכר בעבד עברי ומותר בשפחה כנענית, [ואם הוא עבד כנעני, נהי דלא אמרינן דהוה עבד עברי, אך נמי מותר בשפחה כנענית, שהרי עבד כנעני מותר בשפחה כנענית].

ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

תירוץ א' - גר אינו קונה עבד עברי

הנה אם ימכור אחד להשני לעבד עברי, לא מהני, דהרי להצד שהוא כהן, אינו יכול למכור עצמו לחבירו שהוא עבד כנעני, דהרי עבד כנעני אינו יכול לקנות את רבו.

ועוד, הרי אמרינן בגמרא בבא מציעא (ע"א א') דאין גר קונה עבד עברי, דגמירי דמקני קני, דלא מקני לא קני, [והיינו שמי שנקנה בעצמו יכול לקנות, ומי שאינו נקנה בעצמו אין הוא קונה את אחרים, והגר היות ואינו נקנה בעבד עברי, אף הוא אינו קונה את אחרים], ויכול להמכר לגר רק כמו שנמכר לנכרי.

אלא אכתי תיקשי, שימכרו את עצמם לאדם שלישי, ויאמרו לו אם כהן אני, הרי אני עבד עברי שלך, ויהא מותר בשפחה כנענית, ואם עבד כנעני אני, בלאו הכי מותר בשפחה כנענית אע"פ שאינו קונהו בעבד עברי.

תירוץ ב' - השלישי יקנהו רק מספק

הנה יש לדון ליישב קושיית הטורי אבן, דכיון דלהצד שהוא עבד כנעני נעשה הפקר, דהרי מכיון שאדונו אינו יכול לשעבד בו אם כן מתיאש ממנו, [ושוב אינו נמכר בעבד עברי דהוא גר וליכא ושב אל משפחתו], ואם כן השלישי שקונהו יהא לו עבד רק מספק, [והיינו להצד שהוא הכהן ואם כן יכול למכור עצמו בעבד עברי], ואם כן מספק לא יוכל להשתעבד בו, ואם כן הקונה נמי מתיאש ממנו, ואם כן פקע עבודתו ושוב הוה הפקר.

ואם כן שוב אסורים בשפחה כנענית, דלא דמי לעבד כנעני שיש קנין איסור, משא"כ בעבד עברי דאין קנין איסור, אם פקע הקנין ממון כבר אינו עבד עברי כלל, ואם כן אסור בשפחה. ואם כן נתיישבה קושיית הטורי אבן דבאמת אף אם ימכרו עצמם לא יהא היתר דשפחה כנענית.

אמנם אולי יש לדחות, דלא אמרינן דהקונה אינו יכול להשתעבד בו מספק מכיון דהעבד מוחזק בעצמו, דהרי נימא דהספק עבד מוחל על דין מוחזק בעצמו, והיינו דמהני לומר דאינו רוצה לשמש במוחזק דיליה. [ואם כן צריך עיון, דאף מוחזק ליכא, וטפי מספק לא הוי].

תו יש לדחות, דימכור עצמו לעבד עברי להצד דאינו עבד ואם כן הקונה לא יתיאש.

אך באמת יש להקשות על עיקר התירוץ, דהרי בריטב"א בקדושין (ט"ז א' ד"ה אלא) מבואר דכמו דבעבד כנעני יש קנין ממון וקנין איסור, הכי נמי בעבד עברי יש קנין ממון וקנין איסור, וקנין ממון נפקע במחילה, וקנין איסור צריך שטר, מעתה, אף אם הוה הפקר מכל מקום אכתי איכא קנין איסור ומותר בשפחה כנענית. ואם כן אכתי קשיא קושיית הטורי אבן.

תירוץ ג' - מבטל פריה ורביה

בטורי אבן (שם) ואבני מילואים (ס"א א' סק"ג) תירצו דמכל מקום כיון דאחד מהם ישראל מעליא, והיינו זה שהוא בן כהנת, ומצווה על פריה ורביה, אינו יכול לישא שפחה כיון דולדה כמוה ואין זרעו מיוחס אחריו, נמצא דלא קיים פריה ורביה אלא רק שבת.

וכי תימא דהרי הקשו תוספות בחצי עבד וחצי בן חורין דימכור עצמו לעבד עברי וישא שפחה, חזינן דסגי בשבת לחודיה, לא דמי, דהתם בחצי עבד חצי בן חורין, אנוס הוא על פריה ורביה, אבל באלו שנתערבו לא הוו אנוסין כיון דיכולין שניהם לשחרר זה את זה.

וצריך עיון דמכל מקום השתא דהוו בתערובת הוה אנוס על פריה ורביה.

תירוץ ד' - ליכא לעולם בהם תעבודו

בדבר אברהם (ח"ג ס"י כ"ד) תירץ, דאין בתערובת משום איסור דלעולם בהם תעבודו, דבלאו הכי אין משעבדין זה את זה מספק, נמצא דבלאו הכי לא מתקיים 'תעבודו', ואם כן אין איסור לשחררם, ולא דמי לחצי עבד חצי בן חורין דיכול לשעבדו בחלוקת הזמנים.

מעתה מכיון דבלאו הכי אין איסור לשחררם, כופין לשחרר משום תיקון העולם, ואין סיבה לחייבם למכור עצמם לעבד עברי.

תירוץ ה' - אין לו ואשה ובנים

בספר בני ציון (ס"י ק"ט) תירץ דהא תוספות הקשו רק למאן דאמר (קידושין כ' א') דאפילו למי שאין לו אשה ובנים רבו מוסר לו שפחה כנענית, אמנם אנו קיימא לן כאידך מאן דאמר (שם) דמי שאין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנענית, ואם כן לא קשה מסוגיא דיבמות, דהרי התם עדיין לו יכלו לישא אשה, ואם אין להם היתר בשפחה כנענית. [וכן כתבו בתוספות בחגיגה שם לתרץ מחצי עבד].

ולכאורה אם נימא דלכולי עלמא משרי שרי בשפחה כנענית, ופלגי

רק אם כופין ליתן לו שפחה כנענית, (כמו שכתב בריטב"א שם, ועוד עיין במשנה למלך פ"ג מהל' עבדים ה"ד), אם כן עדיין לא מתורץ, אך מהא דכתבו תוספות בגיטין (שם) ובבא בתרא (שם) דכל קושייתם לחד מאן דאמר, שמע מינה דלא סברי הכי, אלא סברי דלאידך מאן דאמר באמת אסור לישא שפחה כנענית. [וכן מוכח מתוספות בחגיגה ה"ל].

תירוץ ו' - כוכב מיעקב

הנה בתשובות כוכב מיעקב (ס"י נ"ו) כתב לתרץ קושיית הטורי אבן ע"פ כמה הקדמות:

א. פקע הקנין ממון

הנה הכא הקנין ממון פקע בתורת ודאי מפאת יאוש והפקר, כיון דאינו יכול לשעבדו, וכהא דמבואר בסוגיא בראש השנה (ט"ו א') דכיון דיד הכל ממשמשין בו הוה הפקר. חזינן דדבר שאין לאדם שליטה עליו חשיב הפקר.

וכך כתב בנתיבות המשפט (מובא בתשובות חמדת שלמה ס"י ב'), ולפי זה כתב דבספק חייב הלוקח בביכורים, דהתם לא מייאש דאין יאוש בקרקע, משא"כ במטלטלין בכל ספק הוי יאוש. [וצריך עיון דדמי לאבד שמו דמהני אף בקרקע, כמו שכתב תוספות בסוגיא דאוונכרי (סוכה ל' ב' ד"ה וקרקע)].

[והא דאוכלין בתרומה, אתי שפיר למה שכתבו תוספות בגיטין (מ"ב ב' ד"ה מעוכב) דדוקא באיכא כפיה לשחררו אינו אוכל בתרומה, משא"כ במעוכב גט שחרור מפאת שהפקירו עדיין אוכל בתרומה].

ב. הבעלים מת

הנה איירי שהבעלים מתו דתנן משחררין זה את זה, דאם הבעלים עדיין חי, הוה ליה למימר דבעל העבד משחרר לשניהם.

ואם כן הוה כמו מפקיר עבדו ומת, דמדאורייתא יצא לחירות על ידי מיתת הבעל בלא גט, רק מדרבנן בעי גט שחרור, שלא יאמר לו עבדי אתה, כמבואר בתוספות בגיטין (מ' א' ד"ה הא).

ג. מדאורייתא עבד משוחרר

מעתה לא קשה קושיית הטורי אבן, דהרי אינו יכול למכור עצמו בעבד עברי, מכיון דמדאורייתא משתלח בלא גט, אם כן מדאורייתא הוה עבד משוחרר, והרי עבד משוחרר אינו נמכר בעבד עברי, דהרי אין לו משפחה ובעינן ושב אל משפחתו.

ד. אוכל בתרומה בחייו

ואין להקשות היאך יאכלו בתרומה הרי מדאורייתא הוה עבד משוחרר, דהרי הא שאכיל בתרומה איירי בחיי המוריש, משא"כ לאחר מיתתו באמת פקע עבדות במיתת הבעל מן התורה.

וכל זמן שהמוריש חי, באמת אין כופין לשחררו, דיכול למכור עצמו בעבד עברי, ואז יהא מותר בשפחה, ואע"ג דלצד שהוא עבד פקע קנין ממון, מכל מקום הא כתבו תוספות בגיטין (מ"ב ב' ד"ה מעוכב) דגם מעוכב גט שחרור מותר בשפחה, והלכך אכיל בתרומה. ודברי הכוכב מיעקב דאינו יכול למכור עצמו לעבד עברי איירי דוקא לאחר מיתת הבעלים.

ה. האם איכא לעולם בהם תעבודו

הנה יש לעיין במפקיר עבדו אם יש איסור לשחררו, ואם נימא דאין איסור, דלא שייך בו לעולם בהם תעבודו, אם כן לפי הנחת הכוכב מיעקב דהכא הוי מפקיר עבדו, בפשוטו ניחא קושיית הטורי אבן, שאין צריך למכור עצמו בעבד עברי דהא בלאו הכי לא יוכל לשעבדו, ואם כן ליכא שום איסור בהא שישחררו אחד להשני. [א"י. וכעין מה שהבאנו לעיל בתירוץ ד' מהדבר אברהם, אלא הכא פשיטא טפי, דהרי לא רק מספק אינם יכולים לשעבדם, אלא מעיקר הדין מחמת דהופקרו].

ו. קנין איסור

לכאורה יש לומר דכשם שעבד כנעני מעוכב גט שחרור מותר בשפחה, הכי נמי עבד עברי אף שיפקירוהו ופקע ממנו אכתי מותר בשפחה עד שיצא בשטר, והא אשכחן בריטב"א בקדושין (ט"ז א' ד"ה אלא) דגם בעבד עברי יש קנין ממון על השעבוד, וקנין אסור שמותר בשפחה, ועל ידי מחילה פקע ממנו אך אכתי איכא קנין איסור ומותר בשפחה.

אך צריך עיון, דדילמא היינו רק במחילה אבל הפקר יש לומר דדמי לשטר ובטל גם הקנין איסור.

ז. אמיר ושמאל

עוד צריך עיון, דאם נימא דיש כאן יאוש והפקר, אם כן היאך מבואר בגמרא יבמות דמהני לשחרר זה את זה, הרי אמיר (ניטין ל"ט א') סבירא ליה דמעוכב גט שחרור שמתו בעליו אין לעבד תקנה,

עניי שבת

עושה מלאכה לנוהג כרבינו תם

יש לעיין הנוהג כרבינו תם מעיקר הדין, וחבירו שנוהג כהגאונים עשה עבורו מלאכה, האם מותר לו ליהנות מהמלאכה.

א. כמו נכרי שעשה מלאכה

הנה לעושה המלאכה הוי שבת גמור, והרי אם נכרי עשה מלאכה עבורו אסרינן ליה ליהנות מהמלאכה, אע"פ שהנכרי עשה מעצמו, ואם כן מלאכת האי ישראל נמי אסרינן ליה.

ב. מעשה שבת בשוגג

אך יש לדון דשוגג שאני, דהנה בגמרא (כתובות ל"ד א') פליגי במלאכה הנעשה בשבת בשוגג, שלר' יהודה אסור בהנאה, ולר' מאיר מותר גם מיד. והגר"א פסק כר' מאיר דבשוגג מותר גם לו מיד.

וכתב במשנה ברורה (סי' ש"ה סק"ז) דבמקום הצורך יש להקל כהגר"א בשוגג. ומשמע בין שעשה לעצמו בין שעשה לחבירו.

ותיקשי מאי שנא מנכרי שעשה מלאכה עבור ישראל. ונצטרך לומר דישראל קיל. [ובאמת תיקשי מגוף דינא דר' מאיר דבשוגג מותר, ומשמע בין שעשה לעצמו בין שעשה לחבירו].

ואם כן השתא כשהישראל עשה בזמן רבינו תם לצורך חבירו, הא ודאי חשיבא העושה שוגג, ואם כן יש לסמוך על ר' מאיר ומותר.

ג. מצווה לעשות מלאכה

אך יש לדון שאם אמרו לו לעשותו חשיב מזיד, דהנה יש לעיין לר' מאיר מהו אם ישראל במזיד, אמר לישראל אחר שהוא שוגג שיעשה לו מלאכה, האם איכא הכא דינא דר' מאיר דבשוגג מותר.

דלחד גיסא יש לומר דאיכא דינא דר' מאיר ומותר בהנאה, דהרי העושה עשה בשוגג, אמנם לאידך גיסא אולי נימא דאסור בהנאה, דעל ידי הצווי חשיבא כאילו הוא עושה במזיד.

ולפי זה בהך דרבינו תם יהא חילוק אם עשה מעצמו או שאמרו לו לעשות. וזה צריך ראייה גדולה.

יום טוב שני

הנה יש לעיין עוד בהנ"ל, דהנה בברכי יוסף (סי' תצ"ו סק"ד) אייתי דאיכא דסברי דביום טוב שני של גלויות, אסור לבן חוץ לארץ לומר לבן ארץ ישראל שיעשה לו מלאכה דלא גרע מגוי.

א. בן אר"י לא חשיב כשוגג

חזינן דישאל האומר לישראל אחר ביום טוב שני, לא חשבינן לה כהיתירא דר' מאיר דעשה בשוגג, אלא חשבינן ליה כנכרי. ותיקשי, אמאי באמת לא נתיר משום דינא דר' מאיר דבשוגג שרינן.

[הנה אם אמר לו לעשותו, גרע, ועדיין יש לדון בבן ארץ ישראל שעשה מעצמו עבור בן חוץ לארץ, האם מותר בהנאה. והנה אם נכרי עשה מעצמו בחוץ לארץ ביום טוב שני של גלויות אסרינן ליהנות].

ב. לחלק

יש ליישב, או דמצווה לו שאני, וכהחילוק דכתבנו לעיל.

או דשאני לענין יום טוב שני של גלויות, דלבן ארץ ישראל הוי היתירא, והלכך דמי לאמירה לנכרי, משא"כ בשוגג שעושה לחבירו, זה כמו כל ישראל העושה בשוגג דשרינן לר' מאיר.

ג. מהו בהך דרבינו תם

מעתה, בהך דרבינו תם [לפי תירוץ השני הנ"ל], יש לעיין אם אסור,

וכן שמואל (ניטין ל"ה א') סבירא ליה דמפקיר עצמו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור.

ויהא מוכחא מזה דאינו מתייבש, ולא דמי להך דראש השנה (שם) דיד הכל ממשמשין בה, וכן לא דמי להך (כריתות כ"ד א') דשור הנסקל שהוזמו עדיו דאמרינן שהבעלים מתייבשים מהשור.

דדמי ליום טוב שני דהרי בשבילו הוה היתירא, או דילמא מותר, דדמיא לעושה בשוגג, דהרי כלפי השני הוה מלאכה לכולי עלמא.

והנה בזה תליא נמי בכל פלוגתות בשבת בעניי מלאכות, היכא דלחד אסור בתורת ודאי, ולחד מותר בתורת ודאי, וזה שלדידיה מותר עשה מעצמו עבור האוסר, האם יהא כאן דין מעשה שבת כאילו נכרי עשה.

והנה שפיר יש לומר דיהא דין מעשה שבת ואסור, דהרי נהי דבעושה בשוגג מקילין לו ולחבירו, אבל מה שלדידיה מותר, לא נוכל להקל.

והרי באמת אטו בפלוגתות במלאכה, ולהאוסר עשה גוי עבורו, הרי נאסר, ואם כן ישראל לא גרע מנכרי. וכן בהך דרבינו תם.

ואם כן נצטרך לומר דשאני בהא דר' מאיר דשרינן לאחרים, היינו מכיון דגם להעושה יש כאן איסור אלא ששגג בו.

תוספת שבת

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' רס"ג סעי' י"ז) מי שקבל עליו שבת קודם שחשיכה, מותר לומר לישראל חבירו לעשות לו מלאכה. וכתב ברמ"א, שמכיון דשרינן לומר לחבירו לעשות המלאכה בתוספת, מותר גם ליהנות מאותה המלאכה בשבת.

א. ב' ימים יום כיפור

הקשה בדרכי משה (סי' רס"ג סק"ח) מאי שנא ממי שקיבל על עצמו ב' ימים יום כפור, דאחרים שלא קיבלו על עצמן יום השני, אסורין לעשות לו מלאכה, ואם עשו לו מלאכה אסור לו ליהנות ממנו. (עיין משנה ברורה סי' תרכ"ד ס"ק ט"ז).

וכתב דאפשר לחלק, דבשלמא בתוספת שבת, להעושה המלאכה הוה היתר לכולי עלמא, משא"כ התם דלשיטתו ראוי שכולי עלמא יעשו ב' ימים יום כפור משום ספיקא דיומא, אם כן אסור ליהנות, אע"ג דלהעושה הוה היתר, דאינו חייב לחשוש לבי ימים, מכל מקום לא גרע מנכרי. ואם כן הוא הדין בהך דרבינו תם, אסור ליהנות ממלאכה שאדם אחר עשה באותו זמן.

אמנם התם גרע כיון שאמר לו לעשות מלאכה בשבילו.

[תו אן דיינינן לר' מאיר דשוגג מותר. אך באמת בנידון דידן הוי נמי היתר לעושה. ואם כן צריך לומר כדלעיל].

ב. סתירה בפרי מגדים

הנה רמו אהדדי, דמבואר ברמ"א (שם) דדוקא משום שלעושה הוי היתר לכן שרי לומר לו לעשות לו מלאכה, אך בלאו הכי אסרינן ליהנות גם ממלאכה שנעשה בתוספת. וכן דן בפרי מגדים (סי' רס"ג א"י ס"ק ל').

אמנם במקום אחר (סי' רס"א סעי' א') אייתי בבאיור הלכה בשם הפרי מגדים (סי' רס"א א"י ס"ק ה' ח') להתיר כל מלאכה הנעשית בתוספת. ואם כן סתרי אהדדי. [א"י, ועי' בפרי מגדים בסי' רס"ג שמציין לדבריו בסי' רס"א].

ג. לתרויהו אסור

אך לא תיקשי על הפרי מגדים בסי' רס"א מדברי הרמ"א בסי' רס"ג, דהתם בסי' רס"ג כיון דלעושה הוה היתר גמור, לא גרע מנכרי, והלכך אסרינן, [להאוסרים לומר לאחר שיעשה לו מלאכה], משא"כ בסי' רס"א דלתרויהו אסרינן, יש להקל כיון דאיסור תוספת קיל.

נא לתרום להדפסת הגליון!

המערכת, סוקולוב 17 א' דירה 7 ב"ב
טל' 035703949
בין השעות 7.30 עד 8.30 בערב
L5703949@gmail.com

ברכת מזל טוב

להגאון רבי יהושע צביון שליט"א
לרגל אירועי בנו הבה"ח אברהם ישעיהו נ"י
יה"ר שיהא קשר של קיימא ובנין עדי עד,
ורוב נחת ושמחה וברכה כל העולם

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשוננו של רבינו זצ"ל,
מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן
הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה
וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן,
ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל
פרשת בהר – דיני מוקצה

בדיני מוקצה בשבת

"את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה'". (פרק כ"ו פסוק ב').

הנה דיני מוקצה בשבת רבו כלליה והלכותיה, ואפס קצתו תראה וכולו לא תראה. ובמאירי בתחילת מסכת ביצה כותב, "וצריך שתדע שכל החכמים מודים באיסור מוקצה דרך כלל, אלא מתוך שנכללים תחת סוגו מינים רבים עד שקצת מפרשים מנאום ומצאום קרוב לחמישים וכו'". מבואר בדבריו שהפרטים והדינים שנכללים בדיני מוקצה רבים הם. ונראה להביא כמה הלכות וכללים בהלכות מוקצה.

טלטול תחילת הוצאה היא

איסור מוקצה הוא מדרבנן והוא אסור משום שבות, ובטעם האיסור ברש"י בביצה (דף ל"ז א', ד"ה אטו טלטול) כותב שהוא משום חשש שיבוא להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, שאם לא נאסר איסור מוקצה שיהיה החפץ המוקצה אסור בטלטול יש לחוש שיבוא להוציא מרשות לרשות, שבכל הוצאה תחילת ההוצאה היא על ידי טלטול, ומתוך שאנו אוסרים טלטול כך לא יבוא לעשות הוצאה. וז"ל רש"י, "אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא, תחילת הוצאה על ידי טלטול היא, וכל מה שגזרו אינו אלא משום הוצאה. והאי דלא גזרו על טלטול כלים ואוכלים, שלא יוכלו לעמוד בהן, לבטל עונג שבת ושמחת יו"ט".

ומבואר ברש"י ששורש האיסור באיסור מוקצה הוא כדי שלא יבוא להוציא מרשות לרשות ומרשות היחיד לרשות הרבים, שכל הוצאה מתחילה על ידי שבתחילה מטלטל את החפץ, וממילא אם מותר לטלטל יש לחוש שמתוך הטלטול יבוא להוציא מרשות לרשות ויעבור באיסור דאורייתא. ועל כן כדי שלא יבוא לידי איסור הוצאה, גזרו רבנן איסור מוקצה, שאסור לטלטל את החפץ, ומתוך שאינו מטלטלו שוב אין חשש שיבוא להוציא.

וברש"י מבואר עוד יותר, שבאמת לפי סברא זו, היה ראוי לגזור איסור מוקצה אפילו על כלים ואוכלים, כדי שלא יבוא להכשל בהם באיסור הוצאה, אלא כיון שידעו חז"ל שלא יוכלו לעמוד בזה, וגם שיבואו בזה לידי ביטול עונג שבת ושמחת יום טוב, על כן לא גזרו. אבל באמת לפי שורש הגזירה, היה מן הראוי להיות שיגזור מוקצה על כל דבר, שכל מה שיש חשש שמתוך הטלטול יבוא להכשל בו באיסור הוצאה, היה ראוי לחול בו דין מוקצה.

מוקצה משום הכנה

אמנם יש להעיר, דהנה ברש"י בביצה (דף כ"ו ב', ד"ה ואי דלא אחזו) כתב טעם אחד לאיסור מוקצה, שכתב "ואי דלא אחזו, בין השמשות ודאי אסורין, דאין כאן הכנה מבעוד יום, ומאן דאית ליה מוקצה הכנה מבעוד יום בעי, כדכתיב ביום הששי והכינו את אשר יביאו". ומבואר ברש"י שהטעם של איסור מוקצה הוא משום הכנה, שכדי שיהיה מותר להשתמש בחפץ בשבת צריך להכינו מבעוד יום לשימוש בשבת, וחפצים שאדם מקצה אותם ואין בדעתו להשתמש בהם חסר בהם את ענין ההכנה, ומשום כן הם מוקצה. והזהר טעם חדש ואינו משום גזירת הוצאה, אלא משום דין הכנה.

איסור טלטול ואיסור השתמשות

ובאגלי טל (מלאכת טוחן, סעיף י"ח סק"מ) מיישב שבאיסור מוקצה נאמרו שני איסורים, איסור אחד הוא איסור טלטול, ואיסור שני הוא איסור השתמשות במוקצה אפילו כשאינו מטלטלו ואינו מזיזו ממקומו. וממילא כלפי איסור טלטול הטעם הוא משום גזירת הוצאה, שטלטול תחילת הוצאה היא, ויש לחוש שיבוא להוציא מרשות לרשות ויעבור באיסור דאורייתא. אבל לפי איסור זה שייך דווקא במטלטל את המוקצה בידיים, שאז יש את החשש שיבוא להוציא, אבל אם אינו מטלטל את המוקצה אלא משתמש בו במקומו, היה צריך להיות שלא יהיה בו איסור מוקצה ויהיה מותר להשתמש בו, וכלפי זה נאמר האיסור השני מדין הכנה שכדי להשתמש בחפץ בשבת צריך שתהיה בו הכנה מתחיל לשבת, וכאשר הוא מוקצה וחסרה בו ההכנה אסור להשתמש בו. ובדין מוקצה משום חסרון הכנה, נאמר איסור השתמשות בחפץ המוקצה אפילו כשאינו מטלטלו.

וז"ל האגלי טל, "אך נראה דהנה במוקצה יש שני איסורים, הא' אכילת מוקצה, דנפקא ליה ומאכינו כמו שכתב רש"י בביצה דף כ"ו ב' וכו', והוא הדין להשתמש במוקצה וכו', דתשמיש מוקצה דינו כאכילה דאסור מקרא דוהכינו. הב' טלטול מוקצה גזריה שמא יוצא דכאיתא בשבת וכו'". ועיי' עוד בקהילות יעקב בביצה

(סימן ד') שהאריך וכתב את יסודות הדברים הללו.

כדרך שהוא עושה בחול

ברמב"ם (הלכות שבת פרק כ"ד הלכה י"ב-י"ג) מצינו שכתב עוד סיבות מדוע חכמים גזרו על איסור מוקצה, וכתב עוד דברים שלא מצינו אותם בגמרא, וכתב "אסור חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול, ומפני מה נגעו באיסור זה, אמרו ומה אם הזהיר נביאים וצונו שלא יהיה הליוכך בשבת כהליוכך בחול ולא שיחת השבת כשיחת החול שנאמר ודבר דבר, קל וחומר שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחול, כדי שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כלים מפניה לפניה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בהן, שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו, ונמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח. ועוד כשיבקר ויטלטל כלים שמלאכתן לאיסור, אפשר שיתעסק בהן מעט ויבא לידי מלאכה. ועוד מפני שמקצת העם אינם בעלי אומניות, אלא בטלין כל ימיהן כגון הטיילין ויושבי קרנות שכל ימיהן הן שובתים ממלאכה, ואם יהיה מותר להלך ולדבר ולטלטל כשאר הימים נמצא שלא שבת שבייתה הניכרת, לפיכך שבייתה מדברים אלו היא שבייתה השווה בכל אדם. ומפני דברים אלו נגעו באיסור הטלטול, ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא כלים הצריך להם כמו שיתבאר".

ובראב"ד הקשה, מדברי הגמרא שרואים שאיסור טלטול מוקצה הוא משום איסור הוצאה, שלא יבוא לעבור על איסור הוצאה, ולא מוזכרים הטעמים הללו. וכתב, "ומפני דברים אלו נגעו באיסור הטלטול וכו'", אמר אברהם עוד אמרו אטו טלטול לאו צורך הוצאה הוא וכו', נמצא כי מפני חיוב הוצאה אסרו בטלטול מה שאסרו שהוא גדר להוצאה".

*

היתר לטלטול מוקצה ביו"ט לצורך אוכל נפש

והנה עצם היסוד שכתב האגלי טל שבמוקצה נאמרו שני איסורים, איסור טלטול מוקצה, ואיסור השתמשות במוקצה, ושניהם שני איסורים נפרדים זה מזה, באמת הוא מוכרח מכמה מקומות, ונראה שיש ליישב בזה תמיהה גדולה.

דהנה ביום טוב מצינו שהתירו איסור מוקצה לצורך אכילת אוכל נפש ושמחת יום טוב, שאם מונחים על הפירות אבנים שהם מוקצה, ואי אפשר לקחת את הפירות אלא אם כן יסלק מקודם את האבנים שמונחים על גביהם, התירו חז"ל לקחת את האבנים בידיים ולסלקם מעל גבי הפירות כדי שיוכל לאכול את הפירות. (ובשבת אין את ההתר הזה, וכאשר מונחים אבנים על גבי הפירות, ואי אפשר בשום אופן לקחת את הפירות, אסור לסלק את המוקצה בידיים מהפירות, אבל ביום טוב לצורך אוכל נפש ושמחת יום טוב התירו את איסור מוקצה והתירו לסלק את המוקצה כדי שיוכל לקחת את הפירות).

ודבר זה הובא להלכה ברמ"א בהלכות יום טוב (סימן תק"ט סעיף ד') שכתב, "ומותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש ושמחת יום טוב". וביאר במשנה ברורה (סקל"א), "כגון לטלטל האפר כדי לאפות במקומו, או לטלטל האבנים המונחים על הפירות כדי לאכול הפירות. אבל לאכול או ליהנות מדבר המוקצה גופא, כגון להסיק במוקצה וכחאי גוונא אסור".

שופר בראש השנה אין מפקחין עליו את הגל

ומצד שני מצינו עוד הלכה ביום טוב לגבי שופר של ראש השנה, דתנן במשנה בראש השנה (דף ל"ב ב') "שופר של ראש השנה, אין מעבירין עליו את התחום, ואין מפקחין עליו את הגל וכו'". והיינו שכאשר השופר מונח תחת הגל, אסור לפקח את הגל כדי להוציא את השופר ולקיים בו מצוות תקיעת שופר. והאיסור לפקח את הגל הוא משום מוקצה, וכדי להוציא את השופר שמונח תחת הגל צריך לעבור על איסור מוקצה שמסלק את הגל- המוקצה כדי להגיע לשופר, ומשום איסור מוקצה אסור להוציא את השופר.

ולכאורה תמוה מאוד, דהנה מצוות שופר בראש השנה היא מצווה דאורייתא, והאיסור לפקח את הגל בכדי להוציא את השופר שמונח תחתיו מדובר אפילו במקום שאין בכל העיר שום שופר מלבד השופר הזה שמונח תחת הגל. ובכל זאת חכמים העמידו את דבריהם, ולא התירו ביום טוב איסור מוקצה, אפילו לצורך קיום מצווה דאורייתא ומצווה דרבים. ואילו בשביל לאכול פירות חכמים

התירו איסור מוקצה, ואמרו שלכתחילה מותר לטלטל את האבנים שמונחים על גבי הפירות בשביל שיוכל לאכול את הפירות.

וקשה איך יתכן שלגבי מצווה דאורייתא ומצווה דרבים חכמים לא התירו איסור מוקצה, ואילו לגבי אכילת אוכל נפש התירו לכתחילה איסור מוקצה, הלא בסברה היה צריך לומר בדיק להפך שקיום מצווה דאורייתא ודרכים היא הרבה יותר חשובה מאכילת פירות (ובפרט שמדובר גם באופן שיש לו עוד מה לאכול ביום טוב מלבד הפירות הללו). ובכל זאת למעשה רואים בגמרא סברה הפוכה, שלגבי מצווה דאורייתא ומצווה דרבים לא התירו איסור מוקצה ולגבי אכילת פירות התירו איסור מוקצה.

בדיני אוכל נפש יותר מקילין יותר ביו"ט

ובדרך הפשט אפשר ליישב, שביום טוב מצינו בדיני התורה קולות לגבי אוכל נפש, שהתירו לבשל לצורך אוכל נפש, ומבואר בזה שדין אוכל נפש יותר קל בדיני יום טוב. ומעתה י"ל שמשום כך גם לגבי איסור מוקצה, חכמים סברו שיש צורך להתיר מוקצה ביום טוב לצורך אוכל נפש, שכשם שמן התורה התירו ביטול ועוד דברים לצורך אוכל נפש, כך יש להתיר גם איסור מוקצה לצורך אוכל נפש. וממילא עיקר הקולא שהקלו במוקצה ביום טוב, אינו קולא בדיני מוקצה אלא בעיקר הוא דין בדיני אוכל נפש. שבאמת מצד דיני מוקצה היה צריך להיות שאין שום הבדל בין שבת ליום טוב, וכמו שבאמת אנו רואים לגבי שופר בראש השנה, שאסור לפקח את הגל כדי להוציא את השופר, משום שהאיסור נאסר מדרבנן ואין בו צד קולא, ואפילו שמדובר כלפי קיום מצווה דאורייתא ומצווה דרבים, בכל זאת האיסור מוקצה עומד במקומו ואין בו היתר. וכל ההיתר נאמר בדיני אוכל נפש, שכשם שהותר מלאכת ביטול לצורך אוכל נפש כך הותר גם מוקצה לצורך אוכל נפש, וההיתר הזה שייך אך ורק לגבי אוכל נפש, ולא לגבי קיום מצווה דאורייתא.

חסרון הכנה בשופר שתחת הגל

ונראה שלפי חידושו של האגלי טל, שבמוקצה נאמרו שני דינים, דין איסור טלטול מוקצה, ודין איסור השתמשות במוקצה, וכל אחד הוא איסור אחד ונאסר משום סיבה אחרת, הרי יש ליישב את הדברים בעוד אופן, וי"ל דהנה באיסור

* * *

ועתה נבוא לדיני מוקצה, ונתחיל בדיני כלי שמלאכתו להיות, וכלי שמלאכתו לאיסור.

כלי שמלאכתו להיות

כלי שמלאכתו להיות נקרא כלי שמיועד לשימוש המותר בשבת, ובכלי זה נאמר דין מוקצה רק באופן שרוצה לטלטלו שלא לצורך כלל, שכלפי טלטול שלא לצורך יש לו דין מוקצה ואסור לטלטלו. אבל אם יש לו איזה צורך בטלטול הכלי, אין בו דין מוקצה ומותר לכתחילה לטלטלו.

ודין זה שכשמטלטלו לצורך לא נאמר בו דין מוקצה, נאמר לא רק כשמטלטלו לצורך שימוש בכלי, אלא אפילו באופן שאינו צריך את הכלי לשום שימוש, אלא שהכלי במקום שהוא מונח בו יש חשש שמא יתקלקל שם או יגנב, גם כן ההלכה היא שמותר לטלטלו, כיון שלמעשה יש לו צורך בטלטול הזה ממילא לא גזרו בו דין מוקצה. שדין מוקצה בכלי שמלאכתו להיות נאמר רק במקרה כזה שאין שום צורך בטלטול הכלי, שמטלטל את הכלי שלא לצורך כלל, אבל אם יש איזה צורך מסוים בטלטול הכלי, אפילו שהצורך הזה הוא רק לצורך הכלי ולא לצורך האדם, אין בו דין מוקצה והרי הוא מותר בטלטול.

ודבר זה נפסק להלכה בשו"ע (סימן ש"ח סעיף ד') שכתב, "כלי שמלאכתו להיות, מותר לטלטלו אפילו אינו אלא לצורך הכלי שמא ישבר או יגנב. אבל שלא לצורך כלל, אסור לטלטלה". ובמשנה ברורה (סק"א) מבאר מהי ההגדרה של טלטול שלא לצורך כלל, וכתב "אבל שלא לצורך כלל, היינו אם כל היום לא יצרכנו כלל, אבל אם יצטרך לו באותו יום והוא מטלטלו כדי שיהא מוכן לו בשעתו שרי [ט"ז]".

ויסוד דין זה הוא מהגמרא בשבת (דף קכ"ג ב'), שבימי נחמיה בן חכליה בימי בית שני, גזרו איסור טלטול בשבת על כל הכלים (חוץ משלושה כלים), מפני שהיו מקילים באיסורי שבת ורצו לגדור גדר באיסור שבת. וכשראו שחזרו קצת להזהר באיסורי שבת, חזרו והתירו מקצת מהכלים, וכשנזהרו יותר באיסורי שבת התירו יותר את איסור מוקצה. ולשון הגמרא הוא "ת"ר, בראשונה היו אומרים שלשה כלים ניטלין בשבת וכו', התירו וחזרו והתירו וחזרו והתירו, עד שאמרו וכו'". ומה התירו בתחילה ומה הוסיפו והתירו לאחר זמן, מובא בגמרא "אלא אמר רבא, התירו דבר שמלאכתו להיות בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו, וחזרו והתירו מחמה לצל וכו'".

ובחידושי הר"ן מדייק מלשון הגמרא שאמרו שחזרו והתירו מחמה לצל, ולא אמרו שהתירו לגמרי טלטול בכלי שמלאכתו להיות, שמדוייק מזה שהתירו הטלטול הוא דווקא כשיש איזה צורך בטלטול הזה, אבל שלא לצורך כלל לא התירו לטלטל. וז"ל, "וחזרו והתירו מחמה לצל, מדלא קאמר וחזרו והתירו לגמרי, משמע דשלא לצורך כלל אסור, שכיון שמתחילה נאסר כולן בכל ענין חוץ משלושה כלים הללו, אין לנו אלא מה שהתירו חכמים בהן, וכל המתיר יותר מהם עליו הראיה וכו'". וכדברי הר"ן מבואר גם בריטב"א, ובמגיד משנה מדייק כך גם בדברי הרמב"ם (הלכות שבת פרק כ"ה הלכה ג').

לא להזיז כלים שלא לצורך

והנה טלטול שלא לצורך כלל מצוי מאוד כאשר יושבים על יד השולחן, וכיון שהידיים עסקניות הם, ישנם כאלו שבלא שימת לב נוגעים במה שנמצא על ידם,

טלטול מוקצה האיסור הוא רק מכח גזירה דרבנן שלא יבוא לעבור על איסור הוצאה, ואילו איסור השתמשות במוקצה רש"י מביא לזה פסוק שהוא נאסר משום הפסוק "והכינו את אשר יביאו", שלומדים מזה אסמכתא שכל דבר שמשתמשים בו בשבת ויום טוב, צריך להכינו לפני השבת בכדי שיוכלו להשתמש בו, ואם לא הכינו הרי הוא מוקצה ואסור להשתמש בו. ומעתה י"ל שאיסור דרבנן שנאסר מכח אסמכתא מן התורה, הוא איסור יותר חמור מסתם איסור דרבנן.

ולפי זה י"ל ששופר שנמצא תחת הגל, מלבד מה שצריך לעבור על טלטול מוקצה כדי לפקח את הגל, שהגל הוא מוקצה, יש לדון בזה גם מצד איסור מוקצה על גוף השופר, שעצם הדבר שלא הכין את השופר לתשיש מערב יום טוב, זה עצמו מחיל בו דין מוקצה, שלא התקיים בו דין "והכינו את אשר יביאו", ואיסור מוקצה שנאסר מכח חסרון הכנה, האיסור הוא לא רק על הטלטול אלא הוא כולל גם איסור השתמשות אפילו ללא שום טלטול. ואיסור מוקצה זה שחל על השופר מכח חסרון הכנה, הוא איסור יותר חמור מסתם איסור מוקצה של טלטול מוקצה, שהרי הוא נאסר מדין הכנה שהוא איסור שיש לו אסמכתא מן התורה.

ומעתה יש לומר שכל מה שהחכמים הקלו באיסור מוקצה ביום טוב, ולפעמים התירו את האיסור, כמו שמצינו שהתירו מוקצה לצורך אכילת אוכל נפש ושמחת יום, כל זה נאמר רק ביחס לאיסור טלטול מוקצה שהוא איסור יותר קל, ועל כן ביום טוב שמצאו צדדים להקל הקלו בו ולא גזרו בו בכל האופנים. אבל לגבי איסור מוקצה שאסור מדין הכנה, שנאסר בו גם השתמשות במוקצה, כיון שהוא איסור יותר חמור שיש לו אסמכתא מן התורה, לא הקלו בו ביום טוב. ועל כן לגבי שופר שאין מפקחין עליו את הגל, כיון שחל על השופר דין מוקצה גם מצד איסור הכנה, ונאסר בו גם השתמשות בשופר ולא רק טלטול השופר, הרי איסור יותר חמור, ובאיסור זה חכמים לא הקלו ביום טוב. ומשום כן נפסק הדין ששופר של ראש השנה אין מפקחין עליו את הגל, ואפילו כשהדבר נוגע לקיום מצווה דאורייתא ומצווה דרבים, בכל אופן העמידו החכמים את דבריהם ולא התירו בזה איסור מוקצה שיש לו עיקר ואסמכתא מן התורה.

* * *

ומזיזים את זה מצד לצד ללא שום צורך, ודבר זה נכלל בגדר טלטול שלא לצורך. ואפילו שהכלי או החפץ שמזיזים הוא כלי היתר, והוא בגדר כלי שמלאכתו להיות, שכל תשישו עשוי לדברים המותרים בשבת, בכל זאת יש בזה איסור טלטול כשהוא שלא לצורך כלל. וראוי להתבונן בזה, שלא לטלטל ולהזיז חפצים בשבת שלא לצורך.

[ואין הדברים אמורים כלפי מי שהחזקת חפץ כל שהוא ביד נותנת לו הרגשת רוגע מסויים, ותמיד מחפש דברים קטנים לאחוז בידו, שאצל כזה אדם החזקת החפץ (כלי שמלאכתו להיות) מותרת בשבת, ואין זה בגדר טלטול שלא לצורך, שיש לו צורך בטלטול הזה כדי להגיע להרגשת הרוגע. אלא הדברים אמורים, כלפי אלו שאין להם עכשיו שום צורך בטלטול והחזקת החפץ, אלא מטלטלו ומנענעו בלא שימת לב, שזה בוודאי בגדר טלטול שלא לצורך שאסור אפילו בכלי שמלאכתו להיות].

*

כלי שמלאכתו לאיסור

כלי שמלאכתו לאיסור נקרא כלי שמיוחד לעשיית מלאכה האסורה בשבת, וכמו שכתב במשנה ברורה (סימן ש"ח סק"י) "כלי שמלאכתו לאיסור, כלומר שמויחדת לדבר שאסור לעשות בשבת". [ואפילו שהכלי מצד עצמותו אין בו שום סיבה שצריך לאוסרו בשבת, שבעצמותו אין בו דבר האסור בשבת, בכל זאת עצם הדבר שהוא מיוחד לעשיית מלאכה האסורה בשבת זה מחיל עליו דין כלי שמלאכתו לאיסור]. ובכלי זה נאמר דיני מוקצה, שרק לצורך גופו או מקומו מותר לטלטלו, אבל שלא לצורך גופו או מקומו אלא לטלטול לצורך הכלי או שאר סיבות, חל בו דין מוקצה ואסור לטלטלו.

וההגדרה של צורך גופו, הוא שצריך את גוף הכלי כדי להשתמש בו תשיש של היתר. וההגדרה של צורך מקומו, הוא שצריך את המקום שכלי מונח בו כדי להשתמש בו.

ובשו"ע (סימן ש"ח סעיף ג') הביא את כל הדינים הללו, וכתב "כלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו, בין לצורך גופו, כגון קורנס של חבכים או נפחים לפצוץ בו אגוזים וכו'. בין לצורך מקומו, דהיינו שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם וכו'. אבל מחמה לצל, דהיינו שאינו צריך לטלטלו אלא מפני שירא שישבר או יגנב שם, אסור".

היתר לצורך גופו כשיכיר להשתמש בכלי שמלאכתו להיות

והנה מה שהתירו לטלטל את הכלי לצורך גופו, כתב המשנה ברורה (סק"ב) שההיתר הוא דווקא באופן שאין לו כלי של היתר, שהשימוש שאותו הוא מעוניין לעשות בכלי הזה שמלאכתו לאיסור אינו יכול לעשותו בכלי של היתר, אלא רק על ידי הכלי הזה שמלאכתו לאיסור. אבל אם יש אפשרות לעשות את הפעולה שהוא מעוניין לעשותה על ידי כלי של היתר, לא התירו את איסור מוקצה מכלי זה שמלאכתו לאיסור, ואסור להשתמש בו ולטלטלו אפילו לצורך גופו. וז"ל, "מותר לטלטלו לצורך גופו, ומיירי שאין לו כלי היתר לתשיש זה, דאי לאו הכי אין לו להשתמש בכלי זה".

לנקות לכלוך על ידי מטלית שמויעדת לניקיון הרצפה

יש לעורר בזה, במה שמצוי כאשר נשפך מאכל או משקה על הרצפה, ומנקים את הכלוך על ידי מטלית, הרי אם יש אפשרות לנקות את זה שלא על ידי מטלית שמויעדת לניקיון הרצפה, צריך בדווקא לקחת את זה. שהרי המטלית שמויעדת לניקיון הרצפה היא בגדר כלי שמלאכתו לאיסור, שתשמישה מיועד לצורך דבר האסור בשבת, שלצורך הנקיון מכניסים אותה תמיד לתוך מים וסוחטים אותה, שזהו פעולה האסורה בשבת, וממילא דין המטלית הזו הוא כדין כלי שמלאכתו לאיסור, וכל ההתר לטלטלו בשבת הוא רק לצורך גופו או מקומו. ולפי דברי המשנה ברורה שההיתר לצורך גופו נאמר דווקא כשאין לו אפשרות לעשות את הפעולה ההיא על ידי כלי של היתר, אם כן אם יש אפשרות לקנח או לנקות את הכלוך על ידי מגבת ישנה או בגד ישי, שאינו מיועד לניקיון הרצפה, שאין זה בגדר כלי שמלאכתו לאיסור, הרי צריך להשתמש דווקא בזה ואסור להשתמש במטלית הזו שמויעדת לניקיון הרצפה.

וההיתר להשתמש במטלית הזו שמויעדת לניקיון הרצפה הוא דווקא במקום שאין בגד אחר שאפשר לנקות בו את הכלוך, שבה נאמר ההיתר שלצורך גופו, שאע"פ שהוא כלי שמלאכתו לאיסור מותר להשתמש בו לצורך גופו. אבל אם יש בגד אחר שהוא בגדר כלי שמלאכתו להיתר (שאינו מיועד לשימוש של ניקיון) שאפשר להשתמש בו לניקיון הכלוך אסור להשתמש בכלי הזה שמלאכתו לאיסור.

*

לצורך מקומו

והנה במה שהתירו לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו, השו"ע כותב שההגדרה של צורך מקומו הוא "שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם", והיינו שעל ידי זה שהכלי מונח באותו המקום זה מפריע לו שלא יוכל להשתמש בו, ובה נאמר ההיתר שלצורך מקומו התירו לטלטל את הכלי הזה שמלאכתו לאיסור.

צריך למקומו כדי שהבית יראה מסודר

יש להסתפק מה הדין בכלי שמלאכתו לאיסור שמונח בחדר, ועל ידי זה שהוא מונח באותו המקום זה נותן בבית הרגשה של מקום שאינו מסודר, ובעל הבית מאוד מפריעה לו ההרגשה הזו שהחדר לא נראה מסודר, או שאמורים לבוא אליו אורחים והוא מתבייש שיבואו לתוך הבית כשהוא נראה במצב כזה. ומשום כן הוא רוצה להזיז את הכלי הזה למקום אחר כדי שהחדר יראה מסודר, האם נאמר בזה ההיתר של לצורך מקומו או לא. האם ההרגשה הזו שמחמת הכלי הזה שמונח במקום שהוא מונח, הבית נראה כאילו מסודר, זה נחשב כצורך מקומו, כמו מי שצריך להשתמש במקום שהכלי מונח שם, ומותר לטלטלו. או שההיתר לצורך מקומו נאמר דווקא כאשר יש צורך באופן חיובי להשתמש במקום ההוא, אבל כאן שאין צורך חיובי להשתמש באותו המקום אלא עיקר הצורך הוא לרוקן את המקום מהחפץ הזה, זה לא מוגדר כצורך מקומו, ואין בזה את ההיתר של טלטול לצורך מקומו, וצ"ע.

*

טלטול לצורך לקיחת הטלית של שבת

הנה בשו"ע בסיומן רס"ב (סעיף ב') כותב, "ישתדל שיהיו לו בגדים נאים לשבת וכו'". וכתב במשנה ברורה (סק"ה), "דכתיב וכבדתו ודרשו חז"ל שלא יהא מלבושיך של שבת כמלבושיך של חול, וטוב שלא ילבש בשבת מכל מה שלבש בחול אפילו חלוק. ואם אפשר לו טוב שיהיה לו גם טלית אחר לשבת". מבואר במשנה ברורה, שלכבוד שבת טוב לקנות טלית מיוחדת לשבת, ופשוט שדבר זה בכלל הוצאות שבת, ואין מה לחשוש על כך.

יש להסתפק במי שיש לו טלית מיוחדת לשבת, אלא שכאשר הוא בא בשבת בבוקר להוציא את הטלית ממקומו הוא רואה שמונח על ידה מוקצה של כלי שמלאכתו לאיסור, ואין לו אפשרות להוציא את הטלית אלא אם כן יסלק את הכלי שמלאכתו לאיסור שמונח על ידה. ויש לדון האם מותר לו לטלטל את המוקצה הזה ממקומו, כדין כלי שמלאכתו לאיסור שמונח לטלטל לצורך מקומו, שהרי עתה הוא צריך למקומו שבה שהכלי מונח במקומו זה מפריע לו שלא יוכל להוציא את הטלית ממקומו, והוא צריך עתה להשתמש במקום שהמוקצה מונח בו כדי להוציא את הטלית, האם שייך בזה ההיתר של צורך מקומו או לא.

והספק בזה באופן שיש לו טלית אחרת שיכול ללבוש במקום אותה טלית המיוחדת לשבת, אלא שהטלית השניה איננה מיוחדת לשבת, וכאן הוא רוצה דווקא את הטלית הזו שמויוחדת לשבת כדי לקיים את ההידור בכבוד שבת ללבוש את הטלית המיוחדת לשבת (שהיא יותר נאה וחדשה). ועתה הנידון הוא האם כדי לקיים את ההידור של כבוד שבת, נחשב הדבר כצריך למקומו ונאמר בו ההיתר של צורך מקומו, ומותר לטלטל הכלי שמלאכתו לאיסור לצורך הוצאת הטלית.

או שנאמר כיון שבעצם יש לו טלית אחרת שיכול ללבוש, אם כן ההידור שרוצה להדר דווקא ללבוש את הטלית של שבת, אינו נחשב כצורך מקומו, אלא דינו כדין ההיתר של טלטול לצורך גופו שהמשנה ברורה (סק"ב) כותב על זה שההיתר הוא דווקא כשאין לו כלי היתר שיכול להשתמש בו, אבל אם יש לו כלי של היתר להשתמש בו אין היתר לטלטל את הכלי שמלאכתו לאיסור, וצריך בדווקא לקחת את הכלי של היתר. וממילא יש לדון באופן זה כיון שיש לו טלית אחרת שיכול ללבוש, בלא שיעטרך לטלטל מוקצה, ממילא אין היתר לטלטל

מוקצה של כלי שמלאכתו לאיסור לצורך פינוי המקום להוצאת הטלית. וההידור שנאמר בכבוד שבת שצריך טלית מיוחדת לשבת, אינו מתיר לטלטל מוקצה כדי להוציא את הטלית הזו, כאשר יש לו טלית אחרת שיכול ללבוש במקומו, וצ"ע.

*

טלטול מחמה לצל כשחושב גם להשתמש בו

הנה בכלי שמלאכתו לאיסור ההיתר לטלטלו הוא רק לצורך גופו או לצורך מקומו, אבל טלטול לצורך הכלי להצילו מהפסד או מגניבה אסור.

ובמשנה ברורה לגבי ההיתר לטלטול לצורך גופו, כתב (סק"ב) שההיתר הזה נאמר דווקא במקום שאין לו כלי של היתר בכדי להשתמש בו את התשמיש שהוא נצרך להשתמש עתה בכלי הזה שמלאכתו לאיסור. אבל אם יש לו כלי של היתר שיכול להשתמש בו את התשמיש שהוא נצרך לו עתה, אין היתר לקחת את הכלי שמלאכתו לאיסור, אלא הוא מחוייב לקחת בדווקא את הכלי המותר.

ובמה שאסור לטלטל את הכלי לצורך הכלי, שכתב השו"ע "אבל מחמה לצל, דהיינו שאינו צריך לטלטלו אלא מפני שירא שישבר או יגנב שם, אסור". במשנה ברורה (סקט"ז) כתב על כך, "ואם חושב עליו גם לתשמש מותר לטלטל, אפילו עיקר כוונתו מחמה לצל". והיינו שהאיסור לטלטל את הכלי מחמה לצל נאמר דווקא באופן שכל כוונת הטלטול הוא אך ורק לצורך הכלי כדי להצילו מהפסד, אבל אם חושב לטלטלו גם לצורך גופו, מותר לטלטלו אפילו שכל עיקר כוונת הטלטול הוא רק כדי להצילו מחמה לצל. ומבואר בזה שכלי שמלאכתו לאיסור שמונח במקום שיש חשש שיתקלקל שם, שעל פי הדין אסור לטלטלו כדי להצילו מהפסד, יש עצה להערים ולטלטלו, שיחשוב להשתמש בכלי איזה צורך, ואז הטלטול מותר כדין טלטול לצורך גופו שמונח בכלי שמלאכתו לאיסור. ומה שכל עיקר כוונתו בטלטול זה הוא רק כדי להצילו מהפסד, והמחשבה הזו שחושב להשתמש בו לצורך גופו אינה עיקר כוונת הטלטול, אין זה אוסר את הטלטול מאחר שלמעשה הטלטול הוא גם לצורך מקומו.

יש לו כלי של היתר לתשמיש

ויש לעיין מה המשמעות בהערכה הזו, שבמקום שעיקר כוונתו בטלטול הוא לצורך הכלי מחמה לצל אם חושב עליו גם לתשמש מותר לטלטל, הרי אם באמת נצרך לכלי הזה לצורך שימוש בגופו אם כן דינו כלל טלטול שהוא לצורך גופו שמונח, ומה החידוש כאן בדין זה שהטלטול מותר אפילו שעיקר כוונתו בטלטול הוא לצורך הכלי כדי להעבירו מחמה לצל, הרי למעשה עתה הוא צריך את הכלי גם לצורך שימוש בגופו שבה הטלטול מותר מעיקר הדין. והמקור של הדין זה מציין בשער הציון (סק"ז) שהוא מהמגן אברהם בשם הירושלמי, ומשמעות הדברים שיש בדין זה איזה חידוש שהתירו לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך הצלת הכלי מחמה לצל אם כוונתו בטלטול גם לצורך גופו שרוצה להשתמש איזה תשמיש בכלי, וזה קשה שאם באמת הוא צריך את הכלי לצורך גופו הרי הטלטול מותר מעיקר הדין ומה חידוש בדין זה.

ואפשר היה לומר שבאמת התחדש כאן חידוש, שמדובר שאת התשמיש שרוצה להשתמש עתה בכלי הזה יכול הוא לעשותו גם בכלי שמלאכתו להיתר, ובאופן זה אין היתר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור וכמו שכתב המשנה ברורה (סק"ב) שכל ההיתר לטלטל לצורך גופו מדובר דווקא כשאין לו כלי היתר שיכול להשתמש בו את התשמיש הזה. וממילא מעיקר הדין כשרוצה לטלטל את הכלי לצורך השימוש הזה, אין בזה את ההיתר של לצורך גופו שהרי יכול לעשות כן בכלי היתר ואין צריך דווקא את הכלי הזה שמלאכתו לאיסור. אבל במקום זה שהכלי נמצא במקום חמה ועלול להגיע לידי הפסד, התירו לו לטלטל את הכלי כאשר חושב להשתמש בו איזה תשמיש מסוים אפילו באופן שאפשר לעשות את השימוש הזה גם בכלי של היתר, שלצורך הצלת הכלי מהפסד התירו לטלטלו כשמטלטלו לצורך גופו גם כאשר יש אפשרות לעשות את השימוש הזה בכלי של היתר. ובאמת בסתם כלי שמלאכתו לאיסור ההיתר לטלטל לצורך גופו הוא דווקא כשאין אפשרות לעשות את השימוש הזה בכלי של היתר, אבל במקום שמדובר לצורך הצלת הכלי מהפסד, התירו לטלטל של לצורך גופו גם באופן כזה שישנה אפשרות לעשות את הטלטול בכלי של היתר.

איסור לטלטל סדין שעומד בשמש להצילו מהפסד

אולם חידוש זה נסתר מהגמרא בשבת, שבגמרא בשבת (דף קכ"ב) מוכח שבמקום שהתירו לטלטל רק לצורך גופו או מקומו ואסור לטלטל לצורך הכלי להצילו מחמה לצל, איסור הטלטול לצורך הכלי הוא איסור גמור, ואין אפשרות להערים ולטלטלו לצורך גופו במקום שבאמת יש לו כלים אחרים של היתר שיכול לעשות את התשמיש הזה.

ובגמרא מדובר לגבי כלי מלאכתו להיתר לפי המ"ד שסובר שמונח לטלטלו רק לצורך גופו או מקומו אבל מחמה לצל אסור, (ולהלכה נפסק שכלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו אפילו לצורך הכלי מחמה לצל, אבל בגמרא שם יש בזה מחלוקת, והגמרא דנה לפי המ"ד רק לצורך גופו או מקומו התירו בטלטול ולא התירו מחמה לצל, וכמו שאנו פוסקים להלכה בכלי שמלאכתו לאיסור). ומובא בגמרא, "רב מרי בר רחל הוה ליה ההיא בי סדינותא בשמשא, אתא לקמיה דרבא, אמר ליה מהו לטלטלינהו וכו'". אמר ליה, גלית אדעתך דכרבה סבירא לך וכו' אסיר". וע"ש בדברי הגמרא. וביאור הדברים, רב מרי בר רחל היו לו בשבת סדינים שהיו מונחים בשמש, וחשש שהם ישרפו מחום השמש, ורצה לטלטלם מחמה לצל כדי להצילם מהפסד, ורבא השיב לו שלפי דעת רבה שמונח לטלטל רק לצורך גופו או מקומו ואילו לצורך הכלי מחמה לצל אסור, גם בזה אסור לו לטלטלם.

ולכאורה יש להבין אם במקום הפסד הכלי התירו טלטול לצורך גופו גם כשיש לו כלי אחר שיכול להשתמש בו, אם כן יש היתר קל ופשוט להתיר לו להכניס לבית, שיכניס את הסדינים לבית לצורך ישיבה ושכיבה עליהם, והרי שימוש זה של ישיבה ושכיבה בסדינים הוא שימוש לצורך גופו, שהרי לזה הסדינים מיועדים, וממילא אפילו שיש לו בבית כבר סדינים אחרים לשבת עליהם בכל זאת לצורך הצלת הסדינים מהפסד נתיר לו להכניסם לבית ולשבת עליהם במקום על הסדינים הקיימים כבר בבית. ובאופן זה הטלטול הוא לצורך גופו שמוותר, ואפילו שבסתם טלטול לצורך גופו אם יש לו כלי אחר להשתמש בו בהיתר לא היתר טלטול כזה, בכל זאת כאן לצורך הצלת הסדינים מהפסד נתיר טלטול לצורך גופו אפילו אם יש לו כלים אחרים להשתמש בהם את התשמיש הזה, כיון שלמעשה עתה בפועל הוא משתמש בהם לצורך גופו.

אלא מוכח מדברי הגמרא שכל ההיתר של טלטול לצורך גופו נאמר דווקא באופן שאין לו אפשרות אחרת לעשות את התשמיש הזה בצורה של היתר, אבל אם יש לו דרך לעשות את התשמיש בצורה של היתר לא היתר טלטול כזה, ואפילו כשמדובר לצורך הצלת הכלי מהפסד לא הקלו להתיר טלטול לצורך גופו במקום שיכול לעשות את התשמיש הזה בצורה של היתר. ולכן כיון שיש לו כבר בבית סדינים אחרים שיכול לשבת ולשכב עליהם, ממילא לא היתר טלטול את הסדינים המצויים בחוץ לצורך ישיבה עליהם בבית, שהרי בבית כבר יש סדינים אחרים ואין צורך באלו הסדינים. ואפילו שמדובר לצורך הצלת הסדינים מהפסד, גם כן לא היתר להערים ולומר לו שיכוון לשבת עליהם בבית ואז הטלטול יחשב לצורך גופו, כיון שלמעשה בבית כבר יש סדינים אחרים ממילא לא נאמר בזה ההיתר של לצורך גופו.

וממילא הוא הדין להלכה בכלי שמלאכתו לאיסור, שהיתר הטלטול נאמר בזה רק לצורך גופו או מקומו, אבל מחמה לצל אסור בטלטול, הרי האיסור הזה הוא איסור גמור ואין שום דרך להערים ולהתיר בזה טלטול כזה לפי דיני טלטול לצורך גופו או מקומו זה אסור בטלטול. ולכן במקום שיש אפשרות לעשות את התשמיש בכלי של היתר שבזה לא נאמר ההיתר של טלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו, שהרי את הצורך הזה אפשר לעשות גם בכלי של היתר, אז אפילו כשמדובר לצורך הצלת הכלי מחמה לצל גם לא היתר להערים ולטלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו כאשר ישנה אפשרות לעשות את התשמיש הזה בכלי של היתר.

ומעתה יש להבין מה שהביא המשנה ברורה מהירושלמי שכלי שמלאכתו לאיסור שאסור לטלטלו מחמה לצל, אם חושב עליו גם לתשמיש, מותר לטלטלו אפילו במקום שעיקר כוונתו בטלטול מחמה לצל, ולכאורה מה החידוש בדין זה הרי אם באמת נצרך לכלי לצורך שימוש בגופו על זה נאמר ההיתר של טלטול לצורך גופו, ומה לי שעיקר כוונתו מחמה לצל. (ואין לומר שלצורך הצלת הכלי היתר להערים ולטלטול לצורך גופו אפילו במקום שיכול לעשות את השימוש הזה בכלי של היתר, שהרי מהגמרא בשבת מתבאר שאין כזה היתר ולא היתר להערים ולטלטול לצורך הצלת הכלי כאשר ישנה אפשרות לעשות את השימוש בדרך של היתר).

מצודות שעומדים בשמש

והנה דברי הירושלמי שהביא המגן אברהם את הדין הזה שאם חושב על הכלי לתשמיש מותר לטלטלו אפילו אם עיקר כוונתו בטלטול הוא מחמה לצל, הם בירושלמי בשבת (פרק ד' הלכה א') ובבבלי (פרק ה' הלכה א'), ובירושלמי מוכח מעשה ד"ל, "מצדאת הוויין פריסין, והוויין משתתפין גו שמשא, אתון טלולן לרב מהו מטלטלתון, אמר לון אסור ליגע בהון, חשבין עליהון מתגנין תוחתי ראשיכון ושרי לכון מטלטלתון". ופירוש הדברים, שהיו מצודות פרוסות בשמש, ומחום השמש הם היו נשרפות ומתקלקלות, ובאו לשאול את רב האם מותר לטלטלם, ורב אסר לטלטלם כדין כלי שמלאכתו לאיסור שאסור לטלטל לצורך הצלת הכלי מחמה לצל (ומצודות הם כלי שמלאכתו לאיסור, שהרי אסור לצוד בשבת). אבל רב נתן להם עצה שיוכלו לטלטלם, שיחשבו עליהם להניחם תחת ראשיהם, והיינו שיחשבו להשתמש במצודות הללו בתור כרית תחת ראשיהם, ואז יוצא שהם מטלטלים את המצודות טלטול לצורך גופו, לצורך שימוש בגוף המצודות בתור כרית לראשו, ובאופן כזה הוא מותר בטלטול כדין טלטול לצורך גופו שמוותר.

ומדברי הירושלמי הזה לומד המגן אברהם שכלי שמלאכתו לאיסור שרוצה לטלטלו מחמה לצל לצורך הצלת הכלי, מותר לטלטלו באופן כזה שחושב עליו גם לתשמיש אפילו שבאמת עיקר כוונתו הוא הטלטול לצורך הצלת הכלי, שהרי בירושלמי מדובר באופן כזה שמלכתחילה לא חשבו לקחת את המצודות לצורך שימוש של כרית לראשם, וכנראה שלא היה להם צורך בזה, ובכל זאת רב נתן להם את העצה לחשוב עליהם לצורך שימוש בכרית ועל ידי זה יהיה מותר בטלטול. ובזה עיקר הטלטול הוא לצורך הצלת הכלי, והשימוש שחושב לצורך גופו הוא לא עיקר הטלטול כמו שרואים שמלכתחילה לא היה להם צורך בזה, ובכל זאת רב התיר את הטלטול, ומזה מוכח שאם חושב עליו גם לתשמיש מותר לטלטלו, אפילו עיקר כוונתו מחמה לצל.

האם היו בבית כריות לתשמיש

אמנם בזה גופא יש לברר את המעשה בירושלמי, איך מדובר, האם כאשר רב

התיר להם לטלטל את המצודות (שהוא כלי שמלאכתו לאיסור) לתוך הבית, לצורך שימוש של כרית תחת הראש, מדובר באופן שבבית היה להם סדינים וכריות של היתר, שיכלו להשתמש בהם לצורך כן, ובכל זאת רב התיר להם לטלטל את המצודות שהוא כלי שמלאכתו לאיסור. ולפי זה באמת יהיה מוכח מהירושלמי שבכלי שמלאכתו לאיסור לצורך הצלת הכלי מהפסד, היתר להערים ולטלטל את הכלי לצורך שימוש בגופו, אפילו באופן כזה שאת השימוש שעושה בגופו יכל לעשות בכלי אחר של היתר. (ואע"פ שבסתמא בהיתר טלטול לצורך גופו, ההיתר נאמר דווקא באופן שאין לו אפשרות לעשות את המעשה הזה בכלי של היתר, בכל זאת לצורך הצלת הכלי היתר לטלטל כלי לצורך גופו גם כאשר יכול לעשות את המעשה הזה בכלי של היתר).

אולם לפי זה דברי הירושלמי סותרים לגמרא בשבת, שבגמרא מובאר במעשה של רב מרי בר רחל שהיו לו סדינים בשמש ועמדו להשרף מחום השמש, ורבא לא התיר לו להכניס את הסדינים לבית, שסבר שהיתר טלטול בסדינים נאמר דווקא לצורך גופו או מקומו ולא לצורך הכלי, להצילו מהפסד מחמה לצל (כדין כלי שמלאכתו לאיסור). ולכאורה למה רבא לא אמר עצה פשוטה שיחשוב להכניס את הסדינים לבית במחשבה שבבית ישב עליהם או ישכב עליהם, ואז מותר לטלטלו כדין טלטול לצורך גופו שמוותר. אלא בוודאי שבבית כבר היו סדינים אחרים, ויכול היה לשבת עליהם בדרך של היתר, ובאופן זה אין היתר לטלטל כלי שאסור בטלטול בזמן שיכול לעשות את השימוש הזה בדרך של היתר. וסבר רבא שאפילו לצורך הצלת הכלי מהפסד, אין אנו מתירים להערים ולטלטל את הסדינים לצורך זה.

ומבאר בזה שההיתר לטלטול לצורך גופו נאמר דווקא במקום שבאמת תשמיש זה שלצורך גופו יכול להעשות רק בכלי הזה של איסור, אבל אם אפשר לעשותו בדרך היתר, אין היתר לטלטלו, ואפילו לצורך הצלת הכלי מהפסד.

ומעתה תמוה איך בירושלמי היתר רב לטלטל את המצודות לצורך שימוש של כרית לראש, הרי אם כבר היה להם כריות בבית אין היתר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור, ואפילו לצורך הצלת הכלי מהפסד לא היתר להערים ולטלטל באופן זה.

לא היו כרים בבית

ואפשר לומר שביירושלמי מדובר באופן שבאמת לא היו להם בבית כרים להניח תחת ראשיהם, ובדעתם היה לשכב ללא כרים, ורב נתן להם עצה שיקחו את המצודות בתור תשמיש של כרים, ואז יהיה להם בזה את ההיתר של טלטול לצורך גופו. ויסוד הדבר הוא שזה ברור שכאשר נותנים כרית תחת הראש יש בזה הנאה או נוחות מסוימת לצורת השכיבה, והם מלכתחילה לא הוצרכו לכך והורגלו לשכב ללא כרית, ובוודאי שאם תזדמן להם כרית גם להם תהיה תוספת הנאה בכך, אלא כיון שהתרגלו לשכב ללא כרית (או שבמציאות לא היתה להם כרית), ממילא היה בדעתם לשכב בצורה כזו. ועתה רב הציע להם שיכניסו את המצודות בתור כרית לשכב עליהם, שהשימוש הזה בוודאי יוסיף להם הנאה בשכיבה. ובאופן זה כאשר הם מטלטלים את המצודות לצורך שימוש של כרית, הטלטול בזה הוא טלטול אמיתי של לצורך גופו, שבאמת עתה כוונתם להשתמש בזה לצורך גופו, תשמיש כזה שלא היה להם אפשרות לעשותו בדרך אחר אלא רק על ידי אותם מצודות. ואם כן עיקר הסיבה שבכלל הם רוצים לטלטל את המצודות הוא כדי להצילם מהפסד מחמת חום השמש, והתשמיש הזה של כרית תחת הראש בכלל לא חשבו להשתמש במצודות לצורך כן, אלא היה בדעתם לשכב ללא כרית, ועתה לצורך הצלת המצודות מהפסד הם חושבים לקחת את המצודות לצורך כרית בכדי להוסיף נוחות בשכיבה, ומתוך כך לטלטל את המצודות לצורך גופו ועל ידי זה הם יצילו גם מההפסד של חום השמש.

ודבר זה הוא הדבר שכותב המשנה ברורה שמטלטל את הכלי שמלאכתו לאיסור, ועיקר כוונתו בטלטול הוא לצורך הצלת הכלי (שזה דבר האסור בטלטול), אלא שחושב עליו גם לתשמיש, והמחשבה לתשמיש היא מחשבה אמיתית ויש בזה באמת תשמיש אמיתי לצורך גופו, אלא שכל הסיבה שחושב לעשות את התשמיש ההוא הוא בכדי שיכול לטלטלו (לצורך גופו) להצילו מההפסד מחום השמש. אבל אחרי שמטלטל לצורך אותו תשמיש הרי המחשבה היא אמיתית להשתמש בתשמיש הזה, ובאמת להנות מהמחצב שהמצודות משמשות לו בתור כרית לראשו, (אלא שהשורש למה בכלל הוא מעוניין בתשמיש הזה נוצר כדי להציל את הכלי מההפסד).

ולפי מהלך זה הרי אם באמת כבר היו להם בבית כריות שיכולים לשכב עליהם בהיתר, לא היה את ההיתר הזה לטלטל את המצודות לצורך שימוש של כריות, שהרי לצורך כריות יכול לקחת בהיתר כלים של היתר מביתו ואינו צריך לקחת את אותם מצודות שהוא טלטול של דבר האסור. ובמקום שיכול לעשות את התשמיש שרוצה לעשות מהכלי שמלאכתו לאיסור בדרך של היתר, לא נאמר ההיתר של טלטול לצורך גופו. וזה הדין מהגמרא בשבת שרבא לא התיר להכניס את הסדינים לבית כדי להצילם משריפה מחום השמש, אפילו שבוודאי יכלו לשבת ולהשתמש בדרך של היתר, בכל זאת לא נאמר בזה ההיתר של טלטול לצורך גופו, כיון שהתשמיש הזה יכלו לעשות בדרך של היתר, מסדינים שהיו להם בבית, ואין צורך דווקא בטלטול אותם הסדינים שבחזון.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

הכל נפרע בידי שליח חוץ מאונאה

וְלֹא תִּזְנוּ אִישׁ אִשׁ אֶת עֲמִיתוֹ וְיִרְאֶת מֵאֱלֹקֶיךָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹקֶיכֶם (כה, יז)

"לא תזנו איש את עמיתו ויראת מאלוקיך אני ה' אלוהיכם", וברש"י: "לא תזנו איש את עמיתו - כאן הזהיר על אונאת דברים, שלא יקניש איש את חברו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ, ואם תאמר, מי יודע אם נתכוונתי לרעה, לכך נאמר 'ויראת מאלוקיך', היודע מחשבות הוא יודע, כל דבר המסור ללב, שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו, נאמר בו 'ויראת מאלוקיך'". חידוש נפלא ראיתי שכותב ה"משנה למלך" בספרו "פרשת דרכים" א מוראדיגע זאך שאילו לא באנו אלא בשביל כך - דינו.

אומר ה"משנה למלך": בגמרא (תענית ב ע"ב) מבואר שישנם ג' מפתחות הנמצאים ביד הקב"ה ולא נמסרו ביד שליח: של חיה [יולדת], של גשמים ושל תחית המתים, ומהיכן למדנו שמפתח של תחיית המתים נמצא בידי הקב"ה בלבד? ממה שנאמר ביחזקאל (ל, יג): "וַיִּדְעָתֶם כִּי אֲנִי ה' בְּפִתְחֵי אֶת קְבֻרֹתֵיכֶם", ו"אני ה'" היינו ולא שליח, כמו שאומרים בהגדה של פסח: "אני ה', אני הוא ולא אחר".

זהו שמצינו בגמרא (בבא מציעא נט ע"א) אודות אונאת דברים: "אמר רבי אלעזר: הכל נפרע בידי שליח חוץ מאונאה". מבאר המשנה למלך מניין לגמרא כך כי נאמר: "ולא תזנו איש את עמיתו ויראת מאלוקיך כי אני ה' אלקיכם" - אני ולא שליח. למדנו, עד היכן מגעת אונאה, להזהיר לא לצער, לא להציק להיחיד.

להזהיר גם מפגיעה בשגה

"בן אדם לחברו" הוא דבר נורא. ידוע לכל כי אסור לצער ולבייש אדם מישראל, אבל לפעמים מצערים יהודי בשוגג, ואפילו לא עולה על הדעת שפגעו בו. אספר לכם לדוגמה, מה שקרה עימי. קיבלתי הביתה מכתב בעילום שם, וזה תוכנו:

"אינני יכול למחול לך, שכל כך פגעת בי והתביישתי! בערב ראש השנה אחרי התפילה, לקראת עשיית התרת נדרים חיפשת שלושה יהודים, עברת ליד הספסל בו ישבתי, ולא קראת לי - שאהיה גם אני מהבית דין, אלא המשכנת ממני והלאה והזמנת יהודי אחר, וכי אני לא שווה? אינני דיין כשר?!"...

באמת שאינני זוכר מי ומה, כי לא עלה על דעתי, אבל הוא נפגע מאד - מחפשים שלושה יהודים ועוקפים אותם, וכי הוא פסול? האיש לא חתם את שמו, ואינני יודע ממי לבקש מחילה, אלא שהוא סיים: "עכשיו אני מוחל לך, אבל בתנאי ששוב לא ייעשו על ידך כאלו עוולות!" פוגעים במישהו ואפילו לא יודעים - לא עולה על הדעת. לכך צריך להשקיע תשומת לב כדי לא להגיע לידי פגיעה. מוראדיג אין דער וועלט.

מלוה ה' חונן דל

וְכִי יִמְנֹךְ אֶחֶיד וּמִטָּה יִדּוּ עֶמֶךָ וְהִתְקַתּ בּוֹ (כה, לה)

על פסוק זה הובאו במדרש ג' דרשות:

א. המדרש מביא את הפסוק במשלי (י, יז) "מלוה ה' חונן דל", מי שחונן דל הוא כביכול מלווה להקב"ה, כי נאמר בתהילים (קלז, כה) "נותן לחם לכל בשר" - הקב"ה נותן לכולם לאכול, והנה "בא זה וחטף לו את המצווה" (לשון המדרש), כי הנותן את הצדקה לעניים כביכול עושה זאת במקום הקב"ה, והקב"ה מחשיב לו את הדבר כאילו הלווה לו. ומה שכר? תמיד הקב"ה "גומל טוב לכל שומרי מצוותיו", אבל כאן יהיה דבר מיוחד: "גמולו ישלם לו" - על ידי הקב"ה בעצמו. "אמר הקב"ה: עלי לשלם לו". הוא המלווה שלי, אשלם לו בעצמי, לא על ידי שליח.

ב. יש מאמר נוסף, פחד לומר אבל כך כתוב במדרש: "כיון שהאדם נותן צדקה לעני, כביכול מלווה להקב"ה, וכתוב 'עבד לווה לאיש מלווה' - אני עבד בשבילו.

ה"ערוך" מבאר, שהעבדות הזו מתבטאת בכך - שאם המלווה מבקש בקשה, הקב"ה מתנהג איתו כמו עבד ומוכרח כביכול למלא את בקשתו, כדוגמת "צדיק גוזר והקב"ה מקיים". ממש פחד! מוראדיג אין דער וועלט.

ג. כתוב עוד במדרש: עשרים ושתיים פעמים נאמר "אשרי" בתהילים [במפרשים מצינים כי יש יותר מעשרים ושתיים, אך כיון שישנם פרקים שבאותו הפרק מוזכר יותר מפעם אחת "אשרי", נחשב לאחד] ובכולם כתוב רק שהוא מאושר, לא מצוין להדיא מה שכרו, פעם אחת בלבד כתוב "אשרי" ושכרו בצידו: "אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'". ומה הכוונה "ביום רעה"? - "אין רעה אלא גיהנום" - הוא ניצול מדינה של גיהנום!

למדנו ג' דברים על הפסוק "כי ימוך אחיך": א. גמולו ישלם לו - בעצמו ולא על ידי שליח. ב. שהקב"ה ימלא את משאלותיו. ג. ניצל מדינה של גיהנום.

אליהו הנביא משלם ערבות

אבי ז"ל סיפר לי געוואלדיגע מעשה שסיפרו בעיירה בילדותו. בשעת מעשה היה רעש גדול מהסיפור.

בעיירתם התגורר יהודי ירא שמים בעל אמצעים, שברשותו חנות כלבו - מכשירי תפירה ומכשירי כתיבה ומעט בגדים. יום אחד נכנס יהודי זר לחנות וביקש ממנו בהלוואה סכום מכובד: חמשת אלפים רובל.

אמר לו בעל החנות: "הבא נא 'ערבים' כי אינני מכירך". אמר לו הלווה: "כמו שאתה לא מכיר אותי, גם אחרים בעיר אינם מכירים אותי. אני אדם נאמן אבל אין לי דרך להוכיח לך זאת, ואין מי שיחתום לי כאן ערבות".

אמר לו: "אם כן עוד יותר גרוע, מה אני יכול לעשות?" "ומה אני יכול לעשות, כאשר אני זקוק מאד להלוואה", שאל הלווה בכאב, ולאחר מחשבה הוסיף ושאל את בעל החנות: "האם די לך בערב יחיד?" - כן, אם הוא ידוע, ואם הוא בעל יכולת.

היהודי יצא מהחנות ושב עם שטר חתום, שכתוב עליו: "מלווה ה' חונן דל", נו, האם הוא ערב ידוע? כלום יש לו יכולת?...

בעל הבית היה נבון, התעוררו אצלו ספקות ומחשבות - מה אני עושה עכשיו, האם אני יכול לומר 'לא'? וכי אינני סומך על הקב"ה?! מצד שני - הוא אומר שהקב"ה ערב, הוא אומר...

אמר לו בעל הבית: "אתה יודע מה? תמתין לי, תכף אשוב, אמלך באשתי ומה שהיא תאמר אעשה".

יצא הביתה, סיפר לה את כל הסיפור והעלה את הספק: "לומר כן? לומר לא? מה שתגידי לי אעשה, ושולם על ישראל".

"לכוז ערב אין אפשרות לסרב. תן!" - אמרה.

שב על עקבותיו ונתן לו את הסכום - לשלושה חודשים. הלב דפק לו, הוא הרי יכול להעלם מהעיר הלב דופק, ואת הנעשה אין להשיב.

בדיוק ביום הפירעון, בעל הבית לא היה בעיר, נסע למסחר לעיר הבירה, ורעייתו עמדה בעסק. נכנס גוי שחור ואמר כי מעוניין לקנות בד לבגד. היא הציגה לו בדים, והוא החל להתווכח: "לא נראה לי, לא טוב, האם אין לכם דוגמא נוספת?"

"יש שם משהו למעלה, אבל כבר יצא מהמודה" - אמרה בעלת החנות.

"בכל זאת, תביאי לי מלמעלה, נראה".

הולכת לוקחת סולם מטפסת, מביאה, מניחה את החבילה על השולחן.

הגוי איננו.

טוב, לא נורא, ברוך שפטרנו - - שילך.

אך היא מסתכלת, א בראי! הוא שכח פה את הארנק... עכשיו כבר יהיה בלאגן. הוא יאמר כי היה לו בארנק מיליון רובל, ונגנב. סיפור נורא. היא התחילה לרוץ עם הארנק בבהלה לחפש את הגוי. חיפשה ברחוב הראשי, המשיכה להתרוצץ ימינה ושמאלה והאיש איננו. לא נמצא בשום מקום. היא עוררה סביבה בהלה, הכול שמעו את הסיפור וריחמו עליה. אנשי העיריה סייעו לה לחפש אותו במטאות, אך דומה שהאדמה בלעה אותו. מה נעשה? צרה גדולה.

בקושי הגיעה הביתה מתוך צער והמתנה לשוב בעלה. כאשר הגיע, בקושי הצליחה לספר לו את מה שקרה.

אמר לה: "תקשיבי, קודם כל נפתח ונראה כמה יש, אולי באמת יש מיליון? נראה מה קורה..."

והיא צעקה: "לא! רק זה לא! נוכל לומר כי לא פתחנו, אנחנו לא יודעים כלום. כי אם פתחנו בודאי לקחנו". והוא היה סבור לומר: נפתח ונראה מה יש בו. הוא פותח ורואה שם חמשת אלפים רובל. בדיוק הסכום שהלווה לאותו יהודי? מיהר האיש לבית הרב לשאול אותו. הרב היה איש קדוש, והוא הפסיד: "אין כל ספק שהגוי הנראה הוא אליהו הנביא. הקב"ה היה ערב, והוא נשלח להחזיר את כסף ההלוואה, אלא, בגלל שהחלטה לתת לא היתה שלך בעצמך כי אם של אשתך, לכן היא זכתה לראותו - את אליהו הנביא".

אחרי צהריים הגיע הלווה בעצמו וביקש להחזיר את הכסף. אמר לו המלווה: "פעמיים אני לא לוקח... הערב שלך כבר החזיר את החוב!"

השבת - מתנה טובה

את שבתתי השמור (כ, ב)

לא עלינו ולא עליכם, היתה תקופה שקיבלתי טיפול קבוע בבית חולים, טיפול דיאליזה. שלוש פעמים בשבוע צריכים לשבת שם ליד כליה מלאכותית - שלוש ארבע שעות כל פעם, זה לבד נס, שיש את הרפואה הזו, חסדי ה' יתברך "כי הוא לבדו בורא רפואות".

ישבתי שם. ומי יושב שמה עוד? יהודים שאינם בריאים, וכמובן, בעוונותינו, גם אנשים רחוקים מיהדות. בחדר כזה של הדיאליזה שהיה שנים עשר עד שבע עשרה מטופלים, בדרך כלל חולים קבועים.

פעם אחת הגיעה אחות ובידה מגש עם כוסיות יין ועם מזונות - לעקעך. יש לה יום הולדת, והיא מחלקת כוסיות יין למטופלים. באמצע נכנס בדיוק משגיח הכשרות של בית החולים, והיא כיבדה גם אותו בכוסית יין.

הוא אמר: "את המזונות אקח, אבל את היין לא".

היא אומרת: "לא, זה לא חוק, אתה יכול לשתות".

והוא בשלו - "זה בסדר, תודה רבה, אני אקח את המזונות, אבל לא את היין".

היא אומרת לו שוב: "זה ממש יין לא חוק".

לא רוצה.

ישבתי אחד החולים שבצערותיו היה שומר תורה ומצוות - "שנה ופירש", וכעת גם הוא היה באמצע קבלת הטיפול, והוא הכריז לכולם: "אספר לכם מדוע הרב הזה לא רצה לשתות את היין. לא בגלל שזה חריף, לא מחמת שהיין מזיק לו, לא, אלא מה? הם, הדתיים, לא שותים יין שאנחנו נגענו בו... הם אומרים שזה יין נסך, כמו שאם גוי עובד עבודה זרה נוגע ביין אסור לשתות את היין, כך אצלם - אצל הדושים - מי שמחלל שבת בפריסה, נוסע ברכב בשבת - יינו יין נסך".

אומרת האחות: "לא, אני ראינו אחד ששתה יין של כרמל מזרחי".

"כן", אמר הלה, "אבל זה היה כאשר את לא נגעת ביין, אבל אם אחד כמוך יגע, הם לא ישתו. נקודה!"

נהיה שקט. אבל שקט כזה השומן בחובו סער פנימי. כל אחד ואחד כאילו חושב בסערה: 'באמת? הם מחשיבים אותנו לגויים? עד כדי כך? אנחנו גויים?' וכולם מסתכלים עלי, מה יש לי להגיד. אבל אני, לא עלינו ולא עליכם, שכבתי באמצע הטיפול, כח לא היה לי. צריכים להסביר את העניין טוב, לא להגיד כמה מילים וללכת. שתקתי. רק הודיתי לה' שאף אחד לא מוציא אקדח ויורה עליי... כזה כעס היה שם.

אחרי יומיים הוצרכתי להגיע שוב לטיפול, ושוב יושבים שם אותם אנשים. ה' עזר, ואמרתי להם ככה: "לפני יומיים היתה כאן סערת רוחות, מר פלוני אמר לכולם כי אנחנו לא שותים את היין של מחללי שבת, וכולם היו בהלם ממה שהוא אמר.

"אני רוצה להגיד לכם: מה שמר פלוני אלמוני אמר - הכל נכון, מאה אחוז! הוא צודק מאה אחוז, ואני אסביר לכם מדוע. לא שאנחנו לא שותים, התורה אוסרת, ואני אגיד לכם גם למה.

"אספר לכם סיפור, לאו דוקא מעשה שהיה, אבל תשמעו את הסיפור: חתן התארס עם כלה. אצלנו נהוג שהחתן נותן לכלה שעון זהב, והכלה נותנת שעון, ככה זה הולך.

"והנה החתן הלך עם אמו לקנות את השעון לכלה, ובחנות היתה תצוגה עם מבחר עצום של שעונים, כל מיני פירמות במחירים שונים. ארבע מאות דולר, ארבע מאות חמישים, שש מאות, שש מאות חמישים. סוגי זהב שונים למיניהם, לארצותיהם וללשונותיהם.

"החתן, מרוב השמחה על ארוסיו, פנה אל המוכר וביקש ממנו: 'תן לי משהו שנותנים לבת מלך. אני צריך משהו שבמשהו, השעון הכי יקר שיש לך!'"

"אתה מתכוון לשעון - - כעת אין לי אותו, כזה שעון מגיע רק בהזמנה מיוחדת, תבוא עוד שבוע'.

"טוב, הזמין לו, ואז כבר הציג לו מבחר של שעונים באלף מאתיים דולר. החתן בחר את השעון היפה ביותר.

"אמנו אומרת: 'אתה נורמלי? וכי שעון בארבע מאות או חמש מאות דולר לא טוב? אתה חייב שעון דווקא באלף חמש מאות דולר?!"

"אמא, תשמעי מה שאני אומר לך, בשביל הכלה שלי - מה לא עושים!"

"גם אחיות שלו כולם הסתכלו עליו בתמיהה, אבל הוא עם הכלה שלו שמח עד השמיים.

"הגיע ובא לחגיגת האירוסין, והגיש את המתנה לכלתו. הכלה נטלה את השעון מידו, פתחה את כל הפרפראות והקשקושים מסביב, שהשעון היה עטוף בהם, אחר כך פתחה את הקופסה, והנה היא רואה את השעון. מעקמת את האף: 'איזה זיפט הבאת לי פה... מי צריך את זה? וכי לא מצאת איזה ז'בל' אחרת להביא לי?..."

"תת-אדם צריך להיות כדי להתנהג כך... ככה מעליבים! ואם הבאתי באמת זבל, ככה עושים לי לעיני כולם, לחתן שלך? מה שהחתן מביא זה יקר, אפילו אם יביא סמרטוט - זה יקר, כי אם היא באמת אוהבת את החתן, מעריכה אותו - מה שהוא יביא - תהא שמחה עם המתנה, ואחר כך כבר נראה מה אפשר לעשות. בפרט שהוא הביא שעון יקר ביותר, והיא, ככה, לעיני כולם משיחה בו: 'מה אני צריכה את המתנה?!"

"אני שואל אתכם, כיצד על החתן להתנהג כעת? האם לעמוד אתה מתחת לחופה, או שעד שהיא לא תבקש ממנו מחילה, עד שלא תפייס אותו כמו שצריך להתרחק ממנה?..."

"כעת רצוני לספר לכם. הקב"ה אמר למשה רבינו: יש לי מתנה טובה בבית גינני. למתנה הזו קוראים שבת. לך תודיע לעם ישראל על המתנה הטובה. ורק להם, כי גוי השומר שבת חייב מיתה.

"מדוע חייב מיתה?"

"כי שבת היא מתנה פרטית, רק "בני ובין בני ישראל", מה אתה הגוי מתערב? שבת זו ברית ואות בין הקב"ה ובין עם ישראל בלבד.

"והנה בא יהודי ואומר: ריבוננו של עולם, את המתנה קח לך בבקשה, אינני זקוק למתנה, אני מוותר עליה, לא מוצאת חן בעיניי... האם אפשר לקרוא לו יהודי? כאשר הוא זורק את המתנה היהודית, הוא יהודי?"

סיימתי את דבריי. כולם עמדו מאובנים, ואחד או שניים אמרו - 'אוי, באמת, הוא צודק'....

"מה יש לי מזה שאני צודק?" אמרתי להם, "וכי אני הוא הצודק? התורה צודקת! תתחילו לשמור שבת!"

"נשתדל, נשתדל" - השיבו, הלוואי, באמת שישתדלו.

כמה רחוקים אנשי הרחוב ולא יודעים כראוי את הערך של שבת קודש. יש כאלה ששומרים שבת, ודאי, לא נוסעים. אבל חושבים שמותר להדליק חשמל בשבת, או לחמם על האש אוכל שהוא כבר מבושל, רק להוציא מהפריז'ידר ולחמם על הפלטה. ה' ישמור.

שבת קודש!

הלכה פשוטה: כאשר גוי בא ליהודי ואומר לו - תדליק לי את החשמל בשבת. אומר היהודי - לא, אצלי שבת!

אומר לו הגוי: תדע, אם לא תדליק את החשמל אני בא תכף לבית שלך ושוף לך את כל הבית על תכולתו, כל מה שיש לך יעלה באש, לא תישאר לך פרושה, תצא בעירום ובחוסר כל.

מה ההלכה?

"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך" - כל הכסף אני צריך לתת כדי שלא לעבור על לא תעשה אחד שבתורה. גם במחיר שאשאר עני ואביון, ללא פרושה לפרשה.

נו, האם הרחוב יודע את זה? הם יודעים מה המשמעות החמורה של להזיז כפתור בשבת?

שבת קודש!

אבותינו ואבות אבותינו מסרו את הנפש בשעת השמד על כל פירור של חילול שבת, כמו על שלטול בשבת!

יש הרבה חוסר ידיעה. לא חוסר רצון, אלא בורות ועם הארצות. לא שחלילה מעוניינים לזלזל בשבת, פשוט לא יודעים.

לכן, ברוכים יהיו הללו שייסדו את השיעור הקבוע כאן [בשכונה ברמת גן]. אי אפשר לתאר את הזכות הגדולה שלהם. כל ידיעה שמתווספת, נוקפת לזכותם.

מתורת רבינו המשגיח הגה"צ ר' אליעזר גינזבורג זצוק"ל

יגעת ומצאת תאמין

חובת העמל היגיעה בתורה

הנה חובת היגיעה בתורה היא מהדברים עליהם זועק החסיד הלוצאמו שכפי רוב פרסומם וכפי מה שאמיתתם גלויה כך העולם בהם מצוי והשכחה רבה, כי גמ' ערוכה אשר כל בר בי רב דחד יומא יודע ושמע עליה מילדותו, ועכ"ז הוא נשכח ולא נודע כי בא אל קרבנה. גרסינן בגמ' (מגילה ו' ע"ב) **אמר ר' יצחק אם יאמר לך אדם יגעת ולא מצאתי אל תאמין, לא יגעת ומצאתי אל תאמין, יגעת ומצאתי תאמין**. דברים ברורים אומר ר' יצחק לא להאמין כי אפשר למצוא דברי תורה בלי יגיעה, לשון כה הרף "אל תאמין" לא שייך שיהיה מציאות של מציאת דברי תורה ללא יגיעה, ר' יצחק אינו אומר שבדרך כלל צריך יגיעה ללימוד התורה, אלא בלשון מוחלט ונחרץ אל תאמין, לא שייך בשום פנים ואופן מציאת דברי תורה ללא יגיעה. וכנגד זה "יגעת ולא מצאתי אל תאמין" לא יתכן שהיגיעה לא תגרור אחריה מציאה. הגמ' מבארת את הענין בירור מכל הצדדים באופן שלא יהיה מקום לטעות, יגיעה מביא מציאה אין מציאה בלי יגיעה, ושוב סיכום ברור "יגעת ומצאתי תאמין".

אי הצלחה בתורה מורה על חסרון היגיעה

והנה גמ' זו המבארת דבר ברור שכל הרוצה להצליח בלימוד התורה חייב להתייגע – ידועה לכל, ועכ"ז לא נשמע כלל שכאשר אין הצלחה בלימוד בראוי שיתלה זאת משום שלא התייגע. על כן חובה עלינו לבאר הנושא ולקבל עלינו לחזק את ההרגש בנושא זה. והיובים לחזור על דברי חז"ל אלו בוקר וערב לא יגעת ומצאתי אל תאמין, יגעת ומצאתי תאמין.

והנראה לומר בביאור הדבר, כי המאמר הזה מצטייר אצל האדם כמאמר קשה כי קשה על האדם היגיעה, ונראה במבט שטחי שנאמר פה כי צריך לסבול בכדי להצליח בלימוד התורה, ואף שאין לאדם הסבר לדבר מדוע שכורא העולם הטוב והמטיב יתן תורה לישראל ויתנה את הזכייה בתורה בסבל. ובאמת אין הדבר נכון כלל, אין היגיעה סבל ואין המטרה שיהיה קשה לאדם, אלא הענין הוא שכדי לזכות לתורה צריך יגיעה ויגיעה אינה סבל, יגיעה היא עמל ועמל הוא נעים לעמל בראוי ויודע את סיבת הדבר מדוע נדרש שיהיה עמל. ועתה נבאר מדוע יש צורך בעמל ומהו העמל, וכאשר יתיישבו שני הדברים על לבנו לא יכבד עלינו כלל היגיעה והעמל, ונרבה לעמול ולהתייגע בתורה, ונזכה כהבטחת חז"ל יגעת ומצאתי תאמין.

טעם לחובת העמל היגיעה

חובת העמל בתורה הוא חובת דביקות בו ית' היינו כי מאחר ואורייטא ישראל וקוב"ה חד הוא – העמל הוא המקשר בין התורה וישראל וקוב"ה. ובאמת הדברים צריכים ביאור רחב אבל תמצית

הדבר הוא, הנה מהות האדם בעוה"ז הוא ההכנה לעוה"ב שבו הוא מתענג על ד' לנצח נצחים, ובעוה"ז בזמן ההכנה הוא גם מעין הדביקות אשר בעוה"ב כי המעשים שהאדם עושה בעוה"ז הם היוצרים את הדביקות בעוה"ב. וביאור הדבר שכאשר האדם עושה מעשים בבחירה עצמית הרי הוא בבחירתו יוצר קרבת חבורא שהוא תענוג הנצח, ע"י שעושה מעשים שהחבורא הפין שיעשה, וע"י שהם נעשים בבחירה שבוה הוא דומה לבורא. הכח הפנימי של כל מצוה מן המצוות הוא הבחירה הנלווית אל המעשה, כי הבחירה היא היוצרת את קרבת חבורא כי היא מעשה הנפש.

ועתה בינה שמעך זאת כי הוא דבר נכון, מהו יגיעה, יגיעה בתורה אינו יגיעה הגוף גרידא אלא יגיעה הנפש והוא ללמוד אף באופן שיש נטיה להתעצל, וכאשר יתייגע ללמוד במצב כזה הרי"ז הגברת הבחירה, וא"כ היגיעה היא בחירה מעולה. ועל כן כדי לזכות לקנין בתורה מן ההכרח להתייגע כי התורה כולה רוחניות ורוחניות אינו נקנה לאדם אלא ע"י מעשה הנפש הדומה לבורא – והוא הבחירה והיגיעה. ולכן גם "מצאתי ולא יגעת אל תאמין" כי אין אפשרות להשיג קנין בתורה שהוא הדביקות בתורה ללא פעולה רוחנית שהיא הבחירה והיגיעה.

כלל של דבר תורה היא השפעה רוחנית אור אלוקי שפע מחבורא ית"ש, והוא נקנה לאדם כאשר האדם מתקרב לבורא, וההתקרבות לבורא הוא ע"י בחירה, ובחירה במקום שיש נטיה לעצלות וכיוצא הוא הנקרא יגיעה, וע"ז אמרו חז"ל "יגעת ומצאתי תאמין" כי היגיעה היא הבחירה – ובחירה היא היגיעה.

היגיעה היא ההשתמשות בכוחות הרוחניים שבאדם, אין היגיעה סבל קושי ויסורים, היגיעה היא התעלות רוחנית מעין המציאות של האדם בעוה"ב. וכאשר נביט במבט כזה על היגיעה והעמל, יתאווה האדם ליגיעה בתורה, ויאמר בליבו מתי יבא פסוק זה לידי ואקיימו, כלומר מתי יבא לפני נסיון של חובת היגיעה ואקיימו, כי רק זה הוא הבטחת ההצלחה הגדולה בתורה.

מהו יגיעה בתורה

ונראה כי מהסיבות שחסר יגיעה התורה הוא משום שלא ברור מהו יגיעה, על מה זה נאמר, ומתי הוא הרגע בו נצטוונו ביגיעה. יש ידיעה כללית שיש צורך ביגיעה אך אין הגדרה מוגדרת מהי יגיעה. וכאשר נברר לעצמינו מהי יגיעה התורה ייקל עלינו להתגבר על הקושי שבדבר מאחר ונדע מה עלינו לעשות.

יגיעה הוא להתגבר על הנטיה להמנע מלעשות, ולהתאמץ אף במקום שנראה נח יותר שלא להתאמץ. התגברות זו היא יגיעה. ולזה נצרך לדעת ברור את המטרה ואת המכשולים העלולים להופיע, ולהכין מראש את הרגשי הלב להלחם נגד הנטיה

המבטית, ע"י הכרה כי לימוד התורה ערכו רב מאוד וכדאי להתייגע. ויש שצריך לבטל את הנטייה להתעצל, כי לפעמים הוא בלי סיבה כלל רק העדר מעש, ויש שהוא מסיבה שאינה מוצדקת. ומאחר ויש שלוש משימות לאדם בחיזוק לימוד התורה והם **התמדה הבנה ידיעה**, עלינו לבאר בכל אחת מהם את צורת היגיעה, כי כאשר יהיו הדברים ברורים יהיה נקל לעמוד על משמר היגיעה.

יגיעה בהתמדה

והנה הנושא הראשון אשר הל עליו חובת חיזוק הוא **חיזוק ההתמדה**, כלומר להגביר את כמות זמן הלימוד וכן להגביר את איכות וריכוז הלימוד.

תחילת היגיעה הוא להתגבר על מידת העצלות כי בטבע האדם הוא בקשת המנוחה בתשלום כל תנאיה, והוא מכה החומריות אשר באדם כי עפריות החומריות גם. ובטלה זו היא גם ללא כח היצר אלא זהו טבעו החומרי של האדם. וההתגברות על החומריות הוא ע"י חיזוק הרוחניות, וכאשר יראה החומר את צורת העבודה הרוחנית יתאזה אליה כי טובה היא, והחומר אשר אין בו ממש יתבטל מאליו. ויש לצייר היאך נראה הלימוד בהתמדה ובריכוז, ויש לפרטו לפרטים:

- א. לא להפסיק באמצע הלימוד בחלומות שוא.
- ב. לא להפסיק לקול עלה נידף.
- ג. כאשר יתעורר מחשבה שיש צורך להפסיק מהלימוד ראוי לחזור ולהתבונן האם הוא נצרך באמצע הלימוד.
- ד. ואף כאשר יראה שהוא חייב להיות בהקדם, יתכן ובתוספת מחשבה עם התעלות של חיזוק באמונה והשגחה יהיה אפשר לדחות את העניין.
- ה. ואף כאשר נצרך לעשות פעולות גשמיות יש חובת העמל לחשוב בדברי תורה בעת עשיית עניני החולין.

וכאשר יהיה לנגד עיני האדם שזה הדבר אשר אמרו עליו חז"ל שהוא העמל שעליו נבנה לימוד התורה, ורק כאשר מתגבר האדם על מחשבות אלו נקרא שהוא מכיר בערך של לימוד התורה ובוחר בתורה, אז יתקשר בנימי נפשו ללימוד התורה ועבור זה יזכה למציאה – מציאת דברי התורה. **ובדאי אם ישנן האדם לעצמו מידי פעם בפעם דברים פשוטים הללו ש"עמל" הוא דחיית הפרעות ללימוד, אזי כאשר יתעוררו סיבות אלו להפריע ללימוד יזכור שע"ז אמרו חז"ל יגעתי ומצאתי תאמין, ובמשנה מרין ידחה הפרעות אלו מתוך ידיעה שבכח זה יזכה לכתרה של תורה.**

נוסף לזה יש לאדם את השונא הגדול הוא יצרו אשר מסיתו לא לעמול אלא לנוח. ונצרך לזה פקחות גדולה, והוא ההתבוננות להוכיח כי אין תועלת בכמלה, ושיש ערך גבוה ביותר לכל פעולה רוחנית, ועוד מחשבות שונות לעמוד נגד פתויי היצר השונים. אשר הוא מלך זקן – שבידו תחבולות שונות, והוא כסיל – שקל לשמור כנגדו כמ"ש החובה"ל **ולא יעמוד לפניך בעמוד כנגדו...** כי עיקר כוונתו לאמת השקר... וכמה היא קרובה מפתו

ואבודו מחר אם תרגיש לחולשתו. וא"כ העמל הוא לחקור ולדרוש האם נכון הדבר להפסיק את הלימוד לצורך העניין העומד לפניו, ויתכן שכל הנושא אינו אמת אלא היצר הוא אשר הזמין את הנושא לבטל מהלימוד.

והנה מהכללים הידועים במלחמה הוא שהפתעת האויב גורם לנצח, **על כן על האדם לחיות תמיד בהכנה נפשית לבקר את העומד לפניו**, ויגיעה ועמל הוא להעביר על שבט הבקורת את כל העומד לנגד עיניו, וע"ז נאמר יגעתי ומצאתי תאמין.

(היות והדברים ארוכים העתקנו רק ראשי פרקים ויעוין במסילות ללימוד התורה פ"ד באורך)

יגיעה בהבנה

ההבנה בתורה הוא להבין דבר מתוך דבר, להעמיק ולקלוט צורת הדבר ומתוך זה ללמוד על פרט נוסף. כגמ' מתבארים דברי התורה לדוגמא ששור האמור בתורה כולל כל בעלי חיים, והראשונים ביארו את דברי הגמ', והאחרונים את דברי הראשונים. ותחילת העמל הוא לקלוט את הנאמר בצורה ברורה, להבין את החילוק בין הנושאים או לקרב את הנראה כנושאים רחוקים, להביט על הצורה ולא על החומר, להבין את החילוק בין ביטול ברוב להלך אחר הרוב, להבין את החילוק שבין רובא דאיתא קמן לרובא דליתא קמן.

ומחובת העמל להתבונן בדברי הקדמונים לא להחליט מיד מהלך מחשבה... ולעיתים חובת העמל הוא לבאר את שתי הדיעות החולקות כי שניהם ראויים להבנה...

עמל רב נצרך כאשר נגשים לסוגיא חדשה... וצריך במתינות מרובה לגשת ולברר את הפרט הראשוני המובן... יגיעה הוא המחשבה לחשוב היטב מהו הפרט הקטן שכבר מוכן ולהמשיך אליו עוד פרט ועוד פרט. ולעיתים יש צורך להעזר בכתיבה... ולעיתים מצטרף צורך להלחם במידת העצבות והיאוש, ויש צורך להלחם במידת פיזור הנפש...

ועוד יש עמל ויגיעה בשמיעת האוזן, חובה לשמוע ולשמע ולשמע, לשמוע היטב את דברי הגמ' הראשונים והאחרונים, לשמוע יותר דברי רבותינו, ולשמע את דברי החברותא ודכותיה... וראוי לזכור כי לא מחכימים מדחיית דברי הוולת... ויש אשר חובת היגיעה מחייב לבחון את החידוש באמירתו לאחרים כי לאדם קשה לבחון את דבריו...

יגיעה בידיעת התורה

ועתה נבאר מהו היגיעה הנדרש לידיעת התורה, כגמ' איתא **תנא מיניה ארבעין זמניה ודמי ליה כמאן דמנח לי בכסתיה**, ארבעים פעם חזרו רבותינו עד שנחשב כמונח בכיס. ואומרים בשם הגר"א שאח"כ הוא בגדר **אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה**, כן הוא דרך קנין ידיעת התורה ע"י חזרות מרובות דרך אחרת אין, לא שייך לזכור תורה ללא חזרות מרובות... ואחר שיקבע בתודעת הלומד שהדרך לקבל שליטה בש"ס הוא ע"י חזרות מרובות, עתה עליו לעמול בעקביות ובצורה מסודרת כי זה תנאי ראשון להצלחה, ללא סדר ועקביות לא ניתן לרכוש שום קנין...

הזוהר של הצדיק

זוהר אור תורתו וצדקותו של הצדיק הגדול והנסתר מעין רואים

בתוך ישיבת פונבז' בבני-ברק

רבי יוסף שלמה ב"ר אברהם יעקב הורביץ זצ"ל

נלב"ע ט"ו אייר תשכ"ב - יוצא לאור לקראת יום הזכרון

ע"י א.י. ברנשטיין

סיפור זוהרו של צדיק

כשכתב אבי מורי ורבי הרה"צ רבי משה בנימין ברנשטיין זצ"ל את זכרונותיו על מרן המשגיח הגה"צ מאיר את עיני הדור כולו רבי יחזקאל הלוי לווינשטיין זצוק"ל המשגיח במיר ובפונבז', הוא הקדיש גם פרק אודות צדיק בלתי ידוע שהשפיע בדמותו רבות בישיבת פונבז', מי שבגיל זקנה מופלגת, לאחר המלחמה העולמית, נתקבל לישיבה להשפיע מהתמדתו המופלגת ועבודתו הרבה ביראת ד', ונוכחותו שמשה דוגמה לתלמידים, וזהו הגאון הצדיק רבי יוסף שלמה הורביץ זצוק"ל. וכך אמו"ר ז"ל כותב עליו: "כי היה אפשר לראות ממנו את הלמעלה מדרך הטבע. כי היה גם אדם חלש מנעוריו שעבר יסורים קשים ונוראים, איבד את כל משפחתו במלחמה, עבר את גלות סיביר כמה שנים, וקיבל על עצמו מתקופת המלחמה עד סוף חייו לא לאכול בשר, ואחר המלחמה זכה לבוא לאה"ק, ונתקבל כתלמיד ישיבה מן המניין בישיבת פונבז' והפליא את כולם בשקידתו". וממשיך אבי מורי זצ"ל לספר אודותיו: "והיה מקיים "ובתחבולות תעשה מלחמה". זריזותו בגיל גבוה כזה היתה מפליאה את כל רואיו, ובה ששמר את כל סדרי הישיבה כתלמיד צעיר שנכנס בשנתו הראשונה לישיבה. ודרכו היתה לעמוד על רגליו משך כל שיחותיו של מרן המשגיח זצוק"ל ולהדחק בין הראשונים הקרובים למרן זללה"ה, וגם היה שומע קבוע את ברכות השחר מפי מרן המשגיח זצוק"ל. ושם אזנו כאפרכסת שלא לאבד שום הגה מדברי מרן זללה"ה. בפטירתו ראו פלאים. הוא נפטר בליל ש"ק, ט"ו אייר תשכ"ב. בערב ש"ק נכנס מרן המשגיח זצוק"ל לבקרו (בחדר החולים). שאל את מרן המשגיח: מה צריך לחשוב ולכוון בשעות האחרונות קודם הפטירה מרן המשגיח הדריכו בזה. בליל ש"ק עשה קידוש ואכל. אפילו שכל חיותו כבר היתה על חמצן, נטל את ידיו, בירך "אשר יצר" בכוונה, חזר למטתו קרא קריאת שמע בכוונה, והחזיר נשמתו לבוראו. עד כאן מהדברים שכתב אבי מורי זצ"ל אודותיו. מרן המשגיח זצוק"ל אמר בשיחה אחר פטירתו: הנה בראותנו אדם זקן וחלוש שכוחותיו הגופניים הולכים ודלים וכמעט אין בו כוח להחזיק את נשמתו, ומ"מ בעבודת הנפש אינו נחלש כלל אלא עבודת נפשו חזקה בצעירותו, וכדחזינן בנפטר שעוד בליל ש"ק כמה שעות לפני פטירתו דאג אודות שמיעת קידוש ואכילת סעודת ש"ק, הרי רואים אנו בחוש שהנפש והגוף ב' עולמות הם. ע"כ.

תמיד חשבתי בלבי: הרי הייתי ילד צעיר כשראיתו נשען בישיבה על סטנדר מיוחד (שקנה לו מרן המשגיח זצוק"ל), ליד הבימה, ולומד בהתמדה. וכן

ה' עומד בשיחות המשגיח. חשבתי, אולי יזדמנו לי אנשים מבוגרים יותר שיוכלו לספר לי קצת על תולדותיו קודם המלחמה ומה היו מעשיו, ואולי יזדמנו לי כמה מכתביו, ואוכל אפילו לכתוב קונטרס או ספר על מעשיו. אולי גם תמונה מאז... וכשהתחלתי לחקור ולדרוש, זימן לי ד' גואלים שידעו לספר לי על תקופות קודמות בחייו: על הרבצת תורה הגדולה שהיתה לו כראש ישיבה בברנוביץ בשליחות מרן הסבא מנובהרדוק זצוק"ל, עוד קודם ישיבתו של מרן הגאון האדיר רבי אלחנן וסרמן זצוק"ל, ועימו, ועל הרבצת התורה יחד עם מרן הגאון רבי לייב חסמן זצוק"ל, ועם הרב הצעיר בוידז' הלא הוא מרן הרב מפונבז' רבי יוסף שלמה כהנמן זצוק"ל, ואחר כך כראש הישיבה קטנה שבמיר, ועל זכותו להיות דוגמא חיה ודמות נערצת אצל גדולי ראשי ישיבת מיר, כפי שנתאר זאת להלן בתיאור קצר על תולדותיו ופעולותיו הרבות, ועל עושר העשיה הגדולה במחיצת גדולי הדורות, ולאחר מכן כתלמיד הישיבה בפונבז' כדמות פועלת ומשפיעה.

מתולדותיו

הגאון הצדיק רבי יוסף שלמה הורביץ זצוק"ל נולד בעיירה הליטאית לוקניק לאמו מרת חיה ולאביו רבי אברהם יעקב הלוי ז"ל, (בערך בשנת תרכ"ה).

בצעירותו נשלח ללמוד בבית משכן האמת וחינוך מדות האדם בית התלמוד תורה בקעלס, שם למד והתחנך אצל הגה"צ רבי צבי הירש ברוידא חתן הסבא מקעלס, והגה"צ רבי נחום זאב (בן הסבא) זכר צדיקים לברכה, ושם שקד על התורה ועבודת ד'.

הוא סיפר על זהירותם המופלגת של רבי נחום זאב וגיסו רבי צבי הירש שהתפרנסו במסחר, מרוב זהירותם שלא להנות מכתרה של תורה: שבזמן שהתעסקו רבי צבי הירש ברוידא ורעייתו בממכר ורבי יוסף שלמה היה צריך לקנות נעלים שמע ממנו הרצאה מלאה בענין הנעלים, ממה עשוי הנעל, והסוליה, וכדומה. שלא יפול חס ושלוש בחוסר מידע על הקניה. (גם מרן המשגיח רבי יחזקאל לווינשטיין זצוק"ל מזכיר זאת).

לאחר מכן נסע לראדין ללמוד אצל רשכבה"ג מרן החפץ חיים זצוק"ל. לאחר שנישא והיה גר בברנוביץ עזב את ביתו בפרישות ולמד אצל מרן החפץ חיים זצוק"ל. שהיה רבו המובהק בכל, בראדין התיידד עם מרן הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן רבה של פונבז' זצוק"ל. במכתביו והוראותיו השתמש רבות באימראות ומעשיות רב ממרן החפץ חיים. וכנראה למד גם בכלל קדשים שם. הוא חי בדחק, וכשהגיע הזמן לשדך את

בתו, אמר לאשת הגאון רבי שלמה היימן זצוק"ל כי אינו יכול להתחייב בקעסט עבור החתן. אבל הוא יכול להבטיח לתת לו ללעוס משהו בין זמני הארוחות. (יש פתגם כזה ביידיש).

הוא סיפר שבראדן היו אוכלים אוכל מהסירים ששלחו נשות העיירה.

הוא זכה לחתן את בתו לגאון רבי חיים משה קאלער הי"ד מהעיירה אמסטיווא. שהיה ת"ח וירא שמים מופלג. ואחר כך כיהן כר"מ בשיבה קטנה דמיר. [יש לציין, כי אמו"ר זצ"ל, עבר ללמוד מתחכמוני לשיבת ברנוביץ, בזכות השפעת רבי חיים משה קאלער זצ"ל מאמסטיווא].

בשנת תרס"ד נוסדה הישיבה בברנוביץ "אוהל תורה" בהשפעת מרן הסבא מנובהרדוק הגה"צ רבי יוסף יוזל הורביץ זצוק"ל. שחתנו הגה"צ רבי ישראל יעקב ליובצאנסקי זצ"ל היה בנו של הרב המקומי רבי חיים לייב. והוא המריץ את רבי חייקל סופר זצ"ל לדאוג להקמת הישיבה ופרנסתה. רבי חייקל דאג לספק אש"ל עבור התלמידים, והוא דאג והביא את הרמ"ם והמשגיחים. ביניהם הביא גם את רבי יוסף שלמה לכהן כר"מ, ובתקופה זו פרחו וצמחה הישיבה. בתקופה מסוימת קודם מלחמת העולם הראשונה עמד בהנהגת הישיבה גם הגאון רבי אברהם יפה זצ"ל חתן מרן הסבא מנובהרדוק, ולאחר מכן כשפרצה המלחמה, וברנוביץ שכנה קרוב לחזית הדמים, התפזרה הישיבה, עד שהוקמה מחדש בראשות מרן הגר"א וסרמן הי"ד זצוק"ל. והוא סייע עמו. (וראה מכתב הברכה שכתבו יחד מרן הגר"א וסרמן זצוק"ל והוא, עם הגאון רבי שלמה היימן זצוק"ל, במכתב ברכת מז"ט למרן הח"ח זיע"א) בטבת תרפ"ג. כך החל רבי יוסף שלמה במטרת חייו ושאיפת נפשו, הרבצת תורה לתלמידים בדרך רבותיו.

בישיבתו הראשונה של מרן הרב מפוניבז'

העיירה וידז' בליטא גלילות וילנא, כיהן בה כרב רבי אריה לייב רובין זצ"ל, (הנודע בכינוי ר' לייב וילקומירר ע"ש העיר שכינה בה אח"כ ברבנות), ובעוזבו את העיירה לכהן כרב בוילקומיר, נתקבל בה לרב חתנו הצעיר מרן הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל [הרב מפוניבז'], והוא יסד בה ישיבה בשנת תרע"א, והוא קרא את הגה"צ רבי אליהו דושניצר זצ"ל. ואת רבי יוסף שלמה הורביץ (אותם עוד הכיר מראדן בלמודו אצל מרן החפץ חיים זיע"א). להרביץ בה תורה ויראת ד'. ובזמן קצר גדלה הישיבה ונתרבו בה תלמידים, מרן הגר"ש כהנמן עמל קשות לבסס את הישיבה גם בחומרות והוא לוח כספים רבים לקיום הישיבה, בישיבה שקדו על התורה תלמידי ישיבה מובחרים, וחלק מהתלמידים נשלחו ע"י מרן המשגיח ממיר רבי ירוחם ליבוביץ זיע"א. הישיבה פעלה להעמיד תלמידי חכמים מובהקים. עד שנת תרע"ה, בה נסגרה הישיבה.

ראש ישיבה במיר

משם פנה רבי יוסף שלמה הורביץ לעבר העיירה מיר. שם ישב והתמיד בתורה לילות כימים

יחד עם הרב אברהם יעקב אלטר קאווענסקי זצ"ל (סבו של הר' אברהם שטיינפלד). לאחר מכן הקים יחד עם הגאון רבי אלטר סולטן זצ"ל את הישיבה קטנה במיר. והוא צירף לשם את חתנו רבי חיים משה לר"מ בשיבה. (ועל המצבה של רבי יוסף שלמה בבית העלמין אשר בבני ברק. סמוך לציונו של הגה"צ רבי מרדכי פרגמנסקי זצוק"ל, וסמוך לציון הגאון רבי פיבל מנדלוביץ זצ"ל, חקוק: הרביץ תורה בוידז'. ברנוביץ, ומיר).

תחילה השתכנה הישיבה קטנה בבנין הישיבה הגדולה שבמיר. אולם מחמת הדחק והעומס, לא יכלו להמשיך שם, ולאחר שהוא והרב אלטר סולטן פנו וביקשו סיוע, עברה הישיבה למשכנה החדש, שם התחנכו בחורי חמד שנאספו מהעיירות הקרובות, בישיבה זו למדו כ-50 תלמידים מהסביבות.

מתלמידיו בישיבת מיר לצעירים היו: ר' נחמן נחמציק, ר' יעקב פרסקין, ר' אשר ליכטנשטיין, ר' אליהו דולינסקי, ר' יעקב לשינסקי, ר' דוד קסטרוביצקי, ר' יצחק ור' בערל פליסער, ר' משה כץ, ועוד.

וסיפר הגאון רבי אליהו דולינסקי זצ"ל שהגיע ללמוד בישיבה קטנה מהעיירה "מולדצניק", (רבה של העיירה היה רבי שלום דוד פרידין זצ"ל): הוא לא היה שייך לעולם הזה בכלל, ולכן גם גר בדלות. הוא היה צדיק גדול בהנהגות ובמדות. ובלילות היה יושב ומתמיד בלימוד התורה בבנין הישיבה הגדולה עם האריות שבחבורה בישיבת מיר הגדולה, והוא מסר את עצמו לעבודה עם התלמידים יחד עם הגאון רבי אלטר סולטן, וחתנו רבי חיים משה קאלער הי"ד. רבי אליהו דולינסקי שליט"א היה מספר על ההתמדה הרבה בישיבה, רבי אליהו למד בחברותא עם רבי אשר ליכטנשטיין זצ"ל (לאחר מכן ראש הישיבה בקמניץ ירושלים).

הישיבה פרחו וגדלה והיתה לשם ולתהילה ברחבי פולין וליטא, משם נהרו פרחי הצאן ללמוד תורה ומוסר אצל הרועים הגדולים והנאמנים. במכתביו אל ראשי וועד הישיבות בוילנא, הוא מתלונן על הדחקות העצומה של הישיבה שהיא הגדולה בקטנות.

וזה לשון המכתב לוועד הישיבות בוילנא:

...ובכלל יש לנו טענה, שהסכום ששולחים לנו הוא מצער מאד, כי הסכום הזה לכל ישיבות קדושות, הקטנות מאד, וישיבתנו הקטנה היא גדולה שבקטנות, הן באיכותה והן בכמותה, ולנו הזכות ליטול כבאנאווין ופרוזקין, שאינה נופלת ישיבה"ק כלום מהישיבות הנ"ל, ולפי דעתנו יש לנו תרעומת גדולה על זה. ובפרט שמעלת כבוד הרבנים בעצמם מבינים זאת, ובמה נגרע מהם?

ומעכתה"ר אמרו לנו שנכתוב מכתב להם, וכבר כתבנו בהיות האסיפה מגדולי הרבנים שליט"א, ולא קבלנו שום מענה על זה.

לכן אנו פונים עוד פעם לעורר את מעכתה"ר על זאת, כי יש לנו תביעה על זאת, ומבקשים אנו לשלוח לנו תיכף את תקציבנו, כי קשה כח הסבל.

תקוותנו חזקה ששימו לב וישלחו לנו את תקציבנו. ובזה אברך את מערכתה"ר שיזכו לראות בהרמת התורה ולומדיה.

בברכת מנהלי הישיבה"ק דמיר.

בעל תוקע

בישיבת מיר כיבדו מאד את רבי יוסף שלמה, שהיה צדיק גדול ודמות מופת. ולכן ראשי הישיבה ומרן המשגיח הגאון הצדיק רבי ירוחם ליבוביץ זצוק"ל פנו אליו בבקשה להיות הבעל תוקע בישיבה, ואפילו שהוא לא היה מסוגל לתקוע את כל התקיעות, בכל זאת רצה מרן המשגיח רבי ירוחם, שפיו הקדוש של רבי יוסף שלמה שהוא עבד ד' ופרוש בכל דרכיו, יתחיל בתקיעות ר"ה לעורר רחמים על עם ישראל.

פרוץ המלחמה וההגליה לסיביר

י"ז באלול תרצ"ט היום המר שבו פרצה המלחמה הנוראית והזוועתית מלחמת העולם השנייה, בו פתחה חית האדם הגרמנית את פיה לבלוע את אדמת פולין ואירופה, ולהשמיד את יהודיה.

ב"הסכם ריבנטרופ מולוטוב". היה החלק המערבי ממדינת פולין של גרמניה, והחלק המזרחי של רוסיה, הרוסים כבשו את מיר והחלו להנחית בעיירה את נחת זרועם והשקפתם הבולשיביקית לחיסול הישיבות, הישיבות היו צפויות לגורל אכזר של הגליה לסיביר. תלמידי הישיבה קטנה חזרו לביתם. ורבי יוסף שלמה ומשפחתו כגורל תלמידי הישיבה גדולה נסו לעבר העיר וילנא שהיתה אמורה לחזור לשלטון ליטאי. מיד לאחר החגים שנת ת"ש.

באותו חורף של שנת ת"ש היתה העיר וילנא עירו של הגר"א עיר שוקקת חיי תורה, בכל בית כנסת וישיבה התמקדה ישיבה אחרת מפליטי פולין ולמדו בה בהתמדה. רבי יוסף שלמה ומשפחתו מצאו בעיר מקלט ועסקו בתורה. בסיון פלשו הרוסים לליטא והפרו את ההסכם לשמירת עצמאותה של ליטא. ובלילה אחד הפכו כל תושבי ליטא ביניהם תלמידי הישיבות שנסו מהשלטון הבולשיביקי לנתיני רוסיה.

בעש"ק פ' בהעלותך י"ח סיון תש"א החלו חיילי הנק.ו.ד. (בכומות כחולות) לאסוף ולאסור את תלמידי הישיבות שהיו ברשימות ההגליה מליטא לסיביר. עם משפחותיהם. ישיבת מיר ועמם ראשי הישיבות המפורסמים הצליחו לצאת בניסים דרך יפאן ודרך תורכיה. אולם כל הנותרים מהפליטים היו ברשימות הגליה לעבר המחנות ביערות סיביר, במשך השבוע דחסו חיילי הנק.ו.ד. את הפליטים ואת הבלתי נאמנים לשלטון הרוסי לתוך הקרונות שנבנו לצורך העברת בהמות. מתוך רחבי ליטא. בעש"ק פ' שלח כ"א סיון עצרה הרכבת בוילנא, וכאן דחסו את הבלתי נאמנים לשלטון הרוסי, כאן הכניסו את רבי יוסף שלמה יחד עם ידידו רבי יצחק אורלנסקי זצ"ל, לתוך קרונות ההגליה לסיביר.

וסיפר רבי ישראל אורלנסקי שליט"א: זכורני כיצד אשתו של רבי יוסף שלמה פנתה בתחנונים לעבר קציני וחיילי הנק.ו.ד. לרחם על רבי יוסף שלמה שהוא אדם מבוגר וחלש, ולא יוכל בשום אופן לשרוד

את מחנות העבודה בסיביר בקור האיום שם, והם לא נשמעו לה, ואז פנתה וביקשה בבכיות גם היא להצטרף עימו. גם את זה לא נתנו לה, כי שמה לא הופיע ברשימת הגולים, הרכבת המשיכה בדרכה לעבר הגבול הרוסי, בתום שבוע מסע מפרך הגיעה הרכבת לרוסיה. ואז נודע ברכבת כי הגרמנים פתחו במלחמה עם הרוסים, והם נכנסים לליטא ולאזורים ברוסיה.

בסיביר

כעבור שבועיים של נסיעה מעייפת וקשה בקרונות הבהמות הגיעו סמוך לערבות סיביר. שם הורידו את הנוסעים המותשים והעבירו אותם את הנהר "אב" שחוצה את ערבות סיביר. וכאן החל הפרק הקשה של גלות סיביר. ארץ מוכת רעב וקור. וביחד עם ידידו הגאון רבי יצחק אורלנסקי זצ"ל עברו יחדיו את תקופת הגלות במסירות נפש לתורה וקיום המצוות. ואפילו שופר לראש השנה מצא רבי יצחק בעמקי מזבלה של משחטה לקיום מצות התקיעות. ורבי יוסף שלמה הצליח גם בעומק הגלות להתמיד בתורה.

לאחר החגים בשנת תש"ב עברו רבי יצחק אורלנסקי ורבי יוסף שלמה לאזור אחר בבארנהול. רבי יוסף שלמה דר שם אצל משפחת טטנבאום והתמיד בתורה, על אף קושי של מתנת לחם דחוק וצר באזור רעב, שם דרו זמן רב האדמו"ר מפשווערסק הגה"צ רבי יצחק גבירצמן זצ"ל, וחתנו הצדיק רבי יעקב לייזר זצ"ל (שכיהן גם כאדמו"ר מפשווערסק באנטוורפן), והם דרו בסמוך, וכשראו את מסירות נפשם של רבי יצחק ורבי יוסף שלמה, הם הביעו את התרשמותם בזה שאמרו: ידענו על יהודי ליטא שהם תלמידי חכמים גדולים, אך לא שמענו על היראת שמים הגדולה שלהם במסירות נפש, וזאת אנו רואים ברוסיה, בעלי, מה זאת מסירות נפש!

בתום המלחמה הגיע ללודז' בפולין שם פעל גם הגה"צ רבי מרדכי צוקרמן זצ"ל ועוד רבנים, למען הפליטים, ושם בעיר לודז' התרכזו הפליטים ברחוב זוכודינע בבנין גדול, ואליהם הצטרפו אודים מוצלים מאש בפולין שניצלו מהצורך הנאצי ימ"ש.

בצרפת ובנייברק

לאחר מכן הגיע רבי יוסף שלמה עם פליטים רבים לצרפת, בעיירה "באיי" ליד עיר הבירה פאריז, שם פעל גם הגאון הגדול רבי מרדכי פרגמנסקי זצוק"ל, והוא שהה שם זמן רב עד שקיבל סרטיפקט לארץ ישראל. שם הוא אכן הצליח להשפיע רבות לחזק יהודים נדכאים שניצלו מהמלחמה ונותרו בודדים.

תלמידיו דאגו לו לאישור כניסה לארצות הברית, אולם הוא סירב בתוקף, הוא טען שבמו אונזיו שמע מפי רבו ומורו מרן החפץ חיים זיע"א, כי אמריקה זה טרף כבשר פיגול, כל ידידיו ניסו בטענות לשכנעו כי הדבר השתנה כבר לטובה, והוא לא רצה לקבל, וכך הגיע לארץ ישראל. כאן הוא נקרא ע"י גאב"ד פוניבז' זיע"א להשפיע תורה ויר"ש בתוך הישיבה וזכה להשפיע מהודו וזיוו ומדותיו ותורתו לצעירי הצאן בישיבת פוניבז' בבני ברק. עד לפטירתו בישיבה ט"ו אייר תשכ"ב.

במכתבו אל תלמידו הר"ר אליהו דולינסקי בבואו לאר"י, הוא שמח על הבשורה הטובה שהתפילין המהודרות שרכש עבורו באר"י הגיעו בשלום לצרפת, ואם קבלת בשלימות (כותב הצדיק רבי יוסף שלמה) זה נס כמו בשערי ניקנור. שמסר נפשו על המצוה. ונעשה לו נס. ואחר כך ממשיך רבי יוסף שלמה במכתבו:

עתה אחזה דעתי יקירי ידידי אלי, אני דברתי לך מכבר עוד כשהיית ב"באיי" [בצרפת], שתלמוד יורה דעה חלק ראשון ותטול סמיכת רבנים, כי זה יתן לך תוקף ועוז להשאר בתורה, אפי' כשישר בעיניך ליקח אומנות אבותיך, ג"כ נקרא שאתה מחזיק בתורה, כך אמר לי החפץ חיים ז"ל, כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול ד"א, ופירש לנו מהו מקבל עליו עול תורה, ואמר לנו בזה הלשון שצריך האדם להחזיק בדבר אשר יתפרנס מזה בדבר תורה. וחשיב מרן הח"ח זיע"א או רב דמתא, או דיין, או ראש ישיבה. או שו"ב, או מלמד. וראיתי ממנו כי אחרון חביב. כי אצלו ה' חביב מאד מי שלומד עם תלמידים, וא"ת מה נדרש סמיכות רבנים, לזה אוכל לכתוב לך כי אני עשיתי כן בעצמי, לא רציתי לקבל רבנות כי אני מסוגל לזה, והי' תשוקתי ללמוד עם תלמידים אעפ"כ קבלתי סמיכות רבנים. וזה הי' מסייעני על מטרתי, ובה"ש כל ימי למדתי עם תלמידים ובה"ש הצליח לי ד' בזה. וגם פה ב"ה לא עזב חסדו הגדול הבלתי שיעור. לא עזבני ושלח חסדו ג"כ כאן. כי הרב דפאניוועז' נתן לי תלמידים ללמוד עמם, וזה אני יודע שאתה ג"כ מוכשר ומסוגל ללמוד עם תלמידים, אפי' כשאתה תתפרנס מאומנות אחרת אל תניח ידך מללמוד עם תלמידים.

אלא אלמדך האיך תלמד עם תלמידים, יש אשר אינם יודעים האיך ללמוד ומייגעים הרבה וגם התלמידים אינם משיגים מהם כי אם מעט, אך הדבר הזה תשמור יהנו ממך התלמידים ואתה לא תתיגע.

כי במקום אשר אתה תדבר דיבור אחד צריכים התלמידים לדבר עשרה דיבורים, פי' כשאתה תגיד להם משנה או ענין ג"כ מוכרחים התלמידים לחזור לפניך להגיד לך מה שאתה הגדת להם. ולא תלך עוד הלאה עד שאתה תשמע מהם שיודעים ומגידים לפניך מלתא כצורתא כמו שאתה אמרת להם. נמצא בעת אשר הם מגידים לפניך אתה אל תדבר, רק לשמוע ורק לתקן הטעות מה שהם טועים, ועיקר העמל והדיבור ידברו התלמידים, אז יבינו ואז ידעו ואתה לא תתיגע. כך דעתי ליעצך, אך יש לך רשות לשאול פי הזקנים ממני, כי כתבתי לך דעת החפץ חיים ז"ל.

גם תדע כי יש מעת אשר אמר לי הח"ח ז"ל, אשר אז היה מצוי מלמדים ות"ת, והי' לומדים תורה גדולים וקטנים, אעפ"כ היה יקר אצלו מי שלומד עם תלמידים, ומכל שכן כעת. אך הראשונות לא תשכח כי תלמוד יורה דעה עם עוד אברך שיודע יורה דעה. כי בהתחלה קשה ללמוד בעצמו, ותראה להיות בקי בחלק

א' יו"ד. וע"ז יתנו לך סמיכת חכמים, ואינך יודע מה שיעשה הזמן במה שיבוא לידך להתפרנס, אם תתפרנס בדבר ענין של תורה, וכשתבוא לידך להגיד שיעור לקח לבע"ב בגמ'. אל תנח ידך מזה. כי בתוך כך מגידים להם דבר יר"ש ומוסר, כי מוסר מוכרח כל אחד ללמוד בכל יום לא פחות מחצי שעה מכ"ד שעות ביום.

בשיטת הלימוד של מרן החפץ חיים זיע"א

וסיפר הגאון רבי יוסף ישראלזון זצ"ל - חתדנ"ג של מרן הגרי"ש אלישיב, שלמד עמו בחברותא:

רבי יוסף שלמה זצ"ל היה משלם לבחורים בישיבה עשרים לירות בעד הלימוד עימו בחברותא, הוא הקפיד מאוד על הזמן (כי הרי הוא משלם על כך) ודרש מאד את ההספק בלימוד (ללמוד הרבה מהחדש).

והוא אמר בשם רבו מרן החפץ חיים זיע"א כי חייבים להספיק הרבה, בגלל שבעולם האמת לא לומדים דברים חדשים, רק ממה שלמדו כאן בעולם הזה.

ופעם אחת הגיע מרן הגאון הצדיק רבי אליהו לופיאן זצוק"ל לכולל פונביז' ודרש במוסר ויראת שמים, והוא אמר בשם מרן החפץ חיים זיע"א. כי מה שאדם לומד כאן בעוה"ז ומתאמץ בזה בכל כוחו יתנו לו בעולם האמת להבין בזה יותר.

ושאלתי את רבי יוסף שלמה הרי אמרת בשם מרן הח"ח כי לא לומדים דברים חדשים. והוא הסביר לי כי שתי הגירסאות נכונות, חדש לא ילמדו שם, אבל במה שלמד יתנו לו - בזה להבין יותר, ולכן דרוש הספק רב בלימוד.

בתקופה שלא היה לו חברותא, הוא עבר לירושלים ללמוד שם עם חברותא, כי לא היה מסוגל בעצמו ללמוד לבד סדר בלא חברותא. וראש הישיבה מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל התפעל מכך מאד. איך בגיל כזה הוא לא מוותר.

סיפר המשגיח הגה"צ רבי דן סגל שליט"א: כי בישיבה דיברו על כך שרבי יוסף שלמה יש בו רוח הקודש, עקב כמה מעשים, ואז פנו אליו כמה מבני הישיבה בבקשה כי ייעץ להם כיצד אפשר להתעלות בתורה וביראת ה'.

לכתחילה ניסה רבי יוסף שלמה להתחמק, אולם אח"כ אמר להם אם תלמדו 10 - עד 50 פעמים פרק ראשון של מסילת ישרים, מובטח לכם שתתעלו באמת בתורה ויר"ש.

ועוד הוסיף המשגיח רבי דן שליט"א: כי רבי יוסף שלמה כמעט לא יצא מהיכל הישיבה, מלבד עבור אכילה לינה וצרכיו.

וסיפר הגאון רבי יוסף רוט זצ"ל: כי היה שם על המזרון של מיטתו קרש לבל תערב עליו שנתו.

וסיפר הרב משה קנר הי"ו מב"ב. כי יום אחד היה לר' יוסף שלמה חום גבוה, ולמרות זאת הגיע לתפילה בישיבה, וכשהוא שאל אותו על כך, ענה: היצה"ר יש לו דרכים להכניס עצלות.

מעט עובדות והנהגות בשולי גלימתו
של הגאון הגדול רבי שמואל יעקב בורנשטיין זצוק"ל
התודה והברכה להרב שמעון גוטליב והרב בנימין גפן על סיועם בעריכת הדברים

תורה

עמל התורה של הגרש"י זצוק"ל היה באופן ובצורה מופלאה ביותר, במשך כל שנותיו החל מצעירותו ממש היה שקוע כל כולו בכל סדר יומו בלימוד התורה. וכפי שמספרים ידידיו מנוער, "י כבר בהיותו ילד רך בשנים תשוקתו ואהבתו לתורה הייתה לשם דבר, וכפי שהתפרסם המ"עשה כי בהיותו ילד הביאה לו אמו סכום כסף בשביל שירכוש עבורו נעליים, והלך הילד וקנה בכסף הזה ספרים, באומרו כי זה יותר חיוני עבורו.

בבית הוריו שררה עניות נוראה, ולא היה מה לאכול כפשוטו ממש. זכורני שסיפר כי בבית הוריו היו טובלים את הלחם במיין של המלפפונים החמוצים, מכיוון שאותו היו מקבלים חינם מהמכולת. בהזדמנות התבטא בענווה אודות אותה התקופה ואמר "בבית לא היה איפה להיות (א.ה. דירתם כללה חדר וחצי בלבד), בחוץ לא היה מה לעשות, ממילא הלכנו לבית המדרש ללמוד, וכי זה פלא?".

ספרים ידידי, כי בהיותו נער בלומדו בישיבת "תפארת צבי", בהזדמנות אחת נעלם עם חבי"רו מהשיעור הקבוע בישיבה, וכאשר חזר שאלם מגיד השיעור לפשר הדבר, וענה ואמר כי ששקה נפשו לשמוע את שיעורו של הגר"ח שמואלביץ (מי שלימים היה לרבו המובהק) בישיבת מיר. ולהוכיח את אמיתות הדבר ביקש מהם מגיד השיעור שיחזרו בפניו מה ששמעו, וחזרו על השיעור מתחילתו ועד סופו.

בשנים האחרונות אמר לי פעם רבינו כי באחד השיעורים שלו מושתתים הדברים על הדברים אשר שמע מהגר"ח בשיעור זה (בהיותו נער בן י"ב שנים!).

סיפר ידיד של הגרש"י משנותיו הצעירות, כי במשך כל השנים הוא היה מהטובים בכיתה, אבל הוא לא בלט בתור המצוין של הכיתה, וזה היה נראה כמו מתנה משמים כאשר משיעור ג' תוך זמן קצר עלה ונתעלה מעל כולם, וכלשונו "פתאום ראינו שהוא עקף אותנו", (אז מי שהתפתח לבד התפתח ומי שלא לא).

בתקופת לימודו בישיבת תפארת צבי, בעודו נער כבן י"ג, היה נוהג ללכת מידי שבוע לשיעוריו של הגר"ח שמואלביץ. הייתה תקופה בה היה כותב הגר"ח מראי מקומות לשיעורו במיוחד עבור הגרש"י, והיה שולחם בידי בנו הגר"א אברהם שליט"א שהיה אז חברותא של הגרש"י, והיה מכין את השיעור בזמן של סדר ב'. והוסיף הגרש"י ואמר, כי שיעוריו היו בכל התורה כולה, ולא היה שייך להבין אותם בלי להכין קודם לכן את המראי מקומות, ולמרות שהשיעור ארך בד"כ 45 דק', הוא אמר בו דברים שאומרים בשלש שעות. עוד סיפר, כי דרכו הייתה שדיבר מאוד מהר, ולכן קשה לו להשתמש במחברות שכתב אז בשעת השיעור עצמו.

מעשה מעניין סיפר הגרש"י שארע בב' כסליו תשכ"ג, שהתקיים אז שיעור מהגר"ח שמואלביץ, ובתוך הדברים הזכיר קושיא של הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל, וכאשר הזכיר זאת לפתע כבה האור ולאחר מכן נדלק. ולאחמ"כ שמעו כי בדיוק באותה השעה הסתלק הגר"א קוטלר לבית עולמו.

בהיותו ילד צעיר בש"א, למדו אז פרק השותפין אצל הרב ר' צבי כהנוביץ', והגיעו לתוס' שרוב הכיתה לא הבינה. והיה אז בכיתה הגר"ר משה יעקב וינגרטן, ניגש אליו הגרש"י וביקש ממנו שילמד איתו את התוס', והוא ישב ולמד איתו, ושמח אז הגרש"י שמחה גדולה על שהבין את דברי התוס', ולמחרת כאשר הגיע לישיבה הביא אתו ספר "דרכי הגמרא" (ספר קדמון שאביו של הגרש"י האדיר), וכתב עליו הקדשה מלאה ובה דברי תודה לדידו הגרמ"י וינגרטן על כך שלמד איתו את התוס'. הרי שמלבד המידה של ה"הכרת הטוב" שהייתה מוטבעת בו והיא שהביאה אותו להכרה כי עליו להכיר טובה על כך שלמד איתו, הרי שמעשה זה מבטא את גודל אהבתו לתורה, שכ"כ העריך תוס' אחד שזכה להבין בזכות חבירו, כך שעליו לגמול עמו טובה על כך.

בכל ימי חייו שקוע היה בלימודו בכל שעות היממה, וכמעט שלא נתן תנומה לעיניו. סדר יומו היה כי לא היה הולך לישון על מיטתו בלילה אא"כ היה נרדם על הסטנדר, וכל עוד שהיה בכוחו להמשיך וללמוד היה ממשיך. ומעשים שבכל יום היה זה עבורו לישון שעה אחת בלבד במהלך הלילה, וכל זה לא השאיר חותם כלל במהלך היום שלמחרת, אלא אדרבה תמיד היה ערני מאוד. וגם במהלך היום לא היה הולך לנוח זמן רב, ולשעה קצרה בלבד היה נח לאחר ארוחת הצהריים, ומיד לאחריה החל את סדר לימודו עד תפילת מעריב, כשלאחריה שב לחדרו לצלול ממעמקי הסוגיא עד השעור הקטנות והמאחרות של הלילה (וליתר דיוק עד לשעות המוקדמות של הבוקר).

מנהגו היה כאשר נכנס למיטה נטל עמו ספר לעיין בו עד שירדם, בד"כ קודם המועדים היה זה ספר בענייני המועד, או כל ספר אחר. ואף כאשר היה עייף מאוד נטל עמו ספר. כן בארוחות שהיה סועד היה מעיין בספר תוך כדי האכילה. וכן מנהגו היה, כאשר היה צועד ל"הליכה" לצורך רפואה, כאשר היה צועד עם תלמיד וכדו' בד"כ היה אוזח בידו משניות ולומד תוך כדי ההליכה, וכאשר היה צועד עם הרבנית תליט"א היו משוחחים יחדיו.

פעמים רבות מאוד היה שקוע בלימודו בשעות אלו, עד שלא היה שם ליבו אל השעון, והיה מתקשר לתלמידיו ולידידיו לשוחח עימם אודות הסוגיא שהוא כעת עמל עליה. סיפר אחד התלמידים, כי באחד מהפעמים האלו, כאשר התקשר הגרש"י בשעות הבוקר המוקדמות, ענה לו בטלפון ואמר כי הוא יחזור לראש הישיבה בעוד מספר דקות, ולבינתיים יברך ברכות התורה, התפלא הגרש"י למשמע התשובה, ואז שם ליבו כי כבר הפציע השחר, בעוד הוא היה סבור כי כעת מוקדם בלילה.

מספר תלמיד לפני כ"ב שנה, באמצע הגדת השיעור יומי נפל ראשו ונשמט באחת על השולחן ולפניו בצורה בלתי רגילה, ונראה היה כמי שהתעלף, תיכף ומיד קפצתי מחוץ לחדר השיעור רים והזמנתי שירותי הצלה שהגיעו במהרה והעירו אותו, ולאחר בדיקה נתברר שהכל כשורה ללמרות זאת רצו לפנותו לבית החולים לבירור מקיף, ולא נתרצה להם, והמשיך באמירת השיי

עור כרגיל, לאחר השיעור כשנתלוותי אליו וראה את דאגתי ממה שאירע, פתח ואמר 'לא קרה כלום פשוט שלשום עבר עלי לילה בלי שינה ואתמול כאשר היה בדעתי ללכת לישון הגיש לפני אברך ת"ח את חיבורו על איזה מקצוע בתורה והתחלתי לעיין בו מעט וראיתי שהוא כותב טוב והמשכתי לעיין בו, ולפתע הבחנתי שסיימתיו, וכבר האיר היום, לכן בשעת השיעור מגודל העייפות הסתחררתי ונשמט ראשי'.

ככורני כי למשך תקופה קצרה (כשבוע בערך) ניסה הגרש"י להחליף את סדר יומו, לישון מוקדם ולקום ב2:00 לפנות בוקר וללמוד עד שחרית, אך אמר כי רואה הוא שעדיף לו בצורה קבועה. ולמתבונן הרי זה הפלא ופלא, כיצד אדם בגילו, אשר התרגל כבר עשרות שנים לצורה אחת, יושב ומחפש דרכים להוסיף ולהוסיף ולא מסתפק כלל במה שיש בידו. מעשה זה מזכיר את שאמר הגרש"י כאשר הגיע לגיל שיבה, וכה אמר בזה הלשון: "האזה"ח הק' אומר מפני שיבה תקום, כשמגיעים לגיל שיבה צריך לקום, להתרומם! ואני כבר בגיל שיבה... בודאי שמעת כמה פעמים את מה שאנו אומרים מה הפי' הזקין דומה לקוף, קוף כל מהותו הוא חיקוי.. הוא מחקה את מה שהוא רואה... ע"ה גמור, כאשר הוא מגיע לגיל זקנה - ה"ה מחקה את מה שעשה אתמול ושלשום... אין לו שום התחדשות... אבל ת"ח כל זמן שמזקינים דעתן מתוספת עליהן, והמלך דוד זקן אע"פ שזקן הוא מלך!... כל יום בהתחדשות... ברעננות", כך אמר בתובעו את עצמו, וכמה נאים הדברים כשהן יוצאים מפי עושיהן.

מידה זו שלא להסתפק ב"מועט" ברוחניות, הייתה טבועה בנפשו, תמיד תבע מעצמו עוד ועוד, כאשר היה קובע לעצמו זמן מסויים לקום בו ממנוחת הצהריים וללמוד, והיה ואם ארע שהתעורר מספר דקות מאוחר יותר היה אומר באכזבה מרובה "מה יהיה, מה יהיה, מה יצא ממני? א'שטיק עם הארץ?...". כן רגיל היה להתבטאות כאשר רבו מחברי הספרים שבקשו ממנו הסכמה לספריהם, היה אומר בצער "מה יהיה, אני צריך כל היום לכתוב הסכמות על ספרים של אחרים, ואני לא יוכל להוציא ספרים שלי?".

שיעוריו של הגרש"י הלא הן מן המפורסמות, כיצד צלל בהם לנבכי הסוגיא בעומק וברוחב, כאשר נגע בכל פרטי הסוגיא ובכל נקודה ונקודה, ולא הותיר דבר וחצי דבר עמום ובלתי מוסבר. ספריו הנודעים "זאת ליעקב" על הש"ס התקבלו בקרב בני התורה בצורה נדירה, וישנם בתי מדרשות אשר ספר זה מהווה עבורם ספר יסוד לסוגיא. ראשי ישיבות ומרביצי תורה רבים היו מבקשים מהגרש"י שימסור להם בכתב את שיעוריו על סוגיות הש"ס, ואמרו כי לאחר לימוד הדברים לא נותר להם בסוגיא דבר אחד קטן שאינו מחושבן היטב במהלך הדברים.

כאשר הגאון רבי אברהם אוזבנד שליט"א מעורר את תלמידיו בישיבתו בריוודל בארה"ב בענין עמל התורה וכח החידוש, חוזר הוא תמיד כי בחור חשוב צריך שיהיה באמתחתו מה להגיד כל עת כאשר שואלים אותו, והוא מספר דוגמא לדבר, שכאשר הגרש"י למד בישיבת חברון, הז"ד דמן לו פ"א להצטרף לנסיעה עם ראש הישיבה הגר"י סרנא בדרכו לביקור אצל הגר"א לאפיאן. ובנסיעתם, כאשר ישב הגר"י סרנא מקדימה והם ישבו מאחוריו, פנה הגר"י ואמר "בורנשטיין זאגט תורה", ומיד התחיל הגרש"י לדבר בלימוד כל הדרך, וכלשונו "הוא דיבר כמו מכונה", בלא שהכין כלום.

מספר תלמיד העיד בפני ת"ח נאמן, שהיה נוכח כאשר הגרש"י היה בשנות העשרים ושהה

עמו אחד מגדולי ראשי הישיבות, והייתה עידנא דחדוותא ביניהם, ואמר הגרש"י לאותו ראש ישיבה "כל דף שתפתח אתן לך קושיא עליו", וכך עשו, ובמשך כארבעים וחמש דקות שאל עשרות קושיות בסוגיות קלות וחמורות שבש"ס.

עובדא הוי כאשר למדו בסדר ב' פרק שור שנגח את הפרה, נתקשו באחד מדברי הראשונים, וניגשו אל הגרש"י ושאלוהו זאת, ומיד באר להם את כל הענין לעומקו תוך שליטה נוראה בכל היקף הסוגיא. אחד מהתלמידים שהיה נוכח באותו מעמד לא התאפק ושאל "אימתי עסק רה"י בסוגיא זו", השיב הגרש"י לפני ג' שנים, המשיך הלה ושאל ואיך זוכרים לפרטי פרטים אחרי כ"כ הרבה זמן, השיבו במשפט הממצא את מהותו 'זה כל כך מתוק איך אפשר לשכוח'. ובהקשר לזה יש להוסיף את שענה הגרש"י לאחד מתלמידיו ששאל אותו כיצד ניתן לזכור את הלימוד, ענה לו הגרש"י הלא הוא פסוק מפורש, אומר דוד המלך "לעולם לא אשכח פיקודיך כי בם חייתני", כאשר מרגישים וחיים את ה"כי בם חייתני", ממילא "לעולם לא אשכח פיקודיך".

דרכו בקודש היתה שכאשר הזכיר בשיעור איזה מימרא של גמ' או יסוד בתוס' וכיוצ"ב, היה מקדים ואומר דבר זה נמצא ב..... והראה את המקומות שבש"ס שמובאת מימרא זו, וכן דברי תוס' הללו נמצאים בגיטין ב. כתובות צב: ב"מ יג וכדומה. ואולי אפשר להוסיף בזה, כי לשונו של הגרש"י בשיעוריו כאשר הביא מדברי רש"י או תוס' משהו אמר במתק לשונו "העתיקו עצמכם לדברי התוספות, רבותי", הגדרתו הייתה "העתיקו עצמכם", עד עתה הייתם מונחים כולכם בתוך דברי הגמרא וכעת העתיקו את מקומכם, כאדם העובר מבית לבית.

למרות שכל דברי התורה שעמל בהם היו לנגד עיניו, אולם דבריהם של רבותיו ויסודותיהם היו ממש חקוקים בעצמותיו באופן נפלא, והיה חוזר עליהם באותה לשון ממש שנאמרו, ופעמים נאמרו באידיש, ואמרם באידיש כפי שנשמעו ולאחר מכן תרגמם ללשון הקודש, [והיו ביטויים אידיש שאמר שקשה למצוא להם תרגום גמור המבטא את כל המשתמע מהדיבורים]. ושי' מעתי מפה קדשו מספר פעמים 'יסוד זה שמעתי מר' חיים ז"ל לפני קרוב לשישים שנה' וכן התבטא על יסודות ששמע מר' חיים שמואלביץ בשנת היותו לאיש.

לאחר אחד השיעורים ניגשתי ושאלתי שאלה על הדברים שנאמרו, נתחייך הגרש"י ואמר, במחזור הקודם שאלת זאת בנוסח יותר טוב, והוסיף, עמדת אז במקום פלוני...

בשנים האחרונות נוצר קשר חזק בין הגרש"י לבין הגה"צ רבי דב יפה זצוק"ל, והגר"ד העריצו בצורה מופלאה, ובכל פעם שנפגשו ביקש ממנו לשמוע עוד ועוד, ואמר לו פעם "חבל שאני לא גר בב"ב, הייתי בא כל שבוע לקבל מהרב". ובאר את פשר הערכתו לחידושי התורה של הגרש"י "הנה הפסקי תוס' במסכת מגילה (אות לה) אומרים אין נאה לדרוש ברבים אלא למי שידע כל התורה כולה שנאמר מי ימלל גבורת ד' ישמיע כל תהילתו, (והוא ממכות י.), והגרש"י שזכה לידיעה מקיפה בתורה הקדושה, הן בהלכה הן במחשבה, והן במוסר, בצירוף יראתו הטהורה, ולבו הגדול, לו ראוי למלל בגבורות ד'". ופעם אמר שזה פלא איך שהגרש"י כ"כ מרבה לחדש ועם זאת כל חידושו מתיישבים על הלב. וכאשר שמע אותו שר בערגה, התבטא ואמר "זה לא שר' שמואל יעקב שר, התורה הקדושה שרה".

דרכו בקודש הייתה שלאחר סיום השיעור יומי היו נושאים ונותנים עמו על השיעור, ופעמים רבות לא היה מספיק להיכנס לתפילת מנחה בהיכל הישיבה והיה פונה להתפלל בבית הכנסת

תפארת ציון הסמוך לשיבה, בעודו ממשיך לישא וליתן בעומק הסוגיה, ובאותו שעה היה כולו נמצא בעולמות של תורה, במידה זו שכאשר התחיל לרדת לכביש והיו כלי רכב באים לעברו במהירות נדרשנו פעמים רבות לתפסו ולעצרו שלא ימשיך בדרכו לעברם.

באחד השיעורים אמר סברא עמוקה מאוד ולא זכיתי להבינה ודנתי לפניו עליה, ובני החבורה הצטרפו להשיב על הסברא והייתה סערה גדולה בשעת השיעור, לאחר שנסתיים השיעור ובאו בני החבורה להמשיך לישא וליתן עמו על אותה סברא, הקדים ושאל רבותי כמה זמן חשבתם על סברא זו, וכשהשיבוהו - כמה רגעים, אמר משפט המגלה רבות על אופן לימודו ושקיעותו בלימוד, וכה התבטא "אני כבר ארבע ימים חושב על עומק סברא זו, אוכל עמה ישן עמה, הולך עמה, כמעט בלא היסח הדעת, האם בכמה רגעים ניתן לומר בודאות שאינה מובנת, במטותא מינייכו תעינו בדברים עוד פרק זמן ואז אפשר שתסכימו לסברא זו".

בהיותו בחור בישיבת חברון למד עם אחיו של הגאון רבי ברוך שמעון סלומון זצוק"ל - הג"ר מאיר שליט"א, והיה מעשה שהגר"ש שהיה אז מוותיקי השיבה שאל שאלה שהתפרסמה בישיבה, והגרש"י תי' עליה, והחברותא שלו - אחיו של הגר"ש העביר את תירוצו להגר"ש, ההגר"ש נגש באמצע הסדר לדבר אתו בלימוד על זה. ואמר הגרש"י "כאשר ראיתי אותו מת-קרב לעברי חשתי כי אני עומד להתעלף, שהוא יגש אלי?", וכאשר סיפר זאת עדיין היה חי את הדבר הזה, ואמר כי כל כך רצה קשר איתו, וראה כי חלומו מתגשם ולכן כ"כ התרגש.

סיפר הגרש"י פעם אחת "הייתה לנו מחברת שהייתה מונחת על החלון בישיבה, ובכל פעם כאשר לאחד מאתנו הייתה קושיא מחוץ לסדר הלימוד, הוא רשם אותה במחברת, והשני היה מגיע ועמל ליישב את הקושיא ולכתוב את התשובה על המחברת, ואח"כ כשהיינו לומדים היינו פותחים את המחברת ולומדים את התשובה, ואח"כ נגשים למו"ר ר' חיים שמואלביץ או למו"ר ר' נחום פרצוביץ' לדבר על הקושיא והתירון".

סיפר ידיו מנוער הגאון רבי חיים וולקין שליט"א, כי למשפחת וואלקין קשר חם עם אדמו"רי בית גור, ואני זכיתי ליחס חם מהאדמו"ר ה'בית ישראל', ודאגתי להכניס את הגרש"י, וה'בית ישראל' מאוד חבב אותו, הוא היה נכנס אליו הרבה. הוא היה הולך לתפילות בגור מדי פעם. פעם אחת התבטא האדמו"ר להרב חיים כהן (דיין בניו-יורק) 'האברך הזה יושב לי על הלב'. פעם אחת הוזמנו (כנראה ע"י הגבאי הרב שיף) יחד לשתות כוס תה אצל הרבי בשבת חול המועד פסח, והיה זה זכיה גדולה, כאשר ישבנו הגיש לנו תה ועוגה, והדגיש שהעוגה אינה מזונות אלא שהכל, ודחק בנו לברך לשתות ולאכול חתיכה גדולה. כאשר סיימנו אמר הרבי 'תעשה ברכה אחרונה', ורש"י ברך 'בורא נפשות וכו', יצאנו מחדרו ובעודנו עומדים במדרגות שמענו את הרבי קורא לנו 'והלכת בדרכיו', ואז הבנו את כל מה שהיה ואת כוונתו המקורית, הוא רצה שהגרש"י יברך 'בורא נפשות' בכדי שיוכל להלביש ע"ז ברכה, שכמו שהקב"ה בורא נפשות כך 'והלכת בדרכיו' וגם הגרש"י יזכה ל'בורא נפשות'. ואמנם הוא לא זכה רש"י לזרע של קיימא אבל קיים את המצוה וזכה לנפשות רבות בכל עולם התורה והעמיד תלמידים למאות בעשרות שנות הרבצת תורה וברא נפשות הרבה.

"איזו היא עבודה שבלב הוי אומר זו תפילה", תפילה הינה "עבודה" כפשוטו. הרבה קולמוסין נשתפכו לנסות ולתאר את עבודת התפילה של הגרש"י, במסגרת זו נביא מעט בענין זה.

מפליא ביותר היה לראות כיצד אין שום חילוק והבדל כלל האם הוא מתפלל במקומו הקבוע בהיכל הישיבה, או תפילת מעריב בחתונה, או בכל מקום אחר. תמיד היה ניצב בהכנעה מרובה ומאריך בתפילתו בדמעות ומתוך לב נשבר. היטיב להגדיר זאת הגר"ב רימר בהספדו, כי אצל הגרש"י הייתה כל תפילה נעילה. שחרית, מנחה, מעריב, כל תפילה ותפילה הייתה "עבודה" כפשוטו.

סיפר תלמידו הרב אברהם פינזל, כי באחד הפעמים שהיה הגרש"י מאושפז בבית החולים, והיה מלופף ביסורים קשים, ארע פעם אחת שהגיעה עת תפילה המנחה ולא היה באפשרותו להתפלל, שמע כי הגרש"י לוחש דבר מה, היטה אוזנו והקשיב, וכה היו דבריו "רבונו של עולם, אם רצונך לתת עלי יסורים, תן. אבל בקשה אחת, את התפילה שלי אל תקח ממני", כך אמר מספר פעמים בשפת האידיש.

בהזדמנות אחרת שהיה מאושפז בביה"ח איכילוב, ומחמת הענין הרפואי שם לא יכל להתפלל שחרית בזמן הקבוע במנין שם, ובאכזה גדולה הצטער מאוד על כך שהפסיד את התפילה במנין, ויצא מחוץ לבית החולים לברר היכן יש מנין קרוב, וחיפש שעה ארוכה עד שהתברר לו כי בכל האזור אין מנין, ושב לחדרו בצער עצום, ואז ירד לבית הכנסת להתפלל ביחידות. ובתוך כדי המעשה פלט לי הגרש"י ואמר כי מיום עמדו על דעתו לא קרה כדבר הזה שהיה באפשרותו (מצד בריאותו) להתפלל במנין ולא התפלל. ובמשך כל אותו היום לא נח ולא שקט בחשבון נפש מדוע ארע לו כדבר הזה.

כאשר נבוא לתאר במעט את עבודת המוסר של הגרש"י, אשר כל ימי חייו היה לומד וחי מוסר, אי אפשר שלא להתחיל עם עבודת ימי האלול. תלמידיו בודאי זוכרים את אותם רגעים לפני פפילת שחרית מידי יום ביומו בחודש אלול, כאשר היה הגרש"י מקדים להגיע לישיבה הקדושה - ישיבת קרית מלך, כחצי שעה לפני השעה שהיה רגיל להגיע בה, ובזמן זה היה יושב במקומו בהיכל הישיבה ובדמעות שליש היה לומד בקול חוצב להבות אש את הספר "שערי תשובה". בניגון שובה כל לב, ובבכיות ממש, היה זועק את לשונו של הרבינו יונה "כי הייתי על הנפש היקרה אכזרי". וכך מידי יום ביומו היה מגיע להיכל הישיבה, במשך כל חודש האלול.

ועוד משחר נעוריו נודע הגרש"י לאיש של מוסר בכל הווייתו, כאשר היה משתתף בקביעות בשיחותיו של רבו הגר"ח שמואלביץ, עוד טרם למד בישיבת מיר, וכן בשנים המאוחרות יותר היה הולך בקביעות לשיחותיו של הגר"ח זיצי"ק, כן השתתף בשיחותיו של הגרב"צ ברוק, ועוד.

מספר ידיד נעורים של הגרש"י "המוסר שלו בישיבה היה להפליא, כל סדר מוסר לומד היה בקול רם ובניגון שחדר לעצמותינו. ובפרט בחודש אלול היה יושב בשאגת הארי, כמו שר' ישראל אומר 'בשפתיים דולקות' פשוטו כמשמעו. אני זוכר היינו בחורים צעירים, ופעם אחת בערב ר"ח אלול הייתי צריך ללכת לרחוב יפו בשביל לרכוש משהו, ונגשתי לידידי הגרש"י

ושאלתי אולי ירצה לבא איתי וללוות אותי לשם. הוא הסתכל עלי ואמר לי בזה הלשון 'אני כבר שבועיים יושב כאן בקדושה ובטהרה, ואתה רוצה להציע לי ללכת לרחוב יפו?', וזה היה עוד בבין הזמנים טרם התחיל זמן אלול.

בהספדו סיפר הגר"י טוקר, שמנהג הבחורים בישיבת חברון היה, לאחר ההקפות בשמחת תורה היו עולים לביתו של המשגיח הגאון רבי הירש פאלי, ושם ישבו גם הגר"ש שבדרון והגר"מ חדש, והיה הגר"מ אומר דברי התעוררות בפני הבחורים. בשנה אחת באמצע המעמד נכנס למקום הגר"ר יהודה שינקר, שהוא היה הבעל תפילה בחברון בימים נוראים, ועמד שם על ידו הגרש"י, ואמר הרב שינקר לראשי הישיבה בהצביעו על הגרש"י "הבחור הזה עמד לידי בימים נוראים ובכה כמו תינוק, וזה עשה עלי רושם גדול מאוד". ואכן הרגש החם שפעם בלבבו של הגרש"י היה משתפך והויר רושמו על כל הסובבים, וכאשר היה פותח פיו בתפילות הימים הנוראים הרי מיד געה כל העם בבכי עצומה.

ומנעוריו ממש הוכר הגרש"י בכח הרגש שבו. וכאשר הסתלק מרן הגר"ז הלוי זצוק"ל, היה אז הגרש"י עוד טרם גיל בר מצוה, וחבריו בקשו לקיים עצרת התעוררות בישיבה אצלם על הגר"ז, והגרש"י נבחר להספידו. וסיפרו המשתתפים כי לא היה זה בדיחה כלל, אלא התעטף הגרש"י בטלית כמנהג המספידים, ועמד במקום ובכה והספיד את הגר"ז.

כח הרגש שלו התבטא גם בניגוניו, אשר ט"ו שיר המעלות חיבר רבינו במהלך ימי חייו. כולם אאו מליבו הטהור אשר התרגש מאוד וממילא התנגנו לו הניגונים מעצמם. יש ניגון ידוע שחיבר הגרש"י על הפיט הנאמר במוצ"ש - "במוצאי יום מנוחה", ניגון זה התנגן לו בעיצומה של מלחמת יו"כ היה זה מוצאי שבת כאשר המצב בארץ ישראל היה מתוח מאוד וחיי רבים ללויים היו בסכנה. ופיט זה מדבר כולו על בקשה להצלת הכלל, ואמר אותו אז הגרש"י בה־תרגשות ובבכיות, ותוך כדי הבקשה התנגן לו הניגון. וכן ניגונים רבים נוספים, לא התיישב הגרש"י לחבר, אלא כאשר התרגש ופרץ הרגש חוצה, התנגן לו הניגון הזה מעצמו.

כמו־כ ניגון מיוחד יש לו להגרש"י על מטבע התפילה בימים נוראים "וידע כל פעול כי אתה עעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו", סיפר הגרש"י כי נגון זה התנגן לו כאשר היה שרוי בשמחה עצומה לאחר שסיים לכתוב את ספרו "זאת ליעקב" על מסכת קידושין, ונשלמה מלאכתו ההורד לבית הדפוס, ישב אז הגרש"י בחדרו והיה שמח שמחה גדולה, ומתוך השמחה הזו התנגן לו הניגון "וידע כל פעול". ובזה ניתן לראות נקודה נוספת, כי מעשה זה לא היה כלל בתקופת הימים הנוראים, ובכל זאת מה שעמד לו בראש בשעה זו, היא הבקשה והציפייה התמידית לראות במלכות ה', וזה פרץ לו מתוך השמחה של תורה שהיה לו בשעה זו.

כוחו היה גדול מאוד בעולם הנגינה, וניגוניו היו מרגשים וסוחפים את כל השומעים לאהבת ה' ודבקות בו. בהזדמנות אחת אמר כי לדעתו הדרך הטובה ביותר להחזיק היום את צעירי הצאן ולחברם לשורש החיים היא ע"י חום ורגש, ועל כן הרבה לשיר מניגוניו בהזדמנויות שונות בפני תלמידי הישיבה, וגם בשיעורי חומש שמסר לבחורי הישיבה מידי תקופה, היה ביני לביני שר ומנגן.

שח תלמיד קרוב, כי פעם אחת בערב יום הכיפורים הביא מתנה לרבו הגרש"י קיטל וטלית חדשים, את הקיטל לבש כבר ביו"כ ואילו את הטלית לבש רק ביו"ט סוכות, ושאלו אותו מדוע

גמילות חסדים - מידות - ענווה

ידוע לשונו של הרמב"ן באגרתו "וכאשר תינצל מן הכעס תעלה על ליבך מידת הענווה", הרי לנו כי ב' מידות אלו חד הן, ולא תמצא הענווה אלא במי ששומר עצמו מן הכעס. ואכן אצל רבינו זיע"א לא היה שייך המושג הזה "כעס", מעולם לא ראוהו מרים את קולו, ומעולם לא היה שייך אצלו משהו מן המשהו מן הכעס.

וכפי שהעידה הרבנית תליט"א, כי מעולם לא ראתה אותו כועס, מלבד פעם אחת כאשר הלכה עמו יחד לבדיקה רפואית, וכאשר נכנס לחדר הורו לה הצוות לצאת מהחדר, ואמר רבינו כי בזה יוצר חשש יחוד, וענו לו "כאן יש כללים, אין באפשרותה להישאר", אז אמר רבינו בנימת כעס "איזו מין חוצפה היא זו, וכי יכולים לחייב אותי לעבור איסורים? אני קם והולך!". ותקיפותו עמדה לו שסידרו הענין ע"י שהשאירו את הדלת פתוחה במקצת.

אך במהלך כל ימי חייו, היו כל הליכותיו ברוגע ושלווה מופלאה, בהכנעה ובענווה. מעולם לא תבע את כבודו, ולא חש מושפל או נבזה, כי כל זה היה ממנו והלאה.

ככורני פ"א שישבתי עמו ביום שישי לארוחת הצהריים, ולפתע דפקו בדלת שני אברכים חסידיים, ובקשו לשוחח עמו מספר דקות. רבינו הגיע אליהם לדלת ונכנס עמם לסלון, וכך שוחחו מספר דקות. התברר, כי בראשותם עומד ארגון המעודד מבחנים לילדים על המשניות, והם קבלו ממנו מכתב המעודד את פעילותם, ופרסמו זאת בשער בת רבים בכל בתי הכנסיות, וכעת הם באו להודות לרבינו על המכתב שכתב להם. שאל אותם רבינו על איזה מכתב מדובר, ההראו לו את המכתב. התפלא רבינו ואמר, מעולם לא כתבתי מכתב זה. והיה לפלא. תוכן המכתב היה משפיל מאוד, ונגע בנקודות כואבות אצלו, כאשר עיקר תוכנו היה בכך שמספר כי בחן את נכדיו על המשניות, והם ידעו בצורה יוצא מן הכלל בזכות הארגון הנפלא, ונכנס עמם יחד לגדולי ישראל להראות להם עד כמה הם יודעים את המשניות, וגדולי ישראל מאוד נהנו וכו'. ומלבד עצם ההשפלה ללעוג לו בצורה כזו, על כך שכביכול בחן את נכדיו, הרי מי שהכיר את רבינו, אשר כל מכתב שלו וכל מילה היוצאת מתחת עטו, היה הכל מלווה בדברי חז"ל ובדברי עומק, ולא היה דרכו לכתוב דברים בסגנון שכזה "הלכתי עם נכדי לגדולי ישראל להראות להם את ידיעתם". והמעשה היה, שאחד מחוצף החליט לעשות כן, במטרה לזלזל ולבזות את רבינו. וכאשר סיים לשמוע את המעשה ולראות את ההשפלה שנעשתה עמו, והבין כי המכתב כבר פורסם בשער בת רבים, חזר לשולחן במטבח, שאלנו אותו מה הם רצו, וסיפר לנו כאשר בת צחוק על פניו, וזה היה לשונו "אחד חמד לי לצון, והחליט לעשות צחוק, ופרסם בשמי מכתב לארגון הזה. נו, שוין, העיקר שיביא תועלת!!!" וחזר לשגרת היום כרגיל לחלוטין, לא כעס אף לרגע, ולא השתנה מאומה במצב רוחו. רגע אחד לאחר ששמע זאת, כבר שכח מכל הסיפור.

כן ראינו פ"א, כאשר אינשי דלא מעלי הפיצו בחוצפתם על רבינו כתבי פלסתר. היה זה באמצע שמחת שבע ברכות אחת כאשר הראו לרבינו את הפש' קוויל. רבינו קרא מתחילה לסוף, הגיב במשפט אחד ואמר "כולו שקר, אין כאן אפילו מילה אחת אמת", והמשיך כרגיל. לא כעס כלל,

אמר את שלו, והמשיך הלאה הכל כלא היה כלום.

מעשים רבים מיני ספור ניתן לספר על מידתו זו, אשר אף במצבים בהם עפ"י דרך הטבע הפשוט היה עליו לכעוס או לכה"פ להראות משהו מן הכעס, הרי ששלוות פניו לא השתנתה במאומה. רוב המעשים לא ניתנים לספר ברבים, אך היוצא מכל אלו הוא, כי לומד תורה אשר נפשו דבוקה בתורה ובנותנה, הרי לא מחשבותיו מחשבותינו.

בעוד שטבע מזגו של רבינו היה חם, וכפי אשר בלט מאוד לכל הדברים שבקדושה אשר כאב לו מאוד מאוד, וכפי אשר התבטא ואמר בתקופת הגזירות הקשות על עולם התורה: "כמדומני שמצד כללי הרפואה מותר לי לדלג על ברכת 'ולמלשינים', משום שזה מסוכן לי ללב" (כמובן שלא נהג כך למעשה), ואכן ראינו בברכה זו כיצד שפך ליבו בתחנונים ובדמעות.

כן סיפר בן משפחה, כי בשבתות שהיה מגיע לתל אביב לבית חותנו, והיה צועד ברחוב וראה כלי רכב נוסעים בעצם יום השבת רח"ל, היה מסובב פניו לא הקיר ואומר לעצמו בזעזוע "ש-ב-ת". לא היה זה בתורת מחאה בעובר העבירה, אלא תוצאה מחום ליבו וזעזוע עמוק שלו על חילול השבת בריש גלי.

ענוותנותו של רבינו הייתה מופלאה עד מאוד, לא היה בו ולו שמץ של קורטוב התנשאות על בן שיחו, אף אם מדובר היה בצעיר ממנו בעשרות שנים, היחס היה יחס שווה, יחס של חבר וידיד. וכך הרגישו הם כלפיו, לאחר שזו ההרגשה שנתן ושידר להם.

וגם כאשר ישב בשולחן אחד עם צעירים ממנו בגיל ובחכמה, היה משוחח עימם כאילו הם שוים אליו בדיוק. היה ניתן לשמוע אותו משוחח עם אחד על איזה סוג תרופות הוא נוטל, ואיזה הוא, תוך כדי השתתפות והתעניינות במצבו של השני, ולא חש בכך כל השפלה מכבודו.

היה מכבד כל אחד כבוד אמיתי. פ"א בא לביתו ת"ח אחד הצעיר ממנו בעשרות שנים למסור שיעור במסגרת מנין שהתקיים בחג הפסח. הת"ח הנ"ל איחר במספר דקות, ורבינו שכפה"נ צצה להעיר את תשומת ליבו לכך שאין זה מן הראוי, ניגש אליו אחר השיעור, ולאחר כל השי" בחים וההודאה על השיעור אמר לו "אבל למה לא הגעת עוד 10 דקות לפני זה, היינו שומעים אותך עוד 10 דקות, זה הרי כ"כ גשמעק", ולאחמ"כ אמר לו "אתה עושה לי חלישות הדעת כשאני שומע את השיעורים שלך".

פ"א סיפר לו תלמיד, ששמע מת"ח א' שליט"א שאמר על עצמו בר"ה, שהוא חש כי הקב"ה כה גדול, ומה הוא דורש מאתנו, ומה אנו ממלאים תפקידינו בעולם" וכאשר חשב כן פרץ בבכי. נענה רבינו ואמר "אם הוא כך אומר, אנן מה נענה אבתריה". ובאמת חש כן רבינו, ולמרות שאותו ת"ח צעיר מרבינו בעשרות שנים, מ"מ באמת ראה רבינו כי אם אותו ת"ח כך אומר על עצמו א"כ "מה נענה אבתריה".

י"פר אחד הת"ח שהיו בקרבתו והוא צעיר ממנו בשנים רבות, פ"א ניגש אלי רבינו לאחר תפילת שחרית בשבת ואמר לי "בפרשה מוזכר שמו של אחד השבטים ששמו כשמך, ראיתי מה רש"י אומר שם, אני חושב שכל מילה שם אפשר לומר גם עליך".

הנהגה זו של "כבוד" לחבירו, הביאה אותו לנהוג לקרוא לכל אחד ואחד בשמו הפרטי, ולא יכל

לשמוע שקוראים בשם המשפחה.

אמר פעם, שהוא אינו כותב בספריו אף פעם "כמו שכתבנו", או "כמו שביארנו", אלא כמו שנתבאר לעיל, וכדו'. כמו"כ אמר, שכאשר מציין לעיין בספר אחר, כותב "עיין שם ושם", אך כאשר מציין לעיין בספר שלו במקום אחר כותב "ראה משנ"ת", ולא כותב עיין. ואמר שזה "מיחזי כרמות רוחא" לכתוב עיין, וכי בספר שלי צריך לעיין, מספיק לראות.

נוהג היה רבינו בסעודת שבת ליטול ידיו אחרון, לאחר שכל הסועדים כבר נטלו ידיהם, בכדי להמעיט ב"הפסק" שבין הנטילה לברכת המוציא. ומשבת אחת שמתי לב כי הפסיק ממנהגו זה, ואדרבה הקפיד ליטול ידיו ראשון, מיד לאחר שנגמר הקידוש אמר כרגיל בנעימות קולו ממתוק "בבקשה, נטילת ידיים", ומיד היה קם ליטול ידיו. ולא ידעתי מעיקרא מאי קסבר ולב" סוף מאי קסבר. אך לימים התבררה לי פשרה של הנהגה זו, ומפיו שמעתי.

היה זה בליל שביעי של פסח תשע"ו, לאחר סעודת החג. בעוד כרבע שעה צפויים להגיע המוני בית ישראל לאמירת שירת הים ברוב עם. שאל רבינו מה השעה, והראיתי לו שבעוד כרבע שעה צפויים להיכנס. הצעתי לו, שאולי יכנס לבינתיים לחדרו ללמוד, וכאשר יגיעו אקרא לו ייכנס. הוא כבר קם לצאת לכיוון חדרו, והוסיף כי עי"ז ירויח עוד, כי בד"כ ברגע שמגיעים אנשים כבר מתחילים לדבר אתנו, ואם ילך לחדרו יוכל להרויח עוד דקות לימוד. אך לפתע באמצע הדרך חזר חזרה למקומו, והסביר לי שאינו מעוניין בזה, כי אז כאשר הוא נכנס כולם קמים לכבודו, והוא לא אוהב את זה (כלשונו). ואז אמר לי, שמשום זה הטעם נוהג ג"כ ליטול ידיים ראשון, כי "שמתי לב שכאשר אני נכנס אחרי שכולם יושבים, כולם נעמדים לי, לכך אני מעדיף ליטול ידיים ראשון, ולהיכנס כאשר עדיין אף אחד לא יושב". כל מעשיו מדודים ושקולים בפלס, לא היה מעשה סתם כך.

הנהגה מיוחדת נהג רבינו באכילתו, שלא התכופף לעבר המאכל המונח על השלחן כשבא לאוכלו, אלא נשאר יושב זקוף והקריב את המאכל לפיו. כך נהג רבינו תמיד, וגם באכילת המרק שזו מלאכה קשה, היה מניח מגבת בכדי שלא יתלכלך, ונשאר לשבת זקוף וכך במשך כל האוכל. הנהגה זו הייתה עקבית אצלו, ולא ראיתי אף פעם אוכל בצורה אחרת. אך בתקופה האחרונה הפסיק כליל מהנהגה זו. היה זה משום שבסעודת שבת אחת, דיבר אחד הבחורים בשבחו של חתן (מנהג היה לו בשבת האחרונה של תלמיד לפני העלייה לתורה, היה מזמינו לביתו ואחד הבחורים היה מדבר בשבחו), ואמר עליו כי הוא מנסה לדבוק בדרכיו של ראש הישיבה בהנהגה זו לא להתכופף לאוכל אלא להישאר זקוף. ומשבת לאחר מכן הפסיק רבינו את ההנהגה הזו כליל. מן הסתם הכריע רבינו, כי הענווה יקרה היא מהנהגה זו, וכאשר התוודע למציאות כי הנהגתו זו ניכרת לעיני הציבור מיד הפסיק ללא אומר ודברים.

לקושטא דמילתא, חש אני כי ככל שאספר ואביא בפני הציבור מעשים ועובדות על הנהגותיו הקדושות, אין זה אף כנוגע בגלימתו. הנהגותיו לא היו מורכבות מסיפורים, אלא ממהלך חיים תמידי ובלתי פוסק. הנהגתו בהכנעה ובענווה חפפה את כל פעולותיו וכל צורת דיבורו, כל הנהגותיו היו כאלו. ובעובדות אלו אין אלא בכדי להטעים מעט את מי שלא זכה להכיר, ללמוד מדרכיו הקדושות ולשאוף לכך.

זכורני פ"א כאשר אחד מתלמידיו תלה מודעה על שיעור מרבינו, כתב המודעה בנוסח "יתקיים

שיעור מפי מרן הגאון וכו", כאשר ראה זאת רבינו לא היה מרוצה מהנוסח, ובנימה תובענית כאשר בת שחוק על פניו אמר לו רבינו "מי נתן לך רשות למרן אותי?".

כאשר היה הולך לנוח בשעות הצהריים למשך שעה קלה, והיה אם ארע שהתעורר מספר דקות לאחר הזמן שקבע לעצמו היה אומר באכזבה גדולה "מה יצא ממני, א'שטיק עם הארץ..". בדומה לזה היה נוהג להתבטאות כאשר רבים בקשו ממנו הסכמה לספריהם, היה אומר "אני צריך לכתוב לכולם הסכמות על הספרים שלהם, וכך אין לי זמן להוציא ספרים שלי, ומה יצא ממני כך?".

ענין הנהגתו של רבינו זיע"א במידת "הכרת הטוב", ניתן להרחיב עוד ועוד, ויכלה הדף והעובדות לא יכלו. כל מי אשר אי פעם עשה טובה קטנה לרבינו זיע"א, חש רבינו כלפיו הכרת טובה צצומה, והיה מגיע לשמחות שלו וכו'. כן כאשר היו מבקשים ממנו להגיע למסור שיעורים במ"קומות שונים, גם כאשר לא היה בכוחו וענה שאינו יכול, כאשר שלחו אליו משהו ונזכר רבינו כי יש לו הכרת הטוב לאותו מבקש, מיד היה מסכים להגיע.

מעשה מצמרר התפרסם, כי בשנותיו הצעירות בעודו אברך צעיר לימים, הגיע פ"א לשיבת בריסק וחיפש בחור בשם פלוני, ואמרו לו שהוא לא נמצא כעת. לאחר כמה שעות שמע הבחור כי רבינו הגיע לחפש אותו, הגיע מיד לביתו לשאול מה היה רצונו, אמר לו רבינו כי הוא חפץ להזמין אותו לסעודת שבת אצלו בבית. כמובן שהוא נענה בשמחה, ובסעודה הסביר לו רבינו מדוע היה חשוב לו להזמין אותו, משום שאביו של אותו בחור דאג להרבנית ע"ה בעודה בחורה בשוייץ, והזמין אותה פעם אחת לסעודת שבת אצלו, וחיפש תמיד כיצד ניתן לגמול לו הכרת הטוב על זה, וכאשר שמע כי בנו לומד בארץ ישראל, מיד הלך לקרוא לו ולהזמין אותו לסעודה.

וכשנבוא להתחקות אחר הנהגתו זו, שמענו מרבינו זיע"א, מהיכן נשתרש בו כל כך המידה הזו, וכה סיפר. כי כאשר היה אברך צעיר, למד בחברותא עם הגר"ח וולקין שיבלחט"א, ופעם אחת קבלנו הזמנה להנחת אבן הפינה לשיבת "טעלז" בטלז סטון, וזה היה בזמן שלמדנו בחברותא, והסתפקנו אם זה ראוי לבטל סדר שלם בשביל כך, ומצד שני יש לנו הכרת הטוב כלפי טעלז, והחלטנו לשאול את ראש הישיבה רבינו הגר"ח שמואלביץ, ר' חיים שמע את צדדי השאלה, ואז פנה אל שנינו ואמר "למדוד את חובת הכרת הטוב זה כל אחד צריך לעשות לעצמו, אבל דבר אחד תדעו לכם - הכרת הטוב זה כל האדם".

והוסיף על זה הגר"ח וולקין וסיפר "באתי לבקרו בערב פסח האחרון, גם בשביל לנחמו על אחיו שנפטר ולא הצלחתי להגיע בשבעה, והוא סיפר לי על הגאונות של אחיו ועל צניעותו. ולפני שנפרדנו כשליווה אותי החוצה, פנה אלי ואמר 'אתם זוכרים מה שהרבה ר' חיים אמר לנו 'זה כל האדם' וחזר על זה כמה פעמים בהתרגשות 'זה כל האדם', גם לאחר כמעט חמישים שנה מאותו אירוע, עדיין הדהד באוזנו דברי רבו ר' חיים, ובכך נפרדנו".

קצת מהנהגותיו הקדושות:

בחודש אלול נהג מו"ר להישאר בהיכל הישיבה לאחר התפילה ולומר י' פרקי תהילים [משנ"ב סי' תקפ"א] מידי יום ברגש רב ובקול רם, ונמשך עד סמוך לתחילת סדר א'.

- ב"אשרי" אמר מו"ר זכר רב טובך יביעו' [כנוסחת הגר"א].
- בעלינו אמר מו"ר 'וכסא כבודו' תחת 'ומושב יקרו' כגירסת הגר"א [גם במוסף דראש השנה בחזרת הש"ן].
- לדור ודור נגיד גדלך וכו' ושבחך ולא ושבחך. נוסח הגר"א.
- בקדיש אמר "ומזונא רויחא" ולא "ומזוני רויחי". [על קובץ אור ישראל מח עמ' קנט דכ"ה נוסחת ר' זלמן הענא (בנין שלמה) דלא כסידורים ישנים].
- בברכת כהנים הקפיד לעמוד ממש מול הכהנים ובצמוד אליהם כשעל פניו ראו ריכוז עצום מחד והתרגשות גדולה והיה נושא ידיו ברעדה כלפי מעלה כמקבל את ההשפעה מלמעלה מתוך סערת רגשות.
- מו"ר הניח וחלין התפילין בחדרו ולא בבית מדרש, גם בר"ח הקפיד לחלוץ התפילין מחוץ לביהמ"ד, וכאשר ניגש הוא עצמו לפני התיבה למוסף דר"ח, שלח אחר שיגש תחתיו עד שמו"ע, כדי שיספיק לחלוץ התפילין ולחזור בזריזות.
- כשלמדו בשיעור ב"מ דף ג: את הרש"י "פיו שאינו מחייבו ממון. בהודאתו ולקמיה מפרש לה", שאל מו"ר מה רצה רש"י במילותיו 'לקמיה מפרש לה' והרי זה שורה אחת לאחמ"כ!!! וכ"א ימשיך ויראה, אלא שרש"י ידע שכאשר ילמדו הגמרא ולא יבינו זאת יאמרו זה הרי אינו מובן ואי אפשר להמשיך הלאה, אז רש"י אומר "תירגע" לקמיה מפרש לה.
- פעם הגיע לביתו בחור לדבר עימו בלימוד וכשסיים יצא מן הבית ללא כובע וחליפה אמר לו מו"ר שכחת את הכובע והחליפה, ענה לו הבחור לא שכחתי אלא באתי הנה ללא כו"ח, אמר לו מו"ר "זה לא צורה של בן תורה, בן תורה צריך ללכת ברחוב עם כו"ח". נב. פעם אחת הביא מו"ר בענין זה את דברי המדרש כי תלמידי חכמים ניכרין בדיבורם בהילוכם ובעטיפתם בשוק, ואמר כי בימינו "עטיפתם בשוק" היינו שלא לצאת לרחוב בלי כובע וחליפה.
- שבועות היה הרבה מדבר על ה'אהבה רבה' שהיה בשחרית כמה זמן זה לקח ואיזה התרגשות הייתה בבית מדרש.
- י"ה נשאר ער בליל הסדר והיה מדבר מדברי תורתו כל הלילה עד הבוקר. (ש.ג. עד השבת נתיים האחרונות).
- מו"ר מסר שיחה בישיבה בערב ראש השנה, וציטט לשונו של הגרי"א חבר בספר אור תורה על ספר מעלות התורה "ועיקר הזכירה לפני ה' הוא בזכות התורה. שניתנה בתקיעת שופר. שהוא הקול היוצא מן הלב הקול קול יעקב. ולכן בר"ה שהוא יום הזכרון לזכור כל המעשים ולפקוד כל יצורי קדם. צוה השי"ת לתקוע בשופר לזכור זכות התורה. שהיא העומדת לנו ביום הדין כי **אחות לנו בבית המלך**", וכשהוציא תיבות אלו מפיו [כי אחות לנו בבית המלך], קולו נשנק בבכי. בתחילת ימי הסליחות נגשתי לרה"י ואמר לי שכבר מתחילים להכין כסאות למשפט וזה בכלל לא פשוט, חושבים שר"ה זה רק ניגונים, ואחרי כמה ימים אמר לי שכתוב בירושלמי שמי שיש לו תלמידים זוכה בדין, וזה אליהו אמר 'ענני ה' ענני' בזכותי ובזכות תלמיד.

כאשר בקשו ממנו תלמידים דפים של שיעורים שלו וכדו', הקפיד להכניס את הדפים לתוך מעטפה, ואמר להקפיד שלא יתקמט הדף. ובהזדמנות ביאר שלומדים מהקב"ה שנתן את המן מכוסה מלמעלה ומלמטה.

כן כאשר הביא ספר מתנה לחתן בר מצווה, הקפיד מאוד שיהיה עטוף בעטיפה יפה, או לכה"פ לחפש שקית יפה ולהביא את הספר בתוכה. וג"כ מהטעם הנ"ל.

היה מנשק את התלמידים הקרובים בכל פעם שנפרד מהם בזמני שמחה וכו'.

בזמן האוכל תמיד היה לומד, ובארוחת הבוקר אף הייתה לו חברותא מיוחדת ללימוד בזמן הארוחה. ופעמים שהיה קורא בשעת הארוחה תולדות גדולי ישראל, גם של האדמורי"ם מסאטמר ובעלז. פ"א היה לו ספר תולדות ששמע שאומרים כי הוא לא מדויק, אמר כי אפשר לגנוד את הספר, שאין לו מה לעשות עם ספר לא מדויק. [נ.ב. כידוע שהיה הגרש"י בקי גדול בתולדות גדולי ישראל, וזה קבל מאביו זצ"ל שהגדירוהו כאנציקלופדיה של תולדות].

היה מוסר ביום שישי לקבוצת אברכים באגדות שבש"ס ולא היה מכין קודם, אלא תוך כדי ללימוד (ומשיעוריו אלו יצא לאור הספר המופלא "שיעורי זאת ליעקב - שיר השירים"), וכאשר החלו בשיעורים ללמוד פרק "חלק", התחיל להכין קודם, והסביר שזה משום שבפרק זה יש עניני אמונה, ופחד למסור בזה בלי הכנה.

וכן לא נתן הסכמות לספרים באגדה, והביא כמדומה בשם הגר"ח, שטעות בהלכה לא יבואו להתיר ע"פ הסכמה, משא"כ טעות באגדה יכול לבוא לכפירה.

נזהר בלשונו שלא לדבר כמעט מילים חדשות שאינם מלשון הקודש, וכשהיה נצרך היה מוסיף ובלשון המדוברת זה נקרא כך...

כאשר נשאר בהיכל הישיבה לסדר מוסר לאחר השיעור כללי, לא הסכים שישאלו אותו על השיעור בזמן המוסר, וזרז ללמוד מוסר.

פנינים מרבינו ראש הישיבה זצ"ל נלקט מתוך ספר שעומד לצאת לאור בעז"ה בקרוב
תשואות חן להגאון ר' זאב רוזנברג שליט"א על ששלח את החומר הנ"ל

תורה ותפילה - מערכת הקשר עם הקב"ה

אמר רבנו: "כשאתה מתפלל - אתה מדבר עם הקב"ה, כשאתה לומד תורה - הקב"ה מדבר איתך". [פ"א אמר ת"ח א' לרבינו זצ"ל שאמר את "הוורט של הראש ישיבה" ברבים, ענה לו רבנו: "זה לא "וורט" שלי, זו המציאות"...].

ההטעים רבנו את דבריו, שלפעמים רואים שיש כאלו המצויינים בתורה אבל על תפילה כתי"ק קונה אינם מקפידים כפי שצריך, וכמו"כ ההיפך, יש כאלו שמצויינים בתפילה באופן מיוחד ולעומת זאת בתורה פחות, והאמת היא, שכפי שבמערכת רגילה לא שייך שאדם אחד ידבר והשני רק ישמע, אלא כל "מדבר ושומע" [=דיאלוג] בנוי משניים שמדברים, כך להבדיל גם עם הקב"ה יש מערכת של "מדבר ושומע", אם מתפללים כמו שצריך אז הקב"ה שומע ומלמד

תורת חיים

תורה שייכת בכל מקום - גם "ברחוב"

אומר היה רבינו זצ"ל משמיה דהגר"מ פיינשטיין זצוקללה"ה, כי מה שנתקבל אצלנו להתחיל לימוד הגמ' עם תשב"ר מס' בבא מציעא ובדוקא פ' אלו מציאות הכולל דיני השבת אבידה, כדי ללמד ולחנך ש"תורה שייכת בכל מקום - גם ברחוב" ויש סוגיות שלימות מה נקרא מציאה, מה נחשב דרך הינוח ומהו דרך נפילה, אלו דברים חייבים בהשבת אבידה ואלו דברים הם הפקר וניתן ליטול אותם, ומתוך כך מתיישבת הכרה אצל תשב"ר שמציאות התורה שייכת בכל מקום, גם ברחובות ובשווקים.

"תורה דארף מען לערנן גיפטיג"

היה רגיל לחזור על המקובל אצלנו משמיה דמרן רבינו הגרי"ס זיע"א, "תורה דארף מען לערנן גיפטיג" היינו, "תורה צריך ללמוד בארסיות", עם כל העוצמה והחוזק, ולא באדישות ושוויון נפש.

[במהלך השבעה על רבינו, סיפר רעו אהובו הגאון ר' אריה לוי ר"י הנגב - שכר שכיר, על תקופת למודו עם רבינו בכולל (מקור חיים) אחרי תקופת חתונתו, ואמר בזה"ל: **"אני לא יכול לתאר לכם איזה ריתחא דאורייתא הלך שם, מלחמה ממש, מלחמה ממש"**, נאה דורש נאה מקיים, בבחינת "הוא" היה אומר].

מלחמתה של תורה

היה רבינו זצ"ל מעורר תמידין כסדרן, על ענין עמל התורה וצורת לימודה מתוך מלחמתה של תורה, והיה מוסיף בצער: "דבר שלצערינו כמעט ונשתכח בעולם הישיבות של היום", והיה מתאר בערגה רבה איך שבתקופת בחרותו היו הבחורים נלחמים ביניהם על כל סברא, ועל כל ראייה, היה איכפת להם.

והביא על כך את דברי האוה"ח בפר' בשלח בענין מלחמת עמלק, על דברי הגמ' (סנהדרין קו,א) "וילחם עם ישראל ברפידים", שריפו עצמן מדברי תורה, ובפשטות משמע שהיה רפיון דדברי תורה עצמן, אולם יעויין באוה"ח דכתב בזה"ל "ויבוא עמלק וגו' להיות שנתעצלו בתורה שנתעצלו (תענית ז) למים ואש דכתיב (ירמיה כג כט) "הלא כל דברי כאש", ולא נתעסקו במלחמתה של תורה, לזה הענישם בצימאון, כנגד בחינת המים, ובאש, המלחמה של עמלק". דהיינו, שלא היה רפיון בד"ת עצמם, אלא שריפו ידיהם ממלחמתה של תורה, למדו תורה אבל בלא אש מלחמה, וכנגד זה "ויבוא עמלק".

הלימוד היותר נעלה הוא ע"י עמל ויגיעה

אמרו חז"ל (ע"פ מחזור ויטרי תכ"ה ד"ה ר"י) על ר' יהושע שמשנתעברה אמו היתה הולכת לשמוע ד"ת, ויש להבין בזה, הלא אחז"ל (נדה ל:) שבשעה שהתינוק במעי אמו מלמדין אותו כל התורה כולה, וא"כ מאיזה טעם הוצרכה אמו לשמוע קול תורה גם בזמן זה שהוא עצמו לומד מפי מלאך.

אמנם נראה, דאף שהעובר לומד במעי אמו כל התורה, מ"מ אין זה לימוד היותר נעלה כיון אאינו בא ע"י עמל ויגיעה, ולכן היתה אמו של ר' יהושע הולכת בימי עיבורה לשמוע קול התורה בביהמ"ד ששם הלימוד הוא מתוך עמל ויגיעה, וחפצה היה שיתרגלו אזניו בדברי תורה מתוך עמל ויגיעה שזהו התכלית. (נתבאר בארוכה זאת ליעקב שה"ש עמ' עד - עה).

למיימינים בה - סם חיים

ייתא בשבת (פח, ב) "היינו דאמר רבא למיימינין בה סמא דחיי למשמאילים בה סמא דמור"תא" וברש"י שם פירש "למיימינים - עסוקים בכל כחם, וטרודים לדעת סודה", והנה 'סוד' הוא החלק הנסתר שבתורה שאינו מובן מיד אלא נקנה ע"י עמל עיון ויגיעה, ומבואר בזה ש'למיימינים' היינו כלפי חלק הנסתר שבתורה שמתגלה רק אחרי העיון היגיעה והעמקה, ואילו 'למשמאילים' היינו כלפי חלק הנגלה דהיינו ההבנה השטחית, שהוא יכול להיות בבחינה של סם המות, ומשום שאין הכל בקיאין איך לפרשו,

ולכן לפעמים רואים רח"ל שיש 'רבנים' שיודעים הרבה גמרות בבקיאות שטחית ואינם יורדים לעומקם, ויוצא עי"ז מכשולות גדולים שמוצאים היתר לכל איסור ה"י, ועל כן נקרא סם המוות, אבל המעמיקים בה אצלם התורה היא סם חיים.

"דרופתקי דאורייתא"

איתא בסנהדרין (צט, ב) "אמר רבא כולהו גופי דרופתקי נינהו טובי לדזכי דהוי דרופתקי דאורייתא", ופי' רש"י שם "דרופתקי - טרחנין, כלומר, כל הגופין לעמל נבראו: טוביה לדזכי - אשריו למי שזכה והיה עמלו וטרחו בתורה, לשון אחר דרפתקי כיס ארוך שמשימין בו מעות, כל הגופין נרתקין הם לקבל ולהכניס דברים, אשריו למי שזכה ונעשה נרתק לתורה".

וביאר רבינו זצ"ל, דבאמת שני פירושי רש"י - חדא הם, דהיינו שיצירת הנרתיק והכלי קיבול לתורה, נעשה אך ורק ע"י עמל וטירחא יתירה בעסק התורה (וכלשו' רש"י: "טרחנין"), וכל ייסרון בעמל התורה וטירחתה, ממעט מכוחו של הכלי והנרתיק לשמש בית קיבול ואוצר לא-צירת השפע הרוחני האלוקי הטמון בתורה.

תלמידי חכמים הם עצם התורה

המהר"ל (נתב"ע נתיב התורה פי"א) כתב שהתלמידי חכמים הם עצם התורה, ויש להביא מקור לדבריו מדברי הגמ' ע"ז (מ.) "א"ל מנ"ל הא, א"ל מתלתי קראי שמיע לי מרב ושמואל ור' יוחנן, ופירש"י מתלתא קראי, מג' חכמים גדולים שהם כדאי לסמוך עליהם כעל המקרא, הרי שהחכמים הם עצם התורה.

ועל פי זה יש לבאר לישנא דקרא (דברים ד, יד) "ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חוקים ומשפטים לעשותכם אותם בארץ" וגו', והנה תיבת "לעשותכם" צ"ב פירושה, אכן הביאור בזה דברש"י שם פירש, שדברי התורה החוקים והמשפטים - היינו תורה שבע"פ, וא"כ יבואר תיבת "לעשותכם" דהיינו שהתכלית של תורה שבע"פ הוא שתיעשו אתם - לאותם חוקים ומשפטים, כלומר, שתיהפכו אתם בעצמכם לד"ת ותהיו "תלתא קראי", כדברי המהר"ל שת"ח נעשה בעצמו חפצא של תורה.

רב ותלמיד

הדרך להבין דברי הראשונים היא ע"י מסירת רב לתלמיד

סיפר רבינו במעמד הכנסת ספר תורה: ידוע שבחנוכת ביהמ"ד בישיבת קמניץ, כשהעבירו את ס"ת תחת חופה, אמר ראש הישיבה מרן הגרב"ד זצוקללה"ה בעל הברכת שמואל שיקחו גם את ספר חידושי רבינו חיים הלוי, כדי לקשר תורה שבכתב לתורה שבע"פ. והעירו על כך, שאם כן יקחו גם את הרמב"ם ואת הרשב"א, ולמה דוקא את חידושי רבינו חיים הלוי?

אלא שהאמת היא שאין ביכולתנו להבין דברי הראשונים ז"ל אלא דרך המסירה הנמשכת מרב לתלמיד, ועבור הגרב"ד - התלמיד של הדור האחרון - הרי תורתו מעשיו ודמותו של הרב הם הדרך היחידה המובילה עד למשה מסיני, וכשהביא את רבו הגר"ח - נמצא שהביא גם את הגרע"א ואת הרשב"א הרמב"ן והרמב"ם.

ומכאן תוכחה גלוי' לאלו המייחסים עצמם שהם תלמידים של גדולי הדורות בדורות קודמים מתוך שלמדו בספריהם וכדומ', כי מסירת התורה באופן המועיל הוא רק כשלומד ומשמש את הרב מפייהם ולא מפי כתבם, וכמו שכתב מרן החזו"א זצ"ל בלשונו הזהב: "אין חכמה בעולמנו, בלתי אם עברה לנו דרך נשמת חכם חי" (קוב"א ח"א, קפח).

מהלכות ספירת העומר

דיני ספירת העומר, זמן הספירה. בלילה מצאה"כ ומן הראוי להקדים הספירה ככל שאפשר (עי' מ"ב תפט סק"ב), אבל לא לפני תפילת ערבית מפני שק"ש תדיר. ונוהגים לספור אחר קדיש תתקבל קודם עלינו (ויש נוהגים לספור אחר עלינו). **המסיים** תפילתו אחר שהציבור ספרו וכעת אומרים עלינו, יאמר עמהם עלינו ואח"כ יספור (הגרנ"ק, הגר"ח"ק), אח"כ יש חשש שישכח שא"כ יספור מיד (הגר"ח"ק).

החושש שישכח לספור [וכגון היודע שיצטרך להתפלל מעריב מאוחר וביחידות] יכול לספור כבר בתחילת הלילה (ויראה שלא יהי' חשש שיספור שוב בטעות וכדו'). מי שאינו מונה בציבור יעשה לעצמו איזה סימן לזכור (חיד"א. ואפשר לעשות כן בשעון פלא' וכדו').

קודם הברכה. צריך שידע איזה יום סופרים היום (מ"ב שם סקל"ב), ומ"מ בדיעבד אם אחר הברכה שמע מה שהבירו סופר וספר כמוהו יצא. [יש נוהגים לומר לשם יחוד וכו', ויש שהעירו לא לומר מצות עשה כו' משום שלרוב הפוסקים בזה"ז היא מצווה דרבנן, אלא יאמר לקיים מצות ספה"ע וכתוב בתורה כו'. ויש שאין נוהגים לאומרו].

בברכה ובספירה יש לעמוד, ומ"מ בספר מיושב יצא.

ב' ביסוד"ה (ש"ה פ"ח) "...יראה גודל מעלתה ותיקוניה הגדולים והנוראים בעולמות העליונים הקדושים הנעשים בקיומה..." (עי"ש עוד). וכ' בשל"ה שממשיך בספירה קדושה עליונה על עצמו (מועד לכל חי ס"ה א"י בשמו). וע"כ צריך להתעורר לאומרה בכוונה ובקדושה. (ובשל"ה ב' עוד שיתעורר לתשובה בספה"ע).

אחר הספירה נוהגים לומר יהי רצון.. שיבנה ביהמ"ק כו' או הרחמן יחזיר כו'. (ועי' במ"ב שם סק"י ובשעה"צ טו בטעם הדבר). ויש נוהגים לומר מזמור סז אלוקים יחננו כו'.

טעויות בספירה. טעה בספירה ונזכר תוך כדי דיבור [-כדי אמירת ג' תיבות], יתקן מיד ויאמר היום הנכון [וא"צ לומר 'היום' מ"ב שם סקל"ב]. נזכר אחר כדי דיבור יחזור ויספור בברכה. [ואם חזר וספר בלא ברכה יצא ובשאר הימים ימשיך לספור בברכה]. **החושב שטעה** ותיקן עצמו, ולמחרת ראה שהספירה הראשונה היתה טובה והתיקון טעות, יצא ובשאר הימים ימשיך לספור בברכה (הגר"ש"א, הגר"ש"א). טעה **במנין השבועות** או שלא אמר מנין השבועות כלל - מ"מ ימשיך לספור בשאר הימים בברכה [ומ"מ לכתחילה אם נזכר בלילה או ביום שטעה בשבועות יחזור ויספור בלא ברכה].

השוכח לספור. שכח לספור בתחילת הלילה יספור עד עלות השחר בברכה. נזכר ביום שלא ספר בלילה יספור ביום בלא ברכה ובשאר הימים בברכה. [וביאור הענין, שנח' הפוסקים האם ספירת יום מועילה והאם כל יום היא מצוה בפנ"ע, ולדעת הבה"ג אפשר לספור ביום, אבל כל הימים זה מצוה אחת, ולחולקים חולקים בשניהם ומצד ס"ס אפשר לספור בשאר ימים בברכה]. **נזכר תוך 13 דקות** מהשקיעה שעדיין לא ספר ביום הקודם נח' האחרונים ולמעשה יספור מיד בלא ברכה ובשאר הימים בברכה (הגר"ש"א, הגר"ש"א, הגר"נ"ק וס' מבית לוי).

נזכר בלילה לאחר"כ שלא ספר ביום הקודם (והיינו שעברו כבר לילה ויום וגם ביה"ש) יספור בשאר הלילות בלא ברכה. ונכון שיבקש מהש"ץ או מאחר שיוציאו ויכוין לצאת בברכה אם מחויב בה, יענה אמן ויספור בעצמו. [וי"א שיספור גם את הספירה של היום שהחסיר, כגון בשכח ביום הראשון יאמר ביום השני אתמול היה יום אחד בעומר והיום שני ימים בעומר].

המסופק אם לא ספר יום אחד, או המסופק האם טעה בספירה [אם נזכר ביום יחזור ויספור בלא ברכה, ואם נזכר בלילה] יספור בשאר הימים בברכה (שו"ע שם ס"ה וביאר במ"ב סקל"ה שהוא מצד ס"ס, שמא לא דילג ואם דילג שמא הלכה כמ"ד דכל יום מצוה בפנ"ע). **ש"ץ ששכח** לספור יום א' נח' האחרונים האם יכול לבקש מא' מהציבור שלא יברך והוא יברך ויכוין להוציאו ויצא בשומע כעונה או"ד שאינו יכול כיון שאינו יכול לברך בעצמו.

מי ששואל אותו חבירו כמה ימים היום והוא לא ספר עדיין, יאמר לו אתמול היה כך וכך. במקרה שאמר לו מספר הימים בלי לומר 'היום', וכן במקרה שאמר היום אבל לא מנין השבועות, לא יצא בזה ויחזור ויספור בברכה. (מ"ב שם סק"כ-כב). השואל לחבירו האם היום כך וכך לעומר וא"ל כן, אי"ז ספירה ויחזור ויספור בברכה.

נשים אינן חייבות בספה"ע, ואף לבני אשכנז שיכולות לברך על ספה"ע יש שנהגו שלא יספרו בברכה שמצוי שיטעו בו. ומ"מ אם רוצות לברך ולספור יכולות וטוב שיעשו איזה סימן לזכרון. בנות ספרד לא יברכו על ספה"ע.

קטנים מחנכים אותם לספה"ע, וגיל החינוך משעה שיודע לספור בעצמו את כל הימים (ולא שיצטרך להזכיר לו כל פעם). שכה לספור דינו כגדול כנ"ל. במקום שצאה"כ מאוחר והילדים הולכים לישון קודם פטורים מלחנכם לספה"ע (הגרנ"ק). אב הסופר עם בנו קודם שספר בעצמו, יכוין שלא לצאת בזה יד"ח. ספר עימו בסתם יספור אח"כ בלא ברכה.

דינים נוספים. הכותב מכתב לחבירו קודם שספר. לכתחילה לא יכתוב מנין הימים לעומר, ומ"מ אם כתב לא יצא בזה ויכול לחזור ולספור בברכה. היודע שיום אחד לא יוכל לספור או שודאי ישכח יום אחד מ"מ יתחיל הספירה ויספור בברכה [ואח"כ אם יפסיד יספור בלא ברכה] (הגר"ש קלוגר בס' קנאת סופרים. וכ"ד הגריש"א, הגרש"ז"א, ובס' מבית לוי). בליל ל"ג בעומר משקיעה ואילך טוב להיזהר שלא לומר 'היום ל"ג בעומר', ומ"מ אם אמר כן בלא כוונת ספירה יכול לחזור ולספור בברכה (משום שלא הזכיר שבועות וכנ"ל במי ששאלו חבירו).

כ' החינוך מצוה ש"ז. משרשי המצוה. לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה.. ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה. נצטוינו למנות ממחרת יו"ט של פסח עד יום נתינת התורה להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו כעבד ישאף צל וכו' עכ"ל.

מהלכות ימי הספירה

ימי הספירה. בין פסח לעצרת מותו כ"ד אלף תלמידי ר"ע [מפני שלא נהגו כבוד זה לזה. יבמות סב, ב]. וע"כ נוהגים בימים אלו קצת דיני אבילות [שלא להרבות בשמחה בימים אלו. עי' מ"ב תצג סק"ב].

הזמן שנוהגים בו דיני האבילות יש בזה כמה מנהגים (עי' סימן תצג, ובמ"ב סקי"ד ובביה"ל ד"ה יש האריך בביאור השיטות). הרוצה להחמיר ב' המנהגים [מפסח עד ערב שבועות או ג' ימי ההגבלה חוץ מל"ג בעומר. ולהאר"י גם ל"ג] יכול לנהוג כן. ומ"מ א"צ לעשות כן ויכול כ"א לתפוס איזה מנהג שירצה [אא"כ יודע מנהג המקום שא"כ יעשה כמוהו] (מ"ב שם סקי"ז). מי שנהג שלא להסתפר מפסח ועד שבועות ורוצה לחזור בו יעשה התרת נדרים. **הדברים האסורים הם** נישואין, תספורת, ריקודים ומחולות של רשות ושמיעת כלי זמר ג"כ נהגו בו איסור. וכדלקמן.

נישואין. נוהגים שלא לישא אשה בימי הספירה (ויש מנהגים בזה וכדלעיל ולק'). מן הדין כ"א בזמן שנוהג היתר תספורת יכול ה' לעשות אז נישואין. ומ"מ נוהגים שלא לעשות נישואין בכל ימי הספירה פרט לל"ג בעומר (ולענין חודש סיון עי').

ביום ל"ג בעומר מותר לעשות נישואין [וי"א שצריך לגמור השבע ברכות של החופה קודם השקיעה, וי"א שאפילו יתחילו הריקודים]. ובלי ל"ג יש דעות (וישאלו לחכם), ובשעת הדחק כגון שחל ל"ג בעומר ביום שישי אפשר להקל לעשות חופה ונישואין בליל ל"ג. בני ספרד מותרים לעשות נישואין מיום ל"ד ואילך. **הנוהג** אבילות אחר ל"ג (או קודם ר"ה אייר) מותר לו להשתתף בחתונה של מישהו שנוהג אז קולא (ויש שהחמירו בזה קצת).

תספורת. נוהגים שלא להסתפר (ויש מנהגים שונים באילו ימים אין מסתפרים וכנ"ל). התספורת האסורה היא תספורת הראש והזקן, אבל שיער השפם אם מפריע לאכילה מותר לספרו. הנוהג איסור תספורת בימים מסוימים, מותר **לספר** חבירו שנוהג בימים אלה היתר, ויש מי שכ' דלכתחילה אין ראוי לעשות כן. **נשים** ג"כ אסורות בתספורת, ומ"מ הנצרך לצניעות מותר [מריטת הגבות וריסי העיניים מותרת (ויש מחמירים בזה). שער הגוף לרוה"פ אסורה, ולמוניעת צער אפילו כל שהוא מותר].

קטנים ג"כ אין מספרים אותם, אא"כ הקטן מצטער (ובאול"צ הקל לקטנים). אם חל יום הולדתו של גיל 3 בימי הספירה ידחו את התספורת לל"ג בעומר (כן נהג האריז"ל. וכ"כ באשרי האיש מבית לוי ועוד). **המותרים בתספורת**. המותרים להסתפר בחוה"מ (עי' סי' תקלא, והיינו מי שהיה לו אונס מפורסם) מותרים גם בספה"ע. וע"כ מי שנשלמו ימי אבילותו בספה"ע ונצרך להסתפר מותר לו להסתפר (ויש מי שכ' שיעשה התרת נדרים וע"ע).

בעלי שמחה. **בעל הברית** מותר בתספורת, והיינו אבי הבן, המוהל והסנדק [ומותרים אפי' ביום שלפניו סמוך לערב קודם הליכה לביהכנ"ס. ואם הברית בשבת מותרים מערש"ק בבוקר. מ"ב תצג סקי"ג]. **לפדיון הבן** אין להסתפר (הגר"ש"א, הגר"נ"ק).

חתן בשבת שלפני החתונה ובימי השבע ברכות מותר בתספורת. **לאירוסין ולפגישות** י"א שאסור להסתפר (הגר"ש אלישיב ועוד) ויש שדן במקום הצורך צדדי קולא אבל אמר שיש להזהר שלא יראה זלזול במנהג (הגר"מ פינשטיין). נער שנעשה **בר מצוה** בימי הספירה. י"א שהוא מותר להסתפר (ועדיף בעודו קטן) אבל הוריו ואחיו לא, ויש עוד שיטות בזה וישאלו להכם.

תספורת בל"ג בעומר. מנהג בני אשכנז להסתפר בל"ג בעומר. ודווקא ביום (מהנץ) ולא מהלילה קודם [ויש מתירים כבר מהלילה]. כשהל' ל"ג בעומר ביום א' מותר להסתפר בערש"ק מפני כבוד השבת [אבל לא בליל ו' ובמוצ"ש]. לבני ספרד מותר להסתפר רק מיום ל"ד בבוקר. ואם חל ל"ג בערש"ק מותרים להסתפר בערב שבת [ואם יש מניעה שלא יכול להסתפר ביום ו' מותר להסתפר בליל ו']. הנהגים כהאר"י אינם מסתפרים גם בל"ג בעומר.

ריקודים וניגונים. נוהגים שלא לעשות ריקודים ומחולות בימי הספירה, וכן לנגן בכלי שיר ולשמוע שירים מטייפ וכדומה אסור. זמן האיסור י"א שהוא בכל ימי הספירה (בשעה"צ תצג, ד הביא ספק בזה, ולמעשה כך הורו הגר"ש"א, הגר"מ"פ, הגר"ש"א, הגר"ש"ו).

קטנים שהגיעו לחינוך ג"כ אין להשמיע להם ניגונים בספה"ע [וי"א שמוותר להשמיע להם דיסק עם סיפורים אף שמשובל בזה מעט שירים (הגר"ש"א)]. וי"א שאחר ל"ג בעומר יש להקל להשמיע להם ניגונים במקום הצורך (הגר"נ"ק).

שירה בפה מותרת, ויש נהגו שלא לשיר [חוץ משבתות. ויש שחילק בזה בין שירה המעוררת לריקוד לשירה המרוממת (שירי רגש)]. **שירה בחבורה** יחד י"א שאסור (הגר"נ"ק. ובס' מבית לוי הקל בזה). **שירים "ווקאליים"** (והיינו שהקליטו במכשיר שירה בפה) **אסורים**, [משום שעצם שמיעת שיר ממכשיר נחשב כלי זמר] (הגר"ש אלישיב, הגר"ש"א אורבאך, הגר"ש ואזנר, הגר"נ קרליץ). **פרקי חזנות** אסורים ויש מי שהתיר במקום שיש סיבה.

באופנים שונים. לצורך **חולה** להקל מעליו צער, פחד וכדו' מותר לנגן בכלי או בטייפ. מרכזיה של **טלפון** שבעת ההמתנה משמיעים שירים מותר להתקשר (משום שאי"ז להנאתו), וכן הנוסע **באוטובוס** והנהג מדליק שירים א"צ לאטום אזניו. **טלפון המשמיע שירים** בעת שמצלצל ג' שנכון שינתק השירים (והיינו שיעשה הצלצול לא ע"י שיר) בימי הספירה. **ללמוד נגינה** אסור, **וללמד** לצורך פרנסה ישאלו חכם.

בשמחות. בסעודת בר מצוה, ברית מילה וסיום מסכת – שירה בפה מותרת וריקודים ומחולות אסורים. וכן סעודת **אירוסין** מותר לעשות, וכן שירה בפה, אבל ריקודים ומחולות אסורים. בסעודת **שבע ברכות** מותר גם ריקודים ומחולות וכלי זמר (אם נוהגים כל השנה בש"ב בכלי זמר. ובירושלים יעוי'). חתן המגיע לשיבה בפעם הראשונה (הנקרא **'סנטוחה'**) לשיר לו כנהוג מותר, וריקודים להגר"ש"א אסור ובאשרי האיש כ' שמותר.

עוד ממנהגי ימי הספירה, **איסור מלאכה**. נהגו הנשים [וה"ה אנשים. מ"ב שם סקי"ח] שלא לעשות מלאכה בימי הספירה משקיעת החמה ואילך. והטעם משום שנקברו תלמידי ר"ע אחר שקיעת החמה והיו העם בטלים ממלאכה. ועוד טעם יש בטור לפי שאז זמן ספירת העומר ובעומר כ' 'שבתות' מלשון שבות – שבזמן הספירה יש לשבות ממלאכה (מ"ב שם סקי"ט).

האיסור הוא מלאכות **גמורות וארוכות** כתפירה, כיבוס ולקבוע עצמו לכתיבה. אבל מלאכות קצרות כבישול, אפיה, שטיפת כלים, קיפול כביסה וכדו' מותרות. **עד** איזה שעה אסור. י"א כדי קבורה, י"א שאחר שספר מותר [ויש עוד שיטות בזה. ועכ"פ מל"ג בעומר ואילך ודאי שיש להקל אחר שספר]. [יש שאינם נוהגים באיסור זה. ובבית הגר"ש"א נהגו ובבית הגר"ש"א לא נהגו].

ברכת שהחיינו. מותר לברך בימי הספירה [מ"ב שם סק"ב. וי"א שנהגו שלא ללבוש בגד חדש בימי הספירה, וי"א שגם לא לברך שהחיינו על פרי חדש. וע"כ יש המורים שלכתחילה יברך שהחיינו בשבת או בל"ג בעומר או בימים שנוהג בהם היתר תספורת, שאז מותר אף בבין המצרים]. לצורך חתן וכלה, בעל ברית [ונער בר מצוה] מותר ללבוש בגדים חדשים.

חנוכת הבית לא יעשה בימי הספירה. לבנות לשפץ ולסייד הבית מותר. **רחיצה** בים ובבריכה מותרת, ויש שהזהירו לא ללכת למקומות מסוכנים. בימי הספירה יש להזהר ביותר **בטבילת עזרא** (יפה ללב, כה"ח בשם ס' המידות).

"אהבת החברים... כ"ש שצריכים להזהר ביותר בין פסח לעצרת להיות באהבה וחיבה יתירה נודעת" (מועד לכל חי ס"ו אי"ג ועוד עי"ש).

תענית בה"ב. יש נוהגים להתענות אחרי הפסח שני וחמישי ושני (שו"ע סי' תצב). **טעם התענית** שחוששים שמא מתוך שמחה ומשתה של החג באו לידי עבירה (וממתנינים שיעבור כל חודש ניסן שאין מתענים בו ואז מתענים). אף כשאין ציבור שמתענים מ"מ אומרים הסליחות, ואח"כ אבינו מלכינו.

כשאין עשרה שמתענים כשנזכר **לשון צום** בסליחות ישנה ויאמר לשון תפילה, וכגון תענית ציבור קבעו, יאמר תפילת ציבור קבעו, וכה"ג. **כשחל בה"ב בפסח שני** מנהג רוב בתי כנסיות שא"א סליחות ותחנון, ודעת החזו"א לומר סליחות ותחנון.

פסח שני (יום י"ד באייר). יש שכ' שמנהג כשר לקרוא ביום זה פרשת קרבן פסח שני. יש נוהגים לאכול מצה ויש שאין נוהגים כן.

ל"ג בעומר. מרבית בו קצת בשמחה ואין אומרים בו תחנון (וכן במנחה שלפניו. מ"ב שם סק"ט) ומסתפרים בו כנ"ל (רמ"א תצג ס"ב). והטעם דס"ל דביום ל"ג פסקו לגמרי תלמידי ר"ע מלמדות (מ"ב שם סק"ה). ויש שכתבו שהשמחה היא שבאותו יום התחיל ר"ע ללמד את חמשת תלמידיו שהם העמידו תורה (ורשב"י היה מגדולי תלמידיו).

עוד כ' הספרים של"ג בעומר הוא יום פטירת רשב"י ובזוה"ק מבואר שיום פטירתו נקרא **יום הילולא** - שמחה, כבי הילולא של נישואין] דרבי שמעון וע"כ יש לשמוח ביום זה. (ויש בזה אריכו"ד ואכ"מ). יש שכ' של"ג בעומר מסוגל לכל הישועות מאור העליון (שער יששכר מאמר גל עיני ועיי"ש שביאר הענין ע"פ סוד).

הדלקת מדורות ונרות יש נוהגים להדליק לכבודו של רשב"י. ויש שכ' שבשעה שמדליק יאמר הריני מדליק (נרות) לכבוד התנא רשב"י "אור צדיקים ישמח ונר רשעים ידעך" ויהי נועם כו' (משמרת השלום סי' לח). יש רבים שעולים לקברו של רשב"י במירון (ויש שהזהירו שלא יהיה זה במקום זמן לימוד תורה). ובמ"ב (סוס"י תקפא) כתב **שהמתפלל על קברי צדיקים** אל ישים מוגמתו נגד המתים, אלא **יבקש מהשי"ת** שיתן עליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר. ע"כ. וי"א שמותר גם לבקש **מהצדיקים שימליצו** טוב בעדינו.

מלוקט וערוך מס' שער המועדים - ספירת העומר.

היה לעיני הגהמ"ח שליט"א - הגרי"ד ספטימוס שליט"א.

י"ל ע"י
"דברי הלכה"

להערות והארות: 052-7195338 (ויועברו הדברים לעורך ההלכות).
לקבלת דפי סיכומי הלכות במייל: divrey.haloche@gmail.com
(נשמרת במי שכתב שורותיו לתורם "אוצר ההכנה". המעונין יפה למס' הנ"ל).

מתוך הספר כאיל תערוג - מועדים ל'ג בעומר

ברלין הב' בריטלר ר' מאיר גרינימן ואני ובני שרגא נח נ"י התפללו מעריב ואמרנו תהלים ??? עכ"ד.

וידוע שהיה דעתו של רבנו שבענין נסיעה למירון [שהוא מקום תפילה גדול עם הרבה מתפללים], אף לצורכי חולה צריך שיקול הדעת ולפעמים שאלת חכם, ויש בזה הבדל בחורים ואברכים, ועם מי נוסעים ואיך נוסעים וכמה זמן יצטרך לנסוע וזמני הנסיעה.

בתפילה על הגר"ש אלישיב

בסיון תשע"א כשעבר הגר"ש אלישיב טיפול רפואי, נסע רבנו בדרך לישיבת רינה של תורה בכרמיאל לקבר הרשב"י במירון, וכשבא לשם נשאל אם רוצה לעמוד על הציון ממש או בסמוך, ענה שבלאו הכי אני רחוק ממנו כמה מליוני קילומטר... ומאי נפק"מ היכן עומדים. [ופ"א אמר דמקום הקבר עצמו הרי אינו ידוע בדיוק וממילא אין נפק"מ].

לא בשמים

פ"א נסע הגרב"צ פלמן עם קבוצת תלמידי חכמים מב"ב לקבר הרשב"י שבמירון בשליחות אחד מגדולי הדור, וראו שם כהן שנכנס לקבר, ונסתפקו הת"ח אם הם מחוייבים למחות בו. ואחרי שהכריעו דלהלכה ק"ל דקברי צדיקים מטמאים, דנו מצד אחר, דאפשר שכל מה שנודע ששם הקבר הוא ע"פ מה שגילה לנו האריז"ל ברוח הקודש, וא"כ אפשר דלא סמכינן ע"פ רוח"ק למעשה דלא בשמים היא, ואף דראוי לחוש לחומרא אבל למחות באחריני אינו חייב. **וכשאמר ד"ז לרבנו אמר**, שהכלל לא בשמים היא נאמרה רק בדבר הנוגע להלכות ודינים, שמלאך לא יכול לבוא לחדש דין להלכה, אבל דבר שנוגע למציאות (אם רשב"י שם או לא) ודאי שנאמן לברר הדבר, אף שממילא אח"כ יהיה נוגע ד"ז לדינא לגבי כהן מ"מ עיקר הנידון הוא בדבר הנוגע למציאות ולא להלכה. והראה שיסוד זה כבר כתב המהר"ץ חיות בשבת קח, א, עי"ש.

נסיעה למירון

סיפר בן רבנו, הגר"ש: היה שנה אחת, כמדומה שנת תשכ"א, היינו אז אני ואחי ר' משה ילדים קודם בר מצוה, שבאחד הימים בחודש אב ראינו את הג"ר יהודה בויאר מסתודד עם אבינו, כעבור כמה ימים אבינו אמר לנו שכעת ניסע למירון. הוא ואנחנו - שני הבנים.

נסיעה למירון לא היתה תענוג אז בכלל... כחצי יום של נסיעה בשלוש אוטובוסים, ולבסוף הגענו למירון יגעים. ושם ישנו משך שלושה ימים על הרצפה בלי שום מזון, יחד עם פשפשים רבים, אכלנו לחם צר שקנינו, וכדי להתפלל במנין ירדנו לכפר למטה שם היו אז מנין מתפללים. רבנו למד כל היום בלי הפסקה בציון עצמו, ובבוקר למד אתנו קצת זמן. קצת אתי קצת עם אחי. אני למדתי בהמשך הבוקר וקצת מהצהרים חברותא עם אחי ר' משה ולקראת הערב יצאנו קצת להרים, היה זה רחוק מנופש ממש. למעשה, מעולם לא אמרו לנו מה הסיבה שהחליט פתאום לנסוע, אבל ההשערה היתה שהיות ובאותה תקופה היו קייטנות של שבוע ויותר לבני נוער צעירים בבני ברק, שאורגן על ידי ארגוני נוער פא"י וכדומה, והפיקוח ותוכן הקייטנה לא היה מתאים לבני תורה, מאידך, כמעט כולם השתתפו בה, כולל משפחות בני תורה, אני משער שהוא העדיף שנהיה רחוק יותר ובכך לא נבקש ללכת לקייטנה...

[לימים אמר רבנו שהעיון לישון שם רק אחרי ששמע מהמבנים שגופו הטהור של רשב"י קבור עמוק מאוד משם, דבלא"ה לא היה מעיז להיות שם מחמת הקדושה העצומה שיש שם].

ענין השמחה בל'ג בעומר

רגיל היה רבנו להביא את דברי הרמ"ע מפאנו (מאמר מעיין גבים עניני ספירת העומר ליל ל"ג), דכ' וז"ל "והנכון כי היום הזה ראוי לשמחה בו ושלא לאמר תחנה כמו שהיה פשוט לחכמים הראשונים ומה לא תזוע... אלא ידוע במקומו שאף על רבן [רבי עקיבא] נקנסה מיתה לבו ביום ופסקה בשבילו שבטלה הגזרה, דין הוא לשמחה ביום שהרב ניצול".

ל'ג בעומר שחל ביום ראשון

אמרו לרבנו ששאלו להגר"ח קניבסקי כשיוצא ל'ג בעומר במוצ"ש. ואפשר כבר להסתפר ביום ו' כדברי הרמ"א, האם אפשר להסתפר כבר בחמישי בלילה, והגר"ח קניבסקי רצה להוכיח מס' תצ"ג שבעל ברית יכול להסתפר מערב קודם. ואמר רבנו דכיון שזה ענין כבוד שבת מסתמא כבר מחמישי בערב זה כבוד שבת, ממילא מותר.

שמן של תרומה למדורת רשב"י

שמן של תרומה טמאה שמותר בהנאה של כילוי, ויש מדליקים בו נר של שבת ונהנים לאורו.

ויש להסתפק האם מותר להשתמש בו להדלקת המדורה לכבוד רשב"י, וזה מב' ספיקותהאם לכהן עצמו חשיב הנאה, ואם כן האם יש לחשוש במה שגם אחרים שאינם כהנים נהנים ממנו עם הכהן?

ואמר רבנו שאין להשתמש בשמן של תרומה שימוש שאין בו הנאה, ומכל מקום מותר להשתמש בו להדליק המדורה לכבוד רשב"י, לפי שהדלקה זו אין בה מצוה ואילו היה בה מצוה היינו אומרים מצוות לאו ליהנות ניתנו ואינו נהנה במה שמקיים המצוה, אולם מכיון שהדלקה זו היא מנהג ואינה מצוה שפיר חשיב הנאה במה שמדליק מדורה גדולה לכבוד התנא (וישמע משה ח"ג עמ' רכד).

נט"י אחרי חלאקה

בשר"ע (ס' ד') כתוב דהמסתפר צריך ליטול ידיו. ויל"ע אם גם המספר צריך נט"י, ועכ"פ צריך ליטול ידיו משום נקיות אם נגע בשערות במקום זיעה, ויל"ע כמה שיעור של תספורת להצריך נט"י. (ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמ' של)

אכן רבנו היה מקפיד ליטול ידיו אחרי עשיית חלאקה, ולכן מיעט בזה כי קשה לו כל פעם לעשות כן. (ק' תגלחת מצוה עמ' לח להרה"ג ר' יצחק אהב ציון שכך אמר לו רבנו)

בעניני פאות

הרמב"ם (הל' ע"ז פ"ב ה"ו) כתב ופאה זו שמניחים בצדעים לא נתנו בו חכמים שיעור ושמענו מזקנינו שאינו מניח פחות מארבעים שערות. ועי"ש בכס"מ שמביא קושית הסמ"ג ומתרחצה. ומ"מ הם לא מקשים מהיכן המקור של שיעור זה וצ"ע.

בשר"ת החת"ס (ס' קלט) כתב שנשאל מהרעק"א איך מותר לסרק את פאת הראש. ועי' גליון הש"ס שבועות ב' ב' והחת"ס האריך שאין בזה פקפוק (הובא בפתחי תשובה יו"ד סי' קפ"א ס"ק ג'), וכן אומרים שהחזו"א סבר שמותר לסרק את הפאות. (אילת השחר ויקרא יט, כז)

בציון הרשב"י

כבר הבאנו בס' כאיל תערוג גדולי הדורות עמ' תיא באריכות על נסיעת רבנו עם גדולי הת"ח לקבר רשב"י בשעת חוליו של הגר"י. וכעת נמסר לנו בס"ד רשימת דברים שרשם רבנו לאחר הנסיעה וז"ל: זכרון דברים בעלמא: ב' אב א' דברים. ביום כ"ז תמוז תש"ט הגיענו בשורה שהרב מבריסק שליט"א חולה מסוכן והוצע מבניו שיהא חבורה מנין אנשים על קברי התנאים הקדושים במירון התנא הקדוש רשב"י ובנו וקצת ע"י הקבר של ר' יצחק נפחא לבקש רחמים. ובאנו לשם בשמונה בערב. ואלה הם: ר' יהודה שפירא, ר' חיים שאול קרליץ, ר' שאול ברזם ר' יוסף ליס ר' עקיבא טננבוים ר' דוב פריידין הב' דוד פרנקל הב'

ביאורים במעשה דרשב"י

רגיל היה רבנו להביא את המעשה דרשב"י (בשבת לג, ב) בשיחותיו, ומציא משם יסודות גדולים בעבודת ה'. לקטנו מעט דברים שעורר רבנו בספריו ועוד

דברי הגמרא במעשה דרשב"י

איתא בגמ' בשבת ל"ג ב' ואמאי קרו ליה ראש המדברים בכל מקום? דיתבי רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון, ויתבי יהודה בן גרים גביהו. פתח רבי יהודה ואמר: כמה נאים מעשיהן של אומה זו: תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות. רבי יוסי שתק. נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר: כל מה שתקנו - לא תקנו אלא לצורך עצמן, תקנו שווקים - להושיב בהן זונות, מרחצאות - לעדן בהן עצמן, גשרים - ליטול מהן מכס. הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם, ונשמעו למלכות. אמרו: יהודה שעילה - יתעלה, יוסי ששתק - יגלה לציפור, שמעון שגינה - יהרג.

אזל הוא ובריה טשו בי מדדשא. כל יומא הוא מייתי להו דביתוהו ריפתא וכוזא דמיא וכרכי. כי תקיף גזירתא, אמר ליה לבריה: נשים דעתן קלה עליהן, דילמא מצערי לה ומגליא לן. אזלו טשו במערתא. איתרחיש ניסא איברי להו חרובא ועינא דמיא. והווי משלחי מנייהו, והווי יתבי עד צוארייהו בחלא, כולי יומא גרסי, בעידן צלוי לבשו מיכסו ומצלן, והדר משלחי מנייהו כי היכי דלא ליבלו. איתבו תריסר שני במערתא. אתא אליהו קיסר אפיתחא דמערתא, אמר: מאן לודעיה לבר יוחי דמית קיסר ובטיל גזרתיה? נפקו. חזו אינשי דקא כרבי זורעי, אמר: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה! כל מקום שנותנין עיניהן - מיד נשרף. יצתה בת קול ואמרה להם: להחרוב עולמי יצאתם? חזירו למערתכם! הדור אזול. איתבו תריסר ירחי שתא. אמרי: משפט רשעים בגיהנם - שנים עשר חדש. יצתה בת קול ואמרה: צאו ממערתכם! נפקו, כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר - הוה מסי רבי שמעון. אמר לו: בני, די לעולם אני ואתה. בהדי פניא דמעלי שבתא חזו ההוא סבא דהוה נקט תרי מדאני אסא, ורהיט בין השמשות. אמרו ליה: הני למה לך? - אמר להו: לכבוד שבת. - ותיסגי לך בחד? - חד כנגד זכור, וחד כנגד שמור. - אמר ליה לבריה: חזי כמה חביבין מצות על ישראל! יתיב דעתיה. שמע רבי פנחס בן יאיר חתניה ונפק לאפיה, עייליה לבי בניה הוה קא אריך ליה לבישריה, חזי דהוה ביה פילי בגופיה, הוה קא בכי, וקא נתרו דמעת עיניה וקמצוחא ליה. אמר לו: אוי לי שראיתך בכך! - אמר לו: אשריך שראיתני בכך, שאילמלא לא ראיתני בכך - לא מצאת בי כך. דמעיקרא כי הוה מקשי רבי שמעון בן יוחי קושיא - הוה מפרק ליה רבי פנחס בן יאיר תריסר פירוקי, לסוף כי הוה מקשי רבי פנחס בן יאיר קושיא - הוה מפרק ליה רבי שמעון בן יוחי עשרין וארבעה פירוקי.

אמר: הואיל ואיתרחיש ניסא - איזיל אתקין מילתא, דכתיב ויבא יעקב שלם ואמר רב: שלם בגופו, שלם בממונו, שלם בתורתו. ויחן את פני העיר אמר רב: מטבע תיקן להם, ושמאל אמר: שווקים תיקן להם, ורבי יוחנן אמר: מרחצאות תיקן להם. אמר: איכא מילתא דבעי לתקוני? - אמרו ליה: איכא דוכתא דאית ביה ספק טומאה,

ואית להו צערא לכהנים לאקופי. אמר: איכא אינשי דידע דאיתחזק הכא טהרה? אמר ליה ההוא סבא: כאן קיצץ בן זכאי תורמסי תרומה. עבד איהו נמי הכי, כל היכא דהוה קשי - טהריה, וכל היכא דהוה רפי - צייניה. אמר ההוא סבא: טיהר בן יוחי בית הקברות! - אמר לו: אילמלי (לא) היית עמנו, ואפילו היית עמנו ולא נמנית עמנו - יפה אתה אומר. עכשיו שהיית עמנו ונמנית עמנו, יאמרו: זונות מפרכסות זו את זו, תלמידי חכמים לא כל שכן? יתב ביה עיניה, ונח נפשיה. נפק לשוקא, חזייה ליהודה בן גרים, אמר: עדיין יש לזה בעולם? נתן בו עיניו, ועשהו גל של עצמות, עכ"ד הגמרא.

לא תחנם

על פסוק (דברים פרק ז' פסוק ב) 'ולא תחנם' פרש"י לא תתן להם חן, אסור לו לאדם לומר כמה נאה כותי זה וכו'. והעיר רבנו ממש"כ בשבת (ל"ג ב) שר' יהודה אמר כמה נאים מעשיהם של אומה זו וכו', [וכמו שהקשה הגר"א בביאורים עמ"ס שבת והשפת אמת שם]. וז"ל כיון שלא מדבר על אנשים מסוימים מותר לומר כמה נאים. (אילת השחר ואתחנן ז, ב)

בדברי המג"א בענין לסבול צער במקום פיקו"נ דאחרים המג"א (סי' קנ"ו סק"ב) הוציא ב' הלכות מהעובדא דר"ש בן יוחאי בשבת (לג, א), א' ממה שאמר דנשים דעתן קלות ואולי יגלו אותנו, דייק המג"א דמדינא אסור לגלות וחייב לסבול צער עבור פיקו"נ דחבירו. ב', ממה שברחו למערה דייק המג"א דרשאי לברוח אף שיצטוו ע"י רודפיו את חבירו. וביאר המחצה"ש דהיינו דע"י שברחו ולא ימצאו אותם הרומאים עלולים לצער יותר את נשותיהם, שיחשבו שהן יודעות את מקום המצאם ולא מגלות. ונשאל רבנו מדוע חילק המג"א ב' ההלכות האלה לב' חלקים, הלא לאחר שלמדנו שחייב לסבול צער עבור סכנת חבירו דלא חשיב הצער חמור כמיתה, א"כ ה"ה דרשאי לברוח כשיצער את חבירו.

והשיב רבנו: דאין זה הכרח, דאף אם צריך לסבול צער שלא יגלה הוא בקום ועשה, אין עדיין הכרח שרשאי לברוח ולגרום בידים צער לאחרים. (מאיל המילואים עמ' מט)

כיצד הותר לר"א ליכנס למערה

בגמ' (שבת לג, ב) מובא דרשב"י ובנו נתחבאו במערה ל"ג שנים ע"ש. והנה כל זמן שהיו במערה לא הי' באפשרותם לאכול מצה וכדו'. ובשלמא רשב"י הי' אנוס מאימת המלכות, אבל ר' אלעזר בנו לא הי' אנוס, ואיך הכניס עצמו לידי זה שיתבטל מקום כמה מצות. וצ"ל כיון שאביו הוצרך לו, הותר להכניס עצמו למצב שיהא אנוס, ולא יוכל לקיים חלק מהמצוות (אילת השחר וישב לב, יא)

כיצד אכלו ערלה

בדבר הקושיא איך אכל רשב"י מעץ החרוב שנברא לו במערה הא הוי ערלה, תירץ רבנו דיש ליישב דהנה על הפסוק (פרשת קדושים) 'ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פרי' מובא בתורת כהנים: 'ונטעתם - פרט לעולה מאלי'ו. ועל פי זה פסק השולחן ערוך (סי' רצ"ד, כז) שעץ שעלה מאלי'ו במקום טרשים פטור מערלה. אשר לפי זה מובן כיצד רשב"י ובנו ניזונו מעץ החרובים שצמח בהגיעם למערה, שהוואיל ועץ זה לא ניטע על ידי אדם אין בו איסור ערלה. (מרפסין איגרא פ"ר קדשים)

ובמק"א הביא רבנו, דהנה במדרש כתוב שגדלו לישראל בקריעת ים סוף בתוך המים פירות, ויל"ע אם יארע כזה נס במקום שיש חיוב הפרשת תרומ' אם הפירות יתחייבו בתרומ'ם, וערלה אין בזה כיון שכתוב ונטעתם. ועי' דרך אמונה (הל' מע"ש פ"י ה"ו) בענין עץ חרובים שגדל לרשב"י. (אילת השחר בשלח יד, כב)

האם הפסיקו רשב"י ור"א בנו מלימודם לתפילה

במשנה (שבת ט, ב) מפסיקים לקרות ק"ש ואין מפסיקים לתפילה, ואמרינן בגמ' (שם יא, א) והיינו כגון רשב"י וחביריו שתורתם אומנתם, שלהם יש חילוק שמפסיקים לק"ש שהוא מן התורה ולא לתפילה שהיא מדרבנן, אבל שאר כל אדם מפסיקים לק"ש ולתפילה. ובסוכה (לא, א) מבואר דמפסיקים באמצע האכילה לנטילת לולב ביו"ט ראשון שהוא דאורייתא ולא לתפילת מנחה שהיא דרבנן. ובר"ח (שם) דימה את זה למשנה בשבת דמפסיקים לק"ש ואין מפסיקים לתפילה.

ובתוס' (שבת יא, א ד"ה כגון רשב"י וחביריו) הקשו מהא דאמרינן (שם לג, ב) במעשה דרשב"י ור"א בנו "דהווי יתבי עד צוארייהו בחלא בעידן צלוי, לבשו מכסו ומצלן", הרי שרשב"י היה מפסיק לימודו כדי להתפלל, ותיצרו דמצלו היינו ק"ש אבל לתפילה לא היו מפסיקים לימודם. ובגליון הש"ס שם הביא מתוס' בברכות דמצלי היינו דוקא תפילה, וכ"כ בצ"ח ובחי' ראמ"ה (שם) שהוא דוחק, וכתבו דבמקום שמפסיקים מתורה לק"ש אגב כך מפסיקים נמי לתפילה.

ובס' תורת זאב תירץ דע"פ מש"כ הרמב"ן (סהמ"צ מצוה ה) דתפילה בעת צרה היא מן התורה מיושב היטב, שהרי רשב"י היה בעת צרה דברח מן המלכות ולכך הפסיקו לתפילה משום דהא דמפסיקים לק"ש ולא לתפילה שק"ש דאורייתא ותפילה דרבנן, אבל תפילה בעת צרה היא דאורייתא והווי כמו ק"ש ומפסיקים לתפילה זו.

והג"ר אביגדר נבנצל העיר דאיך אפשר לומר על הימים שהיה רשב"י ובנו במערה שהם ימי צרה הרי שם למד סתרי תורה

ויש לעיין שהרי הדין הוא שאין קוברים רשע אצל צדיק, אך לא כתוב שצדיק אצל צדיק ג"כ א"א, ושמיהם היו תנאים ומה אכפ"ל דיותר גדול, הרי אף צדיק יותר גדול אפשר לקבור, אלא דבעצם א"א כלל שיהו שני אנשים שוין וא"כ אין לדבר סוף שאף א"א לקבור אחד ליד חבירו, אך יש מדה מסוימת שא"ז רצון ד' שיקברו אחד עם השני, ואדם אינו יכול לשפוט את זה, דהרי הרמב"ם (פ"ג מתשובה ה"ב) אומר שא"א לשפוט האדם רק הקב"ה עצמו ואיך אפשר שכ"א יכריע מי יותר גדול, לכן אפשר לקבור צדיק אצל צדיק אף ששניהם לא שוין, אך כאשר יודע הקב"ה שההבדל כ"כ גדול אז כבר הקב"ה מזמין נחש שלא יוכלו לקבור אחד ליד חבירו ולא נתן ליכנס במערה, ולכן סברו שזה כ"כ גדול מזה עד כדי כך שאין רוצים בשמים שיקברו זה אצל זה, ויצאה

בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה וכו'. והנה בת קול מבואר מחז"ל שזה המדרגה קטנה מנבואה שגם כאשר בטלה נבואה עדיין היה בת קול, והיום אין גם בת קול דזה רחוק ממדרגתו, אך חז"ל השתמשו בזה רק לדבר הצריך מאוד, ומשמע שלענין גדלותם הוצרכו לבת קול, שלא יחשבו שהבדל כ"כ גדול שבשביל זה לא ראוי שיקברו זה אצל זה ולכן זימן הקב"ה נחש אלא מפני שזה היה בצער מערה וזה לא היה בצער מערה.

ומבואר שהצער מערה כ"כ משנה, אף שבגדלות עצמה אין כ"כ הבדל, הצער מערה כ"כ מבדיל את האנשים שע"ז כבר א"א להיות יחד אף שניהם תנאים, הצער מרחיקם להבדל כ"כ גדול עד כדי שא"א לקבור יחד זה אצל זה. (מתוך הספד רבנו על הגר"ש ברמן ימלא פי תהלתך עניני ציבור עמ' שמה. ורבנו עצמו ביקש ליקבר לבד, ואם זה לא מתאפשר שיהיה ליד בעל יסורים)

ואית להו צערא לכהנים לאקופי

לכא' היה רה"ר וספק טומאה ברה"ר טהור, ומ"מ החמירו. ונראה טעמא כמ"ש תוס' בכתובות (כה, ב) שכל שהוא דבר קבוע תמיד לא רצו לסמוך על ספק טומאה ברה"ר. [והעירו לדברי המנ"ח מצוה רס"ג, דכחן מצווה גם על ספק טומאה ברה"ר] (אילת השחר שבת לד, א) **יהיב ביה עיניה ונח נפשיה וכו' נתן בו עיניו ועשהו גל של עצמות**

צע"ק דלקמן בגמ' שבת קמט, ב אמרינן דכל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה, והאיד הענישו רשב"י [ועצם הענין של יהיב ב' עיניה, עי' ברבינו בחיי פר' בלק כב, מא ומובא להלן, וע"ע בחז"א חז"מ ליקוטים סי' כ"א לב"ב יד, א] (אילת השחר שבת לד, א)

ביאור במעשה דרשב"י

הנה בברכות (לה, ב) איתא ת"ר ואספת דגנך מה ת"ל לפי שנא' לא ימוש ספר התורה הזה מפני יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל, רשב"י אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורה בשעת הרוח תורה מה תהא עליה. אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים. א"כ רשב"י לשיטתו טען איך מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה. אבל מסתמא רשב"י סבר סברא זו גם לפני שנכנס למערה, ולמה הוא התפלא במיוחד כשיצא מהמערה על שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה עד כדי כך שכל מה שראה שחורשין וזורעין ה' נשרף.

עוד צ"ב במה שבכל מקום שנותנין עיניהן מיד נשרף, האם בכונה עשו כן, ומסתבר שלא נתכוונו להזיק בכל מקום שנתנו עיניהם, אלא שכך ה' המציאות שכל מקום שהסתכלו בו מיד נשרף. עוד צ"ב מה שחשבו עצמם כרשעים שמשפטם י"ב חודש בגיהנום, ובפרט ששמעו בת קול שהיא דרגה גדולה ברוח הקודש, וכשיצאו מהמערה לאחר השנה הנוספת אמר רשב"י לבנו די לעולם אני ואתה, למה שנה קודם לכן לא נחה דעתו בכך ומה נתחדש לו עכשיו. ובעיקר הדבר צ"ב מה מצדיק את כל העולם מהטענה שהם מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, ומה בכך שרשב"י ובנו עוסקים בתורה.

ונראה לפרש דהנה ודאי רשב"י לא התכוין לשרוף, אלא דבמה שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה יש שתי עוולות, א' עצם העבירה שבזה, אבל זה לא כ"כ טענה דשמא הם שוגגין, ועוד שלא כל אדם עומד בדרגה זו להניח חיי שעה ולהטות בה', וכמש"כ רש"י דאפשר לעולם ע"י נכרים והקב"ה מחלק מזון וריוח לעושי רצונו, ומי שאינו בדרגה זו עדיין אינו רשע. אמנם חוץ מעצם העבירה ה' עליהם טענה גדולה, משום שהתורה היא קיום העולם, וכמש"כ הנפש החיים ש"ד פכ"ה אבל אם ה' ח"ו העולם פנוי לגמרי אפי' רגע א' ממש מעסק והתבוננות עם סגולה בתורה הקדושה תיכף כרגע היו כל העולמות נחרבים ונבטלים ממציאות לגמרי ח"ו. וזה משום שהתורה מעמידה ומקימת את העולם, ואינו שייך לעבירת ביטול תורה. אלא דכמו שמי שלא יאכל לא יכול לחיות אפי' אם איננו אשם במה שאינו אוכל, כך בלימוד התורה כשאין תורה בעולם זה חורבן לעולם אפי' אם אין עבירה בכך. וזה שהוקשה בעיני רשב"י איך מתעסקין הבריות בחיי שעה, הרי אין בזה בנין העולם אלא חורבן העולם, ומכיון שהקב"ה מתחשב בדעת הצדיקים, נהג הקב"ה עם רשב"י כפי שיטתו, ובמקום שרשב"י התבונן וסבר שעיסוק בני אדם אלו הוא חורבן לעולם, כך ה' ונחרב המקום, וכל מקום שנתנו בו עיניהן נשרף.

וכעין זה מפרש רבינו בחיי בפ' בלק (כב, מא) את ענין יהיב ב' עיניו ונעשה גל של עצמות. וז"ל וטעם הענין הזה שהי' נהוג אצל החכמים ז"ל ה' מפני חלישות דעתו של החכם השלם שא"א לו בלא הרהור

תורה ואפילו רגע, ומתוך שמחלישין דעתו ומחשבתו נפסקה מהחכמה שהוא מחשב בה תמיד ומי שגורם לו כן ה"ה כמקצץ בנטיעות וראוי שתחול הקללה עליו וכו' אע"פ שמצינו בחסידי עליון גדולים בחכמה שאין דבורם וחלישות דעתם עושה רושם, כי הענין הוא סגולה בנפש וכו' עכ"ל.

והנה לפני שרשב"י ה' במערה אע"פ שהי' גדול מאוד, מ"מ עדיין לא הי' מחוזק אצלו עד כדי כך הצער ממבט זה כיון שהורגל לראות זה יום יום. אבל לאחר שנתעלה ונעשה מופשט מהעולם והתחזק אצלו ההכרה שכל העולם עומד על תורה. ועיסוק בחיי שעה הוא חורבן העולם, וברגע ללא תורה אין העולם יכול להתקיים. אז כבר לא יכלו רשב"י ור"א בנו לשאת צער זה, לנוכח עיניהם מתעסקין בחורבן העולם, ולכן ממילא כל מקום שנתנו בו עיניהם נשרף.

וגם הבת קול אמרה להם להחריב עולמי יצאתם חיזרו למערכתכם, ולא אמרה להם חדלו מלהחריב עולמי, כי זה לא שייך, משום שלפי מבטם זה חורבן העולם, וכך מתנהגים עמם משמים שבאמת יהי' חורבן לעוסקין בחיי שעה. אלא שאמרו להם חיזרו למערכתכם.

ומה ששיערו את זמנם להיות במערה י"ב חודש כמשפט הרשעים בגיהנום, לא שח"ו חששו שהם רשעים אלא שעד אותו זמן היתה דרגתם שלא ה' באפשרותם לעמוד בפני הצער הזה לראות אנשים מחריבים את העולם אבל באותה שנה נוספת שהיו במערה הם הגיעו לדרגה גבוהה יותר שיוכלו לסבול על אף הכל את צורת העולם. ולזה הוצרכו לשיעור זמן כשם שהרשע נזקק ל"ב חודש זיכור כדי שיעלה מרשעו, כך הבינו שב"ב חודש די להם וכבר הגיעו לדרגה הגבוהה שיוכלו לראות ולא יחריב על ידם, ובאמת לאחר ה"ב חודש הבת קול אמרה להם צאו ממערכתכם.

ולאחר שיצאו אמר רשב"י די לעולם אני ואתה, דהיינו שהביט כבר באופן אחר על חורבן העולם. דלגבי שלא יהי' חורבן העולם די באני ואתה, דהיינו בעסק התורה של רשב"י ובנו, שהרי על רשב"י וחביריו איתא בשבת י"א א' שמפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפילה, ורק הם לפי שתורתן אומנותן אבל כגון אנו מפסיקין לק"ש ולתפילה. ולכן אמרו די לעולם אני ואתה, העולם יכול להתקיים ע"י תורתם שאינם מסיחין דעת לרגע מן הלימוד, ומספיק במדה זו של עוסקי תורה לקיים העולם, ולכן אע"פ שצר להם על האנשים שלא מקיימים העולם, מ"מ נחה דעתם כי יש קיום לעולם על ידם.

אמנם הם עדיין ראו את אנשי העולם כאנשים פחותים וריקים, שאין להם את ההכרה שהתורה היא קיום העולם, דאם היו מכירים בכך הרי הי' מניחין חיי שעה ועוסקין בחיי עולם, עד שראו את אותו זקן שרץ לכבוד שבת עם שני הדסים אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור ובכך הם ראו שאינם פחותים כ"כ, דגם הם מחבבים מצוות ונחה דעתם.

וכללות הענין כי היו לפניהם שני ענינים, הא' קיום העולם, והב' המבט על דרגת אנשי העולם, מתחילה חששו לקיום העולם שהעולם יכול ליחריב, ולענין זה אין נ"מ אם העולם שוגגים או מזיזים אם מחבבים מצות או לא. ורק כשהגיעו לדרגה שיוכלו לעמוד בצער זה והבינו שלעולם יש די קיום על ידיהם, אלא שעדיין ה' צר להם על אנשי העולם שלא עוסקין בקיום העולם. ועל זה נחה דעתם כשראו לימוד זכות גדול עליהם, שמחבבין המצוות, ועשיית המצות אצלם אינה מצות אנשים מלומדה, דמה שראה אצל אבותיו גם הוא מקיים ותו לא, שהרי אותו זקן חידש דבר במצוה, הרי שהוא עובד על יאת ה', דמחבב את המצוה, וא"כ בעלי ערך הם דגם להם יש קרבת אלקים. ועיקר הלימוד הוא איך הבין רשב"י כי בכל פעולה המראה שחסר בהכרה שלימוד התורה הוא הכל, אע"פ שאין תביעה שיסמכו על הנס ויאכלו חרובין, וגם רשב"י לא אכל חרובין כשיצא מן המערה, אבל יש בכך חורבן לעולם, ולא השתנתה דעתו אח"כ, אלא שהבין שיש קיום לעולם ע"י עוסקי התורה שכמוהו וכבנו.

ובאמת מה יש לנו לדבר, אחר שחז"ל הקדושים כבר אמרו שאינם מגיעים לדרגת לימוד תורה דרשב"י, אבל עכ"פ צריך להיות ברור דכמו שרשב"י התברר יותר בהיותו במערה יותר מכל החכמים כי כל העולם הוא רק תורה, [עד שאמרו בב"מ פה, א דכשרצו לקבור את נדכו ע"י בנו ר' אלעזר ה' שם נחש בפתח ולא נתן להכנס, כסבורים העם לומר שזה גדול מזה, יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא זה ה' בצער מערה וזה לא ה' בצער מערה] ולראות אנשים שלא מתנהגים על פי הכרה זו, זה צער שקשה לעמוד בפניו. קיום העולם הוא ע"י עוסקי התורה, וככל שאדם משתדל ומתחזק ומתרומם להכנס לדרגת עוסקי תורה זהו קיום העולם. ויעזרנו ה' להתחזק בלימוד התורה להיות ממקיימי העולם. (ימלא פי תהלתך עניני תורה עמ' נ-ג)

נדונים וביאורים

בהלכות ספירת העומר

עפ"י בעל החו"ב זללה"ה

- א. טעמא דלא מתחשבינן בספיקא דיומא לענין ספירה, כמשה"ק הבעה"מ שלהי פסחים, י"ל דבמנין כשיאמר היום ב' או ג' ימים, יש בזה פגם בכל מצות הספירה, שעיקרו ליחד המספר לעומר, אע"ג דע"כ בדיעבד יצא גם בכה"ג, דסו"ס מנא, חוזר ומברך, ובבהגר"א כתב דדעת אבי העזרי כדעת ה"ר יונה דמברכין על ספיקא דאורייתא, אבל ג"ז קשה דהכא לפי' ה"ז לאו בספיקא דאורייתא קיימינן, שהרי ודאי לא ספר עדיין, אלא דספק בירך, ושמא ס"ל דברכה במצוה דאורייתא כדאורייתא דיינינן לה, וכשם שספק עשה המצוה חוזר ועושה, ה"נ בספק בירך עליה חוזר ומברך, וכמו שהביא מספק אמר אמת ויציב, דחוזר גם על הברכה ולא רק על יציאת מצרים, וכן לדידן בספק קרא ק"ש דחוזר וקורא בברכותיה, אבל אכתי קשה הרי הברכה היא כללית על מצות ספירת העומר, ומה בכך שלא ידע וטעה ביום בשעת הברכה, ומה זה ענין לפתח בדחמרא דברכה זו אינה פוטרת שכן, ודמי לפתח אדעתא דציצית וסיים בתפילין, אבל הכא פתח אדעתא דספירה וסיים אדעתא דספירה, ושמא כיון דכל יום מצוה בפני עצמה, ה"ז דומה למי שבירך סמוך לשקיעת החמה ע"מ לספור ספירה דיממא, [להסוברים דגם ביום מברך], ונזכר שכבר ספר, וחפץ לשמש בברכה זו לברכת ספירה דליליא, דשפיר יש לדמותו לפתח בדחמרא, וה"נ בטעה במספר הימים, ודוחק, וצ"ע.
- ב. יש להסתפק אם יבנה בית המקדש בין פסח לעצרת אם יחזור להיות ספירת העומר באותה שנה דאורייתא לדעת תו' דשכח לספור עדיין במצותו קאי, וכן יש להסתפק אם היה חרב הבית בין פסח לעצרת, אם היה חיוב הספירה מזרבנן, אע"ג דסופרים מן העומר ממש, וצ"ע.
- ג. קיי"ל דשלוש מצוות צריכים עמידה ציצית תקיעות וספירת העומר, ובספירה איתא בפסיקתא דילפינן מדכתיב שבעה שבועות וגו' בקמה אל תיקרי בקמה אלא בקומה, ותקיעות וציצית ילפינן לכם לכם מעומר, ונתנו בה סימן עצת וגו' לעולם תעמוד. ויש לעיין דלפי"ז ראוי ללמוד דקיום המצוה צריך להיות מעומד דומיא דעומר דעל מצות הספירה ילפינן דצריך מעומד, וכן קשה בציצית דאם ילפינן לכם מעומר דצריך לעמוד ראוי שיהא החיוב לקיים מצוה זו בעמידה, וא"כ מה ענין לנו ברגע של העיטוף, הרי העיטוף אינו חיוב, ורק משנתעטף מתחייב בציצית ומקיים מצותו, וא"כ או שיתחייב לעמוד כל זמן שהבגד עליו, או שאף בשעת העיטוף יהא רשאי לישב.
- ד. ענין עמידה בדאורייתא במצוות מצאנו בעבודת הקרבנות דכתיב לעמוד לשרת, ונראה דגם מצות שירה דלויים חיובה בעמידה דגם נקרא שירות דכתיב ושרת בשם וגו', ומזה נראה דילפינן דברכת המצוות בעמידה, דזה מעין שירה והודאה, וכן הלל בעמידה מה"ט. ולפי"ז י"ל דלא שייך חיוב עמידה במצוה שקיומה בלא מעשה, דבין אם נדמה תקיעת שופר לעבודה ובין אם נדמנה לשירה דכתיב הללוהו בתקע שופר, לא שייך ענין עמידה אלא בעושה המצוה ע"י מעשה, ולא כשמקיימה בשמיעה, בלא כל מעשה, ולכך התוקע חייב לעמוד אף שגם הוא יוצא בשמיעה, כיון שעושה מעשה, אבל לא כן הצבור שרק שומעים. ולכך גם בציצית כשעושה מעשה לקיים המצוה אפשר לחייבו לעמוד, לא כן כשמקיים המצוה בלא כל מעשה. ולפי"ז גם בספירה אם יוצא מחבירו בשומע כעונה לא יתחייב לעמוד, ועי' בבה"ל סימן תפ"ט ס"א בשם הרי"ף גיאות.
- ה. בשו"ע סי' תפ"ט ס"ו דאם פתח ואמר ברוך אתה וכו' מלך העולם אדעתא דלימא היום ד', שהוא סבור שהם ד', ונזכר וסיים בה', והם ה', או איפכא, שהם ד' ופתח אדעתא דלימא ארבעה, וטעה וסיים בה', אינו חוזר ומברך. וכבר נתקשו אחרונים ז"ל דאם ספר בסוף כראוי, הרי ברכות אינם מעכבות, ואם לא ספר כראוי, הרי לא ספר, ובאו"ז מבואר דבספר כראוי בסוף איירי, ושתי הבבות הם אם כסבור ד' והיה ה' או כסבור ה' והיה ד', ובזה קשה דהא ספר ולא בירך יצא, וע"כ צריך לפרש כמ"ש ה"ז דהנידון לאחר הברכה קודם הספירה, אבל לפי"ז קשה מה ענין לזה אם ספירה דאורייתא או דרבנן, אבל הרי ברכה דרבנן, וספק בירך אינו חוזר ומברך, ובבהגר"א כתב דדעת אבי העזרי כדעת ה"ר יונה דמברכין על ספיקא דאורייתא, ס"ל דברכה במצוה דאורייתא דיינינן לה, וכשם שספק עשה המצוה חוזר ועושה, ה"נ בספק בירך עליה חוזר ומברך, וכמו שהביא מספק אמר אמת ויציב, דחוזר גם על הברכה ולא רק על יציאת מצרים, וכן לדידן בספק קרא ק"ש דחוזר וקורא בברכותיה, אבל אכתי קשה הרי הברכה היא כללית על מצות ספירת העומר, ומה בכך שלא ידע וטעה ביום בשעת הברכה, ומה זה ענין לפתח בדחמרא דברכה זו אינה פוטרת שכן, ודמי לפתח אדעתא דציצית וסיים בתפילין, אבל הכא פתח אדעתא דספירה וסיים אדעתא דספירה, ושמא כיון דכל יום מצוה בפני עצמה, ה"ז דומה למי שבירך סמוך לשקיעת החמה ע"מ לספור ספירה דיממא, [להסוברים דגם ביום מברך], ונזכר שכבר ספר, וחפץ לשמש בברכה זו לברכת ספירה דליליא, דשפיר יש לדמותו לפתח בדחמרא, וה"נ

בטעה במספר הימים, ודוחק, וצ"ע.

ו. מי שעדיין לא יצא, ומכרין להוציא את השומע ולא את עצמו, בזה נמי בעינן לדינא דיצא מוציא, דכל שלעצמו לא חל שם מצוה על המעשה, הרי אנו צריכים שיחול שם מצוה רק משום שהשומע מכרין למצוה, והיינו חידושא דיצא מוציא.

ז. אפשר דבכל המצוות שנזכר דיבור פשיטא דלא סגי בהרהור, ולא מיבעיא בהני דאין נאמרין אלא בלה"ק [עי' רשב"א ט"ו], אלא אף הנאמרים בכל לשון מ"מ כיון דכתיב בהו דיבור או אמירה כמו וידוי מעשה וכיו"ב לא סגי בהרהור, וכן ספירת העומר, דספירה מלשון סיפור דהיינו אמירה, נמי לא סגי במחשבה. ורק בק"ש ובהמ"ז דעיקר ענינם בלב, דק"ש היינו קבלת מלכות שמים, וכדכתיב והיו הדברים האלה וגו' על לבבך, הלכך אף דכתיב ודברת במ, יש מקום לומר דסגי בהרהור, דעיקר כונת הכתוב שיהיו הדברים משומרים בלב.

ח. כתב בפר"ח סי' תפ"ט דמי ששכח יום אחד לספור ספירת העומר, דשוב אינו יכול להוציא אחרים בברכה זו, דכיון שאינו יכול לספור הו"ל אינו מחוייב בדבר, ולמד כן מן הירו' דבן כרך אינו מוציא בן עיר, והנה אף שהוא מחוייב בדבר, ובדאי הוא עדיין בערבות על חבירו במצות ספירה, ולשנה הבאה גם הוא יוכל לברך, אפ"ה כיון שהוא אינו יכול לקיים מצוה זו, הרי ברכתו לאו מעשה מצוה ואינו יכול לפטור אחרים.

ט. יש לדון בספירת העומר כשספר בין השמשות ביום הראשון, דנידון בדין ספק דרבנן בזה"ז ולא נחייבו לחזור ולספור מצוה בפ"ע, וטוב משניהם בשני מצוות נפרדות שסדרן מעכב, כגון אם נימא דא"א להתפלל מוסף אלא אחר שחרית, והוא בספק אם התפלל שחרית דאינו חוזר ומתפלל [למ"ד הכי], אם יוכל להתפלל מוסף, דאף אם נידון גם בספירה לחומרא, הכא י"ל דעדיף דהם מצוות נפרדות, וכיון דא"א לחייבו להתפלל שחרית, שפיר יכול להתפלל מוסף מחמת מצות יום הראשון, אבל בגלל מצות ספירה דשאר הימים, י"ל דראוי לחייבו לחזור ולספור ביום הראשון, דאל"כ הרי ביום השני נידוננו כבא לצאת לכתחלה בכח של ספק, ומיהו זה עדיף מתקיעות, כשנולד לו ספק אם תקע תקיעה ראשונה, דלא יוכל לתקוע שברים ותקיעה אחרונה, אף ביום שני של ר"ה, דאע"ג דספק דרבנן לקולא, מ"מ כיון שעדיין צריך לתקוע שברים ותקיעה, ואינם כמצותן אא"כ קדמה להם תקיעה ראשונה, הרי"ז כאילו בא לצאת לכתחלה בכח של ספק.

י. קטן שהגדיל באמצע ימי הספירה, לכאורה מדאורייתא ספירה שספר בעודו קטן לאו ספירה היא, ואם בעינן תמימות והמדלג אינו סופר, ה"נ דינו כאילו לא ספר, וממה שנהגו שסופרים בברכה יש ללמוד דחייבא דרבנן דאיכא עלי' בעודו קטן, עדיין איכא עלי' גם כשהגדיל, להסוברים דבעינן תמימות ולא מיחייב מדאורייתא. ונידון זה משכח"ל בקטן שאכל ולא הספיק לברך עד שהגדיל, דנראה דמדאורייתא פטור לברך כיון דבשעת אכילה לא הי' בר חיובא, למא"ד לעכו"ם שאכל ונתגייר תוך שיעור עיכול דפשיטא דפטור לברך, וצ"ע בגליון הגרע"א ז"ל באו"ח סי' קפ"ו שנסתפק בקטן שהגדיל תוך שיעור עיכול שיעטור לחרוז ולברך אפי' אם כבר בירך לפי שמתחייב מדאורייתא, וצ"ע מזה מקום הספק בזה, איך יתכן לחייב על אכילה בזמן פטור, [ומיהו פקח שאכל ונשתטה וחזר ונשתפה ועדיין הוא בשיעור עיכול נראה דחייב לברך אף שהי' שעה אחת לאו בר חיובא], והשתא יש לדון אם חייב לברך מדרבנן מדין חינוך, ובזה ודאי מסתברא דאין לחכמים לפטרו מבהמ"ז, ואפילו לדעת הרמב"ן דחייב דחינוך על האב רמיא ולא על הבן, מ"מ בכה"ג דאיהו השתא במקום אב ובמקום בן קאי, לא יתכן לפטרו, ודכוותה בספירה נמי יש להמשיך חיובו מדרבנן.

יא. אם שכח לילה ויום לספור לא ימנה עוד בברכה דבעינן תמימות וליכא, ועור' במנחות ס"ו א' תוד"ה זכר שכתבו דתימנה גדולה הוא ולא יתכן, ונראה כונתם דתמימות לא אתי אלא לאורויי דמצות הספירה מתחלת מתחילת ליל ט"ז, אבל המצוה היא על כל יום ויום, ונראה דמודה הבה"ג דטריפה שאינו עתיד לחיות עד עצרת דסופר שפיר בברכה, דאכתי תמימות נינהו, ורק בשכח קאמר, ולכאור' יש להוכיח כדעת תו' מכל קטן שהגדיל בין פסח לעצרת דממשיך לברך על הספירה, [דמעולם לא שמענו שיפסיק לברך], אע"ג דמה שספר בקטנותו לא חשיבא ספירה, ושמא י"ל דחייב חינוך דרבנן שהי' בקטנותו אכתי לא פקע מיינה, ואף להסוברים דחייב חינוך אאב הוא דרמיא ולא עלי' ידי', מ"מ בכה"ג שהגדיל שפיר מיחייב מדרבנן, וצ"ע.

מקורי הדינים: א. מנחות ס"ה ב'. ב. שם. ג. או"ח סי' ח' סק"ח ממכתב. ד. שם. ה. מנחות שם. ו. ראש השנה כ"ט א'. ז. ברכות כ' ב' סק"ב. ח. שם. ט. שם כ"א א'. י. מגילה י"ט ב'. יא. שם כ' ב'.

דברי תורה מרבי אבא קליינרמן שליט"א

ליום ל"ג בעומר

ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם

כמצוות אנשים מלומדה. שכל ענין הקרירות הוא מעשי עמלק שעליו נאמר "אשר קרך בדרך", אבל החובה האמיתית על כל איש ואיש מישראל הוא לקיים את המצוות בכל החיבה והתשוקה האפשרית. ובווהר הקדוש מובא "כל תורה דלא בדחילו ורחימו לא פרחי לעילא", שהתורה שעולה למעלה היא רק התורה שנלמדת בדחילו ורחימו באהבה ובתשוקה לקיים רצון ה'. וממילא כאשר רשב"י ראה את החביבות הגדולה של ההוא סבא בהידור כבוד ועונג שבת, זה היה המעשה שהניח את דעתו.

ומזה רואים אלו מעשים נקראים רצויים לפני האדון התנא האלוקי רשב"י, ועל דרך זה אפשר לפרש את הבקשה "ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם", שהמעשים יהיו רצויים גם בעיני אדם של רשב"י. ואז כשמעשינו יהיו רצויים לפניו, נזכה שרשב"י "ימליץ טוב בעדינו".

*

מלאכתן נעשית על ידי אחרים

הנה בגמרא בברכות (דף ל"ה ב') איתא, "ת"ר, ואספת דגנך מה תלמוד לומר, לפי שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיו יכול דברים ככתבן (שלא יעסוק בדרך ארץ, רש"י), תלמוד לומר ואספת דגנך הנהג בהן (עם דברי תורה, רש"י) מנהג דרך ארץ (שאם תבא לידי צורך הבריות סופך ליבטל מדברי תורה, רש"י), דברי רבי ישמעאל. רבי שמעון בן יוחי אומר, אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורע בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה? אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'. ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על ידי עצמן, שנאמר ואספת דגנך, ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שנאמר ועבדת את אויבך וגו'. אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן".

מבואר בגמרא ששיטת רשב"י היא שכל אדם צריך לעשות את תורתו ואומנותו כפשוטו ממש, שלא לעסוק בשום עסק מענייני עולם הזה, אלא אך ורק בתורה הקדושה, ואז הוא יזכה שהקב"ה ישלח לו ע"י אחרים את כל צרכו.

ולפי זה מובן מאוד שכאשר רשב"י יצא מהמערה וראה בני אדם שזורעים וחורשים את שדותיהם, הוא לא הבין איך יתכן כדבר הזה, וכי "מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה". ובכח קדושתו הנוראה, עצם זה שלא היה נוחא ליה מהן כבר גרם לשריפה שכל מקום שהיה נותן בו את עיניו מיד היה נשרף.

ויצאה בת קול ואמרה להם, "להחריב עולמי יצאתם? חזרו למערתכם!", ומדויק בלשון הבת קול שבשמים לא הקפידו על אותם האנשים שחרשו וזרעו את השדות, ורק התנא האלוקי רשב"י מרוב קדושתו הנוראה וחיבת התורה שבערה בקרבו הקפיד עליהם וגרם שישרפו, שהמעשים הללו שהתורה היא לא בגדר אומנותו הם

הנה בסוף ברכת המזון מבקשים מהקב"ה "ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם". חשבתי בשבת האחרונה לומר בזה רעיון עלאי, מיהו האדם הזה שאנו מבקשים שנמצא חן ושכל טוב בעיניו. דלכאורה בשלמא הבקשה שמבקשים שבעיני הקב"ה נמצא חן ושכל טוב זה מובן, שתכלית כל העבודה היא להיות מרוצה לפני הקב"ה, וכמובן שאדם שיש לו אצל הקב"ה חן ושכל טוב בוודאי שהוא מרוצה לפניו יתברך. אבל הבקשה שמבקשים למצוא חן בעיני אדם, יש להבין מיהו האדם הזה שכל כך רוצים להיות מרוצים לפניו עד כדי כך שמבקשים שנמצא בעיניו חן ושכל טוב.

ויתכן לומר שבוודאי מדובר כאן על האדם שהוא בחיר הבריה, שעליו אפשר לומר את הפיוט "נעשה אדם נאמר בעבורך", והוא ניהו התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי, ועליו שהוא פאר ותכלית הבריה אנו מבקשים שמעשינו יהיו רצויים לפניו ויהא לנו חן ושכל טוב בעיניו.

ייתב דעתייהו

ומה נקרא שהמעשים רצויים לפני רשב"י? התשובה לכך מבוארת בגמרא בשבת (דף ל"ג ב') דמובא בגמרא כל המעשה עם רשב"י שמחמתו המלכות ביקשה להורגו וברח עם בנו רבי אלעזר למערה, וישב שם י"ב שנה ועסק בתורה. ולאחר י"ב שנה בא אליהו הנביא והודיע להם שמת הקיסר והגזירה בטלה, והם יצאו מהמערה. ואיתא בגמרא, "נפקו חזו אינשי דקא כרבי וזרעי (הם ראו בחוץ אנשים שחורשים את השדה וזורעים בו זרעים), אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה? כל מקום שנותנין עיניהן מיד נשרף. יצתה בת קול ואמרה להם, להחריב עולמי יצאתם? חזרו למערתכם! הדור אזול וכו'".

ומובא בגמרא שישבו עוד י"ב חודש במערה ולאחר מכן יצאו. ואיתא בגמרא "בהדי פניא דמעלי שבתא חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אסא (שני הדסים) ורהיט בין השמשות, אמרו ליה הני למה לך אמר להו לכבוד שבת. ותיסגי לך בחד, חד כנגד זכור וחד כנגד שמור. אמר ליה לבריה חזי כמה חביבין מצוות על ישראל, ייתב דעתייהו".

והנה רשב"י ברוב קדושתו היה כולו אש קודש, וממילא לכן כשיצא מהמערה וראה דבר שלא נוחא ליה, הרי עצם מבט עיניו הקדושות כבר גרם לשריפה במקום ההוא. ולכן כשראה בני אדם שחורשים וזורעים את שדותיהם ולא עוסקים בתורה, לא הבין איך יתכן כדבר הזה שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, אז הבטת עיניו הקדושות מיד גרם לשריפה.

ובסוף מה היה הדבר שהניח את דעתו, המעשה עם הסבא שרץ עם שתי בדי הדס לכבוד שבת קודש, אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור, וכשראה בזה את חביבות המצוות נח דעתו. וי"ל שקיום המצוות צריך לבוא מתוך חביבות ורגשי קדושה, ולא ח"ו מתוך קרירות

מעשים שאינם רצויים לפני רשב"י.

ובסוף כשראה את ההוא סבא עם ההדסים שרץ עימהם בחביבות לכבוד שבת, וראה שחביבים עליו המצוות נחה דעתו. רואים מזה שאצל רשב"י לפי רום מעלתו, כדי שיראה מעשים שיהיו רצויים לפניו ישנם שתי אופנים, האחד להיות "תורתו אומנתו" במלא מובן המילה, בלא להפסיק לשום דבר וענין. והשני להגיע לדרגה של חביבות במצוות ה'.

והנה אנו במצבנו לא כל אחד הוא בדרגה שיכול לקיים תורתו אומנתו כדעת רשב"י וחבריו, עד כדי כך שהם היו אפילו פטורים מתפילה. אבל את החלק השני זה כל אחד יכול להתחזק בזה לקיים את כל מצוות ה' באהבה וחיבה, כהוא סבא דרהיט בערש"ק. ולכן **"אחי ורעי, חזקו ואמצו בקיום התורה והמצוות בחביבות לקיים את רצון ה', שהרי מי אינו רוצה שיחול עליו הברכות שאומרים בברכת המזון ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם - והאדם זה אפילו התנא האלוקי רשב"י זיע"א ועכ"י"**.

* * *

נוראות קדושת רשב"י

לדבר... עד שהצדיק קירבו ויכל לפתוח את פיו.

שלהבת אש קודש

והנה גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, ואם בחיי חייהם קדושתם כל כך נוראה ונשגבה, כל שכן לאחר מיתתם קדושתם עולה למעלה למעלה בלא גבול ובלא שיעור. ולכן מקום מנוחתם של הצדיקים נקרא מקום קדוש, שכל שקדושתם היתה גבוהה בעולם הזה, הרי לאחר מיתתם מתעלים יותר ויותר. ומעתה כאשר באים למערה של רשב"י, שהיה "שלהבת אש קודש" בחייו, בוודאי צריך ליכנס למערה בפחד וביראה. וביום הגדול הזה ל"ג בעומר שהוא ההילולא של רשב"י, והוא יום שמחה גדולה, ורשב"י בעצמו שמח ורוצה שישמחו בהילולא כמו שידוע מהאריז"ל שאחד מתלמידיו אמר נחם בתפילתו כשהיה אצל הרשב"י, ורשב"י התגלה להאר"י והקפיד על זה. מ"מ צריך להיות שהשמחה תהא ביראה ובמורא, לפי מעלתו וקדושתו, בבחינת "גילו ברעדה".

אפשר לרמז רמז נאה על ההילולא ביום ל"ג בעומר, במזמור ל"ג בתהילים שהמזמור מתחיל רננו צדיקים בה', וזהו רמז שביום זה יום ל"ג הוא יום רינה ושמחה לצדיקים, ורננו צדיקים בה'.

[ומצינו כיצא בזה בעוד מזמורים בתהילים שהפרק מרמז על האמור שם, כמו לדוגמה פרק י"ט נאמר שם "והוא כחתן יוצא מחופתו", ולזה הפרק "י"ט" מרמז לדברי המשנה בן י"ח לחופה. ובפרק צ' נאמר "תפילה למשה איש האלוקים", והמזמור צ' מרמז על משה רבנו שהיה צדיק הדורות, משרה ריעא מהימנא ע"ה זיע"א ועכ"י].

* * *

מאמר "השקפת לכבודה פנימה" מנהגי ל"ג בעומר "כבוד התורה"

כך החמיר שלא ישביתו שמחתו, וכמו שכתב המ"א בס' ק"א (ס"ק י"ז), ובס' תצ"ג (ס"ק ג') לכן יותר טוב שלא לומר, ובפרט שבסידור הגר"ז נדפס שלא לומר מזמור יענך ביום שאין אומרים בו תחנון, ואפילו אותם שאין נוהגין כן, מ"מ בל"ג בעומר לא יאמרו וכו', מדחזינן דהקפיד רשב"י שלא יבלבלו את שמחת היום, עשה **דכבוד תורה עדיף** עכ"ד.

וראה בספר מעגלי צדק⁴ שהביא שיש מקומות שאומרים למנצח, ויש מקומות שאין אומרים..

וממילא מובן שבדורות היותר מאוחרים כשהתפשט יותר תורת הנסתר, והשמחה הגדולה של יום ל"ג בעומר ע"י האר"ז וכו', היה פשוט ליה לגריעב"ץ זל"ה שאין אומרים למנצח אפי' שהלבוש לא הביאו, וכלשון הגר"ע "הלבוש לא הזכירו" [ויצוין שבא"ר שם הביא הרבה ימים שאומרים, ולא אומרים למנצח, ולא הזכיר ל"ג בעומר מה דינו, עיי"ש].

וק"ו בארץ ישראל, שיש כאלו שעולים לשמוח בקברו של הרשב"י⁵ וכמו שכתבו הפוסקים, ראה בעטרת זקנים ס' תצ"ג ז"ל "מנהג ארץ ישראל שנוהגין לילך על קברי רשב"י ז"ל ור"א בנו ביום ל"ג בעומר וכו' עכ"ל, והוא משעה"כ, שהמנהג שהולכים בל"ג בעומר לקבר רשב"י ור' אלעזר בנו, וכו' (והובא גם בשערי תשובה ס' תקל"א סק"ב) "מנהג אר"י שהולכים לרשב"י וכו', וכן הוא במשנת חסידים (מסכת אייר) ז"ל "ואין להתאבל ביום זה כלל על החורבן שלא יענש! אלא מצוה לשמוח שמחת ר' שמעון בר יוחאי, ואם דר בארץ ישראל לך! לשמוח על קברו, ושם ישמח שמחה גדולה!"

ובשדי חמד (ח"ה מערכת ארץ ישראל אות ו') כתב שמקובל אשר שמענו ונדעם, **שמרן הבית יוסף וגדולי דורו, היו עולים למירון מקום קבורת רשב"י, וששים ושמיים ביום הילולא דיליה**⁶

סיני ועוקר הרים וכו', ומכתב הגר"ח להשפ"א אודות המחובר.

4 הקדמון, לרבי בנימין ב"ר מאיר הלוי, אשר דבריו הובאו במגן אברהם עשרות פעמים.

5 וראה בספר הליכות שלמה מועדים ב' עמוד שס"ד שפ"א התיר הגרש"א זל"ה תיספורת אף בליל ל"ג בימור והתבטא "איך נאסור תיספורת כאן כשבמירון חוגגים ורוקדים בהילולא דרשב"י". [וזה בצירוף השיטות שמתירים תיספורת בליל ל"ג בעומר ראה מ"ב שם ס"ק י"א].

6 במשנת חסידים מסכת אייר וסיון אות ה' (ומודפס בסידור משנת חסידים) להמקובל ר' עמנואל חי ריקי ז"ע כתב בתו"ד "ולפיכך אין להתאבל ביום זה כלל על החורבן שלא יענש, אלא מצוה לשמוח שמחת רבי שמעון בר יוחאי, ואם דר באר"י, ילך לשמוח על קברו, ושם ישמח שמחה גדולה עכ"ד וכן ידועים דברי המגן אברהם בס' קל"א סק"ז, וס' תצ"ג סק"ג, שהביא משעה"כ שמוהר"א הלוי ברוכים [וראה גודל מעלתו בשם הגדולים לחי"ד א, שכתב עליו "הוא הקדוש שראה השכינה עין בעין בהקיץ בכותל המערבי!!"] נענש על שאמר נחם ביום זה, כי רצונו של רשב"י שישמחו ביום זה כמו שכתבו בשם שעה"כ (ענין ספה"ע דרוש י"ב), וראה במורה באצבע להחיד"א (אות רכ"ג) "יום ל"ג ירבה בו בשמחה לכבוד רשב"י, כי הוא יומא דהילולא דיליה, ונודע שרצונו שישמחו ביום זה, וראה בברכי יוסף שם תצ"ד סק"ד שכוונת המ"א הוא לא דווקא במירון, רק בכל מקום צריך לשמוח, ובמירון ביותר ושם נענש עיי"ש. ובדורנו רבים מהיראים לכבוד ה' ששים ושמיים ושרים לכבוד התנא הא' רשב"י, או בשמחות נישואין שנתפשט המנהג בזמננו לעשות נישואין בל"ג בעומר [ומרן הגריש"א זצ"ל הנהיג להקל אף בליל ל"ג בעומר] בכל אתר ואתר, ובמהלכם שרים ורוקדים לכבוד אדונו בר יוחאי כנהוג.

וראה בס' בני שלשים [בילקט יוסף אות קפ"ב] דלפי סדר המסכת של שבועות, שלמד החת"ס עם התלמידים כל שנה [וכפי שמוזכר בשו"ת חת"ס (אה"ע ח"א סימן ק), ובכל שנה בלמדי מסכת שבועות עם התלמידים וכו']. נמצא דרך לד' שייר לל"ג בעומר [המסכת מתחילה בדף ב'] ושם נאמר רבי שמעון אומר וכו' מחכו עליה במערבא, ואמר החתם סופר שזה הרמז על השחוק שבמערבא, ארץ ישראל, של ל"ג בעומר אצל הרשב"י.

הרמ"א בס' תצ"ד סעיף ב' כתב "ומסתפרין ביום ל"ג ומרבים בו קצת **"שמחה"**, ואין אומרים בו תחנון. ובדרכי משה בס' הנ"ל, הלשון ומרבים בו **"משתה ושמחה קצת"**. ונראה דשני הנוסחאות מקורם בשינוי הגירסא במהרי"ל, דבמהרי"ל [בדיני הימים שבין ספירת העומר לשבועות אות ז'] כתב "ביום ל"ג בעומר יום "שמחה", ובשינוי נוסחאות שם כתוב, שברוב כת"י כתוב "שמחה ומשתה".

ומדברי שו"ת מהרי"ל (ס' ק"ד) שיובא לקמן למדים אנו, שמנהגם היה **לעשות סעודה ביום ל"ג בעומר**. ובמנהגי וורמייזא (עמוד ק) "אומרים ברכו בניגון ראש חודש שחרית", ובהג"ה שם מבעל החוות יאיר "והוא יומא דמפגרי" ביה רבנן, ועושין יום משתה ושמחה, והמלמדים נותנין יין שרף לתלמידים וכו'".

וכן בשכנה"ג בס' הנ"ל כתב בתו"ד **"מאחר דיום ל"ג בעומר עושין אותו יו"ט"**, וקבעוהו יו"ט וכו'. ובסידור הגר"ע זל"ה "יום טוב מדבריהן", ובחיי אדם (כלל קל"א סעיף י"א) "לג בעומר הוא יום הילולא דרשב"י, ולכבודו נוהגין קצת שמחה". וכן הלשון בערך השולחן (סעיף ז) **מפני שמחזיקין היום הזה לקצת יו"ט**¹

אמירת "למנצח" ובמירון

בענין אמירת למנצח יענך בל"ג בעומר וגו', יש בזה חילוקי מנהגים.

במשנה ברורה לא מוזכר שאין אומרים למנצח בל"ג בעומר ובוודאי דעתו שאומרים וכן המנהג הנפוץ בתפוצות ישראל, אמנם יש לציין שבסידור בית יעקב להגר"י עמדין זי"ע כתב בדיני חודש אייר (אות כ"ט) **"עכשיו המנהג פשוט שעושין יום זה יום טוב מדבריהן"** (ונראה לי מפני שכולו דין, כמו בית דין שראו כולם חובה שפוטרינ אותו, ראה סנהדרין דף י"ז ע"א וק"ל) ואין אומרים בו תחנון, ונראה פשוט שאין **אומרים בו למנצח** אע"פ שלא נזכר בלבוש, כמדומה שכך פשט המנהג, ובכתבי האר"י הקפיד מאוד על חכם אחד שאמר נחם² נענש וכו', ומרבים בו שמחה עכ"ל של הגר"ע בסידורו.

וכן במשמרת שלום [קאידינאו] ³ "אות ל"ח כתב, שכיון שהאר"ז"ל כל

1 ומו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל אמר בדרך רעיון [ראה אפיקי מים עמוד קצ"ג] דלפימ"ש הרמב"ן (פרשת אמור) וברבנו בחיי ועוד, שימי הספירה הם כחז"מ עיי"ש, וממילא בכל ימי הספירה, האבלות סותרת לחוה"מ, אבל בל"ג בעומר שאין את הפגם הזה, ואין אבלות, ממילא שוב נשאר חוה"מ, וראה בביאור הגר"א יור"ד סימן שצ"ט ס"ק ט', שכתב שע"פ אחר חצות היום מועד, מכיון שנזכר בפרשת המועדים פרשת אמור, וזה ראייה שגם ימי הספירה המנובא בפרשה הנ"ל הוי מועד עיי"ש מ"ש.

יש להוסיף לד' את דברי המור וקציעה (בסימן תצ"ג) שכתב טעם למה אין עושין מלאכה בימי ספירת העומר משקעה"ח עד צאת הכוכבים, עפ"י דברי הרמב"ן דהימים הנ"ל הם כמו חול המועד, רק לא רצו לאסור מלאכה כל היום.

ואולי זה גם כוונת המקור חיים (של החוות יאיר) שכ' "מ"ש הרמב"ן בפירוש החומש דימי הספירה כחול של מועד, ומנהג הנשים, וכ"כ ציוני פרשת אמור". וראה ט"ז מה שכתב בטעם שאין עושין מלאכה. [וי"ל באופ"א ענין השמחה בל"ג בעומר שרוצים להראות שרשב"י לא נפטר בגלל החטא של תלמידי רע"ק שמתו שלא נהגו וכו' ואכמ"ל]. ובספר פרי צדיק לכהן מלובלין זי"ע כתב (בל"ג בעומר מאמר א'), שביום ל"ג בעומר יום ההסתלקות של רשב"י כמ"ש, וגם יום הלידה שלו (הקב"ה יושב וממלא שנותיהן של צדיקים מיום ליום) שהוא שורש תורה שבעל פה עיי"ש, ולכן **"בכל שנה כשבא יום זה יכול כל אדם לזכות לפי כוחו להשיג קביעות הדברי תורה שיריד ביום זה בתורה שבעל פה ולכן קבעוהו למועד"**.

2 ובחק יעקב כתב שהיה אומר נחם בכל ימי הספירה, וצ"ע כי בשעה"כ וכן הביא במגן אברהם ועט"ז כתבו, שאמר נחם "בכל יום", ולא רק בימי הספירה.

3 ועייין בתחילת ספרו הסכמה ממרן הגר"ח זצ"ל שכתב עליו המאור הגדול

ובשעה כ' כתב שהאריז"ל הלך עם כל! אנשי ביתו וגילו את ראשו כמנהג הידוע, ועשה אותו יום משתה ושמחה וכו', וישב שם ג' ימים וכו'.

ובישורון כרך ט"ו (עמ' תתע"א), הובא כתב יד של החיד"א, ובו מובא מעשה "בימי מרן [הבית יוסף] הסכימו שלא יעשו ישראל מחול בל"ג לעומר על ציון הרשב"י (והבנין בנאו המהר"מ גלאנטי) ונראה למרן ובית דינו שחס ושלום זילזול, שאוכלים ומרקדים, ונכתבה הסכמה ולא נחתמה, בלילה חלם מרן עם הרשב"י, ואמר לו שתבוא מגיפה גדולה בעבור זה ההסכמה, כי רצונו שישמחו בהילולא! ולמחר קרע ההסכמה, ע"כ הכת"י של החיד"א.

וראה בקובץ דינים והנהגות להגאון רבי שריה דבילצקי שליט"א (ניסן תשס"ו עמוד ז') כתב **"הנמצא בציון הרשב"י לא יאמר בשחרית למנצח יענך וגו'"**, ועדות בני המזרח אין אומרים למנצח בלא"ה, בכל יום שאין אומרים תחנון, ראה כף החיים סימן קל"א ס"ק ל"ז, וכן הנוהגים עפ"י הגר"ז, (ראה סידור הגר"ז) אין אומרים למנצח ביום שאין אומרים תחנון.

מנהג אבותינו באשכנז - סעודת ל"ג

בעומר וטעמיה

מנהג אבותינו באשכנז מלפנים היה שעשו סעודה בל"ג בעומר. וכפי שרואים במנהגי ושו"ת המהר"ל (חדשות סי' ק"ד) שנשאל במי שנדר בעת צרה, שלא יאכל חוץ לביתו, והתירו לו לאכול בסעודת מצוה. ונשאל המהר"ל מה נקרא סעודת מצוה, וכתב המהר"ל, "סעודת ברית, ופידיון הבן, וסיום מסכתא, וכל היכא דנהנה מסעודת תלמיד חכם כאילו נהנה מזיו השכינה, כמו שדרשו רבותינו ז"ל בסעודת יתרו (ברכות ס"ד ע"א) ⁷הלכך בל"ג בעומר!!! נמי סעודת מצוה היא עכ"ד".

ולמדנו מדבריו, שהמנהג מלפנים היה שהיו יושבים בל"ג בעומר בסעודה עם תלמידי חכמים, ולכן הוי סעודת מצוה. ובמהר"ל במנהגי ברכות (עמ' תנ"ח) כתב "כשהיו הבחורים אצלו לסיום שעשו בכל שנה, בחול המועד סוכות לשני מסכתות שלמדו בקיץ, וכן בחול המועד דפסח לשני מסכתות שלמדו בחורף [והיה מזמין לסעודת סיום כל מי שהיה לומד תלמוד, אפי' נערים קטנים] אבל בל"ג בעומר, אבל בל"ג בעומר היה מזמין ג"כ בעלי בתים של העיר ונכבדים, והיה הרב בוצע וכו' עיי"ש. וראה במהר"ל בליקוטים (בענין המשנה שעשו בל"ג בעומר. [עבידנא יומא טבא לרבנן בשמחת סיום, כמבואר בשבת דף ק"ט]

וראה בלקט יושר (עמ' 97) שבעל התרומת הדשן פעם אחת האריך בסעודה בשישיה בל"ג בעומר, ולא הסתפרו אז, ואמר התרומת הדשן שכיון שכבר עבר רוב היום והסעודה, למה נספר?

ולכאורה נלמד מדבריו, שלשיטתו ההיתר של התספורת הוא אך ורק לכבוד שמחת וסעודת היום, וממילא כיון שכבר עבר רוב היום בשביל מה להסתפר, ויש בזה חומרא למי שמסתפר בל"ג בעומר, שלא יסתפר בסוף היום, רק יסתפר "לכבוד היום".

ומביא שם תשובה של רבו בעל התרומת הדשן, שנשאל במי שיש לו יאהר-צייט בל"ג בעומר, אם יכול לשבת בסעודה, וכתב התורה"ד שהוא זוכר את דודו ז"ל שהיה לו יאהר-צייט על אמו, ואכל בכל ל"ג בעומר עם גיסו מהר"א קלויזנער ז"ל (המהרא"ק) בסעודה עם הבחורים, ואף שהיה יום השנה של אמו, מ"מ **"אותו מנהג יו"ט דרבנן של ל"ג בעומר, דוחה את האיסור של תענית ביום השנה"** עכ"ל (ונדפס גם בשו"ת תרומת הדשן החדשות סי' כ"ה) ⁸.

יש להעיר שבכעין זה קצת, הורה רבנו החזון איש [ראה אורחות רבנו ח"א עמוד ס"ח] שבאסרו חג בארץ ישראל, אין לומר למנצח יענך וגו', כי איך אפשר לומר יום צרה! כשאחינו בני ישראל בחול, חוגגים ושמחים יום טוב שני, וכן הוא בהליכות שלמה סוכות (פרק י"ב סעיף כ"ד) בשם הגרש"ז זל"ה, והיינו שאין טעם לומר למנצח וגו' יענך ביום צרה, כשיש שמחה במק"א.

⁷ ובגליון הש"ס שם ציין למ"א בסי' קנ"ו, ובס' תקס"ח סק"ה שהביאו את דברי הגמ' הנ"ל.

⁸ ודעת לנבון נקל, דמה שבדורות האחרונים לא הובא כל כך ענין הסעודות

ואולי יש לומר מה שנהגו לעשות בל"ג בעומר סעודות, [ובהרבה מקומות עשו סעודות לסיום הש"ס וכדו', ראה דרשות ע"ז בפרי צדיק, ועוד ספרים רבים] **לכבודה של תורה**, עפ"י מה שייסד לנו רבנו התשב"ץ בח"א (סי' קע"ח), על מה דאיתא ביבמות דף ס"ב שתלמידי רע"ק מתו בין פסח לעצרת, מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, דשנינו באבות (פ"ב מ"י) "רבי אליעזר אומר יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך", ובפ"ד מ"ד רבי אלעזר בן רבי שמעון! [ראה בשנו"ס] אומר יהי כבוד חבירך (וי"ג תלמידך עיין בתו"ט) חביב עליך כשלך, וכבוד חבירך כמורא רבך, ומורא רבך כמורא שמייים, והם לא נהגו כן ⁹, **ונענשו לפי שהיו גורמין לתורה שתתחלל על ידן**, שהבריות אומרים אוי לו למי שלמדו תורה.

וגם הביא התשב"ץ מה שכתב במדרש בראשית (ס"א, ג) שנים עשר אלף תלמידים היו לו לר"ע וכו' וכולם מתו מפני שהיתה עיניהם צרה אלו באלו ¹⁰, ובסוף העמיד שבעה תלמידים אחרים, ואמר להם בניי, הראשונים לא מתו אלא מפני שהיתה עיניהם צרה אלו באלו, תנו דעתכם שלא תעשו כמעשיהם (ובמדרש קהלת [י"א א] כתוב שהיתה עיניהם צרה "בתורה" זה לזה עיי"ש).

ולמדנו מדבריו רבנו התשב"ץ, ראשונים כמלאכים, יסוד גדול, שהעונש במיתת תלמידי ר"ע, ושהיה העולם שמם בלי תורה, עד שבא רע"ק וסמך חמישה תלמידים אחרים והם העמידו את התורה כי הפגיעה במידות בין אדם לחבירו, גרמה **שנתחללה כבוד התורה**, ולא יכלו תלמידים אלו להמשיך את מסורת התורה ¹¹.

וזה מה שרואים כל כך הרבה פעמים בזהר הק' ענין אהבת החברים, אנן בחביבותא תליא מילתא, וכל מסירת התורה של רשב"י היתה באופן זה של חבורה, כי זה היה התיקון של רשב"י, להחזיר את התורה לעולם, באופן של עין טובה זה לזה, וכמו שכתב בזה"ק (ח"ב דף ק"צ) "כל חברייא ביומוי דרבי שמעון רחימא דנפשא ורוחא הוו בינייהו, ובגין כך בדרא דרבי שמעון באיתגלייא הוה", וכן בזה"ק (ח"א דע"ו) "אנן חברייא דמתעסקין באורייתא ואנן בליבא חד ורעותא חד", וכן מצינו בשעה"כ (ד"א ע"ג) "ומאוד הזהירני מורי ז"ל בענין אהבת החברים שלנו

בפוסקים ובספרי המנהגים, פשוט שהוא מפני העניות והדחקות, שמה"ט לא עשו הרבה סעודות שנזכר בפוסקים, כמו למשל סעודת וואך- נאכט שמוזכר במחזור ויטרי הל' מילה (אות תק"ו) "מנהג אבותינו תורה, ויאחז בה צדיק דרכו, אור שמיני בעל ברית עושה סעודה", וכן באורחות חיים הל' מילה ועוד, וכן סעודת שלישי למילה שהביאו המטה משה, ובמנהגי וורמייזא (סי' רמג') כתב שכך היו נוהגין, וראה בשו"ת שבות יעקב (ח"ג סי' ל"ו) ועוד, וכן לא עשו סעודות בימי השבע ברכות כמ"ש הערוך השולחן, [וראה בשו"ת חתם סופר אה"ע (ח"א סי' קכ"ב) שפעם אחד עשה גביר סעודה בשבת שבע ברכות ותהום! כל העיר] וכן סעודת בר מצוה, ואפי' סעודת מילה ראה בחכמת אדם (כלל קמ"ט סעיף כ"ד) שהביא שרבנו הגר"א התרעם על אלה שלא עושין סעודת מילה, רק נתנו קאווע או יי"ש ומיני מתיקה, אע"פ שמפורש הוא בשו"ע יור"ד סי' רס"ה סעיף י"ב שעושין סעודה, וכן סעודת סיום שמוזכר ברמ"א ביור"ד (סי' רמ"ו סעיף כו') שמצוה לשמוח ולעשות סעודה, וכו' וכו', והכל מפני העניות הנוראה, והדחקות, והגזירות, והטילטולים וכו', וידוע שהזהירו אז גדולי הדורות להמעיט ככל האפשר, מלהראות עניני רחבות בעיני הגוים, וב"ה כיום אכשיר דרא, ואין לנו את העניות והגזירות וכו' שהיה בימיהם אז [ולא תהא כהנת כפונדקית] וד"ל ואכמ"ל.

⁹ וראה ד' רבי עקיבא בפסחים דף כב ע"ב, שדרש את לרבות תלמידי חכמים ופרש"י בד"ה לרבות, שיהיה מורא רבך כמורא שמייים, וראה בזה"ק (ח"ג כט) דמבזה ת"ח כאילו כופר בעיקר.

¹⁰ ופירש היפה תואר שם "שהיו שונאים זה לזה, ולא היו רוצים להועיל זה את זה בלימוד".

¹¹ החיד"א ועוד ספה"ק, דייקו משעה"כ **שהסמיכה להמשך התורה היא בל"ג בעומר!** ועיין בפ"ח.

וממילא בל"ג בעומר אנחנו שמחים על המשך התורה הנגלית. [והן הן הדברים שבל"ג בעומר תוקן החטא הנ"ל. וראה ברמב"ם בהל' סנהדרין פ"ד ה"א "משה רבנו סמך וכו' איש מפי איש", וא"כ בל"ג בעומר נמשך הסמיכה ממש רבנו [מושה, רשב"י וכמ"ש].

של חברותינו¹².

וראה בתענית דף (ז ע"א) "אמר רבי חנינא הרבה למדתי מרבתי, ומחבירי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכולן. ומבואר במדרש בבראשית רבה [פרשה ס"א, ג] שרבי חנינא היה מהתלמידים החדשים של רבי עקיבא, וזה תנו דעתכם שלא תעשו כמעשיהם.

וממילא יש לפרש שאולי אלה שנהגו לעשות סעודות, וסיומים בחבורה, לכבוד התורה, כדי לתקן ביום זה של ל"ג בעומר, ביתר שאת וביתר עוז, את האהבה בין אדם לחבירו. וגם שיושבים בסעודה עם תלמידי חכמים שכתב המהרי"ל שהוא כיושב לפני האלוקים, והרי גדולה לגימיה שמקרב את הלבבות [וראה מ"ש סנהדרין קג ע"ב] וליתן כבוד לתורה וללומדיה (עד שבא ר"ע ודרש את לרבות תלמידי חכמים¹³).

וכתב בספר מהרי"ל (ליקוטים עמ' תרכ"ב) "ראיתי מעשה שהיה רץ בנו של שמש העיר בל"ג בעומר עם הבחורין לשמוח עמהן כמנהג!! ונפל ריב בינו ובין בחור אחר וקרא בחרונו מילת גנאי, ויוודע הדבר למהרי"ל, החרים את בן השמש, ואמר לו איך אתה יכול לקרוא אל הבחורים שלי במילת גנאי, וישב בנידוי עד יום שני של אחר ל"ג בעומר.

וביקש מחילה השמש עם בנו, מהמהרי"ל, מן הבחור ההוא, ומכל בני הישיבה וכו'. לא נשמע שהחרים המהרי"ל קודם לכן, או אחר כך שום אדם יותר בעולם עכ"ל המהרי"ל.

ואולי י"ל בדרך הרגש, שמכיון שזה היה בל"ג בעומר, הקפיד המהרי"ל ביותר, על כבוד בין אדם לחבירו, ועל כבוד התורה ולומדיה שנתחלל, ולכן החרמו אף שלא נשמע מעולם! שהמהרי"ל החרים וכמ"ש¹⁴.

ובמהרי"ל נתיב התורה נתיב י"ב (בביאורו בגמ' ביבמות דף ס"ב) בתלמידי רבי עקיבא שמתו עד עצרת כתב "כי הזמן הזה מפסח ועד עצרת מורה על כבוד התורה! וכו' והם לא נתנו כבוד לתורה לנהוג כבוד בחבריהם, כמו שיש לתורה התעלות וכו' ומתו גם כן שלשים ושלש ימים כמנין "כבוד" שהוא לב', ובל"ג בעומר שהוא ח' אייר פסקו, כי ח' אייר מס' ארך, ויח' בחודש דהיינו ארך ח', אריכת ימים שנאמר בתורה אורך ימים בימינו, באותו יום פסקו מלמות וכו' עיי"ש.

ולמדנו מדבריו דימי הספירה מורים על כבוד התורה, ולכן צריך משנה זהירות, וביותר ביום ל"ג בעומר, ולכן הקפיד המהרי"ל כ"כ¹⁵.

ויש להעיר בדרך רמז שבאידרא בהתחלה כתב, שהקב"ה חס יותר על כבוד הצדיקים, מאשר על כבוד עצמו, והקב"ה בעי ביקריהון דצדיקייא יתיר מיקרא דלילה, וראה שם שהקב"ה משתבח כל יום ברשב"י עיי"ש.

קניני התורה בימי ספירת העומר, ובל"ג בעומר

ויש להוסיף שהרי קיבלנו מרבתינו¹⁶ שבמ"ח יום של הספירה זה הזמן

12 וביפה תואר שם כתב "שכן האחרונים שהועילו זה את זה, מילאו את כל ארץ ישראל בתורה".

13 וראה בחתם סופר (בפרשת קדושים) שחידש שואבת לרעך כמון נאמר בעיקר על רוחניות, דהרי בגשמיות חייך קודמין לדברי רע"ק, עיי"ש. והן הן הדברים שתלמידי חכמים, ביותר צריכין בימים אלו להיזהר ואהבת לרעך כמון ברוחניות.

14 וראה בסוגיא דשבת שם איך שהקפיד רשב"י על זילותא דתורה, והעניש ע"ז.

15 וזה ענין המדורות ענין של כבוד, וכמו בהדלקת נרות של שבת שהוא ענין של כבוד, מלבד מה שכתבו שזה בא ללמד על האור הגדול שירד לעולם בתורת רשב"י, וכן מה שמבואר באידרא דבהאי יומא "אשא הווה להיט קמיה וכו'", [וראה חגיגה דף י"ג שיוירד אש בסודות התורה] וכו', וראה בני יששכר (במאמרי חודש אייר מאמר ג'). וזה האור הגדול בל"ג בכל העולם בהתגלות תורת הסוד, במדורות אור..

16 המהרי"ל ז"ע בדרוש שנדפס בסוף הספר באר הגולה. ומהר"מ ש"ק עמ"ס אבות פ"א, ושפתי צדיק שבועות (אות י' וכג') בשם בעל החידושי הר"ם ז"ע, ואוצרות יוסף להגר"י ענגל (דרוש ח'), ובחכמה ומוסר (ח"א עמ' קכז),

לקנות את המ"ח קניינים שהתורה ניקנית בהם, כמבואר במסכת אבות (פ"ו משנה ה' ו'), ואי אפשר לקנות תורה בלי המ"ח קניינים, וכלשון קדשו של האור החיים הק' בפרשת בחוקותי [אופן ט'] "או ירצה ע"ד אומרם ז"ל במשנת חסידים התורה נקנית במח' דברים, כי לא כל הרוצה לקנות תורה ישיג קניינה, אלא באמצעות המ"ח דברים, והוא מה שאמר כאן אם בחוקותי תלכו, אם אתם חפצים להשיג התורה תנאי הוא הדבר, את מצוותי תשמרו ועשיתם אותם שהם אותם המ"ח דברים, כי יש בהם בח' המניעות וכנגדם אמר תשמרו, ויש בהם בח' המעשים וכנגדם אמר ועשיתם וגו'¹⁷.

ומה"ט יש שפי' טעם המנהג ללמוד פרקי אבות בימי הספירה¹⁸, כדי לתקן ולהתעלות במ"ח קניינים.

וראה לשונו הזהב של רבנו החזו"א בקובץ אגרות ח"א מכתב ד' "וכל המוסיף בקניינים שהתורה נקנית בהם, מוסיף ידיעה יותר ברורה, וטועם נעימות הצפונות אשר היו בעילום והסתר טרם עמלו, והן הנה החידושים משמחי נפש ומלהיבי אהבה עילאית, מורם מכל שפלות הגופניים, ומהפכים גשם לנשמות חיים".

וראה במשנת רבי אהרן שם שהביא בשם רבנו הגר"ח זצ"ל, שאפשר להשיג בתורה רק לפי ההכנה במעלות שהתורה נקנית בהם, ור' אהרן זל"ה מוסיף שהחסרון במעלות שהתורה נקנית בהם הוא לא רק חיסרון שלילי, כלומר שלפי מדת החיסרון יחסר לו בקנין התורה, אלא שזהו חסרון חיובי ופועל, כלומר גורם לאבד התורה ולחסרה! ואפילו מה שהשיג מאבד אם ירד ממעלותיו כמבואר בפסחים [ס"ו ע"ב] כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת, עיי"ש דבריו הנפלאים, (ובח"ג עמוד יג-כא). וכל קנין וקנין, מהמ"ח קניינים שהתורה נקנית בהם בתורה, הוא קנין בפנ"ע וכו' וכו'. וראה ברוקח (בפרשת ואתחנן) שהמ"ח ערי מקלט הם כנגד המ"ח קניינים, תורה קולטת כדברי הגמ' מכות דף י [ובתב"א פט"ז מ"ח נביאים למה, ולמה לא מ"ה או נ', אלא הם כנגד מ"ח ערי מקלט] ואכמ"ל.

ובספספ"ק כתבו, דביום האחרון אנו חוזרין ומשננין את כל המ"ח קניינים שקנינו בימי הספירה, וכן נהגו בת"ת דקעלם.

ומשמיה דהגר"מ גיפטר זצ"ל שמענו באופ"א שיום הראשון, הוא היום להיות להאדם תשוקה לקנות את הקניינים, ודייק את לשון הגמ' בב"ק דף ל ע"א "האי מאן דבעי למיהוי" חסידא לקיים מילי דנזיקין, רבא אמר מילי דאבות וכו', דמוכח בגמ' שראשית הכול צריך להיות "בעי" רצון לקנות, ואח"כ קונים, ודפח"ח.

ועוד י"ל, דבאמת יש להעיר שלא נזכר במ"ח קניינים ענין התפלה, שמבואר בגמ' בנדה דף ע' ע"א "מה יעשה אדם ויחכם, יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו, שנאמר כי ה' יתן מפיו חכמה"¹⁹.

ואולי י"ל שבאמת היום הראשון הוא ענין התפילה, ואח"כ מ"ח הקניינים, ובאמת היום הראשון ט"ז ניסן זה יום מסוגל לתפלה, יום מפלת המן, ותבך ותתחנן לפני המלך וכו'. ובמהרי"ל שהוא לעיל מיישב, שביום הראשון הוא כנגד קרבן העומר, והוא כמ"ש שאם אין קמח אין תורה, ואח"כ מ"ח קניינים.

והנה ידועים ומפורסמים הם דברי אדוננו הגר"א במשלי [פרק לא, כט]

ובמשנת רבי אהרן ח"א (עמ' ס"ה בשם הקדמונים), וכן בספר כל כתבי החפץ חיים בכתבי אבא מרי עובדות מרבנו החפץ חיים ז"ע (עמ' רנה), ואור גדליה ל"ג בעומר (אות ג').

17 וראה אור גדליה שם בשם מדרשים, וראה בני שילוח ריש דברים, מ"ח קרשים דמשכן, ומ"ח פעמים גר בתורה.

18 וכמובא באבודרהם שעיקר המנהג של לימוד פרקי אבות הוא בין פסח לשבועות, (וכ"כ הגר"ז בסידורו) וראה באלשיך הק' פרשת אמור "הנהיגו קדמונינו להגות בימי הליבון ספר משלי, וספר אבות".

19 וראה במתנת חיים להגאון רבי מתתיהו סלומון שליט"א שהעיר בזה, וכ' דלפ"ד רבינו יונה שעל שלושה דברים העולם עומד תורה, ועבודה, וגמ"ח, ועבודה זה בזמננו תפילה, ולכן לא מוזכר בקניני התורה, אמנם זה קצת דוחק.

על הפסוק "רבות בנות עשו חיל" ואת עלית וגו', וז"ל "שהתורה נקנית במח' דברים, וכל מי שיש לו יותר מדות מאלו המח' דברים יש לו תורה יותר, אבל א"א שיהיה לו לאדם כל המח' דברים, ורק שיש לא' איזה מהם, ולהב' מידות אחרות, עד שבין כולם יהיו המח', והתורה כולה אינה נקנית אלא ע"י כל המח' קנינים וזהו רבות שהם התלמידי חכמים עשו חיל שהם המח' עכ"ל²⁰.

וממילא כדי לקנות את התורה צריך את המח' דברים, וזה אפשר רק ע"י חבורה, עם העבודה עצמית של כל אחד ואחד בעצמו.

ואולי יש להביא ראיה לדברי הגר"א, ממדרש שיר השירים (פרשה ד' אות ט"ו) "מעין גנים באר מים חיים" אמר רבי יוחנן ארבעים ושמונה פעמים בתורה כתיב באר באר, כנגד ארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, וכו', א"ר עזריה זה מזיל קצת דבר, וזה מזיל מקצת דבר, עד שתהא הלכה יוצאת כמין לבנון, אמר רבי תנחומא זה מלחים מקצת דבר, וזה מלחים מקצת דבר עד שתהא הלכה יוצאת כמין לחיים, והן הן הדברים, שע"י החבורה נקנית התורה, ומתלבנים הדברים²¹.

וא"כ כל זמן שלא היו באחדות, ולא נהגו כבוד זה לזה, היה חסר להם בקניני התורה וכמ"ש, **ובל"ג בעומר שפסקו למוות, ושוב נתאחדו אז יכלו לקנות את התורה**, ונפלא הדבר שביום ל"ג בעומר, הקנין הל"ג [לדעת הרבה מהמפ"י] הוא "אוהב את המישרים"²², ופי' ר"י בן נחמיהש זל"ה (מחכמי ספרד, ומגדולי תלמידי הרא"ש, והובאו דבריו הרבה פעמים במדרש שמואל על אבות) וז"ל "אוהב את המישרים פי' שיהיה ישר,

20 וראה במעלות התורה שהביא בשם אחיו הגר"א בענין הנ"ל.

21 29 וי"ל בדרך רעיון, דמצינו בעבודת הספירה, שכל אחד סופר לעצמו וכמובאר בשו"ע (ס' תפ"ט סעיף א'), ובמ"ב שם (ס"ק ה') שהרבה אחרונים ס"ל דלא מהני שומע כעונה, ומאידיך גיסא יש הידור לספור עם הציבור וכמובא בשלה"ק מס' פסחים (חלק נר מצווה) הביאוהו הבאר היטב (ס' תפ"ט ס"כ), והחך יעקב (ס"ק טז), וכ"כ הגר"ע בסידורו, שיש ענין של ברוב עם הדרת מלך בספירה, וכן ביסוד ושורש העבודה (שער ט' הצאן פרק ח') **"יזהר לספור דווקא עם הציבור בבית הכנסת** וכו'. ויש פה דבר חידוש, שאף על שסופרין כל אחד בפנ"ע, מ"מ יש מעלה של עשיית המצווה ברוב עם, וראה שו"ת מנחת יצחק ח"ט (סימן נ"ו ונ"ז), שדן האם עדיף לספור במנין מאוחר, כי הספירה תהיה ברוב עם עיי"ש, וכן פוסק שם (בח"י) למי ששומר זמן ר"ת, מ"מ אם המנין מתפלל יותר מוקדם, עדיף שיספור עמהן בברכה, ואח"כ בזמן ר"ת יספור בלי ברכה, מפני הענין של ברוב עם, וכן מבואר בהליכות שלמה מועדים ב' עמוד ש"ג, שכן דעת מרן הגרש"י זי"ע שאף שכל"א סופר לעצמו מ"מ יש ענין של ציבור. וכן כתב באגרות משה (ח"ד סי' צ"ט) שעדיף לעשות ברוב עם כל מצווה, אף שהוא דבר שאין לציבור, ולכן יספור עם הציבור אף שמתפללין מאוחר ודו"ק, וראה בספר סדר היום שש' שמה שסופרין ברוב עם, זה כמו עסק הקצירה שנעשה בעסק גדול ובפירסום.

וראה בדרשות של הערוך השולחן [נדפס בערוך השולחן יור"ד בשם דרשות קול בן לוי] דרוש ז' בעניני ספירת העומר וחג השבועות "מפרש שם למה מנחת העומר בא מן העשירים, וגם למה נקרא ע"ש המידה, בדשעת מתן תורה נתעלו באופן הנעלה ביותר שהיו דומין למלאכי המעלה וכו', ובחטא העגל נפל מבירא רמה לאיגרא עמיקתא, ולכן ציוה ה' להביא בכל שנה מנחה ממאכל בהמה, מפני שעשו מעשה בהמה, וישתחוו לשור אוכל עשב, וציונו למנות בכל שנה ימים אלו עד חג קבלת מתן תורה, ולכן ימים אלו אצלנו כאבלות לזכר חטא העגל, **ולכן כל ישראל סופרין ספירה בהתפעלות לזכרון זה**, ועל כי עמר בגימטריא ש"י, וצדיק גמור זוכה לש"י עולמות וכו' ואף שירדנו ממעלותינו הגבוה זהו כל אחד לבדו, אבל בכלל ישראל כשנצטרף כולם ביחד נמצא מעלת השלימות ככולל ולא בפרט" עיי"ש דבריו הנעימים. [וכן בערוך השולחן סימן תפ"ט סעיף ו' "וכבר נהגו לאומרו בהמון ובהתפעלות הנפש"].

22 בדרך רמז ענין חץ וקשת בל"ג בעומר, שהיה בל"ג בעומר הקנין הל"ג של המח' קנינים שהתורה נקנית בהם [והוא עבודותינו בימי הספירה וכמו שכתבנו לעיל] הוא "אוהב את המישרים", ואחד ממעלותיו של החץ הוא שהינו ישר, והא' עשה את האדם ישר והמה ביקשו וגו', נעשה אדם נאמר בעבורך, וזה החכמה בזריקת החץ לזרוק ישר. וי"ל שזה שמחת ל"ג בעומר "ולישירי לב שמחה". וענין הישרות זה מה שאמר שלמה המלך ע"ה "הא' עשה את האדם ישר" ופרש"י אדם הראשון, וזה מרמז על רשב"י נעשה אדם נאמר בעבורך.

ישא ויתן בנחת עם הבריות, עד שיאמר עליו אשרי פלוני למד תורה, אשרי אביו שלמדו תורה" עכ"ל, ולפי התשב"ץ הדברים נפלאים עד מאוד, דהרי התשב"ץ פי' שלא נהגו כבוד, זה בזה שלמד תורה, וביום ל"ג בעומר היה התיקון אוהב את המישרים, אשרי רבו, אשרי אביו שלמדו תורה²³, וכבוד חבריך כשלך, וכבוד חבריך כמורא רבך, ומורא רבך כמורא שמיים²⁴, וזה התיקון למה שאמר, ראו פלוני וכו' והחילול התורה שהיה על ידן.

ל"ג בעומר ההכנה לקבלת התורה²⁵

כתב בספר קדושת לוי בפרשת ויצא, על הפסוק בבראשית [לא,מז] ויעקב קרא לו גלעד, שהפסוק הזה מרמז על ל"ג בעומר, כי גל הוא אותיות ל"ג [ונמצא בספרי המקובלים] וביאר עד"מ לתינוק שמרגילין אותו לילך לבית הספר, ומרגיל אותו אביו ע"י דבר שהתינוק מתאוה לו, דהיינו שאומר לו ששם בבית הספר יש דבר שהתינוק מתאוה לו, ועי"ז מרגילו לילך לבית הספר וכיון שמרגילו, אז לומד עמו הרבה תורה, כך הקב"ה הראה לנו ניסים ונפלאות, ולא היה עיקר הטעם של הניסים והנפלאות, הניסים והנפלאות עצמם, רק הניסים והנפלאות עשה והראה לנו כדי שנדע שיש אלו' בעולם, ותאוה לו לעבדו, ונתאוה לקבל התורה ביום מתן תורה וכו' והבחינה הזאת של יציאת מצרים מאירה עד ל"ג בעומר, ומל"ג בעומר מתחיל ההארה של מעמד הר סיני שהיא קבלת התורה וכו' וזה ויקרא לו יעקב גל עד כלומר כיון שמגיע

23 וישראל קדושים מזמרים בהאי יומא, בפיוט בר יוחאי "אשרי יולדתך".

24 32 והנה השפ"א פרשת אמור (תרנ"ב) בשם זקינו בעל החידושי הרי"ם זל"ה "שב"ל"ג בעומר יכולין לזכות ליראת ה'" עכ"ל. והשפ"א מפ' שם עפ"י דרכו, ומביא שם שכתוב תורת ה' תמימה וגו' עדות הם וגו' והם ו' מדריגות ויראת ה' טהורה היא מידתו של אהרון וזה תכלית הטהרה כי כל המידות צריכין לטהר כמו שניתן ימי הספירה לזכות ולטהר על ידה כל המידות, שבע שבתות תמימות, וכו' ומידתו של אהרון הוא שורש הטהרה ועיקרה, ולכן עיקר הטהרה היא במידה זו ובלג' בעומר! ושאר הטהרה נגמרה ממילא עיי"ש.

והנה לפי דברי התשב"ץ, שהפגם היה כבוד חבריך כמורא רבך, ומורא רבך כמורא שמיים, וא"כ בל"ג בעומר שתיקנו את הפגם הזה, ממילא הוא יום מסוגל ליראת שמיים, מורא רבך כמורא שמיים, את ה' א' תירא לרבות תלמידי חכמים כד' רע"ק בב"ד דף מ"א ע"ב, וראה שם במהרש"א שפי' ששמעון העמסוני היה ירא לרבות שום דבר להשוות לכבוד המקום, ורבי עקיבא שבא ולימד ס"ל דאין זה משווה מורא ת"ח למורא המקום, כי המורא מהם הוא מורא, כי מתוך שהוא ירא מה', הוא נשמע להם לקבל עליו יראת ה' ומצוותיו, וז"ש ומורא רבך כמורא שמיים, כי המורא מרבו היא בעצמה מורא שמיים. וראה מה שכתב המקנה [בקידושין דף נ"ז] באריכות, שמכיון שראה ר"ע שמתו תלמידיו, דרש יהי כבוד חבריך כמורא רבך עיי"ש, והיא ראיה גדולה לדברים הנ"ל.

ועוד י"ל בדרך רעיון והתעוררות, דמה שיום זה מסוגל ליראת שמיים וכדברי החידושי הרי"ם, עפ"מ"ש הגה"ק ר' איצלה בלאז צ"ל בספרו כוכבי אור [אות א] **"וידוע כי יסוד יראת ה' נמשך רק! מכח ראיית הנוול** וכמו שאמר חז"ל הוי מחשב הפסד מצווה וכו' וזה מה שמבואר בתמיד (פ"ד) עשרה דברים שאל אלכסנדר מוקדון את זקני נגב, אידין מתקין חכם? אמרו ליה איזה חכם הרואה את הנוול, נמצא כי תכלית החכמה היא רק יראת ה' כי מי שהוא ירא ה' וסר מרע הוא החכם הרואה את הנוול עכ"ל.

וא"כ ביומא דהילולא דרשב"י שהבאנו משו"ת מהרש"ם (בהקדמה לח"ב) שהלכה כמותו אז עיי"ש, ואמרו בפ"ב דאבות "איזהו דרך ישרה שיבור בה האדם, רבי שמעון אומר הרואה את הנוול" ביומא דיליה הוא משפיע מזכותו שנוכל לראות הנוול, וממילא להגיע ליראת שמיים ולחכמה, אם אין חכמה אין יראה וכו', ואשר שם לבו לדבר ה', שהעיקר היא השימת הלב ודו"ק.

ויש להוסיף דזה ענין הכיסוי הראש בחלאקה שנוהגים רבים לעשות בל"ג בעומר [אף אם לא הגיע לגיל שלוש], דכסי ראשך כדי שיהיה יראת שמיים, כדברי רבי נחמן בשבת דף קנ"ז (וראה בסוטה דף מ"ט דברי רבי נחמן), אל תיתני דנתבטל יראת חטא, דאיכא אנא, וממילא ביום זה שמסוגל ליראת שמיים וכדברי הרי"ם זל"ה מכסים ראש הקטנים.

25 ובתוספתא מעשה רב כתב שאדוננו הגר"א "תיכף לאחר הפסח ישב ללמוד בפרישות גדול למאוד, ואמר שהם ימי הכנה לקבלת התורה, עד חג השבועות".

גל שהוא מרומז על ל"ג בעומר אז מתחילין להאיר בחינות הארה של קבלת התורה עיי"ש

ונודע בבי מדרשא חידושו של החתם סופר בשו"ת (יור"ד סימן רל"ג) דלפי מה דאיתא במדרש שמיום שכלה החררה שהוציאו ממצרים הלכו ג' ימים בלא לחם, ואחר כך ירד המן א"כ היה הורדת המן בל"ג בעומר, וראוי לעשותו לזה זכר טוב²⁶ וכן כתב בדרשות ח"ב, וביום זה של תחילת הורדת המן, שהכול אחרי השורש כדברי המהר"ל הידועים. **וממילא** לפי"ז זה היום שנוכל לקנות בליבנו מידת הביטחון של **אוכלי המן, שניתנה ללומדי התורה**, והכהן מלובלין זי"ע בס' צדקת הצדיק (אות רט"ז) כתב וז"ל **ומסתמא כל תלמידי חכמים העוסקים בתורה שניתנה להם, הם אוכלי המן**, כמו שאמרו כל המקבל עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, ופרנסתו הוא דוגמת המן, ויש בו ודאי אותו קדושה להכניס בלב חיות מאמיתות השם יתברך, שעל ידי זה משיג דברי תורה מאמיתות חכמתו יתברך עכ"ל²⁷ ועוררנוי דזה מה שאנו אומרים בברכת אהבה רבה "בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים", דע"י שאבותינו [מקבלי התורה כמו שפי' האבודרהם והר"י בר יקר] בטחו במן, זכו לתורת חיים, של לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן.

וראה בספה"ק שלה"ק מס' פסחים בשם כתבי האריז"ל שבל"ג בעומר מתגלה שם "אכדטם" שבכללותו עולה ע"ד, והוא שם הביטחון כמו שכתוב "בטחו בה" עדי עד", ולפי החת"ס שהיה זה יום הורדת המן שע"י קנו מידת הביטחון שהרי ע"י המן זכו לדרגת הביטחון.... לכתך אחרי במדבר²⁸, וכמו שאמר רשב"י במס' יומא (דף ע"ו) שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה לא ירד להם מן לישראל פעם אחת בשנה, אמר להם משל למה"ד למלך בשר ודם שיש לו בן אחד, ופסק לו מזונות פעם אחת בשנה, ולא היה מקבל את פני אביו אלא פעם אחת בשנה, עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקבל פני אביו כל היום וכו' ונמצא כולן מכוונין את לבן לאביהן שבשמיים [וכן הוא בספרי פרשת בהעלותך (פיסקא פ"ט) רבי שמעון אומר מפני מה לא היה יורד בפעם אחד בשנה כדי שיהפכו את לבן לאביהם שבשמיים].

ולפי' דברי רבנו החתם סופר שאז התחיל לרדת המן נפלא הדבר, כי הרי לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן (ראה שמו"ר כ"ה, ז ותנחומא בשלח אות י"א) ומכילתא ריש פרשת בשלח וזוה"ק פרשת בשלח "והיה מסתכל וידע לעילא ואסתכלי בחכמה עילאה ועל דא איקרון דור דעה וכו') וראה בהקדמה לשב שמעתתא (אות ז' וחי') שהאריך בזה שהמן היה הכרח לקבלת התורה, וממילא ביום זה אפי' לקבל את ההארה של האור חוזר לקבלת התורה של שבועות וכד' הקדושת לוי, וזה מה שראה המן הרשע שלא יוכל לנצח את כלל ישראל [וכד' התרגום שני שהבאנו]

ויש לנו להתבונן בגדולת הענין, כי הרי ירידת המן, היא סיבה שלהמן הרשע אין שליטה על כלל ישראל כמו שכתוב במדרש מגילת אסתר (ז, י"א) שהמן הרשע לא רצה להשמיד את כלל ישראל בחודש אייר, כי אז התחיל לרדת המן²⁹! ולפי הנ"ל מובן שמכיון שע"י ירידת המן יש כח של

26 אך צ"ע מגב' בשבת (דף פ"ז ע"ב) ששם משמע שהתחיל לרדת בט"ז אייר עכ"ד. ובליקוטי הערות על החת"ס האריכו בזה.

27 וראה באמת ואמונה (עמ' נ"ג) בשם האדמו"ר מקאצק "שמה שאמרו לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן קאי על אברכים הסמוכים על שולחן חותנים".

28 שו"ר ראיתי בבית ישי סימן ח' שכתב בענין זה באריכות, ופי' שם לפי"ד רשב"י בברכות דף ל"ה ואספת דגנך וכו' בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים, וראה שם במהרש"א שזה הפי' בד' רשב"י בסוכה דף מ"ה ע"ב ראיתי בני עלייה הן מועטין, אם שניים הם אני ובני הן, עיי"ש.

29 ובענין חשיבות התרגום שני, יציין שהגר"א בביאורו בשו"ע אבהע"ז (סי' קכ"ז ס"ק ט"ו) הביא מדברי התרגום ראייה בנוגע האיך לכתוב בגט חודש ניסן,

קבלת התורה לא ניתנה תורה וכו' לכן ראה המן הרשע שאין לו שליטה. **ונחתום** בדבריו של רבנו היערות דבש (ח"ב דרוש י"א) **"וידוע כי מלאכי השרת רוצים שימות הצדיק ויום ל"ג בעומר הוא הילולא דרשב"י כי מת אז, והיה למעלה הילולא "הנערה באה אל המלך", וראוי לכל איש הירא והחרד לשום אל לבו יום ההוא! לשוב בתשובה כי זכות רשב"י מסייעת להבא להיטהר, ולא לבלות הזמן בעוה"ב בהבלי העולם, אשר הוא לצדיק לצער" עכ"ל.**

והתשובה שעושים מתוך שמחה, הרי הוא כתשובה מאהבה שנהפך לזכויות³⁰, ובעלי הרמז רמזו "רבי שמעון בן יוחאי עה"כ בגימטריא תשובה מאהבה"³¹. וחוזרים לשורש, וכמ"ש בזוה"ק פרשת בהעלותך איש איש כי יהיה טמא לנפש וגו' ומקריב פסח שני, שהפי' איש איש שהיה ראוי להיות איש וטימא א"ע וכו' ושוב יכול לחזור ולהכלל שוב בכלל ע"י פסח שני, הוד.

ובוודאי שצריך לרצות ולפייס את הקב"ה, ולחזור בתשובה, ואח"כ להיכנס למלך וכד' רבי שמעון [בזבחים זב, רבי שמעון אומר חטאת למה באה לפני עולה, משל לפרליט שנכנס לרצות, ריצה פרקליט נכנס דורון אחריו, וראה ברוח חיים באבות (פרק ד' משנה י"ח) אל תרצה את חבירך בשעת כעסו.

ואף אם חטא בחטאים שקשה לקבל התשובה, הרי אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי (סנהדרין ק"ג) ויעתר לו מלמד שעשה לו הקב"ה כמין מחתרת ברקיע, כדי לקבלו בתשובה מפני מידת הדין, אכ"ר³².

וכתב הגאון רבי יצחק מזוואליץ זל"ה (בספר מילי דאבות עמ"ס אבות פ"ד) "דהכונה בזה הדוד הוא ביטול ה"אני" של האדם, וממילא כשאדם מבטל את עצמו הוא זוכה להתחבר להקב"ה, ואז **הקב"ה מחזיר לו קדושה וטהרה** ומכונה אור החוזר, וזהו ספירת ל"ג בעומר, הוד שבהוד, שע"ח הוד שלו נעשה הוד של הקב"ה שממלא אותו באור רוחני" עייש באריכות דבה"ק

העיקר אחכה לו בכל יום שיבוא. וכמו שמבואר במדרש שיר השירים (פרשה א) עה"פ נגילה ונשמחה בך, "מעשה באשה אחת בצידן ששהתה עשר שנים ולא ילדה וכו' באו לרשב"י אמר להם, כשם שניזדווגתם במאכל ומשתה, כך אין אתם מתפרשין אלא בשמחה וכו' ועשו יו"ט ונשתכרו, ואמר לה בתי כל חפץ טוב שיש בביתי טלי אותו, ואמרה לעבדיה שיטלו אותו וכו', הלכו לרשב"י ועמד והתפלל עליהם **"והרי דברים ק"ו ומה עם בשר ודם על שאמר לבשר ודם שכמותו, אין לי חפץ בעולם טוב ממך נפקדו, ישראל המחכים לישועות הקב"ה בכל יום ואומרים אין לנו חפץ טוב בעולם אלא אתה, עאכ"ו הוי נגילה ונשמחה בך. כן יהי רצון, השתא בעגלא ובזמן קריב אמן**

ואייר.

ולכאורה יל"ע איך אפשר להביא ראייה מדפוס של התרגום ומי חתום ע"ז? וי"ל. ובשו"ע אה"ע סי' קכ"ו ובפוסקים שם, מבואר שאין נותנין גט בחודש אייר, כי ספק אצלנו אם לכתוב אייר בשני יודי"ן או יו"ד אחד עיי"ש. ובפנימיות הדברים י"ל דאין נותנין גט באייר, כי אין מתעסקין בפירוד בחודש זה, ורק לקרב ולאחד.

30 וביותר כשה תשובה ברבים, שכתב החיד"א ובעל הבאר יצחק, שתשובה בציבור אף אם הוא מיראה הרי הוא כתשובה מאהבה, וראה בדברי המנחת חינוך (מצוה שס"ד) ודעימיה שכתבו דבתשובה מאהבה, אין צריך לד' חילוקי כפרה וכו'.

31 וראה בגמ' בב"מ דף פ"ה ע"א ברבי יוסי בן רבי אלעזר ב"ר שמעון שחזר בתשובה, והגיע לדרגת אבותיו מלבד צער המערה, בוא וראה כמה גדול כוחה של תשובה.

32 והרי בוודאי דרשב"י עומד ומוליץ עבור בני ישראל, דגדולה מזאת מצינו במס' ע"ז (דף ג ע"ב) אמר רבי יוחנן משום רשב"י "לא היה דוד ראוי לאותו מעשה, ולא ישראל ראויין לאותו מעשה של העגל, אלא ליתן פתחון פה לבעל תשובה.

ל"ג בעומר אצל רבותינו זיע"א

וכי סוגרים את הגמרא ונוסעים למירון

כמה אברכים גדולי תורה מובהקים מכולל אהל תורה בירושלים נסעו למירון בל"ג בעומר להשתטח על ציון התנא רשב"י ובדרך חזרתם עברו דרך בני ברק ונכנסו אל מרן החזו"א התעניין החזו"א אצלם מה הם עושים אצלו באמצע הזמן וכשהושב שהיו במירון הגיב בתמיהה בערך בהאי לישנא וכי סוגרים את הגמרא ונוסעים למירון. (מפי אחד מגדולי הדור שליט"א)

בנסיעה למירון בל"ג בעומר

מעשה ביהודי ת"ח שהיה מגיע לפרקים מירושלים לב"ב אל מרן החזו"א זצ"ל החזו"א היה מחבבו ופ"א הגיע בעיצומו של יום ל"ג בעומר שאלו החזו"א בחיבות על בואו ביום זה מה היום והלה ענה היום ל"ג בעומר המשיך החזו"א לשאול ומשום כך מה והלה השיב אני כאן בדרך למירון הגיב החזו"א גם אתה נוסע למירון והלה טען וכי אסור לנסוע למירון החזו"א הררה קימעא ואחר אמר מקום שהרבה יהודים קיבלו שם יראת שמים אי אפשר להגיד שאסור לנסוע לשם אבל כל מי שנוסע צריך לשקול בפלס באופן אישי אם יהיה זה בשבילו ריווח או חלילה הפסד (מהגר"מ שליט"א) שהיה נוכח בשעת מעשה)

כשחל ביום א'

סיפר לי הגרמ"ד שליט"א ששאל את מרן החזו"א זצוק"ל היכא שחל ל"ג בעומר ביום א' אם מותר להסתפר ביום ו' עש"ק לכבוד שבת כמו שפסק הרמ"א בס"י תס"ג סע' ב' ואמר למרן שכן כתב גם החי"י אדם בכלל קלא סי' י"א שכן נוהגים בקהלתו להסתפר וענה לו מרן שכבר הורה חכם שמואל. (ארחות רבנו)

הסתפר בלג בעומר

התחיל להסתפר כל"ג בעומר וכאמצע שקעה החמה סיפר הגרמ"ק שליט"א שפעם התחיל אביו מו"ר לספרו בל"ג בעומר ושקעה החמה והוא ה' באמצע התספורת ושאל את מרן החזו"א זצוק"ל אם מותר לגמור ואמר לו מרן אם התחיל יגמור **מרן** חזו"א זצוק"ל ה' מסתפר בל"ג בעומר מג' ימי הגבלה. (ארחות רבנו)

אפשר להגיע לדרגות

על הגה"צ ר' מרדכי צוקרמן סיפרו: פעם אחת בימי חייו עלה אל ציונו של רבי שמעון בר יוחאי במירון לקראת נישואי אחת מבנותיו אצל רבי שמעון זה מקום תפילה שם מדגישים מיד את ההתעוררות.

אמנם אמר למרות שהעיד כי חש בציונו של רבי שמעון בר יוחאי במירון שהוא מקום תפילה מיוחד והרגיש שאפשר להתעלות שם לדרגות נעלות השתדל להמנע מנסיעות ולא נסע לא למירון ולא לקברי צדיקים אחרים באמרו כי לימוד התורה עדיף מכל.

היה דביקות נפלאה

כותב הגה"צ רבי חיים זאב סינקל: ביום שישי ל"ג בעומר תר"ץ מירון ת"ו הייתי פה כמעט מעת לעת וכל הזמן עבר על כל הנמצאים מתוך תפילה ושמוחת העבודה השתא לא בקרו בהמונים כל כך כבשנים עברו כנראה בגלל המאורעות עם הערבים אבל עבדו בדבקות עצומה ובפנים לא היה כל כך קשה להרגיש את זה המתאבק והמשתטח על קברות הצדיקים.

המורא

הנה מצאנו בקדמונים שבאו למירון בפחד ואימה, וכפי הידוע על אור החיים הק' וכמבוא בקו' כבוד מלכים להגאון רבי שמואל העליר זצ"ל בסופו כ' "מעיד אני כי בילדותי שמעתי מרבנן קשישאי אשר אבותם ראו וסיפרו להם כי הרב הקדוש רבינו חיים בן עטר זצ"ל בעל אור החיים הקדוש זכותו יגן עלינו נסע פעם להילולא בדרך מצפת למירון בעלייתו למירון בהגיעו לתחתית ההר העולה אל ציון רשב"י ירד מהחמור והיה עולה על ידיו ועל רגליו וכל הדרך היה צועק ואומר היכן אני השפל נכנס למקום אש להבת שלהבת קודשא בריך הוא וכל פמליא של מעלה פה וכל נשמות הצדיקים שמה ובעת ההילולא היה שמח שמחה גדולה...".

והגר"י ווייס זצ"ל אבד"ק ווערבו בספרו אלף כתב אות תרפ"ד מביא בשם ר' מענדל ליטמאן מעיה"ק צפתו שסיפר לו אור מוש"ק ראה תרס"ט "האור החיים הקדוש בכה כל ליל ל"ג בעומר בעת הדלקה דהילולא ועמד מרחוק באמרו האיך אגש אל הערפל אשר שם עומדים נשמות האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב וכל קדושים עמהם".

ובס' בס' מלך ביפו (עמ' 640) מסופר על הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל שלא העיז ליכנס לתוך המערה במירון, מחמת דדברי הגמ' ב'מ שלא נכנס נכדו של רשב"י כיון שלא היה בצער מערה.

עוד כ' הגר"ש העליר בקו' כבוד מלכים שם "וכל ת"ח המבין וידע ומכיר גודל קדושת המקום והיום בהלולא בל"ג בעומר ידע כי השנים כאחד טובים ומצומדים כאשר אל אחותה כי א"א להגיע אפילו אפס קצהו לשמחה אמיתיות השופע ביום זה אם לא יתכונן וילבוש חרדה ורעדה וישפיל עצמו ויבטש גמיה כמ"ש בזה"ק ח"ג דקס"ח ע"א גופא דלא סליק נהורא דנשמתי מבטשין יחיה ולפי ערך הביטול והאין וביטול מסך המבדיל החומר הגס כן לעומת זה ממילא יבא וישפיע אור השמחה שמחה אלקיח ובה נאמרה וגילו ברעדה אי אפשר לבא הגילה אלא מתוך רעדה שקדמו ואם לאו השמחה אינו אלא הוללות".

ובאגרת השל"ה (אגרות ארץ ישראל עמ' 218) כ' "ויש תפלה מיוחדת על כל צדיק וצדיק ועל קבר רשב"י לומדים חזוהר באימה וביראה ובדבקות גדול אח"כ לשמח את הלב, גם אני אקח זוהר, כי כמה נסים יאורעו שם, כי צריכים ללמוד חזוהר באימה וביראה ובדבקות גדול, ואח"כ לשמוח את הלב שמחה רוחנית ולא שום אבלות ועצבות כי באלה חפץ רשב"י והוא בדוק ומנוסה, ואח"כ נודדים נדרים ונדבות ומתפללים תפלות".

לימוד תורת רשב"י

בקיץ אחד שלמדו בו מסכת שבועות בשיבת סלבודקה בבני ברק, ואמר רבנו [רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל] זצוק"ל את השיעור הקבוע ביום שלישי שחל בו ל"ג בעומר, והי' זה השיעור השני או השלישי באותו "זמן", ולהפתעת הכל הגיד רבנו זצוק"ל אז את השיעור בדף י"א במסכת שבועות, אחרי השיעור הסביר רבנו זצוק"ל הואיל והיום הוא ל"ג בעומר, לכן בחרתי להגיד היום דף גמרא שכל עמוד ב' שבו, ואח"כ דף י"ב שוב הולך על מימרות דר' שמעון. [פניני רבינו יחזקאל ח"ב עמ' ט"ז]

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

אופקים

052-7635246 (סמיד)

בבתי הכנסת:

קיוית

שינית

נחלת שמשון

אצל הבחור חיים

טיטלבוים

אלעד

אצל הנציגים בישיבות:

בני ראובן

כנסת יחזקאל

תורה בתפארתה

תורת חסד

בבתי הכנסת:

דרך החיים

מאור שרגא

אחיעזר

דגל התורה

אשדוד

רובע ג' - קרית חרדים

054-8454846 (וינגרטון)

רובע ז'

052-7668323 (מונק)

רובע ט'

077-7656779 (בלומנטל)

אשקלון

050-4181543 (לוי)

באר שבע

052-7628911 (היקלי)

בית שמש

קריה

02-9910398 (פינקלשטיין)

בבית הכנסת

שערי תורה

ישיבת אור לישירים

רמה ג'

בית הכנסת אהבת תורה

02-9920797

יפה נוף

054-8488951 (וקסלר)

רמה א'

בבתי הכנסת:

כולל עטרת שלמה

בית הכנסת לב אליהו

ביתר

גבעה A

בבית הכנסת אשכנז

זכור לאברהם

ישיבת הר"ן

קרלין

גבעה B

בבתי הכנסת:

בני הישיבות

דרכי תורה

מנין אברכים

בית דגן

אצל ידידינו ר' יוסף מוצרי

ה"ן

בית חלקיה

050-4156578 (מן)

ישיבת שערי שמועות

בני ברק

שכון ג'/ה' יהודה הנשיא

053-3145900 (גולדשטון)

בבתי הכנסת:

אוהל לאה (רח' פרדו)

אוהל משה ורחל - רח' פרל

אוהל תמר

אשכנז רח' יעל

בית אהרון רח' רדק

בית אריה רח' גרוסברד

פינת בעל התניא

בית הכנסת הגדול

דברי שיר

היכל צבי רח' סירקין

הליגמן

הליכות חיים

המרכזי - רמת אלחנן

חניכי הישיבות רח' רמב"ם

יד אהרון

לדרמן

משכונת יעקב

נאות יוסף

שבת אחים

שיח תפילה רח' קה"י

שם אבותי

תפארת נחמן

בכוללים:

בית הלל

ברסלב

חזון איש

ישיבת באוהליך רח' סורוצקין

נחלת משה

עטרת שלמה (צעירים)

פוניבד' (אוהל קדושים)

רשב"י

אצל הנציגים בישיבות:

אורחות תורה

אהבת אהרון

בית מדרש עליון

גאון יעקב

משך חכמה

סלבודקא

פונוביז'

קהילות יעקב

קרית מלך

קרלין

שערי תורה

תפארת ציון

מרכז

חנות גל פז - ר"ע 88

חנות שאבעס חזו"א 49

פרדס כץ

052-7168580 (אבוחצירא 30)

במקוה

בבתי הכנסת:

מנין אברכים (אבוחצירא 9)

קרית הרצוג

בבית הכנסת זיו יהודה

שכון ה'

בבית הכנסת המרכזי

נח ים

052-7119064

כולל בית יעקב

כולל היכל התורה

בבית הכנסת היכל הקודש

הרצליה

שכונת נווה עמל

בבית הכנסת חפץ חיים רח'

כצלסון

זכרון יעקב

בבתי הכנסת:

חזון איש

מסילת ישראל

חולון

כולל בית דוד

052-7691549

חיפה

נוה שאנן

054-8454992 (גינזיער)

ישיבת נחלת הלויים

בבית הכנסת מקלט רח' פרל

פינת מנדלה

הדר

ישיבת תפארת ישראל

04-8699455 (חסידים)

בבית הכנסת צא"י

טבעון

בבית הכנסת קדושי השואה

כולל איילת השחר

חבריה

קרית שמואל

בבית הכנסת שמחת אריה

של סטון

02-5335545 (כל בו אלן)

יסודות

בבית הכנסת המרכזי

ירוחם

בבית הכנסת המרכזי

052-7627788 (מיכאל)

ירושלים

בית וגן

02-6449498 (שעין)

הפיסגה 46

בבתי הכנסת:

אמשינוב

מנין אברכים

בית ישראל

ישיבת מיר

052-7677676 (לוי)

בר אילן/נוה צבי

054-8474651

אולה

053-3172626 (אלה)

חנות גל פז (מלכי ישראל)

גבעת זאב

חנות גיט שאבעס (העופר

2)

גבעת שאול

בבתי הכנסת:

יחי ראובן

ברכת יוסף (רח' אלקבץ 50)

אוהל יונתן בכולל ישכר

באוהליך

גוש 80

בבית הכנסת בראשות הגאון ר'

דן סגל שליט"א

גילה

בבית הכנסת חזון נחום

052-7653820

הר נוף

בבתי הכנסת:

אמרי שפר

קהילת בני תורה

כנסת

054-8429113 (גרוס)

מאה שערים

בבית הכנסת תפארת בחורים

(הישן)

מטרסדורף

ישיבת בית שמואל

בבית הכנסת היכל שמואל

מרכז העיר

כולל עטרת שלמה (רח' דוד ילין)

נוה יעקב

052-7677676 (לוי)

בבתי הכנסת:

חניכי הישיבות מרכז

תורה ותפילה

סורוצקין

בבתי הכנסת:

אהבת תורה

באר שמואל

היכל שמואל

סנהדריה

בבית הכנסת פאג"י

עזרת תורה

בית הכנסת בית ישראל

קטמון

ישיבת יד אהרון

קרית יובל

052-7639488

רובע היהודי

ישיבת אש התורה

רוממה

בית כנסת חניכי הישיבות

רמות א'

054-8408719 (גולדשטון)

בבתי הכנסת:

משכן שרגא

שערי תבונה

רמות ג'

בבתי הכנסת:

חניכי הישיבות צא"י

053-3120780 (גליקסברג)

מרום הרים

רמות פולין

בבית הכנסת אוהל יוסף

053-3180324 (דורני)

רמת שלמה

בבית הכנסת המרכזי

שערי חסד

054-8498969 (קירט)

כרמיאל

ישיבת רנה של תורה

מודיעין עילית

בכוללים:

עטרת שלמה

ישכר באוהליך, הר"ן

כתר תורה הרב אברמוב

פוניבד'

בית אבא

מגדל עוז

חפציבה

ישיבת כנסת יצחק

בבית הכנסת המרכזי

נאות הפסגה

בבית הכנסת המרכזי

קרית ספר

בית הכנסת קהילת משך

053-3127555

בבית הכנסת קהילת קצוה"ח

ברכפלד

ישיבת מיר

בבית הכנסת קהילת ר' עקיבא

בבתי הכנסת

אוהל תורה

חניכי הישיבות רשב"י

"המשנה המאירה"

**המוני בית ישראל מצטרפים ללימוד המשניות היומיות "המשנה המאירה"
לע"נ רבן של ישראל מרן הגר"א ל שטינמן זצוק"ל,
כתקנת גדולי התורה והחסידות שליט"א**

מאז תחילת הפצת הפירוש של "משנה מאירה" רואים מהפכה בציבור, הפירוש של משנה מאירה שמתחיל בסדר זרעים שנכתב ע"י תלמידי חכמים מופלגים, גרר ללימוד של משניות מידי יום אלפים רבים, ולא רק ילדים ובחורי ישיבות אלא גם תלמידי חכמים מופלגים שהרגישו בפירוש של "משנה מאירה" מקום להתגדר בו, ולדעת דרכו ידיעות גדולות בסדר זרעים.

**"זכינו שמרן שר התורה שליט"א, בביתו, בחדר הקודש, שמשם תצא תורה לישראל, מארח את מרן
ורבנן גדולי ראשי הישיבות וגדולי האדמו"רים שליט"א, שיש להם את הכח של עם ישראל".**

דברי מרן שר התורה שליט"א, למעמד נאמרו ע"י נאמן ביתו הגר"א מן שליט"א:
כל הדורות ידעו - משניות. סנדלרים, חייטים, ת"ח וגם גדולי ישראל, ידעו כולם - לומדים משניות. מי לנו גדול מאבא מרן הסטייפלער זצוק"ל, כולם ראו כמה היה דבוק במשניות, היה תמיד שגור על לשונו בכל מקום, בע"פ ובכתב.

יש אנשים שלא תמיד זמנם בידם ואין להם כ"כ את האפשרויות, אבל ב' משניות ביום, באופן שישבו ת"ח והעמידו והטעימו את הגישמאק והמתיקות לכאן"א. יש אנשים שאין להם אפילו את המושגים וע"י ב' משניות בכל יום יבואו למושגים שלא ידעו מחייהם ומקבלים שייכות לכל התורה כולה. ידוע בשם הקדמונים, 'משנה' אותיות 'נשמה', 'ויפח באפיו נשמת חיים'. כל יהודי יש לו 'אידישע נשמה', שהנשמה תהיה נשמת חיים, זה ע"י תורת חיים.

היה שגור על לשונו של גאון עוזנו קדוש ד', מרן הגר"א ל שטינמן זצוק"ל, המדרש שמרנא ה"חפץ חיים" זיע"א, היה מביא, שראינו בספה"ק שהפליגו מאוד בלימוד המשניות מפני שהוא יסוד התורה וכתוב בו, אשר בן יעקב הוא ממונה למעלה על לימוד המשניות, 'מאשר שמנה לחמה', 'שמנה' אותיות 'משנה', וכל מי שהוא בקיא בה, אינו מניחו לראות פני הגהינום.

מרן שליט"א הוסיף ואמר, לא מדברים רק על גיהינום, מדברים גם על גן עדן, ולא רק על גן עדן בעוה"ב, אלא גן עדן בעוה"ז, איזה אושר ואיזה עוה"ז שמחוברים לב' משניות בכל יום וכך במשך הזמן מחוברים לכל התורה כולה.

מרן שליט"א, קורא ומצטרף לקריאה של כל גדולי ישראל להחזיר עטרה ליושנה, שכל בית וכל יהודי ידע ללמוד משנה, ונתן ברכתו שכל מי שמצטרף לזה שיזכה בע"ה לא לראות פני גיהינום, להיכנס לגן עדן ולהיכנס לגן עדן גם בזה העולם, ברוחניות ובגשמיות, וימלא ד' כל משאלות ליבו לטובה.

מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א בדברים לראשי הארגון לקראת המעמד:

"חיזוק לימוד המשניות זוהי זכות גדולה; משניות זה תורת אמת"

דברי מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א, נאמרו להגר"ד קובלסקי שליט"א ולראשי ארגון "משנה מאירה", אשר עלו למעונו לקראת הכינוס:

אתם הרי מחזקים את המשנה היומית וזה דבר חשוב, כל ניצול הזמן ע"י תורה זה דבר חשוב, משניות זה דבר מאוד טוב, שרבי יהודה הנשיא חיבר את זה. ולא צריך להוסיף על החשיבות של המשניות. ידוע שגם הסטייפלער זצ"ל היה משנן משניות בעל פה.

חיזוק לימוד המשניות זוהי זכות גדולה, ניצול הזמן זה דבר חשוב, וכל אחד צריך לנצל את הזמן שלו, וכל אחד לפי המצב שלו צריך לנצל הזמן בעסק התורה, וכשאי אפשר ללמוד גמרא - צריך ללמוד משניות, גם אני משתדל בזמן הפנוי ללמוד משניות. משניות זה תורת אמת, גמרא זה גם משניות, משניות זה אותיות נשמה. וכל מי שיש לו זמן פנוי צריך לנצל אותו ללמוד תורה.

הלומדים יזכו לסייעתה דשמיא והצלחה בתורה, וברכה והצלחה בכל העניינים.

לא לחינם אלפי אברכים ובחורים מהעיר "מודיעין עילית" לומדים בימים אלו, לבקשתו ובברכתו של מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א משניות אהלות עם הפירוש משנה מאירה. וכך הם רוכשים לעצמם עוד קניינים בתורה. בכל בית כנסת במודיעין עילית ובכל אוטובוס רואים אברכים ובחורים עם החוברת ביד של אהלות עם "משנה מאירה" כשנושא השיחה הוא מה עומק הכוונה בביאור הזה. כשכל מילה שם שקולה ומקמצת בתוכה עשרות שעות של מחשבה ולימוד של המשניות על כל הביאורים והרמב"ם ו"דרך אמונה" ועוד.

וזה מה שגורם להצלחה הגדולה של המשניות שאנשים לא מסוגלים לעזוב אותם ומנצלים כל רגע נתון להגות במשניות, זה נותן להם הנאה וגישמאק של דבר שהיה חסר להם זמן רב בלימוד של המשניות.

"קיימו וקיבלו"

**לאור קריאתם הנרגשת של מרנן גדולי התורה והחסידות שליט"א
המונים מצטרפים ללימוד המשניות היומיות "המשנה המאירה"
לע"נ רבן של ישראל זצוק"ל**

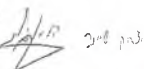
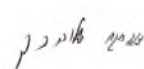
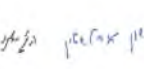
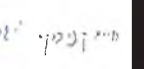
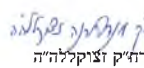
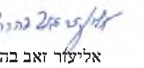
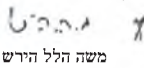
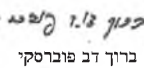
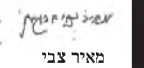
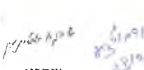
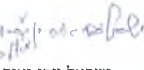
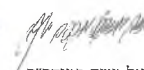
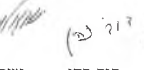
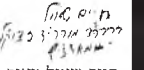
קריאת קודש

זכינו ולאור צוואתו של מרן ראש הישיבה הגר"א ל"שטיינמן זצוק"ל, בו כתב ועורר על לימוד המשניות בכל יום, חלה התעוררות גדולה בציבור והשתוקקות ללימוד המשנה בקביעות. ובכן תבוא הברכה למע"כ הרה"ג רבי חיים דוד קובלסקי שליט"א, ראש ארגון "מאורות הדף היומי", שנשא את ידיו לזכות את ישראל ולהרבות פעלים לתורה, על מנת לחזק ולהגביר את לימוד המשניות בקרב כל הציבור.

וכבר אמרו חז"ל בב"מ (ל"ג.) "ולעולם היו רץ למשנה", והמשניות הם התוכן וראשי הפרקים של כל הש"ס, ומי שיש בידו משניות יש בידו המפתחות לש"ס.

ולכן מה טוב עשה לפרש את המשנה ולהפיץ בישראל את החיבור הנפלא "משנה מאירה", המאהיב את הלימוד ומפרש את המשנה בצורה שתאיר ותהיה בהירה וברורה באופן השווה לכל נפש.

והגנו חותמים בברכת ברכה והצלחה לכל הלומדים

				
חיים קנייבסקי	גרשון אדלשטיין	הק' ישכר דב רוקח	שלום כהן	יצחק שיינר ברוך מרדכי אזרחי
				
מאיר צבי ברגמן	ברוך דב פוברסקי	משה הלל הירש	אלעזר זאב בהר"ק זצוקלה"ה	
				
חיים שאול טאוב	דוד כהן	ישראל משה במהר"ר אברהם יעקב	ישראל צבי יאיר בן כ"ק אדמו"ר זי"ע מאלכסנדר	שרגא שטיינמן

לימוד המשניות מסוגל מאד לנשמה, וראוי הדבר שיהיו שגורים על לשון יראי ה'. וכפי שראינו בהנהגת הקדמונים

לפי דברי הגר"א זצוק"ל

אשריכם
שהצטרפתם
למבצע
לי"ג בעומר!

צרכו 3 ילדים ושלמו רק על 2!
עד לסיום השלמת התרומה

מסלול	מספר יחידות	מספר ילדים	סך תרומה חודשית ש"ח	מספר תשלומים	סכום כולל של התרומה לילד ש"ח	סך הלואה לילד ש"ח	החזר חודשי לילד ש"ח	מענק לילד ש"ח
קלאסי	12	3	480 ש"ח	120	19,200 ש"ח	160,000 ש"ח	1,600 ש"ח	9,600 ש"ח
קלאסי במבצע	12	3	320 ש"ח	180	19,200 ש"ח	160,000 ש"ח	1,600 ש"ח	9,600 ש"ח
פריסה מורחבת	18	3	900 ש"ח	192	57,600 ש"ח	240,000 ש"ח	1,560 ש"ח	38,400 ש"ח
פריסה מורחבת במבצע	18	3	600 ש"ח	288	57,600 ש"ח	240,000 ש"ח	1,560 ש"ח	38,400 ש"ח

הזדרזו! המבצע מסתיים ביום ג' כ"ג אייר

והגמ"ח המרכזי
שע"י גמ"ח לבית ישראל (ע"ר)
בברכתם ובעידודם של גדולי ישראל שליט"א

רכז נציגים:
הרב אברהם ארנפרוינד
074-7122900
4150605@gmail.com

לנציג באזורך:
ר' שמואל גנץ
074-7122981
ganz6593@gmail.com